

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
“ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΥΛΙΚΟ:
ΤΥΠΙΚΗ, ΑΤΥΠΗ ΚΑΙ ΑΠΟ ΑΠΟΣΤΑΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
(ΣΥΜΒΑΤΙΚΕΣ ΚΑΙ e-MΟΡΦΕΣ)”

"Η συμβολή των πολιτισμικών οργανισμών στο εκπαιδευτικό έργο του πανεπιστημίου μέσω της πρακτικής άσκησης των φοιτητών, με αναφορά στα τμήματα Ιστορίας - Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας".

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Μαρία Μέξια

Τριμελής εξεταστική επιτροπή

Άννα Τσατσαρώνη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Τμήματος Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Πανεπιστημίου Πελοποννήσου (Επιβλέπουσα).

Αθανάσιος Κατσής, Αναπληρωτής Καθηγητής Τμήματος Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Πανεπιστημίου Πελοποννήσου.

Κωνσταντίνος Δημόπουλος, Αναπληρωτής Καθηγητής Τμήματος Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Πανεπιστημίου Πελοποννήσου.

Κόρινθος, 2009

009093

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η έρευνα και η συνακόλουθη μελέτη πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο του ΠΜΣ, κατεύθυνση "Εκπαιδευτικά Προγράμματα και Υλικό", του τμήματος Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου. Θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους καθηγητές μου, οι οποίοι συνέβαλαν με τον τρόπο τους στη δημιουργική προσέγγιση του νέου, για μένα, πεδίου της εκπαιδευτικής έρευνας και γνώσης.

Η απόδοση ευχαριστιών προς τον επιβλέποντα καθηγητή ίσως θεωρείται μια καθιερωμένη εθιμοτυπική εκδήλωση ηθικής υποχρέωσης, γι' αυτό και δεν γνωρίζω αν θα μπορέσω να πείσω για την ειλικρινή προσπάθειά μου να ξεφύγω από τις αναμενόμενες κοινοτοπίες, και να εκφράσω τη βαθύτατη ευγνωμοσύνη που αισθάνομαι απέναντι στην καθηγήτριά μου, κυρία Άννα Τσατσαρώνη, για τα όσα μου ενέπνευσε να ερευνήσω και να μάθω αυτή τη δύσκολη χρονιά, για όλες τις αδεξιότητες που ανέχτηκε, μα κυρίως για τη συγκινητική αντισυμβατικότητα της να επωμιστεί την εποπτεία της εργασίας μου, μια και προερχόμουν από ένα διαφορετικό γνωστικό πεδίο, με τα όσα αυτό συνεπάγεται.

Επίσης, ιδιαίτερα ευχαριστώ τις συμφοιτήτριές μου, κυρίες Αγγελική Ηλία και Σοφία Αγγέλαινα, για την ουσιαστική βοήθειά τους σε συγκεκριμένα σημεία της εργασίας μου.

Κυρίως, όμως, οφείλω να ευχαριστήσω όλους όσους συνέδραμαν στη συλλογή του υλικού της έρευνας, πανεπιστημιακούς καθηγητές και διοικητικούς υπεύθυνους των τμημάτων που εξετάζονται, υπεύθυνους πολιτιστικών ιδρυμάτων και φορέων, και φοιτητές, όπως αναλυτικά αναφέρονται και στην εισαγωγή· παρόλα αυτά, εδώ, θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερος όσους, πανεπιστημιακούς, φοιτητές και υπεύθυνους πολιτιστικών φορέων, συμμετείχαν στις συνεντεύξεις για τη συλλογή του υλικού του εμπειρικού τμήματος της έρευνας. Η τήρηση του κανόνα της ανωνυμίας επιβάλλει την έλλειψη κάθε προσωπικής αναφοράς, ωστόσο αποτελεί ηθική μου υποχρέωση η δημόσια έκφραση ευχαριστιών προς αυτούς, γιατί χωρίς τη συμβολή τους θα ήταν μάλλον αδύνατη η παραγωγή αυτής της εργασίας.

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΠΘ:	Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
ΔΒΕ:	Δια βίου εκπαίδευση
ΔΠΘ:	Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
ΕΕ:	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΛΚΕ:	Ειδικός Λογαριασμός Κονδυλίων Έρευνας
ΕΠΕΑΕΚ:	Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Εκπαίδευσης και Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης
ΕΣΠΑ:	Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς
Ε.Υ.:	Επιστημονικός Υπεύθυνος
ΚΠΣ:	Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης
ΠΑ:	Πρακτική Άσκηση
ΠΠΑ:	Πρόγραμμα Πρακτικής Άσκησης
ΤΙΑΚΑ:	Τμήμα Ιστορίας – Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας
ΥΠΕΠΘ:	Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων
ΦΤ:	Φοιτητής/ές
Φ.Υ.:	Φορέας Υποδοχής

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Κεφάλαιο 1.	Εισαγωγή.....	Σελ.6-12
Κεφάλαιο 2.	Τάσεις ανασυγκρότησης των πανεπιστημίων στο πλαίσιο των ευρωπαϊκών πολιτικών.....	13-27
2.1	Εισαγωγή.....	13
2.2	Ευρωπαϊκές πολιτικές για τη Δια Βίου Μάθηση – Erasmus.....	13-20
2.3	Το Εθνικό πλαίσιο: η πρακτική άσκηση μέσω ΕΠΕΑΕΚ.....	20-27
2.4	Σύνοψη.....	27
Κεφάλαιο 3.	Θεωρητικό πλαίσιο.....	28-37
3.1	Εισαγωγή	28-29
3.2	Βασικές θεωρητικές αρχές.....	29-36
3.3	Σύνοψη	36-37
Κεφάλαιο 4.	Μεθοδολογία	38-46
4.1	Εισαγωγή	38
4.2	Ερευνητικά Ερωτήματα.....	38-39
4.3	Ο σχεδιασμός της έρευνας.....	39-46
Κεφάλαιο 5.	Εμπειρικό υλικό (Α):η φυσιογνωμία των πανεπιστημιακών τμημάτων της έρευνας.....	47-76
5.1	Εισαγωγή.....	47-48
5.2	Παρουσίαση της φυσιογνωμίας και των προγραμμάτων πρακτικής άσκησης των εννέα ελληνικών πανεπιστημιακών τμημάτων της έρευνας.....	48-74
5.3	Σύνοψη – Επισημάνσεις.....	74-76
Κεφάλαιο 6.	Εμπειρικό υλικό (Β):οι επιστημονικοί υπεύθυνοι του προγράμματος πρακτικής άσκησης.....	77-125
6.1	Εισαγωγή.....	77
6.2	Η πρακτική άσκηση στα τρία πανεπιστημιακά τμήματα της έρευνας.....	77-83
6.3	Οι επιστημονικοί υπεύθυνοι του προγράμματος πρακτικής άσκησης.....	83-111

6.4	Συζήτηση-συμπεράσματα.....	111-125
Κεφάλαιο 7.	Εμπειρικό υλικό (Γ):οι φοιτητές που συμμετείχαν σε προγράμματα πρακτικής άσκησης μέσω ΕΠΕΑΕΚ.....	126-151
7.1	Εισαγωγή.....	126
7.2	Οι φοιτητές των πανεπιστημιακών τμημάτων της έρευνας.....	126-141
7.3	Συζήτηση-συμπεράσματα.....	141-151
Κεφάλαιο 8.	Εμπειρικό υλικό (Δ):Οι υπεύθυνοι των φορέων άσκησης των φοιτητών.....	152-172
8.1	Εισαγωγή.....	152
8.2	Οι υπεύθυνοι των φορέων υποδοχής.....	152-166
8.3	Συζήτηση-συμπεράσματα.....	166-172
Κεφάλαιο 9.	Τελική συζήτηση – συμπεράσματα.....	173-183
Παραρτήματα		188-203
Παράρτημα Ι.	Πρωτόκολλα συνεντεύξεων.....	189-193
Παράρτημα ΙΙ.	Erasmus-ΕΠΕΑΕΚ-Πρακτική Άσκηση.....	193-200
IIα)	Το πρόγραμμα Erasmus.....	193-195
IIβ)	ΕΠΕΑΕΚ.....	195-198
IIγ)	Η πρακτική Άσκηση μέσω ΕΠΕΑΕΚ.....	199-200
Παράρτημα ΙΙΙ.	Διάγραμμα.....	201
Παράρτημα ΙV.	Πίνακες	202-203
Πίνακας 1	Οι φοιτητές της έρευνας.....	202
Πίνακας 2	Η φυσιογνωμία των εννέα πανεπιστημιακών τμημάτων της έρευνας και η σχέση τους με την πρακτική άσκηση.....	203

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ενασχόληση με το αντικείμενο αυτής της εργασίας ξεκίνησε όταν το μουσείο στο οποίο εργάζομαι, ένα περιφερειακό λαογραφικό μουσείο, κλήθηκε να συνεργαστεί με ένα πανεπιστημιακό τμήμα ιστορίας και αρχαιολογίας, στο πλαίσιο του προγράμματος πρακτικής άσκησης των φοιτητών του. Συνέβη να έχω και η ίδια αποφοιτήσει από το συγκεκριμένο τμήμα και να γνωρίζω τον τρόπο με τον οποίο μπορούσε κάποιος να ασκηθεί στις ανασκαφές, οι οποίες αποτελούσαν και τους μοναδικούς φορείς άσκησης. Γι' αυτό και, πραγματικά, η πρώτη εντύπωση από την οργανωμένη πρακτική εμπειρία που προσφερόταν τώρα στους προπτυχιακούς φοιτητές, η οποία διέφερε από τις προσωπικές μου εμπειρίες πρακτικής εξάσκησης, ήταν πολύ θετική. Έτσι, ανέλαβα την ευθύνη της πρακτικής άσκησης μιας φοιτήτριας κάθε χρόνο μέσα στον εργασιακό μου χώρο, μια δραστηριότητα που διήρκεσε δύο χρόνια. Υπό το πρίσμα αυτής της ευθύνης, ήρθα σε επαφή με τους υπεύθυνους της πρακτικής άσκησης των φοιτητών, προκειμένου να προετοιμαστώ για τη δράση αυτή αλλά και να ικανοποιήσω την "περιέργειά" μου σχετικά με τη νέα τροπή που έδειχνε να παίρνει το ζήτημα της πρακτικής άσκησης για τους φοιτητές ιστορίας και αρχαιολογίας.

Πραγματικά, τα νέα δεδομένα είχαν να κάνουν τόσο με το πλαίσιο όσο και με την ουσία της πρακτικής άσκησης. Η δραστηριότητα αυτή είχε πλέον ενταχθεί στο ΕΠΕΑΕΚ και ονομαζόταν Πρόγραμμα Πρακτικής Άσκησης (στο εξής, ΠΠΑ)-ΕΠΕΑΕΚ, οι φοιτητές αμείβονταν και ασφαλιζόνταν κατά τη διάρκεια της με χρονικό ορίζοντα έναν έως δύο μήνες εργασίας τους, και είχαν ένα ευρύ φάσμα επιλογών για το πού, δηλ. σε ποιο φορέα, θα ασκούσαν. Διαπίστωσα ότι πολλοί ήταν αυτοί οι φορείς, οι οποίοι ενεργοποιούνταν και υποστήριζαν το ΠΠΑ και συνεργάζονταν με τα πανεπιστήμια στην πρόσκληση που τους γινόταν· επρόκειτο για κρατικούς ή ιδιωτικούς φορείς, όπως εφορείες αρχαιοτήτων, μουσεία, ιστορικά αρχεία, βιβλιοθήκες, κ.ά., που θεραπεύουν ποικίλα αντικείμενα, σχετικά βέβαια με το αντικείμενο σπουδών και την εξειδίκευση των φοιτητών. Αυτό σημαίνει ότι οι φοιτητές είχαν πια την ευχέρεια να ασκηθούν σε ερευνητικούς και επιστημονικούς οργανισμούς, και σε πιο εξειδικευμένες εργασίες, οι οποίες ανταποκρίνονται περισσότερο στα ενδιαφέροντά τους και τους προσφέρουν διαφορετικές από το πανεπιστήμιο μαθησιακές/γνωστικές εμπειρίες.

Όλη αυτή η "κινητοποίηση" τόσο των πανεπιστημιακών τμημάτων όσο και των αντίστοιχων με τον εργασιακό μου χώρο φορέων, για την οργάνωση και την υλοποίηση του προγράμματος πρακτικής άσκησης των φοιτητών, μου δημιούργησαν μια σειρά ερωτημάτων, με πρώτο, τους λόγους για τους οποίους το πρόγραμμα αυτό προσέλκυσε το ενδιαφέρον των συγκεκριμένων τμημάτων των πανεπιστημίων και των φορέων που είναι γνωστικά συναφείς με αυτά, δηλαδή τους λόγους για τους οποίους το ΠΠΑ έγινε σημαντικό για τους εμπλεκόμενους σε αυτό. Αναρωτήθηκα στη συνέχεια, γιατί τα πανεπιστήμια βρίσκουν τόσο ενδιαφέρον το ΠΠΑ ώστε να επιδιώκουν τη συνεργασία τους με εξω-ακαδημαϊκούς φορείς, με ποιους όρους διαμορφώνεται αυτή η συνεργασία και αν αυτή δημιουργεί προϋποθέσεις για μια αλλαγή των σχέσεων του πανεπιστημίου με τον περιβάλλοντα χώρο του. Η επόμενη διερώτησή μου ήταν γιατί όλοι εμείς, που ανήκουμε στην περιρρέουσα των συγκεκριμένων πανεπιστημιακών τμημάτων ατμόσφαιρα, όσον αφορά την ενδεχόμενη μελλοντική σχέση μας με τους αποφοίτους των τμημάτων αυτών, να συμμετέχουμε στο ΠΠΑ. Κυρίως ενδιαφέρθηκα για τον τρόπο με τον οποίο νοηματοδοτήθηκε από "εμάς" η εμπλοκή μας αυτή, κατά πόσο θεωρήσαμε τη συμμετοχή μας ως μια ευκαιρία να δημιουργήσουμε μια σχέση με το πανεπιστήμιο ή να επαναπροσδιορίσουμε προϋπάρχουσες σχέσεις με τον ακαδημαϊκό κόσμο, κι αν τέτοια μέτρα πολιτικής (όπως το ΠΠΑ και οι εμπλεκόμενοι σε αυτό) έχουν τη δυναμική να οδηγήσουν, τελικά, σε γενικότερες ανακατατάξεις ή αλλαγές στο πεδίο του πολιτισμού, στο οποίο και δραστηριοποιούμαστε.

Ανακαλώντας τις προσωπικές σπουδαστικές μου εμπειρίες, συνειδητοποίησα ότι από παλιά διαφαινόταν το ενδιαφέρον των πανεπιστημιακών αυτών τμημάτων να ασκούν τους φοιτητές τους σε ανασκαφές, προκειμένου να έρχονται σε επαφή με το υλικό και όχι μόνο με το θεωρητικό αντικείμενο των σπουδών τους. Εκείνη όμως η πρακτική εξάσκηση δεν ήταν θεσμοθετημένη, και αφορούσε την άσκηση των φοιτητών αποκλειστικά στις πανεπιστημιακές ανασκαφές των καθηγητών τους. Οι φοιτητές εκδήλωναν στον καθηγητή τους την επιθυμία τους να συμμετέχουν στην ανασκαφή κι εκείνος επέλεγε μερικούς, τηρώντας, προφανώς, κάποια ανεπίσημα κριτήρια επιλογής¹. Έτσι, μόνο για κάποιους από αυτούς τους φοιτητές η συμμετοχή

¹ Με βάση την προσωπική μου εμπειρία θεωρώ ότι η συμμετοχή σε αυτή την άτυπη πρακτική άσκηση εξαρτόταν από τις σχέσεις των φοιτητών με τους υπεύθυνους καθηγητές, αλλά και από τις επιδόσεις και παρουσίες των φοιτητών στα σχετικά μαθήματα.

γινόταν εφικτή, καθώς ήταν μάλλον αδύνατο να μπορέσουν, αν όχι όλοι, τουλάχιστον οι περισσότεροι φοιτητές, να ασκηθούν. Η εθελοντική αυτή εργασία των φοιτητών γινόταν τους καλοκαιρινούς μήνες και διαρκούσε από μια έως δύο εβδομάδες, ενώ πάντα το πανεπιστήμιο προσπαθούσε να καλύψει, μέσα από τα κονδύλια των ανασκαφών, τα έξοδα της διαμονής των φοιτητών. Είναι προφανές ότι αυτή η πρακτική άσκηση δεν είχε μαζικό χαρακτήρα, αν και τα κεντρικά τουλάχιστον τμήματα ιστορίας και αρχαιολογίας είχαν, σχεδόν από την αρχή της λειτουργίας τους, καθιερώσει ανάλογες εσωτερικές πρακτικές. Παρότι η άσκηση αυτή δεν ήταν ενταγμένη σε κάποιο θεσμικό πλαίσιο ή σε κάποιο πρόγραμμα, αλλά είχε, όπως προανέφερα, μια πιο άτυπη μορφή, εντούτοις, η συστηματική παρακολούθησή της μπορούσε να απαλλάξει τον φοιτητή από το υποχρεωτικό μάθημα της ανασκαφικής. Αυτό σημαίνει ότι η δραστηριότητα αυτή αντιμετωπιζόταν ως μάθημα και βαθμολογούνταν.

Σήμερα, με τις υπάρχουσες συγκυρίες, φαίνεται να έχουν επέλθει αλλαγές στο πλαίσιο λειτουργίας της πρακτικής άσκησης αλλά και στο πλαίσιο λειτουργίας των πανεπιστημίων, κυρίως όσον αφορά τη σχέση τους με τον έξω-ακαδημαϊκό κόσμο. Αυτοί οι κανόνες, δεν διαμορφώνονται πλέον μόνο σε εθνικό επίπεδο αλλά και σε υπερεθνικό, και πιο συγκεκριμένα, αναφερόμενοι στην ελληνική περίπτωση, στο επίπεδο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής ΕΕ). Άρα θα πρέπει να στραφεί κανείς στις ευρωπαϊκές πολιτικές για να δει αν διαγράφεται κάποια σχέση ανάμεσα στις παρατηρούμενες αλλαγές στα πανεπιστήμια και στις τάσεις που επικρατούν στο επίπεδο αυτό.

Διαπιστώνεται πράγματι, ότι οι διάφορες τάσεις ανασυγκρότησης των πανεπιστημίων που έχουν παρατηρηθεί τα τελευταία χρόνια, στις οποίες συμπεριλαμβάνεται και το ΠΠΑ αλλά και άλλες, όπως για παράδειγμα η αναμόρφωση των προπτυχιακών προγραμμάτων σπουδών πολλών πανεπιστημιακών τμημάτων (για λεπτομέρειες βλ. www.ec.europa.eu/education/programmes/lip/index_en.html), μπορούν να θεωρηθούν ως ανταπόκριση των ελληνικών πανεπιστημίων στις ευρωπαϊκές και εθνικές πολιτικές και να συσχετιστούν με το έντονο ευρωπαϊκό ενδιαφέρον για την "αναβάθμιση" και τον "εκσυγχρονισμό της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης" προκειμένου αυτή να συνδεθεί με την αγορά εργασίας, μέσω της διαμεσολάβησης πολιτικών σχετικών με τη Δια Βίου Εκπαίδευση (βλ. προηγούμενη ιστοσελίδα).

Στις μέρες μας, η Δια Βίου Εκπαίδευση παρουσιάζεται ως βασικό θέμα στο χώρο της κοινωνίας και της εργασίας, καθώς υπόσχεται στον καθένα να συμμετέχει στο κοινωνικό γίγνεσθαι. Τα κράτη-μέλη της ΕΕ έχουν αναπτύξει στενή συνεργασία στο θέμα αυτό και πολλά ανάλογα προγράμματα έχουν παραχθεί (π.χ. η συμφωνία της Λισαβόνας, «Education and Training 2010», οι συμφωνίες της Bologna σχετικά με την τριτοβάθμια εκπαίδευση): πολλές είναι και οι αποφάσεις των αρμόδιων ευρωπαϊκών επιτροπών, οι οποίες θεσπίζουν προγράμματα δράσης στον τομέα της Δια Βίου Μάθησης, βασιζόμενες στο συλλογισμό ότι μια προηγμένη κοινωνία της γνώσης αποτελεί κλειδί για την επίτευξη υψηλότερων ποσοστών ανάπτυξης και απασχόλησης. Κατά συνέπεια, η εκπαίδευση και η κατάρτιση μέσω της Δια Βίου Εκπαίδευσης έχουν αναχθεί σε ουσιώδεις προτεραιότητες για την ΕΕ.

Πιο συγκεκριμένα, η Δια Βίου Μάθηση συνδέεται με την τριτοβάθμια εκπαίδευση και αποτελεί μέρος της ευρωπαϊκής πολιτικής για την ανάπτυξη και την εργασία, όπως φαίνεται στα θέματα της συνδιάσκεψης για τον εκσυγχρονισμό των πανεπιστημίων (βλ. προηγούμενη ιστοσελίδα), στο πλαίσιο της στρατηγικής της Λισαβόνας. Μέσα στο ίδιο σκεπτικό, η ΕΕ καλεί τα κράτη - μέλη να προωθήσουν τη συμβολή των Ιδρυμάτων Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης στην καινοτομία, στην οικονομική ανάπτυξη και στην απασχόληση, καθώς και στην κοινωνική και πολιτιστική ζωή, ενθαρρύνοντάς τα να αναπτύξουν εταιρικές σχέσεις με άλλα μέρη, όπως ο ιδιωτικός τομέας, με ερευνητικά ιδρύματα, με τις περιφερειακές και τοπικές αρχές και την κοινωνία των πολιτών. Ακόμη, τα καλεί να αναπτύξουν την πρώιμη συμμετοχή των σπουδαστών στην έρευνα (ιδίως στους τομείς των φυσικών επιστημών και της Τεχνολογίας) και να κάνουν χρήση των διαρθρωτικών ταμείων για τον εκσυγχρονισμό της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (βλ. προηγούμενη ιστοσελίδα).

Το στίγμα αυτού του νέου ευρωπαϊκού πλαισίου για την τριτοβάθμια εκπαίδευση μπορεί να προσδιοριστεί μέσα από την περιγραφή του προγράμματος Πρακτικής Άσκησης Erasmus (στο εξής ΠΠΑ-Erasmus), που παρουσιάζεται στο πρώτο μέρος του δεύτερου κεφαλαίου της εργασίας αυτής (2.2). Εκεί, αποτυπώνονται οι ήδη δρομολογημένες καταστάσεις και αποκρυσταλλωμένες αντιλήψεις για το πώς πρέπει ή προτείνεται να λειτουργούν τα πανεπιστήμια. Όταν αυτό το πλαίσιο "εγκαθίσταται" σε εθνικό επίπεδο, "απαιτείται" η κατοχύρωσή του και η ενίσχυση των τάσεων που υποδεικνύει μέσα από τα μέτρα της εθνικής πολιτικής, όπως αυτή, για τα ελληνικά δεδομένα, διαμορφώνεται από το Υπουργείο Παιδείας (στο εξής ΥΠΕΠΘ). Ενδεικτικό για την περίπτωση αυτή είναι το επιχειρησιακό πρόγραμμα για

την εκπαίδευση, που υπογράφηκε ανάμεσα στο ΥΠΕΠΘ και την ΕΕ και ορίζει το εθνικό πλαίσιο για τις προωθούμενες αλλαγές στην εκπαίδευση. Αναφέρομαι συγκεκριμένα στο δεύτερο μέρος του δεύτερου κεφαλαίου (2.3), όπου παρουσιάζεται αδρομερώς το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Εκπαίδευσης και Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης (στο εξής ΕΠΕΑΕΚ), στο οποίο διαφαίνονται οι πολιτικές, οι διαδικασίες, οι όροι και οι προϋποθέσεις αλλά και τα κριτήρια που τίθενται για την υλοποίηση των πολιτικών αυτών. Πιο συγκεκριμένα, με το ΕΠΕΑΕΚ δημιουργείται το πιο άμεσο πλαίσιο, τόσο σε θεσμικό όσο και σε υλικό επίπεδο, δηλαδή οι προϋποθέσεις, για να αλλάξουν τα πανεπιστήμια τον τρόπο που οργανώνουν τις δραστηριότητές τους σε σχέση με τον εκτός πανεπιστημίου κόσμο. Κι αυτό το κίνητρο, ή τουλάχιστον το πιο βασικό από αυτά, είναι η χρηματοδότηση. Με αυτήν, το ελληνικό κράτος, το ΥΠΕΠΘ, πριμοδότησε όσα ενδιαφέρουν την ευρωπαϊκή πολιτική να προωθηθούν, διευκολύνοντας παράλληλα τα πανεπιστήμια να καλύψουν και άλλες υπάρχουσες ανάγκες τους, όπως π.χ. την αναδιάρθρωση των προγραμμάτων σπουδών, αλλά και την πρακτική άσκηση των προπτυχιακών φοιτητών, η οποία απασχολεί την εργασία αυτή.

Η εξεταζόμενη αυτή δράση, δηλαδή το πρόγραμμα πρακτικής άσκησης μέσω ΕΠΕΑΕΚ των προπτυχιακών φοιτητών των τμημάτων ιστορίας και αρχαιολογίας, θα μελετηθεί σε θεωρητικό κατ' αρχάς επίπεδο, στο επόμενο κεφάλαιο (κεφ. 3), με βάση τις έννοιες δύο σύγχρονων μελετητών, των Pierre Bourdieu και Basil Bernstein. Οι θεωρητικές έννοιες για τα πεδία, τις μορφές κεφαλαίου, το ατομικό και το ιδρυματικό habitus είναι καθοριστικές για να κατανοηθούν οι διαφορετικές μορφές δράσης που η πραγμάτωση αυτού του μέτρου πολιτικής προκάλεσε στα διαφορετικά πανεπιστημιακά ιδρύματα και πολιτιστικούς φορείς· για να φωτιστεί το αν οι προωθούμενες αλλαγές μπορούν να επηρεάσουν το (θεσμικό) συλλογικό habitus των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων· για να "τοποθετηθούν" στο κοινωνικό και πολιτισμικό status τα πανεπιστημιακά αυτά ιδρύματα και, αντίστοιχα, οι πολιτιστικοί οργανισμοί και να αναδειχθούν οι σχέσεις που είναι πιθανόν να διαμορφωθούν μέσα από αυτή την έξωθεν απαίτηση για "κοινή δράση" και "συνεργασία". Με αυτό τον τρόπο θα διαφανεί, επιπλέον, το τι συμβαίνει στη σχέση του κράτους με τα πανεπιστημιακά ιδρύματα και το πώς τα δύο μέρη διαπραγματεύονται εκεί τα όριά τους. Ο λόγος περί ορίων γίνεται πιο αποκαλυπτικός χρησιμοποιώντας την έννοια της χαλάρωσης των συνόρων και την ενδεχόμενη αλλαγή της ταξινόμησης στις σχέσεις ανάμεσα στο

κράτος και τα πανεπιστημιακά ιδρύματα από τη μια, και ανάμεσα σε αυτά και στους πολιτισμικούς φορείς με τους οποίους καλούνται να συνδιαλαγούν, από την άλλη.

Στο επόμενο κεφάλαιο (κεφάλαιο 4), παρουσιάζεται η μεθοδολογία η οποία αναπτύχθηκε, προκειμένου να μελετηθεί η λειτουργία του ΠΠΑ κατά την πραγμάτωσή του. Εκεί, παρουσιάζεται η βασική θέση αυτής της εργασίας, η οποία είναι η μελέτη του ΠΠΑ, ενός μέτρου εκπαιδευτικής πολιτικής, ως μέσου για να διερευνηθούν οι μεταβαλλόμενες σχέσεις ανάμεσα στο πανεπιστήμιο και τους φορείς του περιβάλλοντός του που το πλαισιώνουν· εκεί αναδεικνύεται το γεγονός ότι κάποια πανεπιστήμια διατηρούν ισχυρές τις ταξινομήσεις, σε αντίθεση με άλλα, και ότι ανάλογες τάσεις διαφαίνονται και στους πολιτισμικούς φορείς, ενώ όλα φαίνεται να εξαρτώνται από τη θέση που σε βάθος χρόνο έχουν κατακτήσει τόσο τα ιδρύματα όσο και οι φορείς που μελετώνται, στο πεδίο του πολιτισμού.

Στη συνέχεια, και με βάση τις θεωρητικές έννοιες που προαναφέρθηκαν, σχεδιάστηκε η εμπειρική μελέτη, η οποία περιλαμβάνει : α) σύντομη παρουσίαση του πλαισίου λειτουργίας των πανεπιστημίων σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά και εθνικά πλαίσια, όπως ήδη προαναφέρθηκε (κεφάλαιο 2)· β) παρουσίαση της φυσιογνωμίας και των προγραμμάτων πρακτικής άσκησης των δέκα ελληνικών πανεπιστημιακών τμημάτων ιστορίας - αρχαιολογίας - κοινωνικής ανθρωπολογίας (κεφάλαιο 5), τη συγκεκριμένη στιγμή που διεξάγεται η έρευνα, για να φανεί η στάση που κράτησαν απέναντι στο ΠΠΑ· γ) τη σε βάθος μελέτη του προγράμματος πρακτικής άσκησης τριών πανεπιστημιακών τμημάτων (κεφάλαια 6-8), για να αναδειχθεί και να διερευνηθεί ο τρόπος με τον οποίο πραγματώθηκε τελικά η πρακτική άσκηση ως μέτρο πολιτικής με συγκεκριμένη στοχοθεσία, μέσα από τις απόψεις όλων των εμπλεκομένων σε αυτή τη δράση.

Τέλος, στο τελευταίο κεφάλαιο (κεφάλαιο 9), παρουσιάζονται τα συμπεράσματα και οι προβληματισμοί που θα συνεχίσουν να απασχολούν και στο μέλλον, μια και πρόκειται για ένα θέμα που μόλις άνοιξε.

Στο σημείο αυτό οφείλω θερμές ευχαριστίες για το χρόνο που διέθεσαν, για την κατανόηση που έδειξαν στις αλλεπάλληλες ερωτήσεις που τους τέθηκαν και, κυρίως, για τις πολύτιμες πληροφορίες που έδωσαν, στους υπεύθυνους καθηγητές του ΠΠΑ όλων των πανεπιστημιακών τμημάτων, στους διοικητικούς υπεύθυνους των γραφείων πρακτικής άσκησης, καθώς και στους φοιτητές, οι οποίοι με διευκόλυναν πολύ με τη μεγάλη τους διάθεση να βοηθήσουν στη συγκέντρωση του υλικού.

Πιο συγκεκριμένα, ευχαριστώ ιδιαίτερα : την κυρία Γεωργία Αλευρά, Καθηγήτρια και Πρόεδρο στο Τμήμα Ιστορίας – Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών, την κυρία Μαρία Ευθυμίου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, Τμήμα Ιστορίας – Αρχαιολογίας, τον κύριο Εμμανουήλ Βουτυρά, Καθηγητή στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Τμήμα Ιστορίας – Αρχαιολογίας, την κυρία Ευφροσύνη Πλεξουσάκη, Επίκουρη Καθηγήτρια στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας, τον κύριο Νικόλαο Ξηροτύρη, Καθηγητή και Αναπληρωτή Πρόεδρο στο Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας, την κυρία Χριστίνα Αγριαντώνη, Καθηγήτρια στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, τμήμα Ιστορίας-Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, την κυρία Βασιλική Πέννα, Επίκουρη Καθηγήτρια στο Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, Τμήμα Ιστορίας – Αρχαιολογίας και Διαχείρισης Πολιτισμικών Αγαθών, τον κύριο Αναστάσιο Φιλιπόπουλο, ΕΠΕΠ, μέλος ΕΤΕΤ, ΠΕ, στο ίδιο τμήμα, την κυρία Εύα Χαραλαμπίδου, Αρχαιολόγο, διοικητική υπεύθυνη Π.Α. στο Τμήμα Ιστορίας – Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, την κυρία Μαριλένα Χαρίση, υποψήφια διδάκτορα Ιστορίας της Τέχνης και υπεύθυνη του γραφείου Π.Α. του Τμήματος Ιστορίας – Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΤΑΣΕΙΣ ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗΣ ΤΩΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩΝ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ

2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο κεφάλαιο αυτό θα γίνει μια σύντομη περιγραφή των ευρωπαϊκών και εθνικών πολιτικών, οι οποίες δημιουργούν το πλαίσιο ανασυγκρότησης των πανεπιστημίων, όπου εντάσσεται και η προσπάθεια να ανοίξει το πανεπιστήμιο προς τον κόσμο της αγοράς και της εργασίας, μια προσπάθεια που βρίσκει έκφραση στο πρόγραμμα πρακτικής άσκησης των προπτυχιακών φοιτητών, για τα ελληνικά πράγματα. Ένα σύντομο πέρασμα από τις πολιτικές που δημιουργούν αυτές τις τάσεις θεωρείται αναγκαίο, καθώς σήμερα παρατηρούνται συνεχείς αλληλεπιδράσεις και διαπραγματεύσεις ανάμεσα στις υπερεθνικές, τις εθνικές πολιτικές και τα πανεπιστημιακά ιδρύματα (Τσατσαρώνη, Σαρακινιώτη, Σταμέλος, 2008). Ως ένα τρόπο να διαγραφούν οι ευρωπαϊκές τάσεις λειτουργίας των πανεπιστημίων, επιλέχθηκε το πρόγραμμα Erasmus, το οποίο στη νέα του μορφή, η οποία εφαρμόζεται από το ακαδημαϊκό έτος 2008-2009, περιλαμβάνει και τις διεθνικές πρακτικές ασκήσεις των φοιτητών. Αντίστοιχα, για τις εθνικές πολιτικές, περιγράφεται το Πρόγραμμα Πρακτικής Άσκησης μέσω ΕΠΕΑΕΚ και των Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης (στο εξής ΚΠΣ), τα οποία αν και δεν ισχύουν πια, αφού έληξαν τον Σεπτέμβριο του 2008, ωστόσο είχαν πολύ συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, τα οποία εμπεριέχονται στον νέο προγραμματισμό για τα ταμεία της ΕΕ σε εθνικό επίπεδο, με την ονομασία Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς (ΕΣΠΑ). Επομένως, είναι ωφέλιμο να διαφανούν οι ιδέες και τα στοιχεία που ήδη διαμορφώθηκαν με το ΕΠΕΑΕΚ, μια και αρκετά από αυτά φαίνεται να προσδιορίζουν τις αρχές λειτουργίας και του νέου προγράμματος, το οποίο, σύμφωνα με την τελευταία επικοινωνία μου με τους υπεύθυνους πρακτικής άσκησης των πανεπιστημίων, αναμένεται να τεθεί σε ισχύ, όσον αφορά την πρακτική άσκηση των φοιτητών, από τον Οκτώβριο του 2009.

2.2 ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ - ERASMUS

Μια πολύ σύντομη ιστορική αναδρομή αναδεικνύει το γεγονός ότι, ήδη από τη δεκαετία του 1970, η τότε Ευρωπαϊκή Κοινότητα, προωθούσε τη συγκρότηση μιας κοινής πολιτικής για την εκπαίδευση, την κατάρτιση και τη νεολαία, σε μια

προσπάθεια για υπερεθνικοποίηση της εκπαιδευτικής πολιτικής. Αρκετά χρόνια αργότερα, το 1995, η «Λευκή Βίβλος», αποτέλεσε μια σημαντική μεταρρυθμιστική προσπάθεια στη σχέση της εκπαίδευσης με την κατάρτιση και την απασχόληση. Το επόμενο έτος, 1996, ονομάζεται «Ευρωπαϊκό Έτος Δια Βίου Μάθησης» και καθιερώνει τη Δια Βίου Μάθηση ως εστιακό σημείο της πολιτικής για την εκπαίδευση και την κατάρτιση στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η συνάντηση της Λισαβόνας το 2000, θέτει δεκατρείς στρατηγικούς στόχους για το διάστημα 2000-2010 (οι οποίοι αποτελούν τη βάση του προγράμματος Education and Training 2010, Παπαδάκης, 2006: 99 και Σταμέλος, 2004), προκειμένου η ΕΕ να γίνει «η πλέον ανταγωνιστική και δυναμικότερη οικονομία της γνώσης παγκοσμίως». Για την επιτυχία των στόχων αυτών η εκπαίδευση και η κατάρτιση κατέχουν ιδιαίτερο ρόλο. Πιο συγκεκριμένα, αυτοί οι στόχοι αποσκοπούν «... στη βελτίωση της ποιότητας και αποτελεσματικότητας των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης στην Ευρωπαϊκή Ένωση, στη διευκόλυνση της πρόσβασης στα συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης και στο άνοιγμα των συστημάτων αυτών στον ευρύτερο κόσμο» (Παπαδάκης, 2006:101). Στη συνέχεια, η συνάντηση της Bologna επικεντρώθηκε στην εκπόνηση πολιτικών για το πεδίο της Ανώτατης Εκπαίδευσης στο πλαίσιο των στόχων της Λισαβόνας. Πρόκειται για δύο διακριτές βάσεις πολιτικών για την εκπαίδευση (διαδικασία της Bologna και στρατηγική της Λισαβόνας), οι οποίες όμως μοιράζονται κοινές αρχές και στόχους, γι' αυτό και η αναφορά σε αυτές στο εξής γίνεται με τον όρο «ευρωπαϊκές πολιτικές» (Σαρακινιώτη, διδ. διατριβή σε εξέλιξη).

Το «Πρόγραμμα για τη Δια Βίου Μάθηση 2007-2013» (απόφαση 1720/2006/EK) εντάσσεται στο ίδιο πλαίσιο και έχει στόχο «την ανάπτυξη και ενίσχυση των ανταλλαγών, της συνεργασίας και της κινητικότητας, ώστε τα συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης να καταστούν παγκόσμιο σημείο αναφοράς ως προς την ποιότητα, σύμφωνα με τη στρατηγική της Λισαβόνας. Συμβάλλει έτσι, στην ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως προηγμένης κοινωνίας της γνώσης, με βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη, με περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας και μεγαλύτερη κοινωνική συνοχή». Ειδικότερα, το πρόγραμμα δράσης χωρίζεται σε έξι υποπρογράμματα με την ίδια δομή, τα οποία καλύπτουν τόσο τις ανάγκες διδασκαλίας και μάθησης των συμμετεχόντων όσο και τα ιδρύματα και τους οργανισμούς που παρέχουν ή διευκολύνουν την εκπαίδευση σε κάθε τομέα. Ένα από αυτά είναι το πρόγραμμα Erasmus, που αφορά την επίσημη τριτοβάθμια εκπαίδευση και την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση σε τριτοβάθμιο επίπεδο, ανεξάρτητα από τη διάρκεια του κύκλου σπουδών, περιλαμβανομένου και του διδακτορικού.

Οι διακηρύξεις που αφορούν τη Δια Βίου Εκπαίδευση ενέχουν μια σειρά από παρεμβάσεις στις εθνικές πολιτικές για την εκπαίδευση σε όλες τις βαθμίδες, ιδιαίτερα μετά το έτος 2000, για να εγκαθιδρυθούν αλλαγές και να προωθηθεί η αναδιάρθρωση των εκπαιδευτικών συστημάτων. Προκειμένου να φανεί το είδος της παρέμβασης στην Τριτοβάθμια εκπαίδευση συγκεκριμένα, με την οποία ασχολείται η εργασία αυτή, επιλέγεται για μια σύντομη συζήτηση το Πρόγραμμα Πρακτικής Άσκησης Erasmus, το οποίο παρουσιάζει κοινά σημεία, κατά κάποιον τρόπο, με τα προγράμματα πρακτικής άσκησης προπτυχιακών φοιτητών που πραγματοποιήθηκαν μέσω του ΕΠΕΑΕΚ σε εθνικό επίπεδο, αλλά κυρίως αποκρυσταλλώνει αντιλήψεις για τον τρόπο που προτείνεται να λειτουργούν πλέον τα πανεπιστήμια.

Το πρόγραμμα Erasmus είναι ένα ευρωπαϊκό εκπαιδευτικό πρόγραμμα, που, όπως προαναφέρθηκε, δίνει τη δυνατότητα στους φοιτητές και των τριών κύκλων να πραγματοποιήσουν μέρος των σπουδών τους ή της πρακτικής τους άσκησης, με πλήρη ακαδημαϊκή αναγνώριση, σε ένα ίδρυμα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης της Ευρώπης ή σε μια επιχείρηση. Ειδικά για την πρακτική άσκηση που ενδιαφέρει την εργασία αυτή, οι υπεύθυνοι του προγράμματος Erasmus, σε έντυπα που έχουν εκδώσει για το σκοπό αυτό (IKY 2008), εκτιμούν ότι η συμμετοχή στο πρόγραμμα έχει να προσφέρει σημαντικά οφέλη στους φοιτητές, όπως την εφαρμογή των διδαγμένων γνώσεων σε ένα διεθνές περιβάλλον, την απόκτηση εργασιακής εμπειρίας στο εξωτερικό ανάμεσα σε πολυεθνικές ομάδες, την κατανόηση των πολιτισμικών διαφορών, τη βελτίωση του επιπέδου μιας ξένης γλώσσας, κ.ά. Στο ίδιο έντυπο, υπογραμμίζονται, επίσης, τα οφέλη που θα αποκομίσουν και τα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης από τη συμμετοχή τους, καθώς έτσι προωθείται η συνεργασία μεταξύ των ιδρυμάτων, δίνεται το έναυσμα για τον εκσυγχρονισμό των προγραμμάτων σπουδών, προωθείται η συνεργασία μεταξύ τριτοβάθμιων ιδρυμάτων και επιχειρήσεων και γενικότερα οι νέες συνεργασίες. Τέλος, τονίζεται ότι και οι επιχειρήσεις που θα συμμετέχουν θα αποκτήσουν ισχυρούς δεσμούς με τα εκπαιδευτικά ιδρύματα και πρόσβαση στις νέες ιδέες που οι φοιτητές θα φέρουν, αλλά και θα βελτιώσουν την εικόνα τους.

Φαίνεται, λοιπόν, ότι προβάλλεται και ενθαρρύνεται η κινητικότητα των φοιτητών όχι μόνο από πανεπιστήμιο σε πανεπιστήμιο (του εξωτερικού), ένα καθαρά εκπαιδευτικό γεγονός, αλλά και από το πανεπιστήμιο προς μια επιχείρηση, όπως ακριβώς ονομάζεται στο προαναφερθέν έντυπο ο φορέας άσκησης, γεγονός που δηλώνει έναν εξωστρεφή προσανατολισμό του προγράμματος σπουδών με

επαγγελματικούς όρους, οι οποίοι θα ορίζονται, προφανώς, και από εξω-ακαδημαϊκά πλαίσια.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσιοποίησε την ετήσια γενική πρόσκληση υποβολής προτάσεων για το 2008, όπου περιγράφονται οι στόχοι, οι προτεραιότητες, τα κριτήρια επιλεξιμότητας, κ.ά. και όπου οι δράσεις του προγράμματος διακρίνονται σε κεντρικές (στις οποίες υπεύθυνη είναι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή) και αποκεντρωμένες (υπεύθυνες είναι οι ανά χώρα Εθνικές Μονάδες). Για την Ελλάδα, Εθνική Μονάδα για τα τομεακά προγράμματα είναι το Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών (ΙΚΥ). Συνεπώς, το πρόγραμμα πρακτικής άσκησης των προπτυχιακών φοιτητών εντάσσεται πλέον στις επιχειρησιακές δράσεις του προγράμματος Erasmus, για το οποίο υπεύθυνο, όπως ειπώθηκε, είναι το ΙΚΥ.

Με μια σύντομη περιγραφή, θα λέγαμε ότι το Erasmus αποτελεί κεντρική δράση ("ναυαρχίδα" αποκαλείται στα κείμενα) των ευρωπαϊκών προγραμμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης και δίνει έμφαση στην κινητικότητα φοιτητών και διδακτικού προσωπικού, καθώς και στην ευρωπαϊκή συνεργασία μεταξύ των Ιδρυμάτων Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης και άλλων πρωταγωνιστών στην οικονομία που βασίζεται στη γνώση. Το σκεπτικό στο οποίο βασίζονται όλες αυτές οι παρεμβάσεις είναι ότι μια προηγμένη κοινωνία της γνώσης αποτελεί το εχέγγυο για υψηλότερα ποσοστά ανάπτυξης και απασχόλησης, όπως φάνηκε και από τα όσα προαναφέρθηκαν για τα προγράμματα που αφορούν τη Δια Βίου Μάθηση 2007-2013.

Όπως αναφέρεται στην ιστοσελίδα του ΙΚΥ, οι ειδικοί στόχοι του προγράμματος Erasmus αποσκοπούν στη διαμόρφωση του Ευρωπαϊκού Χάρτη Ανώτατης Εκπαίδευσης και στην ενίσχυση της συμβολής της τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης στην καινοτομία. Οι επιχειρησιακοί στόχοι αναφέρονται στη βελτίωση και αύξηση της συμβατότητας των τίτλων σπουδών και των συνεργασιών μεταξύ των Ιδρυμάτων Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης στην Ευρώπη αλλά και στη βελτίωση και αύξηση της κινητικότητας των φοιτητών και του διδακτικού προσωπικού (στόχος: τρία εκατομμύρια φοιτητές Erasmus έως το 2012). Επίσης, οι στόχοι αποβλέπουν στην ανάπτυξη καινοτόμων πρακτικών και παιδαγωγικών προσεγγίσεων στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση.

Η Εθνική Μονάδα διαχειρίζεται τις αποκεντρωμένες δράσεις, μία από τις οποίες είναι η διεθνική τοποθέτηση φοιτητών για ΠΑ. Για τη συμμετοχή των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων στο πρόγραμμα αυτό, ορίζεται μια σειρά από προϋποθέσεις, οι οποίες πρέπει να τηρηθούν, όπως, η συμμετοχή τους στον

«Διευρυμένο Πανεπιστημιακό Χάρτη Erasmus». Ο χάρτης παρέχει το γενικό πλαίσιο των ευρωπαϊκών δραστηριοτήτων συνεργασίας που μπορεί να διεξάγει ένα Ίδρυμα Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης στο πλαίσιο του Erasmus και καθορίζει τις θεμελιώδεις αρχές και τις ελάχιστες απαιτήσεις με τις οποίες οφείλει να συμμορφώνεται το Ίδρυμα Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης κατά την πραγματοποίηση των δραστηριοτήτων του προγράμματος.

Μια άλλη προϋπόθεση στην οποία καλούνται να ανταποκριθούν τα πανεπιστημιακά ιδρύματα είναι η συμμετοχή σε «Όμιλο για την τοποθέτηση φοιτητών σε επιχειρήσεις για ΠΑ». Ως όμιλος, νοείται μια ομάδα, την οποία αποτελούν Ιδρύματα Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης και ενδεχομένως και άλλοι οργανισμοί (ιδρύματα, εμπορικά επιμελητήρια, κ.ά.), τα οποία συνεργάζονται με σκοπό να καταστούν ευκολότερες οι τοποθετήσεις φοιτητών σε επιχειρήσεις για ΠΑ. Περιγράφοντας τη δομή του "Ομίλου", τα κείμενα της Εθνικής Μονάδας προωθούν την ιδέα της συμμετοχής σε αυτού του τύπου τις συνεργασίες, προβάλλοντας την ευελιξία του σχήματος αυτού αλλά και τις ιδέες της συλλογικότητας, συνεργασίας και δημοκρατικότητας που έτσι αναπτύσσονται ανάμεσα στα μέλη. Παράλληλα, περιγράφονται και οι μηχανισμοί για τα όσα απαιτούνται για τη συμμετοχή όλων των εμπλεκόμενων (πανεπιστήμια, επιχειρήσεις, φοιτητές) στο πρόγραμμα, όπως οι συμβάσεις των φοιτητών, οι τεχνικές διαδικασίες, η διασφάλιση ποιότητας και αναγνώρισης της Πρακτικής Άσκησης, κ.τ.λ.

Η Εθνική Μονάδα, για την Ελλάδα, δηλαδή το ΙΚΥ, ορίζει, επίσης, ότι το μηνιαίο ποσό υποτροφίας του φοιτητή για Π.θα είναι μεγαλύτερο από το μηνιαίο ποσό υποτροφίας του φοιτητή για σπουδές, γεγονός που δείχνει τη σημασία που αποδίδεται στη δράση αυτή και τη διάθεση να προωθηθεί άμεσα στον φοιτητικό πληθυσμό. Επιπλέον, επιχορηγείται και η οργάνωση της κινητικότητας, δηλαδή των δαπανών των ιδρυμάτων που αφορούν κατά πρώτον, τις δραστηριότητες για την υποστήριξη της κινητικότητας των φοιτητών και, κατά δεύτερον, τις ειδικές διευθετήσεις για την εξασφάλιση της ποιότητας των τοποθετήσεων των φοιτητών για ΠΑ σε επιχειρήσεις.

Τέλος, τα πανεπιστημιακά ιδρύματα αποστολής παρέχουν πλήρη αναγνώριση της ΠΑ που πραγματοποιείται στο εξωτερικό, βασιζόμενα κατά προτίμηση στις μονάδες του συστήματος ECTS. Κάθε φοιτητής, κατά τη διάρκεια των σπουδών του

στην τριτοβάθμια εκπαίδευση έχει τη δυνατότητα να λάβει τρεις υποτροφίες Erasmus², εκ των οποίων η μία μπορεί να αφορά τοποθέτηση για ΠΑ στο εξωτερικό.

Μέσα από αυτές τις περιγραφές, μπορεί κανείς να παρατηρήσει, κατ' αρχάς, ότι γύρω από τη λειτουργία του προγράμματος αναπτύσσεται ήδη ένας γραφειοκρατικά δομημένος μηχανισμός για την απόκτηση των απαραίτητων πιστοποιητικών συμμετοχής των πανεπιστημίων και των άλλων φορέων στους ομίλους, ο οποίος αναδεικνύεται σε έναν ενδιάμεσο, που σκοπό έχει να διευκολύνει αλλά και να διασφαλίζει τη ρύθμιση και τον έλεγχο των δράσεων αυτών. Για παράδειγμα, διατυπώνεται στα κείμενα ότι τα σημαντικά ζητήματα της διαφάνειας, της συνοχής και της δικαιοσύνης στις διαδικασίες επιλογής των φοιτητών που θα πάρουν υποτροφίες για ΠΑ πρέπει να διασφαλίζονται από τα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, ωστόσο, οι εθνικές μονάδες ακόμα και για το θέμα αυτό, που αποτελεί ουσιαστικά θέμα των πανεπιστημίων, εκδίδουν οδηγίες (για τα κριτήρια που πρέπει να πληρούνται).

Δεύτερον, όπως ήδη προαναφέρθηκε, το Erasmus προσφέρει δύο δυνατότητες στους φοιτητές: κινητικότητα για σπουδές και κινητικότητα για πρακτική άσκηση. Η δεύτερη αυτή δυνατότητα πριμοδοτείται με αυξημένες χρηματοδοτήσεις σε σχέση με την πρώτη, προκειμένου να αναδειχθεί η ιδιαίτερη βαρύτητα που της αποδίδεται.

Το πανεπιστήμιο, όπως έγινε εμφανές από τα όσα προηγήθηκαν αλλά και από τις εισηγήσεις στην ημερίδα που οργάνωσε για το θέμα η Εθνική Μονάδα (Μαυρογιώργου, Σφλώμος, 2008), αναλαμβάνει την ευθύνη να στείλει τους φοιτητές του για πρακτική άσκηση σε ένα εξω-ακαδημαϊκό περιβάλλον και μάλιστα στο εξωτερικό, όπου πολλά προβλήματα μπορούν να προκύψουν, παρά τις καλύτερες προθέσεις των συμμετεχόντων. Για παράδειγμα, κανείς δεν μπορεί να προβλέψει μια πιθανή, εκτός των συμφωνηθέντων, ασυνέπεια του φορέα ή της επιχείρησης όσον αφορά τη χαμηλή υποστήριξη του φοιτητή στην εργασία του, ή, τις ενδεχόμενες αλλαγές των ανθρώπων στις εργασίες και στις επικοινωνίες με τον φορέα και τις επιπτώσεις που αυτό θα έχει για το πρόγραμμα. Επιπλέον, ο φοιτητής θα έχει έναν επιμελητή (μέντορα) μέσα στον φορέα, ο οποίος θα τον επιβλέπει και θα τον ενισχύει σε μια διαδικασία η οποία, ωστόσο, ενέχει εκπαιδευτική/παιδαγωγική σημασία, κατάσταση η οποία φαίνεται να αποσιωπάται στα επίσημα κείμενα.

² Μία υποτροφία για ΠΑ, μια για σπουδές και μια για συμμετοχή στο πρόγραμμα Erasmus Mundus Master Course.

Ένα τρίτο ζήτημα, το οποίο παρουσιάζεται ως θετικό στοιχείο από τα επίσημα κείμενα, είναι το ότι, μέσω του προγράμματος, θα δημιουργηθούν ισχυρά διακρατικά δίκτυα πανεπιστημίων και επιχειρήσεων, τα οποία θα προϋποθέτουν την εμπλοκή τόσο των πανεπιστημιακών (καθηγητών) όσο και των επιχειρήσεων. Ωστόσο, η σύζευξη αυτών των δύο διαφορετικών κόσμων είναι δυνατόν να έχει απρόβλεπτες συνέπειες για το κύριο έργο του πανεπιστημίου, που είναι η παραγωγή και η μετάδοση της γνώσης, όπως, για παράδειγμα, η εγκαθίδρυση νέων τρόπων νομιμοποίησης του έργου του, που δεν μπορούν να αγνοηθούν.

Ως προς τους φοιτητές, όπως αναφέρεται στις ίδιες πηγές, διαφαίνεται ότι προς το παρόν δεν προτιμούν τη συμμετοχή στην ΠΑ-Erasmus, γι' αυτό εξάλλου και θεωρήθηκε αναγκαία η προώθηση της δράσης μέσω της διάχυσης του θετικού κλίματος που έχει δημιουργηθεί στους φοιτητές που έχουν ήδη την εμπειρία αυτή.

Ως προς τις επιχειρήσεις που συμμετέχουν στο πρόγραμμα, θεωρείται ότι θα έχουν καλύτερες υπηρεσίες, αφού θα έρχονται σε επαφή με το νέο δυναμικό των φοιτητών και θα ανταλλάσσουν καλές πρακτικές, και επομένως θα προσφέρουν καλύτερα προϊόντα, μια διαδικασία που θα συνεισφέρει στην ανάπτυξη τη δική τους αλλά και της χώρας τους. Οι εργαζόμενοι στις επιχειρήσεις, επιπλέον, θα εκπαιδευθούν στην «κουλτούρα της αλλαγής», γεγονός που προβάλλεται ως θετικό, ωστόσο, θα πρέπει να αναρωτηθεί κανείς για τη ρευστότητα που έτσι θα αποκτήσουν οι επαγγελματικές ταυτότητες και για τις συνέπειές της στους εργαζόμενους.

Στις ίδιες συζητήσεις στην ημερίδα της εθνικής μονάδας (Μαυρογιώργου, Σφλώμος, 2008), έγινε επίσης εμφανές ότι οι επιχειρήσεις ζητούν να έχουν λόγο γύρω από τις διαδικασίες και την οργάνωση της πρακτικής άσκησης. Ζητούν, για παράδειγμα, να έχουν άποψη για την επιλογή των φοιτητών που θα υποδεχτούν στο χώρο τους, για το έτος σπουδών στο οποίο βρίσκονται οι φοιτητές που θα ασκηθούν (συνήθως επιθυμούν φοιτητές μεγάλων ετών, καθώς αυτοί έχουν περισσότερες γνώσεις), για το χρόνο που θα διαρκεί αυτή η άσκηση (συνήθως προτιμούν μεγαλύτερα διαστήματα από αυτά που προτείνονται από το πρόγραμμα). Πιστεύουν ότι η πρακτική άσκηση είναι ο καλύτερος τρόπος για να αποκτηθούν οι λεγόμενες «soft skills», δηλαδή δεξιότητες κοινωνικού τύπου, που αφορούν τη διάθεση και ικανότητα του ατόμου για επικοινωνία, επίλυση προβλημάτων, ομαδική εργασία, κ.ά. Επομένως, οι επιχειρήσεις είναι διατεθειμένες να προσφέρουν θέσεις άσκησης, οι οποίες ίσως εξελιχθούν σε θέσεις εργασίας, και για αυτό το λόγο φροντίζουν να δημιουργήσουν έναν καλό εργαζόμενο. Αλλά και η ενδεχόμενη χρηματοδότηση

μέρους της πρακτικής άσκησης από τις επιχειρήσεις είναι επίσης ένα σημαντικό ζήτημα, καθώς εμπλέκει τις επιχειρήσεις στο εκπαιδευτικό έργο και τις καθιστά στην ουσία εν μέρει υπεύθυνες για την επιστημονική διαμόρφωση των φοιτητών, δίνοντάς τους έτσι το περιθώριο να παρεμβαίνουν και σε άλλα ζητήματα, που αφορούν την εκπαίδευση και την επιστημονική κατάρτιση των φοιτητών (όπως, π.χ. το θέμα των εξειδικεύσεων των φοιτητών, το οποίο συνδέεται με τη διαμόρφωση του προγράμματος σπουδών εν τέλει, στο οποίο πιθανόν η επιχείρηση, μέσω της χρηματοδότησης, να αποκτά δικαίωμα λόγου), γεγονός που πιθανόν εγκυμονεί κινδύνους για κάποια πανεπιστημιακά ιδρύματα (Bernstein, 2000).

Οι παραπάνω σκέψεις εγείρουν το ερώτημα κατά πόσο οι στόχοι του πανεπιστημίου, ως εκπαιδευτικού και επιστημονικού ιδρύματος, μπορούν να συμβαδίσουν και να αποκτήσουν σημεία επαφής με τους στόχους των επιχειρήσεων, για να μην οδηγηθούν οι φοιτητές σε συγχύσεις όσον αφορά τον ρόλο του πανεπιστημίου, τον ρόλο των επιχειρήσεων αλλά και την ιεραρχική σχέση που θα έχουν αυτά στη διαμόρφωση και συγκρότηση της ταυτότητάς τους, ζητήματα τα οποία θα απασχολήσουν και σε επόμενα κεφάλαια.

2.3 ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ: Η ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΑΣΚΗΣΗ ΜΕΣΩ ΕΠΕΑΕΚ

Ο τρόπος που κάθε κράτος-μέλος αντιλαμβάνεται, κατανοεί και ερμηνεύει τις απαιτήσεις της ΕΕ εξαρτάται από διάφορους παράγοντες κάθε φορά, καθώς δεν υφίσταται μια «ενωσιακή πραγματικότητα κοινή για όλους» (Σταμέλος, 2004:149). Για το λόγο αυτό, στην ενότητα αυτή, γίνεται λόγος για τις εθνικές πολιτικές, οι οποίες προωθούν και ενισχύουν τις ευρωπαϊκές τάσεις που περιγράφηκαν πιο πριν, μια και «κάθε χώρα, ως ζωντανός οργανισμός, φιλτράρει και προσαρμόζει στα δεδομένα της, τις πολιτικές αρχές που καθορίζονται σε ενωσιακό επίπεδο» (Σταμέλος, 2004:151). Παρουσιάζεται, δηλαδή, η ελληνική ανταπόκριση στις πολιτικές αυτές, το πλαίσιο που δημιουργήθηκε από το ΥΠΕΠΘ, μέσα στο οποίο κλήθηκαν τα πανεπιστημιακά τμήματα που εξετάζονται εδώ να εμπλακούν σε δραστηριότητες που προϋποθέτουν «άνοιγμα» του ακαδημαϊκού πεδίου προς τα επαγγελματικά πεδία. Μια τέτοια δραστηριότητα θεωρήθηκε το Πρόγραμμα Πρακτικής Άσκησης μέσω ΕΠΕΑΕΚ για τους προπτυχιακούς φοιτητές, το οποίο εντάσσεται στο μέτρο 2 του ΕΠΕΑΕΚ για την «προώθηση και βελτίωση της εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης στο πλαίσιο της Δια Βίου Μάθησης».

Κατ' αρχάς, περιληπτικά αναφέρουμε ότι η πολιτική για τη Δια Βίου Μάθηση γίνεται αντιληπτή στα ελληνικά πράγματα «ως μια ενεργητική πολιτική απασχόλησης ... με αναφορές στο ρόλο της κατάρτισης» (Παπαδάκης, 2006:174), όπου το ζητούμενο είναι περισσότερο η αντιμετώπιση των προβλημάτων της απασχόλησης και λιγότερο η αέναη διαδικασία της μάθησης ως εσωτερικής συγκρότησης. Το θεσμικό πλαίσιο για τη Δια Βίου Εκπαίδευση και Κατάρτιση στην Ελλάδα αποτελεί ο νόμος Ν. 3369: «Συστηματοποίηση της Δια Βίου Μάθησης και άλλες διατάξεις», ΦΕΚ 171/6^{ης} Ιουλίου 2005, ο οποίος αποτυπώνει την πρόθεση συγκρότησης ενός ολοκληρωμένου θεσμικού πλαισίου για την ανάπτυξη της Δια Βίου Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (στο εξής Δ.Β.Ε.), κυρίως σε μετα-δευτεροβάθμιο και τριτοβάθμιο επίπεδο, και αποτελεί μια σημαντική θεσμική εξέλιξη στην Ελλάδα (Παπαδάκης, 2004). Σύμφωνα με τον νόμο αυτό, ο σημαντικότερος ίσως φορέας παροχής Δ.Β.Ε. είναι τα Ινστιτούτα Δ.Β.Ε. που έχουν έδρα τους τα ΑΕΙ και ΤΕΙ. Η πολιτική για τη Δ.Β.Μ. συντονίζεται από ένα θεσμοθετημένο επιτελικό όργανο, την Επιτροπή Δια Βίου Μάθησης, στην οποία μετέχουν όλοι οι εμπλεκόμενοι παράγοντες για τα θέματα αυτά καθώς και πανεπιστημιακοί και κοινωνικοί εταίροι.

Στη συνέχεια, για να φανεί πώς τα πανεπιστημιακά τμήματα ανταπαντούν στις νέες τάσεις, εξετάζεται το ΕΠΕΑΕΚ και κυρίως οι πολιτικές εκείνες που αφορούσαν την Πρακτική Άσκηση στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, ως το **Επιχειρησιακό Πρόγραμμα του ΥΠΕΠΘ**, το οποίο σχεδιάστηκε για την **Εκπαίδευση και την Αρχική Επαγγελματική Κατάρτιση**, με στόχο «..να ανταποκριθεί η Ελλάδα στις προκλήσεις που διαμορφώνονται διεθνώς με την ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών, μετατρέποντάς τις σε ευκαιρίες ανάπτυξης και ποιότητας ζωής».

Το ΕΠΕΑΕΚ ήταν ένα από τα 24 Προγράμματα του Γ' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης (2000-2006) για την Ελλάδα και συγχρηματοδοτήθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο - ΕΚΤ, Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης - ΕΤΠΑ) κατά 75% και από το Ελληνικό Δημόσιο κατά 25%. Όπως προαναφέρθηκε και στην εισαγωγή του κεφαλαίου αυτού, το ΕΠΕΑΕΚ έληξε τον Σεπτέμβριο του 2008. Τα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης (ΚΠΣ) αντικαταστάθηκαν από το ΕΣΠΑ, και το νέο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Εκπαίδευσης και Δια Βίου Μάθησης εμπεριέχει τις δράσεις για τα θέματα που απασχολούν εδώ, δηλαδή την Πρακτική Άσκηση των φοιτητών ΑΕΙ και ΤΕΙ και την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση. Παρόλα αυτά, η ανάδειξη των χαρακτηριστικότερων στοιχείων του

ΕΠΕΑΕΚ δεν στερείται αξίας, καθώς μπορεί να δείξει τις έννοιες και τις ιδέες που προωθήθηκαν και οι οποίες ενυπάρχουν στο νέο πρόγραμμα.

Στα εισαγωγικά κείμενα που αφορούν το πρόγραμμα, στην αντίστοιχη ιστοσελίδα (ΕΠΕΑΕΚ.gr) αναφέρεται: «Από την ευρωπαϊκή σύνοδο της Λισαβόνας, οι εκπαιδευτικές πολιτικές ανάγονται σε κύριο μοχλό ανάπτυξης και ευημερίας, ατομικής και συλλογικής, στα πλαίσια της προτεραιότητας να καταστεί η Ευρώπη μέχρι το 2010 η πιο ανταγωνιστική και δυναμική οικονομία της γνώσης στον κόσμο», και επομένως παρατηρείται μια σύμπλευση με τα όσα πρεσβεύουν οι αντίστοιχες ευρωπαϊκές πολιτικές, όπως φάνηκε στην προηγούμενη ενότητα. Το ΥΠΕΠΘ στοχοποίησε τις εθνικές πολιτικές μέσω ΕΠΕΑΕΚ τόσο προς τη Δια Βίου Μάθηση όσο και προς την αλλαγή του ρόλου της εκπαίδευσης, τονίζοντας την καινοτομία που εισήγαγε με το πρόγραμμα στα εκπαιδευτικά πράγματα της χώρας, η οποία συνίσταται στην «ενσωμάτωση και θεσμοθέτηση της Δια Βίου Μάθησης στο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας». Με τον τρόπο αυτό, εκτιμά το ΥΠΕΠΘ, δημιουργείται στη χώρα ένα νέο εκπαιδευτικό περιβάλλον, τα χαρακτηριστικά του οποίου συνίστανται: α) στην έμφαση στη γνώση, την προσαρμοστικότητα και την ευρηματικότητα, και β) στην ανάπτυξη δεξιοτήτων επικοινωνίας, συνεργασίας, ταχείας αντίδρασης σε προκλήσεις, ανάληψης πρωτοβουλιών και διαχείρισης επιλογών (βλ.ΕΠΕΑΕΚ.gr). Στο πλαίσιο αυτό, επομένως, του Γ΄ ΚΠΣ, το ΕΠΕΑΚ-ΥΠΕΠΘ περιλάμβανε μια ολοκληρωμένη δέσμη συνεκτικών μέτρων και ενεργειών, με απώτερο στόχο τη βελτίωση του εκπαιδευτικού συστήματος και των υπηρεσιών που αυτό προσφέρει, ώστε να ανταποκριθεί αποτελεσματικότερα στις πραγματικές κοινωνικές ανάγκες, ανοίγοντας διαύλους επικοινωνίας και σύνδεσης με την αγορά εργασίας. Ίσως, όμως, στο βάθος όλης αυτής της επίσημης ρητορικής, να υπολανθάνει μια χρησιμοθηρική προσέγγιση της γνώσης, η οποία αντιμετωπίζεται πλέον ως εργαλείο που βελτιώνει την απασχολησιμότητα του ατόμου και όχι ως μια διαδικασία «αένας εσωτερικής συγκρότησης» (Παπαδάκης, 2006:174). Η γνώση πλέον αντιμετωπίζεται ως χρήμα και το βάρος δίνεται στην εξερεύνηση των επαγγελματικών εφαρμογών της γνώσης παρά στην εξερεύνηση της ίδιας της γνώσης (Bernstein, 2000).

Το θέμα της σύνδεσης του ΕΠΕΑΕΚ με τη δια βίου μάθηση, την τριτοβάθμια εκπαίδευση και την πρακτική άσκηση καλυπτόταν από τον άξονα 2 του προγράμματος, ο οποίος είχε τίτλο: «προώθηση και βελτίωση της εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης στο πλαίσιο της Δια Βίου Μάθησης». Πιο συγκεκριμένα, το μέτρο 2.4 του άξονα 2 αφορούσε τον επαγγελματικό προσανατολισμό και τη

σύνδεση με την αγορά εργασίας ενώ η ενέργεια 2.4.2, αναφερόταν ειδικά στην πρακτική άσκηση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Ο δεύτερος άξονας προτεραιότητας αφορούσε, όπως προαναφέρθηκε, στην ανάπτυξη και βελτίωση της εκπαίδευσης και της επαγγελματικής κατάρτισης στο πλαίσιο ενός ολοκληρωμένου συστήματος δια βίου μάθησης, που θα παρείχε τη δυνατότητα συνεχούς ανανέωσης των γνώσεων και των δεξιοτήτων νέων και ενηλίκων, συμβάλλοντας στη διατήρηση και βελτίωση της απασχόλησής τους καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής τους. Αν παρατηρήσει όμως κάποιος ακόμα και τους όρους που χρησιμοποιούνται για να αποδοθούν οι στόχοι, π.χ. «απόκτηση δεξιοτήτων», «απασχόληση», κ.τ.λ., γρήγορα αντιλαμβάνεται ότι εδώ πρόκειται για μια προσπάθεια διαμόρφωσης ενός ατομικού βιογραφικού προσόντων, προκειμένου να βελτιωθεί η ατομική απασχολησιμότητα στο διαρκώς μεταβαλλόμενο και ολοένα πιο απαιτητικό κοινωνικό και εργασιακό περιβάλλον. Όμως, έτσι, ενέχεται ο κίνδυνος η εκπαίδευση με σκοπό τη γνώση να μεταμορφώνεται σε εκπαίδευση με σκοπό την καριέρα και την αύξηση των επαγγελματικών προοπτικών.

Παρόλα αυτά, το ΥΠΕΠΘ επεσήμαινε ότι οι δράσεις αυτές αποσκοπούσαν στη βελτίωση της ποιότητας της παρεχόμενης εκπαίδευσης σε όλες τις βαθμίδες, με στόχο την αύξηση της αποτελεσματικότητας και ανταγωνιστικότητας του εκπαιδευτικού συστήματος. Με βάση αυτό το πλαίσιο, ορίστηκαν και οι γενικοί στόχοι του δεύτερου άξονα προτεραιότητας, όπως αναφέρονται στην ιστοσελίδα του προγράμματος (ΕΠΕΑΕΚ.gr), και οι οποίοι είναι: 1) η σύνδεση της εκπαίδευσης με την απασχόληση, αναπτύσσοντας εναλλακτικές μορφές δια βίου εκπαίδευσης, 2) η ανάπτυξη του επαγγελματικού προσανατολισμού και της συμβουλευτικής, καθώς και η επέκταση των προγραμμάτων πρακτικής άσκησης και ανάπτυξης δεξιοτήτων, 3) η αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών της αρχικής επαγγελματικής και της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ώστε να παρέχουν ουσιαστικές γνώσεις και δεξιότητες, αυξάνοντας τις δυνατότητες απασχόλησης και ένταξης των νέων στην αγορά εργασίας, 4) η βελτίωση της ποιότητας της παρεχόμενης εκπαίδευσης με την αναβάθμιση του εκπαιδευτικού έργου μέσα από τη συνεχή επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, την αξιολόγηση όλων των παραμέτρων του εκπαιδευτικού έργου και την ενίσχυση υποδομών και μέσων διδασκαλίας.

Το μέτρο 2.4 (:Επαγγελματικός προσανατολισμός και σύνδεση με την αγορά εργασίας) και οι συνακόλουθες ενέργειές του, μία από τις οποίες είναι και η πρακτική άσκηση φοιτητών και σπουδαστών (ενέργεια 2.4.2), είχε στόχο τη σύνδεση της

εκπαίδευσης (γενικής, τεχνικής και ανώτατης) με την αγορά εργασίας, τον επαγγελματικό προσανατολισμό των νέων, τον περιορισμό της ανισότητας των φύλων ως προς την εκπαιδευτική και επαγγελματική τους επιλογή και την εξάπλωση του θεσμού της πρακτικής άσκησης, τόσο στην τεχνική εκπαίδευση όσο και στην αρχική επαγγελματική κατάρτιση. Παράλληλα, συνεχιζόταν η υποστήριξη των αντίστοιχων δομών της ανώτατης εκπαίδευσης, ώστε οι πτυχιούχοι να μπορούν να εργαστούν σε τομείς σχετικούς με το αντικείμενο σπουδών τους. Οι δράσεις αυτές λάμβαναν υπ' όψη τα δεδομένα που αφορούσαν την αγορά εργασίας, όπως αυτά προέκυπταν τότε από τα Κέντρα Προώθησης της Απασχόλησης (ΚΠΑ) και από το Εθνικό Παρατηρητήριο Απασχόλησης (ΕΠΑ).

Η περαιτέρω στόχευση, επομένως, του ΥΠΕΠΘ διαγράφεται από τα παραπάνω και συγκεκριμενοποιείται στην παρακολούθηση των εξελίξεων και των αναγκών στην αγορά εργασίας, ώστε αυτές να καλυφθούν με την παροχή αντίστοιχων κεφαλαίων γνώσης, δεξιοτήτων, κ.τ.λ. Αυτή η προωθούμενη αλλαγή όμως στα εκπαιδευτικά πράγματα και κυρίως ο νέος ρόλος που καλείται πλέον να παίξει η εκπαίδευση και η παρεχόμενη από αυτή γνώση, δεν σχετίζεται τόσο ή μόνο με τη βελτίωση της εκπαίδευσης γενικότερα, αλλά μάλλον αποτελεί μια πρακτική αντιμετώπισης άλλων πολιτικών ζητημάτων, όπως η ανεργία ή η ανταγωνιστικότητα.

Ως προς τα διαδικαστικά, η ευθύνη για την εφαρμογή, την αποτελεσματικότητα και τη διαχείριση του προγράμματος ανήκε στην Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης (ΕΥΔ), ενώ οι κανονισμοί που συνέθεταν το πλαίσιο λειτουργίας του περιλάμβαναν κανονισμούς του ευρωπαϊκού κοινοβουλίου, αποφάσεις της επιτροπής για τα θέματα εκπαίδευσης και εθνικές νομοθετικές ρυθμίσεις. Όσοι επιθυμούσαν να συμμετέχουν στο πρόγραμμα, όφειλαν, μετά τη δημοσιοποίηση της πρόσκλησης ενδιαφέροντος, να διεκπεραιώσουν μια σειρά από διαδικασίες, όπως υποβολή πρότασης, αξιολόγηση, ένταξη. Στη συνέχεια, έπρεπε να ακολουθούν συστηματικά μια σειρά από γραφειοκρατικά οργανωμένες ενέργειες, στις οποίες περιλαμβάνονταν η τήρηση του κανονιστικού πλαισίου, η τήρηση του χρονοδιαγράμματος, η αποστολή δελτίων παρακολούθησης, η τήρηση χωριστών οικονομικών φακέλων (ανά πράξη), η τήρηση κανόνων πληροφόρησης και δημοσιότητας, η παροχή πληροφοριών και η διευκόλυνση των κοινοτικών και εθνικών ελέγχων. Η αρμόδια υπηρεσία (ΕΥΔ) υποστηρίζει ότι το υλικό και οι πληροφορίες που θα συγκεντρώνονταν με αυτούς τους τρόπους, θα ενίσχυαν τη διαφάνεια και θα υποστήριζαν σημαντικά τη διαδικασία της ορθής ολοκλήρωσης των

χρηματοδοτούμενων έργων. Οι πληροφορίες αυτές, εκτιμά, είναι πολύ χρήσιμες σε φορείς όπως οι υπηρεσίες της ΕΕ, το Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών καθώς και σε άλλους φορείς που υλοποιούσαν ή έλεγχαν την υλοποίηση του Επιχειρησιακού Προγράμματος στα πλαίσια του Γ'ΚΠΣ. Ουσιαστικά, όμως, οι κανόνες αυτοί αποσκοπούσαν στον ασφυκτικό έλεγχο και στη ρύθμιση όλων των σχετικών παραμέτρων, έτσι ώστε το κράτος να επιβάλλει ευκολότερα τις αλλαγές που επιθυμούσε να επιφέρει στο χώρο της εκπαίδευσης και ειδικότερα της ανώτατης εκπαίδευσης που ενδιαφέρει εδώ.

Όπως είναι εμφανές από όσα προηγήθηκαν, ένας από τους στόχους της δεύτερης φάσης του ΕΠΕΑΕΚ ήταν η εξάπλωση του θεσμού της πρακτικής άσκησης στην αρχική επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση και στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, ενώ κύρια και γενική στόχευσή του είχε τη σύνδεση όλων των βαθμίδων της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας. Για την υλοποίηση των στόχων αυτών προτεινόταν συγκεκριμένες δράσεις, οι οποίες θα βοηθούσαν τους νέους να διαμορφώσουν σφαιρική αντίληψη για τις ευθύνες και τους ρόλους που καλούνται να παίξουν ως μελλοντικοί ενήλικες.

Σε μια προσπάθεια απολογισμού του πρώτου διαστήματος υλοποίησης του προγράμματος Πρακτικής Άσκησης στην ανώτατη εκπαίδευση, οι υπεύθυνοι του προγράμματος διαπίστωσαν ότι στο πλαίσιο του ΕΠΕΑΕΚ Ι(1997-2000), χρηματοδοτήθηκαν 144 προγράμματα Πρακτικής Άσκησης στην ανώτατη εκπαίδευση, στα οποία συμμετείχαν περισσότεροι από 89.000 φοιτητές και σπουδαστές, ενώ προωθήθηκε και η πρακτική άσκηση των σπουδαστών των δημοσίων ΙΕΚ (βλ. ιστοσελίδα ΕΠΕΑΕΚ-2.4).

Ειδικά για την τριτοβάθμια εκπαίδευση, οι υπεύθυνοι έκαναν κάποιες ενδιαφέρουσες παρατηρήσεις για τον τρόπο με τον οποίο το πρόγραμμα πραγματοποιήθηκε στα διάφορα πανεπιστημιακά τμήματα. Μια διαπίστωσή τους τονίζει τις διαφορετικές μορφές με τις οποίες το πρόγραμμα οργανώθηκε και λειτούργησε, οι οποίες εξαρτώνταν από την εμπειρία και τις ιδιαιτερότητες των πανεπιστημιακών τμημάτων. Επίσης, σε άλλο σημείο εξαιρείται ο σημαντικός ρόλος των μελών ΔΕΠ για τη διαμόρφωση της επαφής των ιδρυμάτων με τον παραγωγικό χώρο, ενώ εκτιμάται ότι οι φοιτητές ανταποκρίθηκαν θετικά και μάλιστα σε πολλές περιπτώσεις η ζήτηση υπερέβη την προσφορά θέσεων. Όσον αφορά τις επιχειρήσεις και τον παραγωγικό χώρο, οι υπεύθυνοι εκτιμούν ότι ενώ αρχικά έδειξαν διστακτικότητα, ανταποκρίθηκαν θετικά στη συνέχεια, έτσι ώστε να τεθούν οι βάσεις για την

εδραίωση σταθερής και μόνιμης συνεργασίας μεταξύ ακαδημαϊκού περιβάλλοντος και αγοράς εργασίας. Κατέληξαν ότι οι φοιτητές μπόρεσαν να αξιοποιήσουν τις γνώσεις τους, να αντιληφθούν το εργασιακό περιβάλλον και να αποκτήσουν εμπειρίες που συνέβαλαν θετικά στην ολοκλήρωση των σπουδών τους και στην ένταξή τους στο επάγγελμα. Οι υπεύθυνοι λοιπόν θεώρησαν ότι η πρώτη φάση του ΠΠΑ-ΕΠΕΑΕΚ έφερε ικανοποιητικά αποτελέσματα και ότι είναι αναγκαίο να ενισχυθεί ο θεσμός της πρακτικής άσκησης στην Ανώτατη Εκπαίδευση με το ΕΠΕΑΕΚ II.

Έτσι, το ΥΠΕΠΘ θεώρησε ότι η Πρακτική Άσκηση στο ΕΠΕΑΕΚ II έπρεπε να στοχεύει στην ουσιαστική σύζευξη της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας, μέσω δύο διακριτών παρεμβάσεων, εκ των οποίων η μία αφορούσε την επέκταση και ενίσχυση των υπηρεσιών που προσέφεραν τα Γραφεία Διασύνδεσης³, τα οποία πολύ έως καθόλου δεν αναμίχθηκαν στην οργάνωση της ΠΑ των προπτυχιακών φοιτητών.

Η άλλη παρέμβαση είναι αυτή που συνδέεται με το θέμα της εργασίας αυτής και σχετιζόταν με τη δυνατότητα παροχής οργανωμένης πρακτικής άσκησης στους φοιτητές και σπουδαστές των ΑΕΙ και στους σπουδαστές της αρχικής επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης. Η επίσημη εκδοχή ήταν ότι η ΠΑ συνέβαλε «στην καλύτερη αξιοποίηση, σε επαγγελματικό επίπεδο, των γνώσεων και των δεξιοτήτων που απέκτησαν οι φοιτητές και οι σπουδαστές κατά τη διάρκεια των σπουδών τους, στην ευκολότερη και επωφελέστερη ένταξη των αποφοίτων αυτών στο παραγωγικό σύστημα της χώρας, καθώς και στη δημιουργία ενός διαύλου αμφίδρομης μετάδοσης των πληροφοριών μεταξύ των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και των παραγωγικών φορέων» (ΕΠΕΑΕΚ.gr). Για τους λόγους αυτούς, απαιτούνταν από τους συμμετέχοντες, δηλαδή τα πανεπιστημιακά τμήματα, σχέδιο βιωσιμότητας έτσι ώστε η ΠΑ να αποτελέσει αναπόσπαστο μέρος του προγράμματος σπουδών για όσα τμήματα κρίνεται απαραίτητο, είτε ως υποχρεωτική είτε ως προαιρετική δυνατότητα, υπονοώντας ότι η χρηματοδότηση δεν θα είναι πάντα δεδομένη κι ότι το ΠΠΑ θα πρέπει, παρόλα αυτά, να αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα των προγραμμάτων σπουδών των τμημάτων.

Με αυτή την «απαίτηση» όμως, το ΥΠΕΠΘ επιχειρεί μια ουσιαστική παρέμβαση στα εσωτερικά των τμημάτων, μια και το θέμα αυτό σχετίζεται με τη διαμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών τους. Το ίδιο ζήτημα, πάντως, τέθηκε και στο πρόγραμμα Erasmus, στο οποίο έγινε μάλιστα λόγος για τη δυνατότητα συγχρηματοδότησης της άσκησης και από τις επιχειρήσεις. Ωστόσο, τα τμήματα

³ Τα Γραφεία Διασύνδεσης αφορούν τους αποφοίτους των πανεπιστημίων και δραστηριοποιούνται κυρίως στη συμβουλευτική μετά το πέρας του πρώτου κύκλου σπουδών, στην ανεύρεση μεταπτυχιακών προγραμμάτων και ικανοποιητικών προτάσεων για εργασία των πτυχιούχων.

αντιμετώπισαν τον όρο της βιωσιμότητας μάλλον αποστασιοποιημένα, προτείνοντας αβέβαιες λύσεις για να υποστηρίξουν την ενδεχόμενη ενσωμάτωση της ΠΑ στο πρόγραμμά τους, όπως θα φανεί σε επόμενο κεφάλαιο.

Καταλήγοντας, μπορεί κανείς να πει ότι η εθνική πολιτική με το ΕΠΕΑΕΚ δημιούργησε τις προϋποθέσεις εκείνες οι οποίες καλούσαν και εμμέσως ωθούσαν τα πανεπιστήμια να αλλάξουν τον τρόπο που οργανώνουν τις δραστηριότητές τους σε σχέση με τον εκτός πανεπιστημίου κόσμο. Εννοείται ότι μέσω του ΕΠΕΑΕΚ προωθήθηκαν και άλλες διαδικασίες, όπως για παράδειγμα, η αναδιάρθρωση των προγραμμάτων των προπτυχιακών σπουδών ή η ενίσχυση των υποδομών, αυτό που μένει στο τέλος όμως είναι ότι το ΥΠΕΠΘ μέσω του ΕΠΕΑΕΚ προώθησε -μέσω της χρηματοδότησης- όσα ενδιέφεραν την ευρωπαϊκή πολιτική. Μέρος αυτού του ενδιαφέροντος, αποτελεί και το ΠΠΑ των προπτυχιακών φοιτητών, το οποίο είναι και το θέμα που θα εξεταστεί στη συνέχεια της εργασίας αυτής, ως προς τη θεωρητική του βάση, στο επόμενο κεφάλαιο 3.

2.4 ΣΥΝΟΨΗ

Οι αδρομερείς περιγραφές τόσο του υπερεθνικού όσο και του εθνικού πλαισίου μέσω των αντίστοιχων εκθέσεων και των κειμένων που δημοσιεύονται στο διαδίκτυο, έδειξαν ότι υπάρχει συμπόρευση ανάμεσα στις ευρωπαϊκές τάσεις και στις εθνικές-ελληνικές-πολιτικές, όσον αφορά τις προσπάθειες ανασυγκρότησης της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και της σύνδεσής της με την αγορά εργασίας και τις απαιτήσεις της. Μπορεί κανείς να παρατηρήσει ότι στο εθνικό πλαίσιο, η υιοθέτηση της ρητορικής και των επιχειρημάτων των ευρωπαϊκών προδιαγραφών σχετικά με τη Δια Βίου Μάθηση και τη σύνδεση της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης με την αγορά και την παραγωγή είναι κάτι παραπάνω από εμφανές. Ωστόσο, είναι ανάγκη να περιγραφούν αναλυτικά τα προγράμματα πρακτικής άσκησης ή οι κανονισμοί πρακτικής άσκησης, όπου υπάρχουν, των πανεπιστημιακών τμημάτων που ενδιαφέρουν αυτή την εργασία, για να φανεί κατά πόσο, ποια τμήματα και υπό ποιους όρους αποδέχτηκαν τις νέες αυτές τάσεις, πράγμα που θα γίνει στα κεφάλαια 5 και 6.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

3.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζονται οι βασικές θεωρητικές έννοιες στις οποίες στηρίζεται η συνολική προσέγγιση και ειδικότερα η ανάλυση του εμπειρικού υλικού της έρευνας που παρουσιάζεται στην εργασία αυτή. Όπως αναφέρθηκε στην εισαγωγή, στόχος της εργασίας είναι να διερευνηθεί, μέσω της εξέτασης ενός συγκεκριμένου προγράμματος που προωθείται από την κεντρική εκπαιδευτική αρχή, η προσπάθεια αυτής να ρυθμίσει τις σχέσεις των πανεπιστημίων με πολιτισμικούς οργανισμούς και να τις οργανώσει με τρόπο διαφορετικό, προωθώντας ένα άνοιγμα των πανεπιστημίων με κύρια κατεύθυνση την αγορά εργασίας. Για τις ενέργειες αυτές υπάρχει το προηγούμενο των ευρωπαϊκών τάσεων και παραδειγμάτων για το πώς αναμένεται στις σημερινές συνθήκες να λειτουργούν τα πανεπιστήμια, καθώς και η απαιτούμενη ιδεολογική στήριξη γ' αυτό, όπως περιγράφηκε αδρομερώς στο προηγούμενο κεφάλαιο (κεφ.2). Παράλληλα, γίνεται προσπάθεια να εντοπιστούν οι συνέπειες αυτών των πρακτικών του κράτους, τόσο για τα ιδρύματα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης όσο και για τους φορείς με τους οποίους αυτά οφείλουν να συνδεθούν (στην προκειμένη περίπτωση: Μουσεία, Αρχαία, πολιτιστικούς οργανισμούς), συνέπειες οι οποίες είναι πιθανόν να επιφέρουν ανακατατάξεις μέσα στον ευρύτερο χώρο του πολιτισμού και των πολιτισμικών πρακτικών/της πολιτισμικής αναπαραγωγής.

Οι θεωρητικές έννοιες στις οποίες στηρίζεται η εργασία αυτή εκμαιεύονται από το έργο δύο σύγχρονων κοινωνικών επιστημόνων, του Pierre Bourdieu και του Basil Bernstein. Ο Pierre Bourdieu ανέπτυξε συγκεκριμένες θεωρητικές έννοιες, όπως *habitus*, *πολιτιστικό κεφάλαιο*, *κοινωνικό πεδίο*, *συμβολική εξουσία*, οι οποίες πλέον αποτελούν σημεία αναφοράς για τις επιστήμες της κοινωνιολογίας και της ανθρωπολογίας, ενώ έθεσε και το βασικό θέμα των σχέσεων ανάμεσα στην κουλτούρα, τις κοινωνικές δομές και την κοινωνική δράση. Έτσι, διαμόρφωσε μια δυναμική θεωρητική προσέγγιση της κουλτούρας και την τοποθέτησε στο προσκήνιο της σύγχρονης κοινωνιολογίας. Η θεωρία του ήταν σημαντική για την εργασία αυτή, γιατί φώτισε το σύνθετο πεδίο του πολιτισμού, τον τρόπο με τον οποίο αναπαράγεται η κουλτούρα, καθώς και τη σημασία της πολιτισμικής συγκρότησης των ιδρυμάτων και των ατόμων στις μετέπειτα επιλογές τους.

Ο Basil Bernstein έχει μια εξαιρετική συμβολή στην ανάπτυξη της κοινωνιολογίας της εκπαίδευσης. Με το έργο του προσπάθησε να διερευνήσει τις σχέσεις ανάμεσα στην εκπαίδευση και την κοινωνική διαστρωμάτωση, εστιάζοντας συγκεκριμένα στον τρόπο οργάνωσης της εκπαιδευτικής γνώσης και στη συμβολή της στην πολιτισμική αναπαραγωγή και αλλαγή. Διατύπωσε την ιδέα ότι οι ανταγωνισμοί στο χώρο της εκπαίδευσης μπορούν να ειπωθούν ως αναπαραστάσεις των αγώνων ανάμεσα στις κοινωνικές τάξεις, ιδέα που οδήγησε στη σύλληψη της έννοιας της *ταξινόμησης* και του *ελέγχου* του "τι ανήκει πού" και του "τι πάει με τι", διαφωτίζοντας έτσι τη βαθύτερη μελέτη των σχέσεων εξουσίας ανάμεσα στα πανεπιστημιακά ιδρύματα και την κρατική αρχή.

3.2 ΒΑΣΙΚΕΣ ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ

Ο χώρος της εκπαίδευσης γενικότερα και της τριτοβάθμιας ειδικότερα, καθώς και ο χώρος των μουσείων και των πολιτιστικών οργανισμών, χώρους με τους οποίους κατεξοχήν ασχολείται η εργασία αυτή, ανήκουν στο κοινωνικό - πολιτισμικό *πεδίο*, όπως θα λέγαμε χρησιμοποιώντας όρους Bourdieu.

Σύμφωνα με τον Γάλλο κοινωνιολόγο, η σύγχρονη κοινωνία δεν είναι μια συμπαγής και συνεκτική ολότητα, αλλά ένα διαφοροποιημένο σύνολο πεδίων, που λειτουργούν το καθένα τους με σχετικά αυτόνομους κανόνες, οι οποίοι δεν μπορούν να αναχθούν σε μια ενιαία λογική. Η κοινωνία απαρτίζεται δηλαδή από έναν αριθμό ημιαυτόνομων κοινωνικών πεδίων, τα οποία έχουν το καθένα τη δική του λογική πρακτικής. Οι πρακτικές συμβαίνουν σε δομημένα «πεδία διαπάλης» ή «αρένες», τα καλούμενα κοινωνικά πεδία από τον Pierre Bourdieu. Θεωρεί ότι η κοινωνία είναι ένα πεδίο διαπάλης των σχετικά αυτόνομων αλλά δομικά ομόλογων πεδίων παραγωγής και κατανάλωσης των ποικίλων μορφών των πολιτισμικών και υλικών πόρων. Οι πρακτικές συγκροτούνται στη διατομή μεταξύ *habitus* και πεδίου· ενώ, επίσης, διαμεσολαβούν τη σχέση ανάμεσα στην κοινωνική δομή και τα πεδία του πολιτισμού. Οι πρακτικές ενός πεδίου μπορεί να μην υπακούουν σε μια αυστηρά οικονομική λογική. Συγκεκριμένα, ενδέχεται να μην αποσκοπούν σε αυστηρά οικονομικά οφέλη, ωστόσο ακολουθούν μια λογική που είναι οικονομική με την ευρύτερη έννοια, καθώς αποσκοπούν στην αύξηση κάποιου είδους «κεφαλαίου», λ.χ. του κοινωνικού κύρους, (Μοσχονάς, 2002).

«Ένα πεδίο είναι ένας χώρος κοινωνικά δομημένος, ένα πεδίο δυνάμεων. Μέσα σε αυτό υπάρχουν κυρίαρχοι και κυριαρχημένοι, υπάρχουν σταθερές και μόνιμες σχέσεις

ανισότητας, οι οποίες ασκούνται στο εσωτερικό αυτού του χώρου, ο οποίος είναι επίσης πεδίο αγώνων για τη μεταμόρφωση ή τη διατήρηση αυτού του πεδίου δυνάμεων. Στο εσωτερικό αυτής της σφαίρας, καθένας δεσμεύει στον ανταγωνισμό του με τους άλλους τη (σχετική) δύναμη την οποία κατέχει και η οποία ορίζει τη θέση του μέσα στο πεδίο και, κατά συνέπεια, τις στρατηγικές του» (Bourdieu, 1998).

Ήδη έχει τεθεί στη συζήτηση μία ακόμη σημαντική έννοια του Pierre Bourdieu, αυτή του «κεφαλαίου», στην οποία θα γίνει αναφορά πιο κάτω, αφού πρώτα ολοκληρωθεί η αναφορά μας στην έννοια του «πεδίου». Κατά τον Bourdieu, το κοινωνικό πεδίο είναι με τέτοιο τρόπο συγκροτημένο, ώστε τα υποκείμενα που το απαρτίζουν να διακρίνονται μεταξύ τους ως προς το οικονομικό και ως προς το πολιτισμικό τους κεφάλαιο. Η θέση που τα άτομα κατέχουν στο κοινωνικό πεδίο, δηλαδή στη δομή του επιμερισμού των διαφορετικών ειδών κεφαλαίου, υπαγορεύει τις αναπαραστάσεις αυτού ακριβώς του πεδίου και τις τοποθετήσεις στις διαμάχες που αποσκοπούν στη διατήρηση ή στην αναδόμησή του (Bourdieu, 2000). Το κοινωνικό πεδίο συγκροτείται από την κατοχή από τα άτομα συνολικού κεφαλαίου, από τον επιμερισμό του καθενός από τα είδη κεφαλαίου ξεχωριστά και από την εξέλιξη της ποσότητας και της δομής του κατεχόμενου κεφαλαίου.

Κεντρική θέση στο πεδίο του πολιτισμού κατέχει το εκπαιδευτικό σύστημα και οι φορείς που το συγκροτούν, οι οποίοι μπορεί να είναι δημόσιοι/κρατικοί ή ιδιωτικοί. Αν και το πεδίο του πολιτισμού διαφοροποιείται από αυτό του κράτους και της πολιτικής, όπως και από αυτό της παραγωγής, εντούτοις φαίνεται ότι το πεδίο του κράτους (με τις δομές του, το πεδίο της γραφειοκρατίας) βρίσκεται πάνω από τα άλλα πεδία και κατά έναν τρόπο επεμβαίνει σε αυτά και τα ελέγχει. Οι εκπαιδευτικοί θεσμοί είναι οι κυρίαρχοι αναμεταδότες του πολιτισμού, σε αυτούς όμως έρχονται να προστεθούν κι άλλες υπερδομές, π.χ. δημόσιοι πολιτιστικοί οργανισμοί και ιδιωτικοί φορείς, οι οποίοι και αυτοί έχουν ως έργο τους, χρησιμοποιώντας μη υλικούς πόρους, τη μετάδοση και την παραγωγή πολιτισμού. Αν θεωρηθεί, έτσι, ότι το πεδίο του πολιτισμού συγκροτείται κατά κύριο λόγο από τους εκπαιδευτικούς θεσμούς και τις υπερδομές πολιτισμού, τότε φαίνεται να υπάρχει μια άμεση ή έμμεση σχέση του κράτους με τους κυρίαρχους φορείς του πολιτισμικού πεδίου.

Η εργασία αυτή καλείται να αναδείξει διαφαινόμενες αλλαγές στη σχέση μεταξύ του κυρίαρχου αναμεταδότη πολιτισμού, την εκπαίδευση και συγκεκριμένα την τριτοβάθμια, και των άλλων υπερδομών (Μουσεία, Πολιτιστικούς Οργανισμούς) που συναποτελούν το πεδίο και συγκυριαρχούν σε αυτό, αλλαγές οι οποίες

βασίζονται στις τάσεις ισχυροποίησης του ρυθμιστικού ελέγχου πάνω σε αυτό το πεδίο, που σήμερα φαίνεται να αποτελεί στοιχείο της κρατικής εξουσίας. Ουσιαστικά δηλαδή σε αυτή την εργασία, ενδιαφερόμαστε για τις σχέσεις ανάμεσα στο πεδίο του πολιτισμού και σε αυτό της πολιτικής αλλά και της αγοράς εργασίας/οικονομίας, αφού το πεδίο της οικονομίας τείνει σήμερα να καταλαμβάνει και να εμπορευματοποιεί μια σειρά πολιτισμικών και πνευματικών δραστηριοτήτων και θεσμών. Κι ενώ παραδοσιακά οι σχέσεις μεταξύ του ίδιου του πολιτισμικού-πνευματικού πεδίου και του πεδίου των οικονομικών και πολιτικών εξουσιών χαρακτηρίζονταν από ελεγχόμενες μορφές μιας ήπιας αντιπαλότητας, σήμερα, ένας επιχειρούμενος αναπροσανατολισμός του πεδίου της εκπαίδευσης υποστηρίζει την άμεση προσαρμογή των εκπαιδευτικών θεσμών (και κυρίως των αξιών που τους διέπουν) στις ανάγκες του καταμερισμού της εργασίας, στην πλήρη εξειδίκευση και στην τεχνική/πρακτική γνώση, διότι έτσι, θεωρείται ότι μπορεί να λυθεί το πρόβλημα της σχέσης μεταξύ της απασχόλησης στην αγορά εργασίας, της αύξησης της παραγωγικότητας και του εκπαιδευτικού συστήματος. Αυτός ο αναπροσανατολισμός, όμως, ενέχει, από τη μια, αλλαγές στις σχέσεις του πεδίου του κράτους με το πολιτισμικό πεδίο εν γένει, κι από την άλλη, επιχειρεί να διαμορφώσει νέες σχέσεις ανάμεσα στους «κυρίαρχους» του πεδίου και στους «κυριαρχούμενους».

Γι' αυτόν τον δεύτερο λόγο, πρέπει συνάμα να εξεταστούν και οι εντός του πεδίου θέσεις των φορέων που το συγκροτούν, διότι από αυτές τις θέσεις τους καθορίζεται και ο τρόπος με τον οποίο θα συνδιαλαγούν τόσο μεταξύ τους όσο και με το κράτος, προκειμένου να διαπραγματευθούν, να υιοθετήσουν ή να απορρίψουν τις αλλαγές αυτές. Έχει πιο πάνω αναφερθεί ότι μέσα στο πεδίο υπάρχουν κυρίαρχοι, οι οποίοι διαθέτουν δυνάμεις, βάσει των οποίων συναλλάσσονται με τους υπόλοιπους φορείς που βρίσκονται πιο χαμηλά στην ιεραρχική δομή του πεδίου, αλλά αυτές οι συνδιαλλαγές δεν ορίζουν κάτι το στατικό και αμετάκλητο. Κάθε πεδίο, κι όχι μόνο αυτό του πολιτισμού, είναι δομημένο αλλά ταυτόχρονα βρίσκεται και σε συνεχή διαδικασία δόμησης (Μοσχονάς, 2002), επομένως είναι ένας χώρος διαρκών συγκρούσεων και ανταγωνισμών για τις συνεχείς επαναδιαμορφώσεις των ιεραρχικών θέσεων στο εσωτερικό του.

Συνεπώς, οι θέσεις των φορέων μέσα στα πεδία είναι η αιτία που αυτά δεν παραμένουν στατικά. Οι θέσεις αυτές κατασκευάζονται από τα ατομικά και συλλογικά habitus των φορέων μέσα στο πεδίο, το οποίο, επίσης, συμβάλλει στη συγκρότηση του habitus. Ειδικότερα, οι σχετικά αυτόνομοι κοινωνικοί κόσμοι-πεδία

απαιτούν από όσους συμμετέχουν σε αυτά έναν πρακτικό χειρισμό των νόμων λειτουργίας τους που έχουν παραχθεί από τις κοινωνικές συνθήκες, δηλαδή το *habitus* που προκύπτει από τη συμμετοχή σε αυτά, την κοινωνικοποίηση.

Ως *habitus* μπορούν να θεωρηθούν οι ημιαυτόνομες έξεις και προδιαθέσεις, οι οποίες καθορίζουν την πρακτική δραστηριότητα των κοινωνικών ομάδων. Είναι ένα κοινωνικό προϊόν, ένα σύνολο στάσεων που συνιστούν διακριτά σημεία ανάμεσα στις πρακτικές, στα γούστα, στις επιλογές, στο καλό και στο κακό, στο ωραίο και στο άσχημο, που προσιδιάζουν στα άτομα μιας κοινωνικής ομάδας και αποτελούν παράγοντες διαφοροποίησης που διατηρούν χωριστές τις ομάδες στον κοινωνικό χώρο (Μοσχονάς, 2002).

Πρόκειται, δηλαδή, για το σύνολο των προδιαθέσεων με βάση τις οποίες τα άτομα ενεργούν και αντιδρούν στις κοινωνικές περιστάσεις. Οι προδιαθέσεις αυτές ενεργοποιούν πρακτικές, αντιλήψεις, στάσεις που είναι «κανονικές», χωρίς ωστόσο να ρυθμίζονται συνειδητά από κάποιον κανόνα. «Εντυπώνονται» στα άτομα από την παιδική ηλικία, κυρίως μέσω της εκπαίδευσης: το παιδί θα αποκτήσει συνήθειες που στην κυριολεξία μορφώνουν και διαμορφώνουν τον νου και το σώμα του. Οι έξεις είναι δομημένες εντυπώσεις: αντανakλούν τις κοινωνικές συνθήκες υπό τις οποίες αποκτήθηκαν. Για αυτό και είναι σχετικά ομοιογενείς σε συγκεκριμένες ομάδες ατόμων. Άτομα της ίδιας κοινωνικής ομάδας τείνουν να συμπεριφέρονται με παρόμοιους τρόπους. Το *habitus* συγκροτεί έναν μηχανισμό που είναι ικανός να παράγει πληθώρα πρακτικών και αντιλήψεων, και μάλιστα σε πεδία διαφορετικά από αυτά στα οποία αρχικά αποκτήθηκαν. Καθοδηγεί τα άτομα στην καθημερινή τους ζωή, προσανατολίζει τις πράξεις τους, τους παρέχει την αίσθηση της καταλληλότητας, την απαραίτητη *sens pratique*, την αίσθηση του τι πρέπει να συμβεί στο πλαίσιο μιας δεδομένης κατάστασης. Αυτή η «πρακτική αίσθηση» αποτελεί για τον Bourdieu κατάσταση τόσο του νου όσο και του σώματος (π.χ. στις σωματικές έξεις περιλαμβάνει την ένδυση, την κινησιολογία, την προφορά, κ.ά.) (Μοσχονάς, 2002).

Στην εργασία αυτή μας απασχολεί όχι μόνο το ατομικό *habitus* το οποίο διαμορφώνεται, όπως φάνηκε, από την κοινωνική προέλευση και προσδιορίζει τις θέσεις και τις κινήσεις των ατόμων (π.χ. φοιτητές), αλλά και η έννοια του ιδρυματικού *habitus*, που επιτρέπει την εξέταση των πολιτισμικών φορέων ως ιδρυματικές ολότητες, οι οποίες έχουν διαμορφώσει τον δικό τους μικρόκοσμο· αλλά και το *habitus* των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων, τα οποία διαμορφώνουν πρακτικές που

ρυθμίζουν την καθημερινή και επίσημη ζωή των μελών τους. Το ιδρυματικό habitus μπορεί να κατανοηθεί ως η επίδραση μιας πολιτισμικής ή κοινωνικής ομάδας στη συμπεριφορά ενός ατόμου όπως αυτή διαμεσολαβείται μέσα από έναν οργανισμό ή ίδρυμα (Reay, 2001). Έτσι, είναι πιθανόν, τόσο οι εκπρόσωποι των φορέων όσο και των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων να «μιλούν» κάτω από την ισχυρή επιρροή του habitus των ιδρυμάτων που εκπροσωπούν. Το ιδρυματικό habitus, όπως και το ατομικό, αναπτύσσεται σε βάθος χρόνου και αποτελεί επένδυση στο χρόνο, για αυτό, εξάλλου, είναι εφικτή η αλλαγή του. Ωστόσο, όπως σημειώνει η Reay, χάρη στη συλλογική του φύση είναι λιγότερο ρευστό από το ατομικό. Διάφορες ερευνητικές μελέτες έχουν δείξει ότι υπάρχουν αμοιβαίες επιδράσεις ανάμεσα στο ιδρυματικό habitus και στα άλλα πεδία (Reay et al, 2000), μια διαπίστωση που θα φανεί χρήσιμη στην ανάλυση των σχέσεων των ιδρυμάτων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με τους πολιτισμικούς φορείς από τη μια πλευρά και με το πεδίο της πολιτικής από την άλλη.

Κατά τον Bourdieu, κάθε πεδίο, αποτελεί έναν δομημένο και ρυθμισμένο χώρο συναλλαγών· οι «θέσεις» που το αποτελούν και οι ιεραρχικές τους σχέσεις, σχέσεις εξουσίας, ρυθμίζονται από την κατανεμημένη χρήση του ιδιαίτερου κάθε φορά «κεφαλαίου», του ιδιαίτερου για κάθε πεδίο μέσου, πόρου, ή προσόντος.

Όπως προαναφέρθηκε, ο όρος *κεφάλαιο* είναι βασικός στη θεωρία του Bourdieu (Bourdieu, 1997), ο οποίος διακρίνει τις εξής τρεις μορφές σε αυτό, ανάλογα με το πεδίο: το οικονομικό, το οποίο μετατρέπεται άμεσα σε χρήματα και θεσμοποιείται με τη μορφή των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας· το πολιτισμικό, που σε ορισμένες περιπτώσεις μετατρέπεται σε οικονομικό και θεσμοποιείται με τη μορφή των ακαδημαϊκών τίτλων πιστοποίησης, ενώ σαν υποκατηγορία του μπορεί κανείς να θεωρήσει και το συμβολικό κεφάλαιο· το κοινωνικό κεφάλαιο, που αποτελείται από τις κοινωνικές διασυνδέσεις και σε κάποιες περιπτώσεις μετατρέπεται σε οικονομικό, ενώ μπορεί να θεσμοποιηθεί ως τίτλος κοινωνικής αναγνώρισης.

Το κοινωνικό κεφάλαιο σχετίζεται με το να είναι κανείς μέλος μιας κοινωνικής ομάδας. Η ομάδα προσδίδει στήριξη σε κάθε μέλος της, η οποία απορρέει από το συλλογικά κατεχόμενο κεφάλαιο και από τις υλικές ή συμβολικές ανταλλαγές ανάμεσα στα μέλη. Η ποσότητα του κοινωνικού κεφαλαίου ενός ατόμου έχει σχέση τόσο με το μέγεθος των διασυνδέσεων που μπορεί αυτό να δραστηριοποιήσει όσο και με την ποσότητα των άλλων ειδών κεφαλαίων (οικονομικό, συμβολικό) των ατόμων με τα οποία διασυνδέεται (Bourdieu, 1997).

Το πολιτισμικό κεφάλαιο στην ενσωματωμένη μορφή του αφορά προδιαθέσεις στον νου και στο σώμα ενώ στην αντικειμενική του μορφή αναφέρεται στα διάφορα πολιτισμικά αγαθά. Το θεσμοθετημένο κεφάλαιο είναι μια σημαντική όψη του πολιτισμικού κεφαλαίου και είναι αυτό που κυρίως μετατρέπεται σε οικονομικό κεφάλαιο, καθώς σε αυτή τη μορφή αναγνωρίζεται από τον κόσμο της αγοράς και της παραγωγής (π.χ. πτυχία), κι επίσης αυτό που καθορίζει τα ακαδημαϊκά οφέλη από την εκπαίδευση (Bourdieu, 1997).

Συνεπώς, μπορεί να υποστηριχθεί ότι εκτός από το οικονομικό κεφάλαιο, τα άτομα στις συναλλαγές τους διαχειρίζονται «πολιτισμικό κεφάλαιο» (αποκτημένες γνώσεις, δεξιότητες, «παιδεία»), «συμβολικό κεφάλαιο» (κύρος), «γλωσσικό κεφάλαιο». Ορισμένα πεδία βοηθούν ώστε να μετατρέπεται το ένα κεφάλαιο σε άλλο· η εκπαίδευση, λ.χ., παρέχει πολιτισμικό και συμβολικό κεφάλαιο (πιστοποιημένες γνώσεις και κύρος), που μπορούν να εξασφαλίσουν μια καλοπληρωμένη εργασία (μετατροπή των δύο άλλων κεφαλαίων σε οικονομικό κεφάλαιο). Στο σημείο αυτό, πρέπει να σημειωθεί ότι η εξέταση του κοινωνικού και μορφωτικού επιπέδου των γονέων των φοιτητών που εισάγονται στα πανεπιστημιακά τμήματα που εξετάζονται στην παρούσα εργασία αποδεικνύεται επιβεβλημένη, διότι το συνολικό κεφάλαιο των γονέων είναι αυτό που πριμοδοτεί τους φοιτητές με τη λεπτή, ασυνείδητη αλλά εξαιρετικά καθοριστική για τις επιλογές τους πρακτική αίσθηση, για να μπορέσουν να διαχειριστούν προς το συμφέρον τους τα ακαδημαϊκά οφέλη που τους προσφέρει η φοίτηση στο πανεπιστήμιο.

Συμπερασματικά, θα έλεγε κανείς ότι τα πεδία είναι κοινωνικοί τόποι στους οποίους οι δρώντες, διαμορφωμένοι σε πλαίσιο παρόμοιων κοινωνικών ρυθμίσεων, κυρίαρχων στην εκάστοτε ιστορική συγκυρία, και με αντίστοιχο *habitus*, δεσμεύονται μεταξύ τους σε μια διαδικασία πάλης/αμφισβήτησης σε σχέση με τις μορφές κεφαλαίου οι οποίες συλλογικά αποτελούν το πεδίο. Τα πεδία περιορίζουν και επιτρέπουν τις δράσεις αυτών των ατόμων που επηρεάζονται από αυτά· επιβάλλουν έναν ατομικό νόμο, ο οποίος δίνει σε κάθε πεδίο τον μοναδικό του χαρακτήρα. Σε αυτές τις συνθήκες, το σύνορο ενός πεδίου μπορεί να κατανοηθεί ότι φτάνει μέχρι το σημείο στο οποίο οι λογικές της πρακτικής του δεν επηρεάζουν πια τίποτα και κανέναν (Hardy and Lingard, 2008).

Ο λόγος περί *ορίων*, όπως εδώ, αλλά και περί αλλαγής προσανατολισμών, όπως προαναφέρθηκε, μπορεί να οδηγεί στη διαπραγμάτευση περί της αλλαγής τους, δηλαδή οδηγεί προς τη χαλάρωσή τους, τη χαλάρωση των συνόρων και τις συνέπειές

της, όπως την αντιμετωπίζει και ο λόγος ενός άλλου σημαντικού μελετητή, του Basil Bernstein· μπορεί όμως να οδηγεί και στην ισχυροποίησή τους, καθώς ο μελετητής έχει δείξει ότι όταν κάποια σύνορα χαλαρώνουν, κάποια άλλα εντείνονται.

Η έννοια του συνόρου είναι σημαντική για τη θεωρία του Bernstein κυρίως σε ό,τι αφορά την πολιτισμική αναπαραγωγή, και εκφράζει «τις κοινωνικές πρακτικές και συμβάσεις που διαχωρίζουν με σαφήνεια περιοχές γνώσης, ομάδες ή διαδικασίες» (Σολομών, 1991:25). Οι πρακτικές αυτές συνήθως δεν είναι υλικές, επομένως ούτε και τα σύνορα έχουν συνήθως υλική υπόσταση, αυτό όμως δεν αφαιρεί στοιχεία από την ισχύ τους, καθώς είναι περισσότερο συμβολικά και εκφράζουν τις λεπτές εκείνες αποχρώσεις στον τρόπο με τον οποίο γίνεται κατανοητή η διάκριση ανάμεσα στις γνώσεις και στις επιστήμες από τη μια πλευρά και τις πρακτικές και, ίσως, περισσότερο βιωματικές γνώσεις από την άλλη. Οι πρώτες έχουν ως πεδίο αναφοράς την επιστημονικότητα και τις θεωρητικές έννοιες ενώ οι δεύτερες αναζητούν τα πλαίσια στα οποία αξιοδοτούνται οι πρακτικές και δεξιότητες που είναι αποτελεσματικές και λειτουργικές. Τα όρια ανάμεσά τους δίνονται από την έννοια της *ταξινόμησης*, η οποία ρυθμίζει το "τι ανήκει πού" και το "τι πάει με τι".

Στην εργασία αυτή ενδιαφέρει, μέσα σε άλλα, να φανεί το κατά πόσο, μέσω των ελεγκτικών και ρυθμιστικών ενεργειών του κράτους, η επιστημονική γνώση των ανθρωπιστικών επιστημών (και κυρίως των τμημάτων ιστορίας και αρχαιολογίας) τείνει να αλλάξει προσανατολισμό και να αποκτήσει έναν πιο χειροπιαστό και πρακτικό χαρακτήρα, στον οποίο θα έχουν πιο μεγάλη σε σχέση με το παρελθόν αναγνώριση, αξίες, όπως η απόκτηση δεξιοτήτων, η επιτελεσματικότητα και η λειτουργικότητα των γνώσεων. Εξετάζεται δηλαδή μια ενδεχόμενη μετακύλιση από την επιστημονική θεωρητική γνώση, στη γνώση των επαγγελματιών και της εργασίας, αλλαγή στην οποία μπορεί να διαπιστωθεί μια μεταβολή στην ισχύ των συνόρων. Η ερμηνεία αυτής της μετακύλισης του συνόρου θα δείξει πού ισχυροποιούνται τα σύνορα και πώς εξηγούνται οι αλλαγές στον προσανατολισμό, είτε πρόκειται για τα πανεπιστήμια είτε για τους πολιτισμικούς οργανισμούς. Οι έννοιες που θα μας οδηγήσουν σε αυτή την ερμηνεία είναι αυτές που έχουν προσανατολισμό στα συστήματα νοημάτων, στις θεωρητικές έννοιες, στο πλαίσιο συγκεκριμένων επιστημονικών αναζητήσεων ή που προσανατολίζονται σε συγκεκριμένες γνώσεις και δεξιότητες με λειτουργικότητα και πρακτικότητα. Για παράδειγμα, οι έννοιες μας βοηθούν να δούμε περιπτώσεις όπου οι δραστηριότητες που αναπτύσσονται στο πλαίσιο συγκεκριμένων επιστημονικών πεδίων (π.χ. πανεπιστημιακά τμήματα),

απαιτούν από τους φοιτητές να λειτουργήσουν σε ένα πλαίσιο όπου θα χρησιμοποιήσουν κυρίως πρακτικές γνώσεις και δεξιότητες (π.χ. πρακτική άσκηση σε φορείς πολιτισμού).

Η παραπάνω διαδικασία περιγράφεται επίσης από τις έννοιες του *οριζόντιου* και *κάθετου λόγου* που εισάγει ο Bernstein στο πιο ώριμο έργο του. Συγκεκριμένα, μορφές κάθετου λόγου αποτελούν οι επιστήμες, οι οποίες συνήθως διαθέτουν υψηλό βαθμό αυτονομίας, σταθερότητα και ισχυρή κοινωνική βάση, ενώ μορφές οριζόντιου λόγου αποτελούν οι επιστήμες που αξιολογούνται σε συγκεκριμένα πλαίσια δραστηριότητας. Υπάρχουν ιεραρχικές διαβαθμίσεις και μέσα στις ίδιες τις κατηγορίες, αλλά αυτό που κυρίως ενδιαφέρει εδώ, σε αυτή τη σύλληψη, είναι το όριο, το σύνορο που διαχωρίζει τις δύο κύριες κατηγορίες γνώσης, τις βασισμένες από τη μια στη θεωρητική επιστήμη, οι οποίες εκπροσωπούνται από το πανεπιστήμιο, και τις βασισμένες από την άλλη στην πρακτική και επαγγελματική γνώση, η οποία εκπροσωπείται από τους πολιτισμικούς φορείς. Αυτοί, βέβαια, παράγουν έρευνα και γνώση, όμως, στο πρόγραμμα που εξετάζεται εδώ, το ΠΠΑ, οι φοιτητές μετέχουν μόνο στις πιο πρακτικές από τις δραστηριότητές τους. Επίσης ενδιαφέρει το κατά πόσο προωθείται η χαλάρωση του συνόρου αυτού με τις επιχειρούμενες αλλαγές προσανατολισμού που φάνηκαν πιο πριν, αλλά και πού ισχυροποιούνται τα σύνορα. Αυτή η χαλάρωση της ισχύος του ορίου που διαιρεί τις γνώσεις και η συνακόλουθη έντασή του κάπου αλλού, πιθανόν να εκφράζει (Σολομών (1991) μια κρίση ή μια αμφισβήτηση των σχέσεων εξουσίας που τις κρατά χωριστά. Κατά τον Bernstein, η αλλαγή είναι επιφανόμενο της γενικευμένης κρίσης στις σύγχρονες κοινωνίες και δεν συνιστά ριζική αλλαγή τους ή αλλαγή των σχέσεων εξουσίας.

Όμως, έχει σημασία να μελετήσει κανείς αυτές τις παραλλαγές ή τις διακυμάνσεις της μετακύλισης που εντοπίζονται μέσω των σημερινών εκπαιδευτικών πρακτικών, όπως το ΠΠΑ, διότι διαγράφουν την τάση της κεντρικής εκπαιδευτικής αρχής να επαναπροσδιορίσει τις σχέσεις εξουσίας της με τα ιδρύματα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, γεγονός που, όπως αναφέρθηκε, επισύρει ως αποτέλεσμα τη χαλάρωση κάποιου συνόρου και την έντασή του σε κάποιο άλλο σημείο.

3.3 ΣΥΝΟΨΗ

Στο κεφάλαιο αυτό εξετάστηκαν ορισμένες βασικές έννοιες που αποτελούν το θεωρητικό πλαίσιο αυτής της εργασίας. Οι κύριες έννοιες εκμαιεύονται από τις θεωρίες των Pierre Bourdieu και Basil Bernstein, οι οποίοι κινούνται κυρίως στον

χώρο του κοινωνικού και συμβολικού ελέγχου ως μέσου πολιτισμικής αναπαραγωγής και διευκολύνουν τη διερεύνηση του κυρίαρχου ρόλου της εκπαίδευσης μέσα σε αυτόν τον χώρο. Το συγκεκριμένο θεωρητικό πλαίσιο θεωρήθηκε ότι θα φωτίσει τα δεδομένα και θα βοηθήσει να δημιουργηθεί μια «σπονδυλική στήλη» που θα προσδίδει συνοχή στην ερευνητική αυτή εργασία και θα υποστηρίζει την ανάλυση των εμπειρικών δεδομένων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

4.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζονται ο τρόπος με τον οποίο σχεδιάστηκε η έρευνα και οι μέθοδοι που ακολουθήθηκαν, προκειμένου να ανιχνευθούν απαντήσεις στο κύριο ερώτημα της εργασίας αυτής και στα επιμέρους ερωτήματα που προέκυψαν με τη διαμόρφωση της βασικής προβληματικής. Οι θεωρητικές αρχές που διατυπώθηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο (κεφ.3) θεωρήθηκε ότι θα διευκολύνουν τόσο τον σχεδιασμό όσο και τη διερεύνηση των ερευνητικών ερωτημάτων και θα φωτίσουν ποικίλες πτυχές των προβληματισμών που τίθενται.

4.2 ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

Το κύριο ερευνητικό ερώτημα αφορά στον ρόλο των πολιτισμικών οργανισμών και των μουσείων στη συγκρότηση των μελλοντικών επαγγελματιών του χώρου, μέσω του παραδείγματος των ανθρωπιστικών σπουδών και ειδικά των τμημάτων ιστορίας, αρχαιολογίας και κοινωνικής ανθρωπολογίας, δηλαδή των τμημάτων από τα οποία προέρχονται κατ' εξοχήν τα στελέχη των οργανισμών που δραστηριοποιούνται στο πεδίο του πολιτισμού.

Παρατηρήθηκε ότι υπάρχουν μέτρα πολιτικής που προσπαθούν να συνδέσουν το πανεπιστήμιο με το περιβάλλον που το πλαισιώνει και ένα από αυτά είναι το ΠΠΑ μέσω ΕΠΕΑΕΚ. Επομένως, εδώ χρησιμοποιείται το ΠΠΑ ως μέσο για να διερευνηθούν οι μεταβαλλόμενες σχέσεις ανάμεσα στα πανεπιστημιακά τμήματα και τους εξωτερικούς φορείς που τα πλαισιώνουν.

Τα επιμέρους ερωτήματα διαμορφώθηκαν με βάση τις θεωρητικές έννοιες που αναφέρθηκαν στο αντίστοιχο κεφάλαιο (κεφ. 3), με σκοπό να διευκολύνουν τη διερεύνηση του θέματος, και σχετίζονται με: α) το κατά πόσο το πρόγραμμα πρακτικής άσκησης, με τη χαλάρωση των συνόρων που προϋποθέτει, θεωρήθηκε πρόκληση, ευκαιρία ή απειλή για τα πανεπιστημιακά τμήματα της έρευνας, β) το κατά πόσο οι φορείς υποδοχής είδαν στο ΠΠΑ μια δυνατότητα για να επαναπροσδιορίσουν ή να δημιουργήσουν τη σχέση τους με το πανεπιστήμιο, γ) το κατά πόσο οι διαφορές στο ιδρυματικό habitus καθόρισαν τον τρόπο με τον οποίο νοηματοδοτήθηκε ένα μέτρο εκπαιδευτικής πολιτικής, όπως το ΠΠΑ, από τους

εμπλεκόμενους σε αυτό, και δ) το κατά πόσο οι διαφαινόμενες αλλαγές προκαλούν ή όχι ευρύτερες ανακατατάξεις στο πεδίο του πολιτισμού.

Σε προηγούμενο κεφάλαιο (κεφ. 2) έχει καταδειχτεί το έντονο ενδιαφέρον της ΕΕ για τη δια βίου εκπαίδευση και οι επιχειρούμενες εξ αυτού του γεγονότος αλλαγές στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, οι οποίες διαμορφώνουν τάσεις ανοίγματος της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης προς άλλους οργανισμούς και φορείς, και όπου το θέμα της πρακτικής εκπαίδευσης και κατάρτισης τίθεται σε νέες βάσεις. Το στίγμα αυτού του ευρωπαϊκού πλαισίου δόθηκε με τη σύντομη περιγραφή του προγράμματος της Πρακτικής Άσκησης Erasmus, το οποίο αντανακλά αντιλήψεις για το πώς πρέπει να λειτουργεί το πανεπιστήμιο.

Στο κεφάλαιο αυτό, με βάση τις θεωρητικές έννοιες που αναλύθηκαν ήδη, παρουσιάζεται ο σχεδιασμός της εμπειρικής μελέτης, η οποία περιλαμβάνει τρία βασικά μέρη:

1. Μελέτη των τάσεων ανασυγκρότησης των ελληνικών πανεπιστημίων στο πλαίσιο των ευρωπαϊκών και εθνικών πολιτικών, όπου ήδη διερευνήθηκαν (στο κεφάλαιο 2) οι ευρωπαϊκές τάσεις για την τριτοβάθμια εκπαίδευση και ο τρόπος που αυτές εκδηλώνονται μέσα από το παράδειγμα του προγράμματος Erasmus και του ΠΠΑ μέσω ΕΠΕΑΕΚ αντίστοιχα.
2. Παρουσίαση της φυσιογνωμίας των δέκα ελληνικών πανεπιστημιακών τμημάτων που εντυφούν στα επιστημονικά πεδία της ιστορίας, αρχαιολογίας και κοινωνικής ανθρωπολογίας, με έμφαση στη στάση που κράτησαν έναντι του ΠΠΑ.
3. Τη σε βάθος μελέτη τριών πανεπιστημιακών τμημάτων από τα παραπάνω, προκειμένου να αναδειχθούν οι απόψεις όλων των εμπλεκομένων (μελών ΔΕΠ, φοιτητών, φορέων υποδοχής) και το πώς νοηματοδοτήθηκε το ΠΠΑ με βάση αυτές τις εκφρασμένες απόψεις.

4.3 Ο ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η αναζήτηση του υλικού στο οποίο βασίστηκαν το πρώτο (ευρωπαϊκό και εθνικό πλαίσιο για την τριτοβάθμια εκπαίδευση) και το δεύτερο τμήμα (παρουσιάσεις της φυσιογνωμίας των τμημάτων ιστορίας-αρχαιολογίας) της έρευνας, πραγματοποιήθηκε στο διαδίκτυο, με το σκεπτικό ότι η χρήση αυτού του υλικού και η πρόσβαση σε αυτό είναι ελεύθερη και δεν προσκρούει σε άλλες δυσκολίες, μια και αποτελεί πλέον κοινό κτήμα της ευρωπαϊκής διαδικτυακής κοινότητας. Πιο συγκεκριμένα, επιλέχθηκαν, από μια πληθώρα εγγράφων και σχετικών κειμένων, διαφόρων ειδών κείμενα, όπως

αποφάσεις ευρωπαϊκών συνόδων, προσκλήσεις ενδιαφέροντος, κείμενα που περιγράφουν τις πρακτικές και τα προγράμματα, τα οποία αφορούν τις ευρωπαϊκές πολιτικές σχετικά με τη Δια Βίου Εκπαίδευση και τη σύνδεσή της με την τριτοβάθμια εκπαίδευση. Επιπλέον, βασικό εργαλείο/υλικό αποτέλεσαν και οι ανακοινώσεις της ημερίδας που οργάνωσε το ΙΚΥ, ως εθνική μονάδα υπεύθυνη για την υλοποίηση του προγράμματος Erasmus, τον Οκτώβριο του 2008.

Για το δεύτερο τμήμα της εργασίας, οι περισσότερες πληροφορίες συγκεντρώθηκαν από τις ιστοσελίδες των αντίστοιχων πανεπιστημιακών τμημάτων, στις οποίες δημοσιεύονται πολλά στοιχεία για το ιστορικό των πανεπιστημίων και των τμημάτων, για τα προγράμματα σπουδών και για τους κανονισμούς πρακτικής άσκησης.

Το υλικό για τα διαγράμματα που δείχνουν την κοινωνική προέλευση των φοιτητών προήλθε από στοιχεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας, δημοσιοποιημένα επίσης στο διαδίκτυο.

Οι ιστοσελίδες από τις οποίες αντλήθηκε το παραπάνω υλικό παρατίθενται μετά τη βιβλιογραφία (σελ. 184).

Η παρουσίαση της φυσιογνωμίας και των προγραμμάτων πρακτικής άσκησης των δέκα ελληνικών πανεπιστημιακών τμημάτων⁴ αποσκοπεί στο να δώσει μια πρώτη εικόνα για το πώς τα τμήματα αυτά, διατηρώντας το παλιό τους ενδιαφέρον για την πρακτική άσκηση, ή βρίσκοντας μια ευκαιρία για να την εντάξουν πλέον στο πρόγραμμά τους, νοηματοδότησαν την πρακτική άσκηση, ποια διάσταση της απέδωσαν (εκπαιδευτική, επαγγελματική, επιστημονική) και ποια η θέση της πρακτικής άσκησης στο πρόγραμμα σπουδών τους. Η κύρια έννοια για την ανάλυση αυτή είναι του συνόρου, του ορίου, όπως προαναφέρθηκε στο αντίστοιχο κεφάλαιο 3. Το ΠΠΑ – ΕΠΕΑΕΚ, εκφράζοντας τις νέες συγκυρίες και τάσεις, έδωσε τη δυνατότητα σε πολλά από αυτά τα τμήματα να διευρύνουν τη δράση τους αυτή και να τη χρηματοδοτήσουν.

Η επιλογή των συγκεκριμένων πανεπιστημιακών τμημάτων (ιστορίας, αρχαιολογίας και κοινωνικής ανθρωπολογίας), όπως τονίστηκε και στην εισαγωγή της εργασίας, έγινε κατά πρώτο λόγο εξαιτίας του προσωπικού μου ενδιαφέροντος, καθώς και η ίδια είμαι απόφοιτος ανάλογου τμήματος. Αλλά κυρίως, η επιλογή αυτή έγινε, αφενός, διότι τα περισσότερα από αυτά τα τμήματα λόγω γνωστικού

⁴ Ο πίνακας 2 (σελ. 200) παρουσιάζει συγκεντρωτικά τα πανεπιστημιακά αυτά τμήματα και τη σχέση τους με την πρακτική άσκηση.

αντικειμένου, έχουν μια προϋπάρχουσα ιστορία με το θέμα της πρακτικής άσκησης. Αφετέρου δε, εξαιτίας της προσωπικής μου εμπλοκής σε πρόγραμμα πρακτικής άσκησης φοιτητών, όταν το μουσείο στο οποίο εργάζομαι ανταποκρίθηκε στην πρόσκληση που του έγινε από πανεπιστημιακό τμήμα να δεχθεί φοιτητές για άσκηση στους χώρους του, στο πλαίσιο του ΠΠΑ-ΕΠΕΑΕΚ. Την ευθύνη της πρακτικής άσκησης αυτών των φοιτητών ανέλαβα προσωπικά, και εξαιτίας αυτού δημιουργήθηκε το ενδιαφέρον για το θέμα. Όμως, τελικά, η διερεύνηση δεν πρέπει να μείνει σε αυτά τα συγκεκριμένα τμήματα αλλά να εκταθεί γενικότερα στο χώρο των ανθρωπιστικών επιστημών, ο οποίος δέχεται πιο έντονες πιέσεις από τις σύγχρονες πολιτικές για στροφή προς την πρακτική εφαρμογή των γνώσεων που προσφέρει. Εξίσου έντονες πιέσεις δέχονται και οι διάφοροι φορείς που καλούνται να συνεργαστούν με τα πανεπιστήμια και να δημιουργήσουν σχέσεις μαζί τους, γι' αυτό και στην εργασία αυτή θελήσαμε να δείξουμε και τη δική τους πλευρά, επιλέγοντας φορείς του πολιτισμικού χώρου, οι οποίοι υποδέχτηκαν φοιτητές των παραπάνω τμημάτων. Συνεπώς, η εξέταση των συγκεκριμένων τμημάτων και των φορέων με τους οποίους συνεργάστηκαν, πρέπει να εκληφθεί ως ένας τρόπος να διαφανούν στοιχεία για το γενικότερο ζήτημα, πέρα από τα στενά όρια του συγκεκριμένου γνωστικού πεδίου της ιστορίας και αρχαιολογίας, χωρίς αυτό, ωστόσο, να σημαίνει την παραμικρή διάθεση για γενικεύσεις και εξαγωγή συμπερασμάτων με γενική ισχύ.

Για τη σε βάθος μελέτη του προγράμματος πρακτικής άσκησης και της αναζήτησης των απόψεων όλων των εμπλεκόμενων σε αυτό, επιλέχθηκαν τρία πανεπιστημιακά τμήματα, από το σύνολο των δέκα πανεπιστημιακών τμημάτων. Παρουσιάζεται αρχικά η επίσημη στάση των τριών αυτών τμημάτων απέναντι στην κεντρική αρχή του ΠΠΑ-ΕΠΕΑΕΚ, μέσω του υλικού που παραχωρήθηκε κατά τη διάρκεια των προσωπικών μου συναντήσεων με τους επιστημονικούς υπεύθυνους του προγράμματος. Πρόκειται, συγκεκριμένα, για τις προτάσεις των τμημάτων για τη συμμετοχή τους στη δεύτερη φάση του προγράμματος, όπου εμφανίζονται και απολογιστικά στοιχεία από την προηγούμενη φάση αλλά και οι προσδοκίες και οι αντιλήψεις τους για το ΠΠΑ μέσα από την υιοθέτηση της επίσημης γλώσσας του ΥΠΕΠΘ, γεγονός που βοηθά να φανεί το κατά πόσο αυτή η διαφαινόμενη αποδοχή είναι πράγματι ουσιαστική.

Το πρώτο κριτήριο που ελήφθη υπόψη για την επιλογή των συγκεκριμένων τμημάτων είναι η συμμετοχή τους στο ΠΠΑ – ΕΠΕΑΕΚ, καθώς δεν συμμετείχαν στην πρακτική άσκηση μέσω ΕΠΕΑΕΚ όλα τα τμήματα. Έτσι, αυτά που δεν

συμμετείχαν, αποκλείστηκαν από τη σε βάθος μελέτη, με το σκεπτικό ότι αναπαράγουν μια παλαιά, γνωστή τακτική⁵. Αντίθετα, η εξέταση όσων συμμετέχουν στο ΠΠΑ – ΕΠΕΑΕΚ κρίθηκε αναγκαία καθώς μπορεί να αναδείξει τον τρόπο με τον οποίο τα τμήματα αυτά διαχειρίστηκαν τις προκλήσεις και τις πιέσεις της ευρωπαϊκής πολιτικής και το πώς προσαρμόστηκαν σε αυτές. Το δεύτερο σημαντικό κριτήριο αφορούσε τη θέση των τμημάτων, αν δηλαδή αυτά ανήκουν σε κεντρικό ή περιφερειακό πανεπιστήμιο. Έτσι, επιλέχθηκε ένα από τα τρία τμήματα να ανήκει σε κεντρικό πανεπιστήμιο και δύο σε περιφερειακά, το ένα γεωγραφικά περισσότερο απομονωμένο, κι αυτό έχει σημασία για να αναδειχθεί η διαφορά στον τρόπο που αντιμετώπισαν το ΠΠΑ. Το κριτήριο ανάμεσα στα δύο περιφερειακά τμήματα αφορούσε τόσο το χρόνο λειτουργίας τους, αν και τα δύο είναι σχετικά νέα τμήματα, όσο και τη θέση τους στην άτυπη αλλά εύκολα αντιληπτή πανεπιστημιακή ιεραρχία. Πάντως, και τα δύο παρουσιάζουν μια οργανωμένη εικόνα στο πρόγραμμά τους για την πρακτική άσκηση. Το κεντρικό τμήμα που επιλέχθηκε είναι από τα παλαιότερα, και με ισχυρό κύρος, τμήματα στο συγκεκριμένο αντικείμενο και αποτελεί επίσης ένα από τα πρώτα τμήματα που εντάχθηκαν στο ΠΠΑ από την αρχική φάση του.

Τελικά, για τη σε βάθος εξέταση του ΠΠΑ μελετήθηκαν τρία πανεπιστημιακά τμήματα που συμμετέχουν στο ΠΠΑ – ΕΠΕΑΕΚ, εκ των οποίων: α) το ένα ανήκει σε κεντρικό, ισχυρό και από τα αρχαιότερα της χώρας πανεπιστήμιο, β) το δεύτερο ανήκει σε περιφερειακό, σχετικά νέο και μέτριας αναγνωρισιμότητας πανεπιστήμιο, και γ) το τρίτο ανήκει σε περιφερειακό, πιο απομονωμένο από το δεύτερο, σχετικά νέο, χαμηλού κύρους πανεπιστήμιο, προκειμένου να διαμορφωθεί μια καλύτερη άποψη για τις ενδεχόμενες διαφορετικές αντιμετώπισεις του ΠΠΑ από τα πανεπιστήμια, σύμφωνα και με τις κύριες θεωρητικές έννοιες που χρησιμοποιούνται εδώ, δηλαδή το ιδρυματικό *habitus*, το πεδίο, το κεφάλαιο, και την ταξινόμηση.

Ως κύρια μέθοδος συλλογής πληροφοριών στη φάση αυτή χρησιμοποιήθηκε η συνέντευξη με όλους τους εμπλεκόμενους στο πρόγραμμα, δηλαδή, τους επιστημονικούς υπεύθυνους, τους φοιτητές και τους υπεύθυνους των φορέων υποδοχής στους οποίους ασκούνται οι φοιτητές, προκειμένου να επιτευχθεί μια ευρύτερη βάση για τη συλλογή των πληροφοριών και την παραγωγή των εμπειρικών δεδομένων.

⁵ Αναγνωρίζουμε, στο σημείο αυτό, μια παράλειψη στο σχεδιασμό της συγκεκριμένης έρευνας, καθώς δεν αναζητήθηκαν οι λόγοι της μη συμμετοχής στο ΠΠΑ-ΕΠΕΑΕΚ ορισμένων τμημάτων, γεγονός που θα φώτιζε πλήρως το υπό εξέταση θέμα. Η παράλειψη αυτή οφείλεται κυρίως στην οικονομία χρόνου που επιβάλλεται για μια μεταπτυχιακή ερευνητική εργασία.

Κατά συνέπεια, στην έρευνα έλαβαν μέρος τρεις επιστημονικοί υπεύθυνοι, ένας από κάθε τμήμα που εξετάζεται. Στη θέση τους αυτή έχουν οριστεί από τη Γενική Συνέλευση των τμημάτων τους, επομένως δεν έγινε κάποιου είδους επιλογή από εμάς. Οι συνεντεύξεις έλαβαν χώρα για τον καθένα ξεχωριστά, στα γραφεία τους στο πανεπιστήμιο, μετά από τις σχετικές συνεννοήσεις. Στόχος των συνεντεύξεων αυτών ήταν να αναδειχθεί: α) το πώς έχουν αντιληφθεί το ΠΠΑ, β) το πώς βλέπουν, σε ποιες βάσεις και με ποιους όρους τη σχέση του πανεπιστημίου με εξωακαδημαϊκούς φορείς, και συγκεκριμένα τους φορείς άσκησης των φοιτητών τους, και επομένως γ) πώς αντιλαμβάνονται/αντιδρούν στην απαίτηση για άνοιγμα των πανεπιστημίων στην αγορά εργασίας.

Όσον αφορά τους φοιτητές που εξέφρασαν τις απόψεις τους για το ΠΠΑ, τα στοιχεία μας είναι ενδεικτικά, καθώς συμμετείχαν στην έρευνα συνολικά εννέα φοιτητές. Είναι γεγονός ότι ο αρχικός στόχος μας ήταν να έχουμε τουλάχιστον πέντε φοιτητές από το κάθε τμήμα, οργανωμένους σε ομαδικές συνεντεύξεις, προκειμένου να αναπτυχθούν συζητήσεις και προβληματισμοί για να παραχθεί έτσι περισσότερο και ίσως πιο ποιοτικό υλικό. Παρά την προετοιμασία όμως και τις πολυήμερες τηλεφωνικές και ηλεκτρονικές επικοινωνίες με όλους όσους διαμεσολάβησαν για τις συνεντεύξεις αυτές (διοικητικοί υπεύθυνοι, επιστημονικοί υπεύθυνοι), κάτι τέτοιο δεν έγινε δυνατό τελικά. Διάφορες είναι οι αιτίες για τα προβλήματα που αντιμετωπίσαμε. Το πρόβλημα της έλλειψης του χρόνου στο πλαίσιο μιας μεταπτυχιακής, πιλοτικής για το θέμα εργασίας, σε συνδυασμό με τη γεωγραφική απόσταση των πανεπιστημιακών τμημάτων, καθώς και το ζήτημα της αρχικής προθυμίας των φοιτητών, η οποία μεταλλάχθηκε για κάποιους, απρόσμενα, σε απροθυμία και αδιαφορία για την έρευνα, η συνακόλουθη έλλειψη αντικαταστάτη λόγω της δυσκολίας προσέγγισής τους, οδήγησαν στον τελικό, μικρό αριθμό συνεντεύξεων. Έτσι, το εμπειρικό αυτό υλικό συγκεντρώθηκε ευκαιριακά από ένα μικρό δείγμα, το οποίο αποτελείται από φοιτητές του 4ου έτους και από φοιτητές που είχαν μόλις ολοκληρώσει τις σπουδές τους.

Παρ' όλα αυτά, θεωρούμε ότι οι ιδέες τους έχουν αξία, καθώς αναδεικνύουν και τονίζουν συναφή ζητήματα. Είναι σαφές ότι ο μικρός αριθμός τους, καθώς και ο μικρός αριθμός των φοιτητών που έχουν γενικά ασκηθεί μέσω του ΠΠΑ, δεν μπορεί να οδηγήσει σε συμπεράσματα ή γενικεύσεις, εξάλλου δεν είναι αυτός ο σκοπός μια μικρής ποιοτικής έρευνας. Μπορεί, ωστόσο, να δώσει ενδείξεις για το πώς ο

φοιτητικός πληθυσμός αντιλήφθηκε την πρακτική άσκηση ως μια προσπάθεια του ΥΠΕΠΘ να παίξει ένα ρυθμιστικό ρόλο στα πανεπιστήμια.

Οι φοιτητές οι οποίοι εξέφρασαν τις απόψεις τους για το ΠΠΑ, επιλέχθηκαν όπως προαναφέρθηκε, με τη βοήθεια των διοικητικών και επιστημονικών υπεύθυνων του ΠΠΑ των τμημάτων τους. Στην περίπτωση του ενός περιφερειακού τμήματος, ο διοικητικός υπεύθυνος του ΠΠΑ απηύθυνε ομαδική πρόσκληση προς τους φοιτητές που είχαν παρακολουθήσει το πρόγραμμα μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (e-mail), με αποτέλεσμα να ανταποκριθούν θετικά τέσσερις φοιτητές. Από αυτούς, οι δύο απάντησαν με ηλεκτρονικό τρόπο (e-mail) στα ερωτήματα της συνέντευξης, καθώς βρίσκονταν στο εξωτερικό συμμετέχοντας σε άλλα προγράμματα (Erasmus)⁶· οι άλλοι δύο παραχώρησαν ομαδική συνέντευξη, η οποία πραγματοποιήθηκε στο χώρο του πανεπιστημίου τους, μετά από τις ανάλογες συνεννοήσεις. Οι φοιτητές του δεύτερου περιφερειακού τμήματος που συμμετείχαν σε ΠΠΑ, εντοπίστηκαν με τη βοήθεια του επιστημονικού υπεύθυνου. Ανταποκρίθηκαν θετικά δύο φοιτητές, εκ των οποίων ο ένας δέχθηκε να παραχωρήσει συνέντευξη, ο άλλος όμως, τελικά, συμμετείχε στην έρευνα απαντώντας ηλεκτρονικά (e-mail) στις ερωτήσεις της συνέντευξης. Οι φοιτητές του κεντρικού τμήματος ενημερώθηκαν από τον διοικητικό υπεύθυνο του ΠΠΑ και ανταποκρίθηκαν θετικά τρεις από αυτούς, δίνοντας τα στοιχεία τους, προκειμένου να απαντήσουν τηλεφωνικά και μόνο στις ερωτήσεις της έρευνας. Παρά τις προσπάθειες, δεν έγινε δυνατή η παραχώρηση συνέντευξης, και έτσι η επικοινωνία και η συζήτηση γύρω από τα ερωτήματα της έρευνας περιορίστηκε σε ξεχωριστές τηλεφωνικές επικοινωνίες με τον κάθε έναν από αυτούς.

Το υλικό που συγκεντρώθηκε τελικά, παρουσιάζεται οργανωμένο ανά πανεπιστημιακό τμήμα⁶. Στόχος των συνεντεύξεων με τους φοιτητές ήταν να αναδειχθεί, με τη βοήθεια κυρίως των θεωρητικών εννοιών του ατομικού κεφαλαίου και του πεδίου, αν και κατά πόσο θεωρούν ότι το ΠΠΑ διέυρνε τους επιστημονικούς, εκπαιδευτικούς και επαγγελματικούς τους ορίζοντες, και να διαφανεί ο τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίστηκε η ΠΑ από αυτούς, σε σχέση με την αντίληψη που διαμόρφωσαν και πρόβαλλαν τα τμήματά τους για το πρόγραμμα· αν δηλαδή την αντιμετώπισαν ως γνωστική εμπειρία ή έστω αν θεώρησαν ότι συνέβαλε στη συστηματοποίηση της υπάρχουσας γνώσης ή της απέδωσαν μια πιο επαγγελματική και τυπική χροιά.

⁶ Στο παράρτημα της εργασίας παρουσιάζεται πίνακας με τους φοιτητές ανά τμήμα(πίνακας 1).

Οι συνεντεύξεις με τους υπεύθυνους των φορέων υποδοχής δόθηκαν στους χώρους όπου εργάζονται, στα γραφεία τους. Επιλέχθηκαν τρεις φορείς υποδοχής, στους οποίους έχουν ασκηθεί φοιτητές από πολλά πανεπιστημιακά τμήματα της Ελλάδας και του εξωτερικού, συμπεριλαμβανομένων και των φοιτητών των τμημάτων που εξετάζονται στην εργασία αυτή. Η επιλογή των φορέων υποδοχής έγινε αφού καταρτίστηκε ένας κατάλογος με όλους τους φορείς υποδοχής στους οποίους ασκούνται οι φοιτητές των τριών τμημάτων, από τους οποίους τελικά επιλέχθηκαν: α) ένα από τα πιο αναγνωρισμένα στην Ελλάδα και σημαντικότερα διεθνώς μουσεία, β) ένα ιστορικό αρχείο με περιορισμένη επιστημονική εμβέλεια και έντονη σύνδεση με την τοπική κοινωνία, και γ) μια βιβλιοθήκη με αναγνωρίσιμη ταυτότητα στο τοπικό πανεπιστήμιο αλλά και στην ευρύτερη τοπική του κοινωνία. Η αρχική ιδέα να ερωτηθούν οι επιστημονικοί υπεύθυνοι ως προς το ποιοι φορείς υποδοχής θα συμμετείχαν στην έρευνα απορρίφθηκε, επειδή πιθανόν να χρησιμοποιούνταν προσωπικά κριτήρια στις επιλογές τους. Τελικά, τα κριτήρια επιλογής που επικράτησαν ήταν οι φορείς να έχουν δεχθεί φοιτητές από τα συγκεκριμένα τμήματα και να παρουσιάζουν μια διαφοροποίηση ως προς τη φυσιογνωμία τους, όπως το καθορίζουν και οι θεωρητικές έννοιες της εργασίας.

Έτσι, δόθηκαν τρεις συνεντεύξεις, των οποίων στόχος ήταν να διερευνηθεί: α) το είδος της σχέσης των φορέων αυτών με τα πανεπιστήμια μέσω των ευκαιριών που παρείχε το ΠΠΑ, και β) η δυνατότά τους να συμμετέχουν στην εκπαίδευση και στην επιστημονική και επαγγελματική συγκρότηση των φοιτητών, τα οποία διερευνήθηκαν κυρίως με τη βοήθεια των εννοιών του ιδρυματικού *habitus* και του πεδίου.

Οι συνεντεύξεις όλων των εμπλεκόμενων πραγματοποιήθηκαν μέσα στο χρονικό διάστημα των 40 ημερών (βλ. Παράρτημα, πίνακας 1). Αρχικά, ενημέρωνα τους συνομιλητές μου για το θέμα της εργασίας μου και ζητούσα πάντα την άδειά τους για τη μαγνητοφώνηση των συζητήσεων, εξηγώντας τους ότι αυτό θα με διευκόλυνε τόσο κατά την επεξεργασία του υλικού όσο και κατά τη ροή της συζήτησης. Όλοι όσοι συμμετείχαν δεν είχαν καμιά αντίρρηση και η μαγνητοφώνηση προχωρούσε αφού παρείχα όλες τις απαραίτητες διαβεβαιώσεις για την ορθή απομαγνητοφώνηση και την τήρηση του απορρήτου, τόσο των προσωπικών στοιχείων όσο και των στοιχείων των φορέων και των πανεπιστημίων από τα οποία προέρχονται.

Για τη διενέργεια των συνεντεύξεων χρησιμοποιήθηκαν τα πρωτόκολλα των συνεντεύξεων, τα οποία διαμορφώθηκαν με βάση τα ερευνητικά ερωτήματα και σε συνάρτηση με το θεωρητικό πλαίσιο της εργασίας και παρατίθενται στο παράρτημα Ι της εργασίας. Τα σχετικά με τα ερωτήματα που αφορούν τους επιστημονικούς υπεύθυνους, λόγω του ειδικού, πολύ σημαντικού και κεντρικού ρόλου τους στο ΠΠΑ, χωρίστηκαν σε τρεις ενότητες, προκειμένου να διευκολυνθεί η ροή της συνέντευξης αλλά και να καλυφθούν όσο το δυνατόν πληρέστερα όλοι οι τομείς της συζήτησης. Για τους άλλους εμπλεκόμενους, φοιτητές και φορείς υποδοχής, λόγω του πιο μονοδιάστατου ρόλου τους στο ΠΠΑ, τα ερωτήματα αποτέλεσαν μια ενότητα. Συνέβη αρκετά συχνά η ροή της συζήτησης να επικαλύπτει ή να επιβάλλει την αλλαγή της σειράς των ερωτημάτων του πρωτοκόλλου, παρόλη την προσπάθεια να τηρηθεί η σειρά των ερωτημάτων. Ωστόσο, αυτό στάθηκε και η αφορμή για μια πιο ουσιαστική συζήτηση, που συνεισέφερε επιπλέον στοιχεία στην εργασία. Τέλος, κάποια επιπλέον στοιχεία προήλθαν από τη διάθεση των συνομιλητών να συνεχίσουν να εκφέρουν απόψεις για το θέμα και μετά το κλείσιμο του μαγνητοφώνου. Για τα στοιχεία αυτά κρατήθηκαν γραπτές σημειώσεις, εν γνώσει πάντα των συνομιλητών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΕΜΠΕΙΡΙΚΟ ΥΛΙΚΟ (Α): Η ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΤΩΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΩΝ ΤΜΗΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

5.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται εννέα ελληνικά πανεπιστήμια, τα οποία έχουν επιλεγεί με το σκεπτικό ότι σε αυτά λειτουργούν τμήματα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, τα οποία εξετάζονται σε αυτή την εργασία. Τα τμήματα αυτά είναι:

1. Ιστορίας – Αρχαιολογίας, Πανεπιστημίου Αθηνών
2. Ιστορίας – Αρχαιολογίας, Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης
3. Ιστορίας – Αρχαιολογίας, Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
4. Ιστορίας – Αρχαιολογίας, Πανεπιστημίου Κρήτης
5. Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας, Πανεπιστημίου Αιγαίου
6. Ιστορίας – Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, Πανεπιστημίου Θεσσαλίας
7. Ιστορίας – Αρχαιολογίας και Διαχείρισης Πολιτισμικών Αγαθών, Πανεπιστημίου Πελοποννήσου
8. Ιστορίας, Πανεπιστημίου Ιονίου
9. Ιστορίας και Εθνολογίας, Πανεπιστημίου Θράκης

Το τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας του Παντείου Πανεπιστημίου δεν συνεξετάζεται, καθώς κύριο αντικείμενο του προγράμματος σπουδών του αποτελεί η «μελέτη και έρευνα της πολιτικής επιστήμης και της πολιτικής ιστορίας, με ιδιαίτερη έμφαση... στη θεωρία του κράτους και των πολιτικών πρακτικών...»(από την ιστοσελίδα του τμήματος). Συνεπώς, θεωρήθηκε ότι έχει ένα πολύ εξειδικευμένο ιστορικό αντικείμενο και δεν συνδέεται με τα υπόλοιπα τμήματα ιστορίας.

Κατά την παρουσίαση των τμημάτων, παρατίθεται αρχικά το ιστορικό της ίδρυσης του κάθε πανεπιστημίου και του συγκεκριμένου τμήματός του και στη συνέχεια δίνεται μεγαλύτερο βάρος στην παρουσίαση και στο σχολιασμό του Κανονισμού Πρακτικής Άσκησης του τμήματος, όταν αυτός υπάρχει. Διαφορετικά, παρουσιάζονται όσα στοιχεία αφορούν την ΠΑ και είναι δημοσιοποιημένα στο διαδίκτυο ή έγιναν γνωστά από την προφορική επικοινωνία μου με τους υπεύθυνους των γραφείων ΠΑ ή με τους Επιστημονικούς Υπεύθυνους ΠΑ.

Η συζήτηση γύρω από την ΠΑ τίθεται διότι ο τρόπος που αυτή γίνεται αντιληπτή, νοσηματοδοτείται και υλοποιείται θεωρούμε ότι δεν είναι ανεξάρτητος από το πλαίσιο μέσα στο οποίο εντάσσεται ως δραστηριότητα, που στη συγκεκριμένη περίπτωση είναι το ίδιο το τμήμα και το πανεπιστήμιο στο οποίο ανήκει.

5.2 ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΠΡΑΚΤΙΚΗΣ ΑΣΚΗΣΗΣ ΤΩΝ ΕΝΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΩΝ ΤΜΗΜΑΤΩΝ

Το Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Το Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (ΕΚΠΑ) ιδρύθηκε την 3^η Μαΐου του 1837 με την ονομασία «Οθωνικών Πανεπιστημίων» και στεγάσθηκε σε μια κατοικία στη βορειοανατολική πλευρά της Ακρόπολης. Ήταν το πρώτο Πανεπιστήμιο όχι μόνο στο Ελληνικό κράτος αλλά και ευρύτερα στην Ανατολική Μεσόγειο. Αποτελούνταν από τέσσερις σχολές : Θεολογίας, Νομικής, Ιατρικής και Τεχνών, η οποία περιλάμβανε τις εφαρμοσμένες επιστήμες και τα μαθηματικά.

Η μεγάλη αλλαγή στη δομή του Πανεπιστημίου έγινε το 1907, όταν η σχολή των Τεχνών διασπάσθηκε σε αυτή των Τεχνών και σε αυτή των Επιστημών, η οποία περιλάμβανε τις νέες σχολές Φυσικής, Μαθηματικών και Φαρμακευτικής. Η μεγάλη εισροή φοιτητών, μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, οδήγησε στην καθιέρωση εισαγωγικών εξετάσεων για όλες τις σχολές, ξεκινώντας από το ακαδημαϊκό έτος 1927-1928. Από το 1954 και μετά ο αριθμός των εισαγομένων φοιτητών καθορίζεται από το ΥΠΕΠΘ.

Σήμερα το ΕΚΠΑ απαρτίζεται από αυτές τις τέσσερις σχολές: το τμήμα Ιστορίας – Αρχαιολογίας που εξετάζεται εδώ ανήκει στη Φιλοσοφική Σχολή, μαζί με άλλα τμήματα φιλοσοφίας, ξένων γλωσσών και ψυχολογίας.

Το Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας

Το τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας προέκυψε ως ξεχωριστός οργανισμός μετά τη διάσπαση της Φιλοσοφικής σχολής σε επί μέρους τμήματα, το ακαδημαϊκό έτος 1984-1985. Το γνωστικό του πεδίο καλύπτει τις επιστήμες της Ιστορίας και της Αρχαιολογίας. Με τα προπτυχιακά μαθήματα επιδιώκεται η ερμηνευτική προσέγγιση των ιστορικών φαινομένων και η μελέτη των υλικών καταλοίπων της ανθρώπινης δραστηριότητας. Το Τμήμα περιλαμβάνει δύο κατευθύνσεις σπουδών, που

αντιστοιχούν σε δύο ειδিকেύσεις : α) ειδίκευση Ιστορίας, β) ειδίκευση Αρχαιολογίας και Ιστορίας της Τέχνης.

Οι δραματικές αλλαγές στην αγορά εργασίας και οι εξελίξεις στον ερευνητικό χώρο των ανθρωπιστικών επιστημών, σε συνδυασμό με τη ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας, συντέλεσαν ώστε το τμήμα, το 2003, να αναμορφώσει το πρόγραμμά του, με ομόφωνες αποφάσεις σε δύο Γενικές Συνελεύσεις του (14/3/2002 και 26/6/2003). Το αναμορφωμένο αυτό πρόγραμμα από το 2004-2008 χρηματοδοτείται από το ΕΠΕΑΕΚ 2: «Αναμόρφωση των προπτυχιακών προγραμμάτων σπουδών».

Στο πλαίσιο του αναμορφωμένου αυτού προγράμματος προπτυχιακών σπουδών, πραγματοποιήθηκαν τα ακόλουθα:

- αναδιαμορφώθηκε η ύλη και δημιουργήθηκαν ψηφιακοί δίσκοι σε 22 υποχρεωτικά μαθήματα και σε 5 μαθήματα επιλογής
- δημιουργήθηκε ψηφιακό εργαστήριο διδασκαλίας
- διευρύνθηκε η συνεργασία του τμήματος με μέλη ΔΕΠ άλλων τμημάτων και εξωτερικούς συνεργάτες.

Έτσι, δόθηκε η ευκαιρία οι φοιτητές να : 1) ασκηθούν στη Γενάδειο Βιβλιοθήκη της Αμερικάνικης Σχολής Κλασικών Σπουδών, με σκοπό την εξοικειώσή τους με το σπάνιο βιβλιολογικό υλικό και τις σύγχρονες μεθόδους ηλεκτρονικής καταγραφής, επεξεργασίας και καταλογογράφησης του υλικού αυτού. 2) παρακολουθήσουν τη διαδικασία συντήρησης αρχαιολογικών αντικειμένων στα εργαστήρια συντήρησης της Γαλλικής Αρχαιολογικής Σχολής Αθηνών. 3) επισκεφθούν τα Γενικά Αρχεία του Κράτους για να εξοικειωθούν με την ανάγνωση πηγών, την κατάταξη ιστορικού υλικού και τη λειτουργία των αρχείων. 4) ασκηθούν στη βιβλιοθήκη ιστορίας του τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας αναφορικά με τον τρόπο αναζήτησης βιβλιογραφίας σε βάσεις δεδομένων.

Το Πρόγραμμα Πρακτικής Άσκησης του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας

Στο πλαίσιο του «Προγράμματος Πρακτικής Άσκησης Φοιτητών του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας» του ΕΠΕΑΕΚ 2, προβλέπεται η πρακτική άσκηση φοιτητών, η οποία πραγματοποιείται σε Ερευνητικά Κέντρα, Αρχεία, Εφορείες Αρχαιοτήτων, Μουσεία, Βιβλιοθήκες. Οι ενδιαφερόμενοι φοιτητές υποβάλλουν σχετική αίτηση και επιλέγονται με δημόσια κλήρωση. Το ΠΠΑ – ΕΠΕΑΕΚ λειτουργεί πολλά χρόνια στο τμήμα, αλλά διοικητικές αρνητικές συγκυρίες δεν επέτρεψαν τη διάχυση του προγράμματος στον ευρύτερο φοιτητικό πληθυσμό. Οι αλλαγές που

προωθήθηκαν ήδη στη διοίκηση του τμήματος και του ΠΠΑ, όπως πληροφορηθήκαμε, θεωρείται ότι θα δώσουν νέα πνοή στο πρόγραμμα. Η τάση του τμήματος, όμως, όπως διαγράφεται από τις μέχρι τώρα προσπάθειες πρακτικής άσκησης των φοιτητών, δείχνει μια εκπαιδευτική και ενισχυτική της διδασκαλίας κατεύθυνση στην ΠΑ.

Στον τομέα Ιστορίας του τμήματος λειτουργεί πρόγραμμα εθελοντικής εργασίας των φοιτητών του τομέα σε αρχεία και ερευνητικά κέντρα. Σύμφωνα με όσα ανέφερε η υπεύθυνη καθηγήτρια σε πρόσφατη επικοινωνία μας, το πρόγραμμα αυτό δρούσε για μια δεκαετία περίπου συμπληρωματικά για όσους φοιτητές ήθελαν να συμμετέχουν στο Πρόγραμμα ΠΑ-ΕΠΕΑΕΚ, αλλά οι θέσεις δεν επαρκούσαν. Σήμερα, η εθελοντική αυτή εργασία των φοιτητών δεν εντάσσεται και πάλι σε κάποιο πρόγραμμα αλλά λειτουργεί ως σεμινάριο, ένα από τα τριάντα σεμινάρια που προσφέρονται στους φοιτητές. Ο αριθμός συμμετεχόντων σε αυτό είναι περιορισμένος (20-23 άτομα) και εάν παρατηρηθεί μεγαλύτερη ζήτηση, τότε προτιμώνται οι τεταρτοετείς. Η επιλογή γίνεται από την υπεύθυνη καθηγήτρια. Το σεμινάριο δεν χρηματοδοτείται και αποτελεί έργο «καρδιάς» της υπεύθυνης καθηγήτριας που το υλοποιεί.

Το σεμινάριο περιλαμβάνει πρακτική εξάσκηση χωρίς αμοιβή και εκπόνηση εργασίας. Όλη η διαδικασία βαθμολογείται και έχει τις ανάλογες διδακτικές μονάδες. Πιο συγκεκριμένα, η διαδικασία περιλαμβάνει τα εξής στάδια :

α) εισαγωγή στις ιστορικές πηγές και στη χρήση τους, όπου διδάσκονται στοιχεία παλαιογραφίας, αρχειονομίας και μεθοδολογία.

β) παρακολούθηση διαλέξεων ή συνεδρίων, στα οποία οι ομιλητές χρησιμοποιούν πρωτογενές υλικό. Μετά τις ομιλίες, οργανώνεται συζήτηση, στην οποία οι ομιλητές εξηγούν στους φοιτητές τον τρόπο που χειρίστηκαν τις πηγές, τη μεθοδολογία και τους προβληματισμούς τους.

γ) εργασία 15 ημερών (δέκα εργάσιμες) σε ένα ιστορικό αρχείο. Αυτό επιλέγεται από την υπεύθυνη καθηγήτρια, από τα πολλά ιστορικά αρχεία που λειτουργούν στην περιοχή της Αθήνας. Προτιμώνται τα πιο πλούσια και πιο οργανωμένα αρχεία, όπως αυτό του Πανεπιστημίου Αθηνών, της Βουλής, του Εθνικού – Ιστορικού Μουσείου, του Μ.Μπενάκη, κ.ά. Η υπεύθυνη καθηγήτρια έχει προετοιμάσει, μαζί με τον υπεύθυνο από το Αρχείο, έναν φάκελο με πρωτογενές υλικό, το οποίο θα χειριστεί ο φοιτητής (μελέτη, επεξεργασία, ηλεκτρονική τεκμηρίωση, ιστορική τοποθέτηση, κ.τ.λ.) στο χρονικό διάστημα των 15 ημερών. Κατά το διάστημα αυτό, η υπεύθυνη

καθηγήτρια επισκέπτεται το χώρο εργασίας (το αρχείο), συζητά και καθοδηγεί το φοιτητή στα θέματα που προκύπτουν. Τέλος, ο φοιτητής θα εκπονήσει την εργασία του, η οποία θα περιλαμβάνει μια παρουσίαση του φορέα, μια παρουσίαση της εργασίας που του ανατέθηκε εκεί, και την επιστημονική – ιστορική παρουσίαση του υλικού που επεξεργάστηκε.

Σύμφωνα με την υπεύθυνη καθηγήτρια, οι φοιτητές που συμμετείχαν ως τώρα αισθάνονται συγκινημένοι από τη συμμετοχή τους, γιατί «δεν είχαν συνειδητοποιήσει μέχρι τότε ότι είναι ιστορικοί». Το βίωσαν δηλαδή ως ένα είδος επιστημονικής ενηλικίωσης, ως ένα είδος βαπτίσματος του πυρός, που τους έδωσε μια γεύση από τις αληθινές διαστάσεις της επιστήμης τους και του έργου του ιστορικού. Η καθηγήτρια, έχοντας αυτά τα θετικά αποτελέσματα, θα προτείνει το σεμινάριο να γίνει υποχρεωτικό λόγω της σπουδαιότητάς του, στην επόμενη αναπροσαρμογή του προγράμματος σπουδών.

Το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Το Πανεπιστήμιο ιδρύθηκε το 1928. Πρόκειται, όπως δηλώνεται στην ιστοσελίδα του τμήματος, για ένα από τα μεγαλύτερα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα της χώρας και της νοτιοανατολικής Ευρώπης, το οποίο μέσα από την ογδοντάχρονη πορεία του, κατόρθωσε να είναι το πληρέστερο πανεπιστήμιο, θεραπεύοντας ένα μεγάλο αριθμό τμημάτων και γνωστικών επιστημονικών αντικειμένων. Όπως σημειώνεται στην ιστοσελίδα: «Έχουν διαμορφωθεί τέσσερις πυλώνες δράσης του ΑΠΘ, οι οποίοι είναι η εκπαίδευση, η έρευνα, ο συντονισμός και η σχέση με την κοινωνία. Αξονική κατεύθυνση της δράσης είναι η νεωτερικότητα στην εκπαίδευση, η διεπιστημονικότητα, σε συνδυασμό με τη διεύρυνση και την κινητικότητα στην έρευνα, η λυσιτέλεια και η αποκέντρωση στο συντονισμό, και η όσμωση με την κοινωνία». Το Πανεπιστήμιο, υποστηρίζεται, δεν είναι αγωγός που οδηγεί στην αυτόματη απόκτηση πτυχίου με την απομνημόνευση ετοιμοπαράδοτων γνώσεων, αλλά ένας χώρος ελεύθερης διακίνησης ιδεών, που καλλιεργεί την επιστημονική πολυφωνία και την ανάπτυξη κριτικής και αναλυτικής σκέψης. Το ΑΠΘ έχει δώδεκα σχολές και τέσσερα ανεξάρτητα τμήματα. Το τμήμα Ιστορίας-Αρχαιολογίας που ενδιαφέρει εδώ, ανήκει στη Φιλοσοφική Σχολή, η οποία απαρτίζεται από οκτώ συνολικά τμήματα.

Το Τμήμα Ιστορίας – Αρχαιολογίας

Το Τμήμα Ιστορίας-Αρχαιολογίας έχει μια μακρά ιστορία στο Πανεπιστήμιο, καθώς ήταν ανάμεσα στα πρώτα τμήματα που δημιουργήθηκαν στη Φιλοσοφική Σχολή. Οι

ιστορικές σπουδές κατείχαν ιδιαίτερη θέση στον αρχικό σχεδιασμό της Σχολής, γεγονός που υποδηλώθηκε με την παρουσία τριών ιστορικών ανάμεσα στους πρώτους δώδεκα καθηγητές που τη στελέχωσαν. Στην παρούσα δομή του διαμορφώθηκε το 1982. Έχει τέσσερις τομείς: α) Αρχαίας ελληνικής, ρωμαϊκής, βυζαντινής και μεσαιωνικής Ιστορίας, β) Νεότερης και σύγχρονης Ιστορίας, Λαογραφίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, γ) Αρχαιολογίας, δ) Ιστορίας της Τέχνης. Οι τομείς αυτοί ακολουθούν μια κοινή εκπαιδευτική πολιτική, ενώ παράλληλα διαμορφώνουν ανεξάρτητα τις ερευνητικές τους δραστηριότητες. Όλοι οι τομείς συμμετέχουν στο Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών.

Στους στόχους του προγράμματος σπουδών συγκαταλέγεται η προσφορά των απαραίτητων γνώσεων για την επαγγελματική και επιστημονική σταδιοδρομία των φοιτητών και η δημιουργία των απαραίτητων συνθηκών για τη συνειδητή συμμετοχή τους στις εκπαιδευτικές διαδικασίες. Επιπλέον, μέσα από το πρόγραμμα σπουδών επιδιώκεται η ανάπτυξη του ερευνητικού πνεύματος των φοιτητών και η ενθάρρυνση της ελεύθερης διακίνησης των επιστημονικών γνώσεων και ιδεών, η κριτική θεώρηση των ιστορικών και κοινωνικών φαινομένων, με απώτερο σκοπό τη διαμόρφωση προσωπικοτήτων με κοινωνική και πολιτική συνείδηση.

Η έρευνα και η διδασκαλία στο τμήμα συνεπικουρούνται από έναν αριθμό αρχείων, συλλογών και Μουσείων, όπως το Ιστορικό Αρχείο, το Λαογραφικό Μουσείο και Αρχείο και το Μουσείο Εκμαγείων.

Το πρόγραμμα Πρακτικής Άσκησης του Τμήματος Ιστορίας – Αρχαιολογίας

Το πρόγραμμα της χρηματοδοτούμενης «ΠΑ φοιτητών Α.Π.Θ.» ξεκίνησε με συγχρηματοδότηση από το ΥΠΕΠΘ και την ΕΕ κατά την περίοδο 1996-1999 (α' φάση) στο πλαίσιο του ΕΠΕΑΕΚ Β' ΚΠΣ.

Με γέφυρα προχρηματοδότησης το ΥΠΕΠΘ, το Α.Π.Θ. συνέχισε την ΠΑ για τα έτη 1999-2000, μέχρι τη νέα προκήρυξη για το Γ'ΚΠΣ. Στο πλαίσιο του ΕΠΕΑΕΚ 2 (Γ'ΚΠΣ), με νέα πρόταση προς το ΥΠΕΠΘ, το ΑΠΘ πήρε χρηματοδότηση για το διάστημα 2001-2005. Τέλη του 2004, με νέα πρόταση του ΑΠΘ προς το ΥΠΕΠΘ, συνεχίζεται το πρόγραμμα Π.Α. για τα έτη 2005-2007 (Γ'φάση, ΕΠΕΑΕΚ 2, Γ'ΚΠΣ.). Για το τρέχον ακαδημαϊκό έτος 2008-2009, αναμένεται το νέο ενταγμένο στο «ΕΣΠΑ» πρόγραμμα, κι έτσι η ΠΑ αναμένεται να συνεχιστεί με τους ίδιους όρους. Σύμφωνα με τη δήλωση του επιστημονικού υπεύθυνου ΠΑ του τμήματος σε αντίστοιχη ερώτηση, ακόμη κι αν διακοπεί η χρηματοδότηση, η ΠΑ θα συνεχιστεί με

τη μορφή που είχε στο παρελθόν, δηλαδή αξιοποιώντας τα κονδύλια για τις ανασκαφές από τα οποία πληρώνεται η διαμονή του φοιτητή στο χώρο της ΠΑ.

Πρέπει να σημειωθεί εδώ ότι η ΠΑ στο Α.Π.Θ. χωρίς επίσημη χρηματοδότηση έχει μακρά παράδοση. Από την ίδρυση της Φιλοσοφικής Σχολής, το 1925, προβλέπεται η διεξαγωγή πανεπιστημιακών ανασκαφών για την άσκηση των φοιτητών στις αρχαιολογικές μεθόδους πεδίου. Παράλληλα ιδρύθηκε και το μουσείο εκμαγείων. Το 1984, έπειτα από την αναμόρφωση του προγράμματος σπουδών του τμήματος, η δυνατότητα άσκησης επεκτάθηκε σε μουσεία και αρχαία.

Το τμήμα της Ιστορίας-Αρχαιολογίας ήταν το πρώτο τμήμα του ΑΠΘ που πήρε πρόγραμμα ενταγμένο στο ΕΠΕΑΕΚ. Από την ίδια, προαναφερθείσα, πηγή διαφαίνεται ότι το ΕΠΕΑΕΚ 2 μάλλον διευκόλυνε κάποιες διαδικασίες όταν έγινε ιδρυματικό, όταν δηλαδή οι αιτήσεις συμμετοχής στο ΠΠΑ άρχισαν να γίνονται από τον ιδρυματικό υπεύθυνο και όχι από το κάθε τμήμα χωριστά. Έτσι, η διαχείριση των οικονομικών πόρων του προγράμματος γίνεται κεντρικά από το συγκεκριμένο πανεπιστημιακό ίδρυμα (εδώ το ΑΠΘ). Αυτή η διοικητική αλλαγή διευκόλυνε κατά μια άποψη τα τμήματα, διότι κάποιες από τις γραφειοκρατικές διαδικασίες αναλαμβάνονταν από τον ιδρυματικό υπεύθυνο και όχι από τον τμηματικό υπεύθυνο. Έτσι, για παράδειγμα, η διαδικασία ασφάλισης των φοιτητών στο ΙΚΑ, η οποία αποδείχθηκε ιδιαίτερα επίπονη γραφειοκρατικά, ήταν πλέον έργο του ιδρυματικού υπεύθυνου και όχι του τμήματος.

Σύμφωνα με τη στοχοθεσία του προγράμματος ΠΑ, όπως αυτή παρουσιάζεται στις ανάλογες ιστοσελίδες, κύριο στόχο αποτελεί η επίτευξη αμφίδρομης ανάδρασης μεταξύ ανώτατης εκπαίδευσης και εργασιακού χώρου. Αυτός ο στόχος υπονοεί τη δημιουργία ενός διαύλου αμφίδρομης μετάδοσης πληροφοριών μεταξύ Ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης και φορέων συναφών με το αντικείμενο του τμήματος, ώστε να διευκολύνεται η συνεργασία μεταξύ των φορέων αυτών.

Βασική προτεραιότητα, σύμφωνα με τις πληροφορίες της ιστοσελίδας, είναι η απόκτηση εμπειρίας, η οποία μπορεί να θεωρηθεί και προϋπηρεσία σχετική με το επάγγελμα, καθώς και η επαγγελματική ένταξη στο χώρο όπου πραγματοποιήθηκε η ΠΑ. Έτσι, κρίνεται απαραίτητη η εξοικείωση των φοιτητών με το εργασιακό περιβάλλον και τις απαιτήσεις του επαγγελματικού χώρου, καθώς και με τις εργασιακές σχέσεις και τις οικονομικές απολαβές, όπως αυτές διαμορφώνονται στην ελληνική πραγματικότητα, γεγονός που εκτιμάται ότι θα διευκολύνει την ομαλότερη μετάβαση των μελλοντικών αποφοίτων από το χώρο προετοιμασίας τους (το

πανεπιστήμιο) στο χώρο της παραγωγής, των επιχειρήσεων και των οργανισμών. Τα παραπάνω συμβάλλουν στην ανάπτυξη επαγγελματικής συνείδησης στους φοιτητές και αναδεικνύουν τις δεξιότητες των ασκουμένων, καθώς ενθαρρύνεται η αυτενέργεια και η επαγγελματική επινοητικότητα τους. Επιπλέον, η όλη διαδικασία της επαγγελματικής επιστημονικής εξάσκησης εκτιμάται ότι θα συνδράμει στην ουσιαστικότερη αφομοίωση της επιστημονικής γνώσης των φοιτητών και θα ευνοήσει την καλλιέργεια των κατάλληλων συνθηκών για τη δημιουργική συνάντηση διαφορετικών επιστημονικών κλάδων.

Οι ίδιες πληροφορίες για την ΠΑ δίνονται και στην ιστοσελίδα του Γραφείου Διασύνδεσης του ΑΠΘ, με το οποίο υπάρχει ηλεκτρονική σύνδεση. Σύμφωνα με αυτές, η ΠΑ σήμερα είναι πλήρως ενταγμένη στο πρόγραμμα σπουδών, ως προαιρετικό κατ' επιλογή μάθημα. Στην ουσία η ΠΑ αποτελεί συστατικό μέρος συγκεκριμένων μαθημάτων και βαθμολογείται ανάλογα με όσα απαιτεί το συγκεκριμένο μάθημα στο οποίο εντάσσεται.

Το Γραφείο ΠΑ είναι ξεχωριστό από το Γραφείο Διασύνδεσης. Στελεχώνεται σε επίπεδο Πανεπιστημίου από τον Ιδρυματικό υπεύθυνο, που ορίζεται από τη Σύγκλητο, κι έναν υπάλληλο. Στη συνέχεια, κάθε ενδιαφερόμενο τμήμα ορίζει έναν υπεύθυνο που διεκπεραιώνει το πρόγραμμα.

Τα κύρια αντικείμενα που περιλαμβάνει η ΠΑ για την κατεύθυνση της Κλασικής, Προϊστορικής και Βυζαντινής Αρχαιολογίας είναι η άσκηση στους αρχαιολογικές ανασκαφές Βεργίνας, Δίου, Τούμπας Θεσσαλονίκης, Φιλίππων, Αρχαίας Αγοράς Θεσσαλονίκης, Επανομής, Καραμπουρνάκι, Αρχοντικού Γιαννιτσών, Πέλλας, Μάκρης νομού Έβρου, Δισπηλιού Καστοριάς. Οι φοιτητές ασχολούνται με την ανασκαφή, με επιφανειακές αρχαιολογικές έρευνες, με ηλεκτρονικές καταγραφές των ευρημάτων σε μουσεία και παράλληλη ταξινόμηση και αρχειοθέτησή τους, καθώς και με τη συγκόλληση, συντήρηση, φωτογράφιση και σχεδίαση των ευρημάτων.

Για την κατεύθυνση της Ιστορίας, της Μεσαιωνικής και Νεότερης Τέχνης και Μουσειολογίας, προβλέπεται η άσκηση στο Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού, στο Τελλόγλειο Ίδρυμα Τεχνών και στο Κρατικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης. Οι φοιτητές ασχολούνται με την ταξινόμηση υλικού, ασκούνται στη χρήση τεχνικού εξοπλισμού των μουσείων και συμμετέχουν στη διοργάνωση περιοδικών εκθέσεων.

Σε Μουσεία ασκούνται οι φοιτητές που έχουν επιλέξει την κατεύθυνση της Αρχαίας Ιστορίας και της Επιγραφικής, και πιο συγκεκριμένα, ασκούνται στη

φωτογράφιση, λήψη εκτύπων, εκπόνηση απογραφών, μεταγραφή και αποκατάσταση επιγραφών. Οι φοιτητές της κατεύθυνσης της Βυζαντινής και Μεσαιωνικής Ιστορίας προβλέπεται να ασκούνται στο Αρχείο Σπυρομήλιου (Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης), στο Ιστορικό Αρχείο Μακεδονίας (ΚΕΜΙΤ), στα Γενικά Αρχεία του Κράτους (Γ.Α.Κ.) Σερρών και Βέροιας και στο Ιστορικό Αρχείο Προσφυγικού Ελληνισμού του Δήμου Καλαμαριάς, με σκοπό την ταξινόμηση αρχειακών συλλογών, τη λημματογράφιση και καταγραφή των εγγράφων. Για τους φοιτητές της Λαογραφίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας προτείνεται η άσκηση σε λαογραφικές συλλογές και στην επιτόπια λαογραφική έρευνα για την καταγραφή και αποδελτίωση λαογραφικού υλικού, ενώ οι φοιτητές της κατεύθυνσης Ιστορία Νεότερων χρόνων ασκούνται σε βιβλιοθήκες και ιστορικά αρχεία.

Όλες οι παραπάνω δραστηριότητες πραγματοποιούνται υπό την εποπτεία των μελών ΔΕΠ του Τμήματος, που έχουν την ευθύνη της παρακολούθησης και αξιολόγησης των φοιτητών. Οι φοιτητές επιλέγονται με βάση το εξάμηνο σπουδών, δίνοντας προτεραιότητα στους φοιτητές των μεγαλύτερων εξαμήνων, και τις επιδόσεις στο μάθημα κατεύθυνσης. Ο χρόνος ΠΑ είναι ένας μήνας και έχουν δικαίωμα συμμετοχής στο πρόγραμμα μία φορά.

Από εκπαιδευτικής άποψης, και σε μια προσπάθεια εντοπισμού των αλλαγών ή των διαφορών ανάμεσα στην άτυπη ΠΑ του παρελθόντος και το σημερινό ΠΠΑ-ΕΠΕΑΕΚ, ο επιστημονικός υπεύθυνος της ΠΑ δεν διαπιστώνει κάποια αλλαγή στην κουλτούρα όσον αφορά την πρακτική άσκηση, λόγω της «επισημοποίησης» της ΠΑ μέσω του ΕΠΕΑΕΚ. Ανεξαρτήτως ΕΠΕΑΕΚ, παρατηρεί μια αλλαγή στη νοοτροπία των φοιτητών και στην αντίληψη που έχουν για τις σπουδές τους. Ο έντονος προβληματισμός τους για την επαγγελματική αποκατάσταση τους σπρώχνει να αποκτούν όλο και περισσότερες δεξιότητες επαγγελματικού χαρακτήρα και να προσανατολίζονται στην απόκτηση επιπλέον προσόντων. Για παράδειγμα, στρέφονται στη μουσειολογία, παίρνουν μαθήματα συντήρησης, κ.τ.λ. Με το ίδιο σκεπτικό αντιμετωπίζουν και την ΠΑ ως εμπειρία που θα τους προικίσει με επιπλέον προσόντα ώστε να είναι ανταγωνιστικοί στην αγορά εργασίας. Εκτιμά, δηλαδή, ότι ένα κίνητρο για τη συμμετοχή τους στο πρόγραμμα της ΠΑ είναι η προσδοκία της μελλοντικής επαγγελματικής τους αποκατάστασης.

Συνοψίζοντας, γίνεται φανερό ότι το Τμήμα Ιστορίας – Αρχαιολογίας του ΑΠΘ είχε από παλιά ένα έντονο ενδιαφέρον για την πρακτική άσκηση, αναγνωρίζοντας τη σημασία του στην εκπαίδευση των φοιτητών. Στη συνέχεια, το

τμήμα φαίνεται ότι αναγνώρισε στο πλαίσιο του ΕΠΕΑΕΚ μια ευκαιρία για να ενισχύσει την ΠΑ, την οποία και αξιοποίησε. Έτσι, όπως διαφάνηκε, κατάφερε το πρόγραμμα ΠΑ που προσφέρει στους φοιτητές του να διαθέτει μια συστηματική συνάφεια ανάμεσα στους φορείς υποδοχής και τα αντίστοιχα πεδία της άσκησης των φοιτητών με τα γνωστικά του πεδία, όπως αυτά εμφανίζονται στο πρόγραμμα σπουδών. Η οργανική αυτή σύνδεση ενώνει και φαίνεται να ενισχύει τη γενική, ιστορική και αρχαιολογική, αλλά και την εξειδικευμένη γνώση των φοιτητών με την πρακτική, επαγγελματική μορφή αυτής της γνώσης, με σκοπό την όσο το δυνατόν αρτιότερη, επιστημονική και επαγγελματική, συγκρότηση των φοιτητών του τμήματος. Έτσι, με τη συμμετοχή στην ΠΑ επιδιώκεται η εμπέδωση των γνώσεων και η απόκτηση εργασιακής εμπειρίας σε πιθανούς μελλοντικούς φορείς απασχόλησης. Όπως τονίζεται στην ιστοσελίδα του τμήματος, η ΠΑ αλλά και η καλύτερη γενικά οργάνωση των σπουδών συμβάλλουν στην ανάπτυξη διαλογικής αμφίδρομης σχέσης ανάμεσα στη σύγχρονη επιστημονική έρευνα, η οποία παράγεται στο πανεπιστήμιο, και στις απαιτήσεις για επαγγελματική κατάρτιση των υποψήφιων επιστημόνων-εργαζομένων.

Το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Η ίδρυση και λειτουργία του Πανεπιστημίου ξεκινά με τη λειτουργία του τμήματος της Φιλοσοφικής Σχολής (1964), στο πλαίσιο της τότε εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης, ως παράρτημα της ίδιας σχολής του πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Το 1970, με το Ν.Δ. 746/70, ιδρύθηκε το ανεξάρτητο ίδρυμα Α.Ε.Ι. Ιωαννίνων.

Μέσα σε μια σειρά ετών, από το 1964 έως το 2002, ιδρύονται στο πανεπιστήμιο Ιωαννίνων οι σχολές και τα τμήματα που σήμερα το απαρτίζουν. Το πρώτο τμήμα του, όπως ήδη ειπώθηκε, ήταν η Φιλοσοφική Σχολή, και ακολούθησε το Μαθηματικό τμήμα, το 1966. Στη συνέχεια, στη δεκαετία του '80 η Φιλοσοφική Σχολή κατατέμενεται σε τρία τμήματα, ένα εκ των οποίων είναι και το τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας.

Όπως παρατηρείται και σε άλλα περιφερειακά (και σχετικά νεοϊδρυθέντα) Πανεπιστήμια (π.χ., το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, κ.ά.), το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων διήνυσε το δικό του μαραθόνιο ιδρύσεων και μετονομασιών τμημάτων και σχολών, μια διαδικασία που συνεχίζεται μέχρι και σήμερα, με τη λειτουργία τμημάτων που συνδέονται με τις σύγχρονες επιστημονικές και θεωρητικές αναζητήσεις.

Το Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας

Όπως ήδη φάνηκε από την ιστορία ίδρυσης του Πανεπιστημίου, η Φιλοσοφική σχολή το 1984 κατατιμήθηκε σε τρία τμήματα, τα οποία χορηγούν αντίστοιχα πτυχία. Πρόκειται για το τμήμα Φιλολογίας, το τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας και το τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας. Το τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας συγκροτείται από τέσσερις τομείς, και συγκεκριμένα από τον τομέα α) Αρχαίας και Μεσαιωνικής Ιστορίας, β) Αρχαιολογίας και Ιστορίας της Τέχνης, γ) Ιστορίας Νεωτέρων Χρόνων, και δ) Λαογραφίας.

Σύμφωνα με τις πληροφορίες που παρατίθενται στην ιστοσελίδα του πανεπιστημίου, η εκπαίδευση των φοιτητών του τμήματος έχει στόχο τη διδασκαλία της μεθοδολογίας για την επίλυση παλαιών και νέων επιστημονικών προβλημάτων, την καθοδήγηση στον εντοπισμό και την έρευνα των αρχαιακών πηγών, τον εξοπλισμό των φοιτητών με τις απαραίτητες γνώσεις πάνω στις βασικές κατευθύνσεις των ιστορικών, αρχαιολογικών και λαογραφικών σπουδών. Γι' αυτό το λόγο, πέρα από τα μαθήματα, η εκπαίδευση συμπληρώνεται με σεμινάρια, συνέδρια, διαλέξεις, ειδικά μαθήματα (π.χ.σχέδιο), συμμετοχή σε ανασκαφές, επιτόπιες έρευνες, επισκέψεις σε μουσεία, σε μελέτες αρχαιακών συλλογών, εκπαιδευτικές εκδρομές.

Το πρόγραμμα Πρακτικής Άσκησης του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας

Το τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας που εξετάζεται εδώ δεν ανήκει στα τμήματα του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, τα οποία συμμετέχουν στο πρόγραμμα Πρακτικής Άσκησης που χρηματοδοτείται από το ΕΠΕΑΕΚ, γεγονός που πιστοποιείται από τον κατάλογο των τμημάτων που συμμετέχουν στο πρόγραμμα, όπως αυτός δημοσιεύεται στην ιστοσελίδα του Γραφείου Διασύνδεσης.

Ωστόσο, όπως φάνηκε και από το βασικό στόχο του οδηγού σπουδών, οι φοιτητές συμμετέχουν στις ανασκαφές των καθηγητών του τμήματος ως μια μορφή δραστηριότητας πρακτικής εξάσκησης, η οποία τους φέρνει σε επαφή με τις πρακτικές διαστάσεις των θεωρητικών τους γνώσεων αλλά και με τα αντίστοιχα εργασιακά περιβάλλοντα. Η οργάνωση της συμμετοχής των φοιτητών στις ανασκαφές και τα κριτήρια επιλογής τους είναι αποκλειστικό έργο του υπεύθυνου καθηγητή, στο οποίο δεν εμπλέκονται η γραμματεία ή το γραφείο διασύνδεσης του πανεπιστημίου ή κάποιος άλλος φορέας. Σε αυτήν την περίπτωση ΠΑ ακολουθείται η παραδοσιακή προσέγγιση στη διδασκαλία, μια διάσταση της οποίας είναι η συμμετοχή των φοιτητών στις ανασκαφές ως βάση για την απόκτηση εμπειρίας και

επαφής τους με το πρωτογενές υλικό και όχι ο προβληματισμός τους σχετικά με τις μελλοντικές τους αναζητήσεις στην αγορά εργασίας.

Το Πανεπιστήμιο Κρήτης

Το Πανεπιστήμιο Κρήτης, αναφέρεται στη σχετική ιστοσελίδα, ανέκαθεν θεωρούσε κομβικό σημείο της αποστολής του τη διάδραση με την κοινωνία, την οικονομία και τον πολιτισμό της Κρήτης, γι' αυτό παραμένει ανοικτό στα ερεθίσματα της τοπικής κοινωνίας και προωθεί δομές που αναμένεται να συστηματοποιήσουν αυτή του τη σχέση.

Το Πανεπιστήμιο ξεκίνησε τη λειτουργία του το ακαδημαϊκό έτος 1977-1978, με τη Φιλοσοφική και τη Φυσικομαθηματική Σχολή. Το 1983 η Φιλοσοφική Σχολή απέκτησε τρία διακριτά τμήματα: Φιλολογίας, Ιστορίας και Αρχαιολογίας και Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών.

Το Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας

Το Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης λειτουργεί αυτόνομα από το ακαδημαϊκό έτος 1983-1984. Σύμφωνα με τα όσα αναγράφονται στην ιστοσελίδα του, σκοπός του τμήματος είναι η διδασκαλία και η έρευνα της εξέλιξης των ανθρωπίνων κοινωνιών με τις μεθόδους της ιστορίας και αρχαιολογίας. Η έμφαση δίνεται στις κοινωνίες που έδρασαν στον ελλαδικό χώρο, αντικείμενο όμως της διδασκαλίας και της έρευνας είναι επίσης η ιστορία και η τέχνη των άλλων ευρωπαϊκών κοινωνιών, καθώς και των λαών της Ανατολικής Μεσογείου. Το Τμήμα διαθέτει τον παλαιότερο στην Ελλάδα ανεξάρτητο Τομέα Ανατολικών και Αφρικανικών Σπουδών. Έχει επίσης την ευθύνη ενός ικανού αριθμού αρχαιολογικών ερευνών, από τις οποίες η μεγαλύτερη είναι η ανασκαφή στο χώρο της Αρχαίας Ελεύθερας.

Μεταξύ των προσωπικοτήτων που συνέβαλαν αποφασιστικά στη διαμόρφωση της φυσιογνωμίας του Τμήματος, θα πρέπει να αναφερθεί ιδιαίτερα ο Νίκος Σβορώνος, ένας από τους μεγαλύτερους έλληνες ιστορικούς του 20^{ου} αιώνα. Η πρόθεση των πρωτεργατών του Τμήματος ήταν να προσεγγίσει η έρευνα και η διδασκαλία της Ιστορίας και της Αρχαιολογίας στην Ελλάδα τα θεωρητικά και μεθοδολογικά πρότυπα των πιο έγκυρων ξένων Πανεπιστημίων. Δύο από τις σημαντικές καινοτομίες που εισήγαγε το πρόγραμμα του Τμήματος ήταν η θέσπιση όλων των μαθημάτων ως υποχρεωτικών κατ' επιλογή και η υποχρέωση των

διδασκόντων να μην επαναλαμβάνουν ένα θέμα που δίδαξαν πριν την πάροδο δυο ετών, εξασφαλίζοντας με τον τρόπο αυτό στους φοιτητές μεγάλη ποικιλία θεμάτων και πολλαπλές δυνατότητες επιλογών.

Το Πρόγραμμα Πρακτικής Άσκησης του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας

Το Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας δεν ανήκει στα τμήματα που εμπλέκονται στο πρόγραμμα ΠΑ του πανεπιστημίου Κρήτης το οποίο χρηματοδοτείται από το ΕΠΕΑΕΚ II. Αυτό πιστοποιεί ο κατάλογος των Τμημάτων που συμμετέχουν στο πρόγραμμα πρακτικής άσκησης, ο οποίος δημοσιεύεται στην ιστοσελίδα του γραφείου Διασύνδεσης.

Ωστόσο, οι φοιτητές της αρχαιολογικής κατεύθυνσης συμμετέχουν προαιρετικά στις ανασκαφές των καθηγητών, υποβάλλοντας μια αίτηση στη γραμματεία του τμήματος. Η επιλογή γίνεται από τον καθηγητή, ο οποίος λαμβάνει υπόψη του το εξάμηνο φοίτησης, δίνοντας προτεραιότητα στα μεγαλύτερα εξάμηνα. Μέχρι τώρα, αυτή η ΠΑ, στην άτυπη αυτή μορφή της, δεν βαθμολογούνταν και οι φοιτητές δεν χρηματοδοτούνταν, αλλά το πανεπιστήμιο πλήρωνε τα έξοδα διαμονής και διατροφής τους. Σε πρόσφατη επικοινωνία μου με τη γραμματεία του τμήματος έγιναν γνωστές κάποιες αλλαγές του προγράμματος σπουδών, στις οποίες περιλαμβάνεται και η βαθμολόγηση της άτυπης ΠΑ, η οποία παίρνει πλέον τη μορφή σεμιναρίου. Αυτή η αλλαγή δεν έχει σχέση με την αναδιάρθρωση των προγραμμάτων σπουδών μέσω του ΕΠΕΑΕΚ.

Το Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Η ιδέα για την ίδρυση του Πανεπιστημίου Αιγαίου τοποθετείται ιστορικά στο 1918, μετά από πρόταση του Καθηγητή του Πανεπιστημίου του Βερολίνου Κωνσταντίνου Καραθεοδωρή. Αν και η πρόταση έγινε δεκτή, το Πανεπιστήμιο δεν λειτούργησε ποτέ λόγω της μικρασιατικής καταστροφής.

Το σύγχρονο Πανεπιστήμιο Αιγαίου αποτελεί συνέχεια του οράματος του Κ. Καραθεοδωρή. Ιδρύθηκε το 1984 και είναι ένα από τα νεότερα πανεπιστήμια στην Ελλάδα. Σήμερα, είκοσι και πλέον χρόνια μετά την ίδρυσή του, συγκαταλέγεται, σύμφωνα με την ιστοσελίδα του πανεπιστημίου, ανάμεσα στα ταχύτατα αναπτυσσόμενα πανεπιστήμια της χώρας. Διοικητική έδρα του είναι η Μυτιλήνη, ενώ σχολές και τμήματά του λειτουργούν σήμερα στη Μυτιλήνη, τη Χίο, το Καρλόβασι,

τη Ρόδο και την Ερμούπολη. Το τμήμα της Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας, ανήκει στη Σχολή Κοινωνικών Επιστημών και έχει την έδρα του στη Μυτιλήνη.

Κύριο χαρακτηριστικό των τμημάτων του πανεπιστημίου, όπως διακηρύσσεται στην ιστοσελίδα του, είναι η ανάπτυξη νέων γνωστικών αντικειμένων, συνήθως διεπιστημονικών, τα οποία ανταποκρίνονται τόσο στις ανάγκες της σύγχρονης ελληνικής και παγκόσμιας κοινωνίας, όσο και στις απαιτήσεις και προσδοκίες των φοιτητών του για σπουδές υψηλής επιστημονικής αξίας, σε συνδυασμό με άριστες προοπτικές επαγγελματικής ανάπτυξης. Το Πανεπιστήμιο Αιγαίου, συνεχίζει η ίδια πηγή,

«...αναπτύσσεται με μεθοδικότητα, επιμονή και υπομονή, σύμφωνα με τα Στρατηγικά Σχέδια και τα Πενταετή Προγράμματα Ανάπτυξης του. Στα προγράμματά του αποτυπώνονται οι κεκτημένες εμπειρίες τόσο για τις δυσκολίες λειτουργίας πανεπιστημιακών τμημάτων σε ακριτικά νησιά, όσο και για την επικοινωνία μέσα σε ένα Πανεπιστήμιο-Δίκτυο, που λειτουργεί κάτω από τις ιδιαίτερες συνθήκες του ελληνικού αρχιπελάγους. Οι εμπειρίες αυτές είναι που οδήγησαν το Πανεπιστήμιο Αιγαίου να είναι το πρώτο ελληνικό πανεπιστήμιο που έχει πλήρως εντάξει τις Τεχνολογίες Πληροφοριών και Επικοινωνιών στην καθημερινή του πρακτική, υλοποιώντας έτσι, στο βαθμό που του αναλογεί, την Κοινωνία της Πληροφορίας.»

Το Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας

Το Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας ιδρύθηκε ταυτόχρονα με το Πανεπιστήμιο Αιγαίου, το 1984. Σύμφωνα με την παρουσίαση της ταυτότητας του τμήματος στην αντίστοιχη ιστοσελίδα, το Τμήμα εστιάζει στη μελέτη των κοινωνικών, ιστορικών και πολιτισμικών όψεων της ανθρώπινης δράσης. Σε μια εποχή που η στροφή στην αποσπασματική γνώση είναι εμφανής, το τμήμα αυτό υποστηρίζει τις πολύπλευρες διεπιστημονικές προσεγγίσεις για την καλύτερη κατανόηση των κοινωνικών και πολιτισμικών φαινομένων.

Το πρόγραμμα Πρακτικής Άσκησης του Τμήματος Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας

Το πρόγραμμα πρακτικής άσκησης αφορά προπτυχιακούς τριτοετείς ή τεταρτοετείς φοιτητές του τμήματος. Η ΠΑ στο πανεπιστήμιο αυτό ονομάζεται Θερινή Άσκηση. Γίνεται κατά το μήνα Ιούλιο ή και Αύγουστο, και οι φοιτητές έχουν τη δυνατότητα να εργαστούν, αμειβόμενοι από το πρόγραμμα, σε δημόσιους ή ιδιωτικούς φορείς.

Μέσω της ΠΑ επιδιώκεται να γνωρίσουν οι φοιτητές τους επαγγελματικούς χώρους στους οποίους χρησιμοποιούνται τα επιστημονικά εργαλεία και οι μέθοδοι που έχουν διδαχθεί αλλά και να γίνει γνωστή σε αυτούς τους επαγγελματικούς χώρους η φυσιογνωμία του τμήματος. Ειδικότερα, αντικείμενο της ΠΑ είναι η εξοικείωση των φοιτητών με μεθόδους που αφορούν τη διαχείριση και ταξινόμηση αρχαιακού υλικού, τη συλλογή ερευνητικού υλικού μέσω αρχαιακής ή επιτόπιας έρευνας, τη χρήση ερευνητικών δεδομένων για την οργάνωση εκθέσεων και άλλων δραστηριοτήτων, την ταξινόμηση ερευνητικού υλικού σε βάσεις δεδομένων, κ.ά.

Η υλοποίηση του ΠΠΑ-ΕΠΕΑΕΚ ξεκίνησε το 2002-2003, με χρηματοδότηση από το Γ'ΚΠΣ. Εντάχθηκε στο πρόγραμμα σπουδών του τμήματος με απόφαση της Γ.Σ. (αρ. 8/21.05.2003) ως ένα υποχρεωτικό κατ' επιλογή μάθημα εαρινού εξαμήνου, χωρίς διδακτικές μονάδες. Μετά την αξιολόγηση του προγράμματος για τα 3 έτη λειτουργίας του, οι διδάσκοντες αποφάσισαν να πραγματοποιείται η ΠΑ ως μέρος του προγράμματος σπουδών αλλά χωρίς να αξιολογείται ως μάθημα με το οποίο οι φοιτητές κατοχυρώνουν διδακτικές μονάδες. Το σκεπτικό για αυτή την απόφαση βασιζόταν στη σκέψη η θερινή άσκηση να εκλαμβάνεται ως συνολική επιστημονική και επαγγελματική εμπειρία και όχι ως αυστηρή γνωστική διαδικασία με ακαδημαϊκούς όρους. Γιατί, για να συνδυαστούν οι δύο αυτές απαιτήσεις θα έπρεπε να δοθεί περισσότερος χρόνος στην πρακτική άσκηση.

Η τμηματική υπεύθυνη του προγράμματος ΠΑ μαζί με τη συντονιστική επιτροπή, που αποτελείται από την ίδια, άλλα δύο μέλη ΔΕΠ και ένα μέλος από το γραφείο ΠΑ, έχει την ευθύνη για τη λειτουργία του προγράμματος. Η επιλογή γίνεται με βάση την αναλυτική βαθμολογία των αιτούντων φοιτητών, με προτεραιότητα στους 4ετείς. Ορίζεται επιβλέπων καθηγητής για κάθε φοιτητή, ο οποίος συνεργάζεται με τον φορέα υποδοχής για να οριστούν οι εργασίες των φοιτητών. Οι φοιτητές, μετά το τέλος της ΠΑ, παραδίδουν εργασίες, για το περιεχόμενο των οποίων δίδονται σαφείς οδηγίες (αυτοαξιολόγηση, περιγραφή έργου, μεθοδολογία, κ.τ.λ.). Τέλος, ο φορέας παραδίδει κι αυτός ένα πρωτόκολλο αξιολόγησης του φοιτητή.

Κάθε χρόνο διοργανώνεται, από τη συντονιστική επιτροπή, ημερίδα στην οποία παρουσιάζονται στοιχεία για την ΠΑ.

Συνοψίζοντας, ο τρόπος που το τμήμα αντιμετωπίζει την ΠΑ δείχνει ότι τη θεωρεί όχι μάθημα, με τη στενή έννοια του όρου, αλλά συνολική επιστημονική και επαγγελματική εμπειρία και μάλιστα σημαντική για τη συγκρότηση του φοιτητή.

Επίσης, τη θεωρεί χρήσιμη για τη δική του προβολή προς τα έξω, στον κόσμο της εργασίας και της αγοράς, όπως επισημαίνεται στους στόχους που προαναφέρθηκαν. Αυτό είναι ένα σημαντικό στοιχείο που δείχνει πώς το ίδιο το τμήμα αλλά και το πανεπιστήμιο αντιλαμβάνεται την ΠΑ. Όπως έγινε φανερό από τις συνομιλίες με την επιστημονική υπεύθυνο του ΠΠΑ και από τα πρακτικά των ημερίδων που οργανώνονται, το τμήμα «χρησιμοποιεί» ένα πρόγραμμα του ΥΠΕΠΘ ως ευκαιρία για να γνωστοποιήσει και να ισχυροποιήσει την παρουσία του στον έξω κόσμο, για να συνδεθεί με τις παραγωγικές δυνάμεις και να γίνει «απαραίτητο», αναγνωρίσιμο και επιλέξιμο από τους μελλοντικούς σπουδαστές. Οι φορείς που υποδέχονται τους φοιτητές για να εργαστούν εκεί είναι διασκορπισμένοι σε όλες τις πόλεις ή τις περιοχές στις οποίες δραστηριοποιείται το Πανεπιστήμιο Αιγαίου αλλά και στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη, τόπους πιθανώς από όπου κατάγονται οι φοιτητές του, όπως φάνηκε από τους αντίστοιχους καταλόγους στην ιστοσελίδα του τμήματος, και παρουσιάζουν συνάφεια γνωστική με τα όσα το τμήμα θεραπεύει.

Το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας ιδρύθηκε το 1984, με το Προεδρικό Διάταγμα 83/1984. Έδρα του ορίζεται ο Βόλος και περιλάμβανε αρχικά έξι τμήματα· ακολούθως, αναπτύσσεται σταδιακά και προστίθενται και νέα τμήματα, ενώ δημιουργούνται και σχολές. Το τμήμα Ιστορίας-Αρχαιολογίας-Λαογραφίας, όπως ήταν ο αρχικός τίτλος του τμήματος, ιδρύεται το 1993 και αρχίζει να λειτουργεί το 1998-1999. Περαιτέρω αναδιαμορφώσεις των σχολών είχαν ως αποτέλεσμα τη δημιουργία νέων τμημάτων, και στην έδρα του πανεπιστημίου αλλά και σε άλλες πόλεις της Θεσσαλίας, τα οποία, παράλληλα με τα παλαιότερα επιστημονικά πεδία, καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα σύγχρονων γνωστικών αντικειμένων. Η ανάπτυξη αυτή οδήγησε και στη μετονομασία του υπό εξέταση τμήματος σε τμήμα Ιστορίας-Αρχαιολογίας-Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, το έτος 2007-2008, με έδρα τον Βόλο.

Το ιστορικό ίδρυσης και λειτουργίας του δείχνει ότι το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας διήνυσε μια σχετικά μακρά, πλέον των είκοσι χρόνων, πορεία, προκειμένου να διαμορφώσει τις σχολές και τα τμήματα που το αποτελούν σήμερα. Η πορεία αυτή περιλάμβανε μετονομασίες καθώς και ίδρυση και επανίδρυση σχολών και τμημάτων. Ορισμένες από τις αλλαγές αυτές ενδεχομένως να προκλήθηκαν από τις τρέχουσες εξελίξεις και ανάγκες στον τομέα της κοινωνίας, της αγοράς και της εργασίας.

Το Τμήμα Ιστορίας – Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας (ΤΙΑΚΑ)

Όπως αναφέρεται στην ιστοσελίδα του τμήματος, σκοπός του ΤΙΑΚΑ είναι η κατάρτιση επιστημόνων με διεπιστημονική προοπτική σε θέματα αιχμής στο πεδίο των κοινωνικών και ανθρωπιστικών επιστημών και η προετοιμασία τους για τη σύγχρονη έρευνα. Το τμήμα στοχεύει στην καλλιέργεια των τριών γνωστικών αντικειμένων όχι αποκομμένα το ένα από το άλλο, αλλά σε ένα πολυεπίπεδο, μεθοδολογικό και θεματικό συνδυασμό μεταξύ τους. Το πρόγραμμα σπουδών είναι προσανατολισμένο προς τη διδασκαλία νέων αντικειμένων, επί πλέον των παραδοσιακών, στοχεύοντας στη διεύρυνση της πρόσβασης στην αγορά εργασίας. Το τμήμα χορηγεί ενιαίο πτυχίο, στο οποίο αναγράφεται η ειδίκευση του φοιτητή, η οποία αντιστοιχεί σε μία από τις τρεις κατευθύνσεις του τμήματος (ιστορίας, αρχαιολογίας, κοινωνικής ανθρωπολογίας).

Συνοπτικά αναφέροντας, το ΤΙΑΚΑ, μέσα από μια σειρά δράσεων, όπως τα ερευνητικά και ανασκαφικά προγράμματα, τα εργαστήρια (ηλεκτρονικής τεχνολογίας, ιστορίας, αρχαιολογίας, κοινωνικής ανθρωπολογίας), τον ηλεκτρονικό κόμβο του ΤΙΑΚΑ, την ΠΑ, εκπαιδεύει τους φοιτητές σε εφαρμοσμένες μεθόδους και δεξιότητες. Ειδικότερα, με την ΠΑ επιδιώκεται η σύνδεση των φοιτητών με την αγορά εργασίας. Συνεπώς, το ΤΙΑΚΑ προσφέρει τρεις κύριες κατευθύνσεις και πολλαπλά γνωστικά αντικείμενα, τα οποία συνδυάζει με την νέα ψηφιακή τεχνολογία. Αυτά, και «..σε συνάρτηση και με τη νευραλγική θέση του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας και την ποιοτική εκπαίδευση που αυτό παρέχει (η αναλογία διδασκόντων – διδασκόμενων είναι 1:8), αποτελούν εγγύηση για σπουδές υψηλού επιπέδου.».

Το Πρόγραμμα Πρακτικής Άσκησης του ΤΙΑΚΑ

Το πρόγραμμα ΠΑ του ΤΙΑΚΑ είναι ενταγμένο στο ΕΠΕΑΕΚ και χρηματοδοτείται από αυτό, από το 2003 και εξής. Ωστόσο, και νωρίτερα, σχεδόν από την έναρξη λειτουργίας του τμήματος, το 1999, πραγματοποιούνταν πρακτική εξάσκηση των φοιτητών στις ανασκαφές των καθηγητών τους. Σύμφωνα με τα όσα ανέφερε η διοικητική υπεύθυνη της ΠΑ, οι ενδιαφερόμενοι φοιτητές έκαναν μια αίτηση για τη συμμετοχή στις ανασκαφές των καθηγητών, αφού αυτός ήταν ο κύριος και μόνος φορέας απασχόλησης των φοιτητών για πρακτική άσκηση. Οι καθηγητές επέλεξαν τους φοιτητές λαμβάνοντας υπ' όψιν την απόδοσή τους και τις επιλογές μαθημάτων που οι φοιτητές είχαν κάνει, διότι έτσι αποδεικνυόταν η ειδίκευση που είχε επιλέξει ο φοιτητής.

Όταν το τμήμα αποφάσισε τη συμμετοχή του στο ΠΠΑ – ΕΠΕΑΕΚ, η διαδικασία είχε ως εξής: Το τμήμα, με απόφαση της Γενικής Συνέλευσης, υπέβαλλε στην ΕΛΚΕ του πανεπιστημίου την πρόταση για την ένταξη και χρηματοδότηση της ΠΑ από το ΕΠΕΑΕΚ. Η ΕΛΚΕ οργάνωσε το πρόγραμμα, το υπέβαλλε στο ΥΠΕΠΘ, το οποίο και το ενέκρινε. Τα έτη 2003-2005 η γραμματεία της ΠΑ λειτουργούσε στο Γραφείο Διασύνδεσης και η υπάλληλός του κατά την περίοδο Πάσχα – Οκτωβρίου διεκπεραίωνε τις εργασίες που αφορούσαν την ΠΑ, καθώς το κύριο μέρος της δουλειάς στην ΠΑ είναι συνήθως αυτήν την περίοδο. Από το 2006 και μετά, το Γραφείο ΠΑ του τμήματος μεταφέρεται στο εργαστήριο αρχαιολογίας, μετά από απόφαση της Επιστημονικής υπεύθυνης της ΠΑ, για να είναι ενδεχομένως πιο οργανικά συνδεδεμένο με τις δραστηριότητες του τμήματος.

Η πρόσφατη επικοινωνία μου με τη διοικητική υπεύθυνη του γραφείου ΠΑ έδειξε ότι υπάρχει η πρόθεση για τη συνέχιση του προγράμματος έστω και χωρίς χρηματοδότηση από το ΕΠΕΑΕΚ ή το ΥΠΕΠΘ, εάν το πρόγραμμα δεν προκηρυχθεί τα επόμενα έτη, διότι πλέον οι δομές και οι συνεργασίες με τους εξωτερικούς φορείς δεν είναι άγνωστα θέματα, ενώ τα οργανωτικά ζητήματα έχουν λυθεί. Μόνο πρόβλημα παραμένει η γραφειοκρατική διευθέτηση της ασφάλισης των φοιτητών μέσω του ΙΚΑ.

Υπενθυμίζεται εδώ ότι όλη η διαδικασία της ΠΑ-ΕΠΕΑΕΚ κινείται με βάση τις οδηγίες και τους σχεδιασμούς του ΥΠΕΠΘ, καθώς το υπουργείο είναι ο βασικός χρηματοδότης του προγράμματος. Αυτό φαίνεται και στην πεποίθηση της εργαζομένης στο γραφείο ΠΑ ότι και την τρέχουσα ακαδημαϊκή χρονιά (2009) θα γίνει πρόσκληση από το Υπουργείο για τη λειτουργία του ΠΠΑ.

Σύμφωνα με τα όσα έχουν ήδη αναφερθεί για τη φυσιογνωμία του τμήματος αλλά και σύμφωνα με τον Κανονισμό ΠΑ του ΤΙΑΚΑ, θεωρείται ότι το πρόγραμμα της ΠΑ θα συνδέσει την πανεπιστημιακή γνώση με την πρακτική και επαγγελματική γνώση. Πιστεύεται ότι τα καινοτόμα στοιχεία του προγράμματος σπουδών του, και συγκεκριμένα η διεπιστημονικότητα και οι νέες τεχνολογίες, ενισχύουν τους φοιτητές του έναντι των υπολοίπων μελλοντικών επαγγελματιών, διευρύνουν τις δυνατότητες πρόσβασής τους στην αγορά εργασίας και τους καθιστούν αναγνωρίσιμους, και άρα μελλοντικά «επιλέξιμους» από τους φορείς υποδοχής (Μουσεία, οργανισμούς, κτ.λ.), οι οποίοι είναι πιθανόν να αποτελέσουν τους μελλοντικούς εργοδότες τους. Για τους Κοινωνικούς Ανθρωπολόγους ιδιαιτέρως, προβάλλεται ως απαραίτητη η ΠΑ, διότι συνδέεται η νεωτερικότητα αυτού του επιστημονικού πεδίου με τις νέες ανάγκες της

ελληνικής κοινωνίας, διευκολύνοντας τη διαδικασία εύρεσης εργασίας, καθιστώντας έτσι την επιλογή αυτή της κατεύθυνσης πιο ελκυστική για τους σπουδαστές. Συγκεκριμένα, για το θέμα αυτό ο κανονισμός ΠΑ αναφέρει ότι :

«..το Τμήμα αποσκοπεί στην τοποθέτηση όλων των φοιτητών σε φορείς.. κατά τη διάρκεια των σπουδών τους...Με τον τρόπο αυτό θα διευκολύνεται και η επαγγελματική ένταξη των αποφοίτων...Η πρακτική άσκηση μπορεί να αποβεί ιδιαίτερα χρήσιμη για τους φοιτητές της Κοινωνικής Ανθρωπολογίας για τρεις λόγους:1) προσφέρει ευκαιρία να γνωρίσουν από μέσα κοινωνικές καταστάσεις..., 2) διαπιστώνουν μόνοι τους τις νέες ανάγκες που μπορεί να καλύψει η κοινωνική ανθρωπολογία, και 3) οι φορείς μπορούν να διαπιστώσουν τη συνεισφορά μιας ανθρωπολογικής κατάρτισης...με τον τρόπο αυτό εξασφαλίζονται διευρυμένες δυνατότητες στην αγορά εργασίας..».

Επίσης, παράλληλα με τα εκπαιδευτικά οφέλη στον φοιτητή, τονίζεται και ο επαγγελματικός χαρακτήρας της ΠΑ καθώς και η απαίτηση διαμόρφωσης επαγγελματικής συνείδησης από τους φοιτητές:

«..Η ΠΑ των φοιτητών έχει εκπαιδευτικό αλλά και επαγγελματικό χαρακτήρα. Ο φοιτητής που ασκείται σε έναν φορέα έχει τις ίδιες υποχρεώσεις και απολαμβάνει ίσης μεταχείρισης με όλους τους εργαζόμενους, ώστε να αποκτήσει επαγγελματική συνείδηση..».

Η φιλοδοξία του ΤΙΑΚΑ είναι όλοι οι φοιτητές να ασκηθούν σε φορείς και οργανισμούς κατά τη διάρκεια των σπουδών τους.

Η ΠΑ είναι προαιρετική και πραγματοποιείται εκτός εξεταστικής περιόδου και περιόδου διδασκαλίας, συνήθως τους μήνες Ιούλιο-Αύγουστο. Σύμφωνα με τις πληροφορίες της υπεύθυνης στο γραφείο ΠΑ, στην πράξη ανατρέπεται το όριο του διμήνου για τη συμμετοχή των φοιτητών, καθώς οι φοιτητές ζητούν να συμμετέχουν συνεχώς στο πρόγραμμα. Οι φοιτητές ασφαρίζονται και αποζημιώνονται για την ΠΑ, ενώ όσοι από αυτούς είχαν άτυπα συμμετοχή σε παρόμοια προγράμματα, που υλοποιήθηκαν πριν από την εφαρμογή του προγράμματος ΠΑ του ΕΠΕΑΕΚ, αυτή αναγνωρίζεται.

Στους φορείς υποδοχής περιλαμβάνονται Εφορείες Αρχαιοτήτων, Μουσεία (π.χ. Βυζαντινό Αθήνας και Θεσσαλονίκης), κ.ά. Για τους φοιτητές των μικρότερων εξαμήνων το Γραφείο ΠΑ προτείνει τη συμμετοχή στις ανασκαφές των καθηγητών του τμήματος ως χώρο ΠΑ, οι οποίες είναι ενταγμένες στο πρόγραμμα ΠΑ, διότι εκεί το περιβάλλον είναι πιο ασφαλές και οικείο. Η διαδικασία αυτή είναι άτυπη και ανεπίσημη και έχει καθαρά συμβουλευτικό χαρακτήρα, γίνεται δε προκειμένου οι φοιτητές των μικροτέρων εξαμήνων, οι οποίοι τυπικά δεν δικαιούνται να

συμμετέχουν στο Πρόγραμμα ΠΑ, να ξεκινήσουν την πρακτική τους άσκηση δίπλα στους καθηγητές τους.

Το Γραφείο ΠΑ του ΠΙΑΚΑ στηρίζει γραμματειακά το πρόγραμμα και στελεχώνεται από ένα άτομο, το οποίο είναι υπεύθυνο για τη διοικητική διεκπεραίωση του ΠΠΑ. Ο επιστημονικός υπεύθυνος ΠΑ έχει την ευθύνη για τη συνολική παρακολούθηση και αξιολόγηση της ΠΑ. Κάθε φοιτητής έχει δύο επιβλέποντες συμβούλους, έναν διδάσκοντα του παν/μιου κι ένα στέλεχος του φορέα που δέχεται το φοιτητή. Η τοποθέτηση των φοιτητών στους φορείς γίνεται από το Γραφείο ΠΑ. Ο φοιτητής συμπληρώνει μια αίτηση με τις προτιμώμενες ημερομηνίες και φορείς, από τον κατάλογο που καταρτίζει το γραφείο ΠΑ. Αν η ζήτηση υπερβεί την προσφορά θέσεων, τότε η επιλογή γίνεται με τη συνεκτίμηση διαφόρων παραγόντων από την επιτροπή ΠΑ του παν/μιου, μια διαδικασία στην οποία είναι εμφανής η προσπάθεια της πολιτικά ορθής επιλογής, όπως π.χ. με τον όρο που ζητά την ισότιμη εκπροσώπηση των δύο φύλων. Συγκεκριμένα :

«..Εάν η ζήτηση υπερβεί την προσφορά θέσεων, η επιλογή θα γίνεται συνεκτιμώντας τις επιδόσεις του φοιτητή και τα αποτελέσματα προφορικής συνέντευξης των ενδιαφερομένων ενώπιον της Επιτροπής που έχει ορισθεί από τη Γ.Σ. του τμήματος...Στην επιλογή των ασκουμένων θα λαμβάνονται υπόψιν και τα εξής αντικειμενικά κριτήρια: οι διαθεσιμότητες και οι προτιμήσεις των ασκουμένων, ο τόπος, η ισότιμη εκπροσώπηση των δύο φύλων, η επιλογή με κλήρο.».

Σχετικά με τις διαδικασίες, αναπτύσσεται μια νέα γραφειοκρατία, που αποτελείται από διάφορα αξιολογητικά του φοιτητή και του φορέα έγγραφα, με υποδείξεις ενισχυτικές του κύρους της διαδικασίας, όπως για παράδειγμα, φύλλο αξιολόγησης του φοιτητή από το φορέα κλεισμένο σε σφραγισμένο φάκελο. Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η όλη πορεία των σχετικών εγγράφων, από την προμήθειά τους από το Γραφείο ΠΑ μέχρι την αποστολή της αποζημίωσης στο φοιτητή. Έτσι :

«..Κάθε φοιτητής λίγο πριν από την αποχώρησή του από την επιχείρηση στην οποία ασκείται, πρέπει να συλλέξει τα εξής έγγραφα: 1)Φύλλο αξιολόγησης πρακτικής άσκησης που πρέπει να έχει προμηθευτεί από το γραφείο ΠΑ πριν ξεκινήσει την άσκησή του, συμπληρωμένο από το Επιβλέπον Στέλεχος του φορέα και κλεισμένο σε σφραγισμένο φάκελο και 2)Βεβαίωση πραγματοποίησης της ΠΑ από τον φορέα, στην οποία θα αναφέρεται το όνομα του φορέα στον οποίο εργάστηκε ο φοιτητής καθώς και η χρονική διάρκεια άσκησής του. Μετά το πέρας της ΠΑ ο φοιτητής συντάσσει μια Έκθεση Αποτίμησης της ΠΑ...Ο φοιτητής προσκομίζει τα τρία αυτά έγγραφα στον Επιβλέποντα

Καθηγητή του, ο οποίος, αφού συμπληρώσει...το φύλλο αξιολόγησης, τα προσκομίζει στο Γραφείο ΠΑ για καταχώρηση.».

Ο φοιτητής έχει τη δυνατότητα να εκφράσει τις απόψεις του και τις εμπειρίες που απέκτησε κατά την πρακτική του άσκηση στις συναντήσεις που οργανώνονται στο τμήμα μετά τη λήξη του προγράμματος.

Συνοψίζοντας, το ΠΙΑΚΑ του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας δείχνει να έχει ανταποκριθεί θετικά στην προτεινόμενη και χρηματοδοτούμενη από το ΥΠΕΠΘ δράση ΕΠΕΑΕΚ, στην οποία περιλαμβάνεται και η ΠΑ, και δείχνει να υιοθετεί την επίσημη γλώσσα της κεντρικής αρχής για να διαμορφώσει τους στόχους του προγράμματος. Είναι μια αναμενόμενη κίνηση, γιατί πρόκειται για ένα νέο τμήμα, με καινοτόμα στοιχεία στο πρόγραμμά του, όπως διακηρύσσει, τα οποία επιθυμεί προφανώς να στηρίζει με τις επιλογές δράσεων, οι οποίες κι αυτές παρουσιάζονται ως καινοτόμες. Το σκεπτικό του είναι ότι η ΠΑ έχει κατ' αρχάς σημαντικό ρόλο όχι τόσο για την επιστημονική εμβάθυνση των φοιτητών του στο γνωστικό τους αντικείμενο, όσο για την απόκτηση δεξιοτήτων, οι οποίες θα είναι χρήσιμες κατά τη διαδικασία αναζήτησης εργασίας από αυτούς. Η πιστοποίηση ΠΑ που παρέχεται ενισχύει ακόμη περισσότερο τον επαγγελματικό χαρακτήρα με τον οποίο την αντιμετωπίζει το τμήμα. Κατά δεύτερον, θεωρεί ότι η ΠΑ μπορεί να «χρησιμοποιηθεί» προκειμένου οι φοιτητές να «πεισθούν» για την ορθότητα της επιλογής του συγκεκριμένου τμήματος και πανεπιστημίου, και να αντιληφθούν τη χρησιμότητα στον εργασιακό χώρο των καινοτόμων γνωστικών αντικειμένων και κατευθύνσεων που τους παρέχει το τμήμα.

Το Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Το Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου ιδρύθηκε με το προεδρικό διάταγμα 13/2000. Έχει ως έδρα του την Τρίπολη και αναπτύσσεται σε επίπεδο ολοκληρωμένων Σχολών στις πέντε πρωτεύουσες των νομών της Περιφέρειας Πελοποννήσου.

Στόχος της ίδρυσης και λειτουργίας του πανεπιστημίου αυτού είναι η δημιουργική συμβολή στην ανάπτυξη της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην ελληνική περιφέρεια, με υψηλές ποιοτικές προδιαγραφές, που να ανταποκρίνονται ως προς το περιεχόμενο των σπουδών, την έρευνα και τη διδασκαλία στις απαιτήσεις ενός σύγχρονου πανεπιστημίου, με εθνική, ευρωπαϊκή και διεθνή εμβέλεια.

Συγκροτείται από έξι Σχολές και δεκατέσσερα τμήματα, που έχουν ιδρυθεί και λειτουργήσει από το 2002 έως το 2007. Το τμήμα Ιστορίας-Αρχαιολογίας και

Διαχείρισης Πολιτισμικών Αγαθών, ανήκει στη σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών και έχει έδρα του την Καλαμάτα.

Το Τμήμα Ιστορίας-Αρχαιολογία και Διαχείρισης Πολιτισμικών Αγαθών

Σύμφωνα με την ιστοσελίδα του τμήματος, αυτό ιδρύθηκε με το προεδρικό διάταγμα 118/5-5-2003 και έχει ως αποστολή να καλλιεργεί και να προάγει τη γνώση για την ιστορία, την αρχαιολογία και τη διαχείριση των πολιτισμικών αγαθών, με έμφαση στην ανάπτυξη της επιστήμης στους τομείς της Ιστορίας της Ελλάδας και της Ευρώπης, της Επιγραφικής, της ενάλιας Αρχαιολογίας, της Μουσειολογίας και της Διαχείρισης μνημείων. Επίσης, έχει σκοπό να οργανώνει μεταπτυχιακές σπουδές στα επιμέρους γνωστικά αντικείμενα του τμήματος και να συμβάλλει στην ανάπτυξη των πολιτισμικών σπουδών και των σύγχρονων μορφών διαχείρισης πολιτισμικών αγαθών.

Το τμήμα, όπως αναφέρει ο Οδηγός Σπουδών, περιλαμβάνει δύο θεματικούς κύκλους, έναν για την Ιστορία και τη Διαχείριση Πολιτισμικών Αγαθών κι έναν για την Αρχαιολογία και τη Διαχείριση Πολιτισμικών Αγαθών. Στο ίδιο κείμενο τονίζεται ότι :«..Είναι το μόνο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας που περιλαμβάνει το καινοτόμο γνωστικό αντικείμενο της Πολιτισμικής Διαχείρισης και στους δύο θεματικούς του κύκλους...», γεγονός που θα διευκολύνει τους μελλοντικούς αποφοίτους στην εξεύρεση εργασίας και θα διευρύνει τους τομείς απασχόλησής τους.

Το Πρόγραμμα Πρακτικής Άσκησης του Τμήματος Ιστορίας-Αρχαιολογίας και Διαχείρισης Πολιτισμικών Αγαθών

Από την ιστοσελίδα του τμήματος παρουσιάζονται οι πιθανοί επαγγελματικοί δρόμοι των αποφοίτων του καθώς και τα οφέλη που προσφέρει η ΠΑ. Επίσης, το φυλλάδιο που έχει εκδώσει η Γραμματεία Επιτροπής Ερευνών τονίζει τη διεπιστημονικότητα των γνωστικών αντικειμένων των Τμημάτων και θεωρεί ότι η σύνδεση των φοιτητών με την αγορά εργασίας μέσω της ΠΑ είναι απολύτως αναγκαία, καθώς υπάρχει έλλειψη ανθρώπινου δυναμικού στα σχετικά γνωστικά πεδία. Επιπλέον, θεωρείται ότι άμεσα ωφελούμενοι από την ΠΑ είναι α) οι φοιτητές, οι οποίοι θα προσανατολιστούν ως προς τις μελλοντικές επιδιώξεις τους αλλά και θα διευρύνουν το γνωστικό τους φάσμα, β) οι φορείς υποδοχής, οι οποίοι θα έρθουν σε επαφή με τα καινοτομικά στοιχεία του τομέα τους αλλά και θα έχουν τη δυνατότητα να αναπτύξουν εσωτερικές διαδικασίες κατάρτισης και εκπαίδευσης, και γ) το επιστημονικό προσωπικό του

τιμήματος, που θα διευρύνει το φάσμα των εταίρων εφαρμογής και συμπαραγωγής γνώσης.

Η ΠΑ χρηματοδοτείται από το ΕΠΕΑΕΚ II. Είναι προαιρετική, δεν αποτελεί μάθημα και επομένως δεν βαθμολογείται. Απευθύνεται κυρίως στους φοιτητές του 6^{ου} εξαμήνου, και πραγματοποιείται κατά τους μήνες Ιούλιο-Αύγουστο, ώστε να μην επηρεάζονται οι εξετάσεις αλλά και το πρόγραμμα διδασκαλιών. Ουσιαστικά, το ΠΠΑ λειτούργησε μόνο για δύο έτη, χωρίς μεγάλη ή έστω την αναμενόμενη συμμετοχή φοιτητών, όπως χαρακτηριστικά ανέφερε η επιστημονική υπεύθυνη σε πρόσφατη συνομιλία μας. Είναι σαφές ότι οι φοιτητές δεν πείσθηκαν για τη χρησιμότητά της, συνέχισε, παρά την πρόσκληση ενδιαφέροντος και την ενημερωτική ημερίδα που οργανώθηκε. Έτσι, ενώ οι πολλοί φοιτητές προτίμησαν να συμμετέχουν σε ανασκαφές καθηγητών, όσοι, λίγοι, αποφάσισαν να συμμετέχουν στο πρόγραμμα ΠΑ, όχι μόνο ικανοποιήθηκαν αλλά και βρήκαν πρωτότυπο θέμα για την πτυχιακή τους εργασία.

Το ΠΠΑ συντονίζεται από τον επιστημονικό υπεύθυνο σε συνεργασία με κάποιους διδάσκοντες. Έχει συσταθεί γραμματεία για την υποστήριξη του προγράμματος, την οποία στηρίζει ένα άτομο, το οποίο διεκπεραιώνει όλα τα έγγραφα και τις διαδικασίες. Έχει καταρτισθεί ένας κατάλογος φορέων για την ΠΑ, μετά από πρόσκληση ενδιαφέροντος για συνεργασία με το πανεπιστήμιο. Ο κατάλογος αυτός προς το παρόν περιλαμβάνει κυρίως δημόσιους φορείς, όπως την 5^η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων Σπάρτης, το Κλιμάκιο ΥΠΠΟ, Διεύθυνση Δυτικής Ελλάδας, το Ιστορικό Μουσείο Κρήτης, τα Γενικά Αρχεία του Κράτους Ν. Μεσσηνίας, το Στρατιωτικό Μουσείο Καλαμάτας, το Μουσείο Τύπου ΕΣΗΕΠΗΝ, την Ι.Μητρόπολη Μεσσηνίας, το Αρχαιολογικό Μουσείο Καλαμάτας και την Δ' Εφορεία Κλασικών και Προϊστορικών Αρχαιοτήτων.

Η σχετική αλληλογραφία ανάμεσα στους εξωτερικούς αυτούς φορείς και το τμήμα περιλαμβάνει το συμφωνητικό ΠΑ και ενημερωτικά για το τμήμα φυλλάδια. Ο φορέας θα πρέπει να βρίσκεται σε συνεχή συνεργασία με τον επιστημονικό υπεύθυνο και τους επόπτες ΠΑ και να αναθέτει στους φοιτητές εργασίες που θα έχουν άμεση σχέση με το αντικείμενο σπουδών τους, σύμφωνα με το πρόγραμμα σπουδών του τμήματος. Η απασχόληση του φοιτητή με συγκεκριμένο θέμα αποφασίζεται εκ των προτέρων, σε συνεργασία του φορέα με τους επόπτες ΠΑ. Η επίβλεψη της ΠΑ γίνεται από το φορέα κι έναν διδάσκοντα του τμήματος.

Η εμπειρία της επιστημονικής υπεύθυνης έδειξε ότι οι φορείς δέχονται να συμμετέχουν σε τέτοιου είδους προγράμματα, για τρεις βασικούς λόγους: α) ο φορέας θεωρεί ότι αναβαθμίζεται διότι συμμετέχει σε μια εκπαιδευτική διαδικασία, όπου το δικό του μέρος αφορά την πρακτική εφαρμογή των θεωρητικών γνώσεων των φοιτητών. Δεδομένου ότι οι φορείς απαρτίζονται από στελέχη με ιδιαίτερα επιστημονικά προσόντα, τούς είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρον να αισθάνονται ότι μεταλαμπαδεύουν μέρος της γνώσης τους σε νέους. β) η συμμετοχή του φορέα σε τέτοια προγράμματα καταγράφεται στα στατιστικά στοιχεία της υπηρεσίας και προσθέτει «γόητρο» σε αυτήν, γιατί έτσι αποδεικνύει ότι δεν αποτελεί ένα κλειστό κύκλωμα ανθρώπων με εξειδικευμένη γνώση, την οποία κρατούν μόνο για τους ομοίους τους. γ) οι υπεύθυνοι του φορέα ελπίζουν ότι με τη συμμετοχή τους σε τέτοια προγράμματα θα ανακαλύψουν τους αξιόλογους εκείνους μελλοντικούς επαγγελματίες («αστέρια» τους χαρακτήρισε), οι οποίοι θα στελεχώσουν τις υπηρεσίες τους.

Η ολοκλήρωση της ΠΑ απαιτεί τη συμπλήρωση μιας σειράς εντύπων που περιλαμβάνουν: α) φύλλο αξιολόγησης του φορέα από το φοιτητή, β) βεβαίωση πραγματοποίησης ΠΑ, γ) τεχνική έκθεση του φοιτητή, όπου παρουσιάζει τον φορέα και τις δραστηριότητές του, το έργο του εκεί και τις εμπειρίες που αποκόμισε. Με βάση τις αποτιμήσεις φοιτητών και επιβλεπόντων, συντάσσεται από τον επιστημονικό υπεύθυνο η Έκθεση Απολογισμού Δραστηριοτήτων/Υλοποίησης ΠΑ και παρουσιάζεται στη Γενική Συνέλευση του τμήματος.

Στην επικοινωνία μου με την επιστημονική υπεύθυνη, αναφέρθηκε ότι η αξιολόγηση του ΠΠΑ στηρίζεται σε συνεντεύξεις με φοιτητές, με εκπροσώπους των φορέων, με μέλη του τμήματος που δεν εμπλέκονται στις διαδικασίες καθώς και σε κοινή αναφορά της επιστημονικής ομάδας παρακολούθησης της ΠΑ. Έτσι θα προτείνονται τυχόν τροποποιήσεις του προγράμματος.

Συνοψίζοντας, όπως έδειξε η αναφορά που έγινε στην ιστορική διαδρομή του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου και του τμήματος Ιστορίας-Αρχαιολογίας και Διαχείρισης Πολιτισμικών Αγαθών, πρόκειται για ένα πολύ νέο τμήμα που προσπαθεί να συνδυάσει στο πρόγραμμα σπουδών του στοιχεία από τα παλαιότερα γνωστικά πεδία της Ιστορίας και της Αρχαιολογίας με τις σύγχρονες τάσεις και απαιτήσεις, προκειμένου να προετοιμάζει τους φοιτητές του να ανταποκρίνονται σε ένα ευρύ φάσμα δυνατοτήτων απασχόλησης. Το ΠΠΑ που οργανώνει το τμήμα δεν λειτουργεί πολλά χρόνια κι έτσι ίσως αιτιολογείται το γεγονός ότι ενώ είναι εμφανής η στενή

συνάφεια των γνωστικών αντικειμένων της ιστορίας και της αρχαιολογίας με τους φορείς που συνεργάζονται στην ΠΑ, δεν είναι εξίσου εμφανής η συνάφεια με φορείς που θεραπεύουν το γνωστικό αντικείμενο της πολιτισμικής διαχείρισης, όπως έδειξε η εξέταση του καταλόγου των φορέων υποδοχής που είναι αναρτημένος στην ιστοσελίδα του τμήματος. Σε αυτό το συμπέρασμα συνεπικουρεί και το φυλλάδιο που εξέδωσε το Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου σχετικά με την Πρακτική Άσκηση των φοιτητών του (2008-2009), αφού δηλώνεται ότι πολλά «βήματα» σχετικά με τη διαμόρφωση της δομής του προγράμματός του βρίσκονται σε αρχικό στάδιο.

Στο ίδιο φυλλάδιο, το Πανεπιστήμιο φαίνεται να ενθαρρύνει τη νέα κατάσταση που ίσως εγκαθιδρυθεί στο ζήτημα της ακαδημαϊκής και επιστημονικής συγκρότησης των φοιτητών. Στην ουσία, θεωρεί δεδομένη τη συμμετοχή των φορέων υποδοχής ΠΑ στην παραγωγή γνώσης και διαπιστώνει ότι η παραγωγή αυτής της γνώσης θα γίνεται πέραν των ορίων του ακαδημαϊκού χώρου.

Ωστόσο, προς το παρόν, το συγκεκριμένο τμήμα δείχνει να προσανατολίζεται, ως προς την ΠΑ, προς την αγορά εργασίας, δίνει δηλαδή προτεραιότητα στον επαγγελματικό χαρακτήρα του προγράμματος. Ταυτόχρονα, από τον τρόπο που ορίζει το ίδιο τον εαυτό του σε σχέση με το ΠΠΑ, διαφαίνεται μια τάση του να κρατήσει μια στάση υπεροχής και ελέγχου απέναντι στους φορείς με τους οποίους συνεργάζεται, σε όλη τη διαδικασία. Αυτό γίνεται φανερό στα σημεία εκείνα όπου η πρακτική άσκηση αντιμετωπίστηκε ως μέρος της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Στην περίπτωση αυτή γίνεται λόγος για τη συνεισφορά της ΠΑ στην ενίσχυση της μαθησιακής διαδικασίας με την εμπειρία της εφαρμογής και την εφαρμογή του θεωρητικού πλαισίου σε πραγματικό εργασιακό χώρο.

Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Το Ιόνιο Πανεπιστήμιο ιδρύθηκε το 1984, μαζί με τα πανεπιστήμια Αιγαίου και Θεσσαλίας. Απαρτίζεται από τα τμήματα: Ιστορίας, Ξένων γλωσσών, Μετάφρασης και Διερμηνείας, Μουσικών σπουδών, Βιβλιοθηκονομίας-Αρχειονομίας, Πληροφορικής, Τεχνών ήχου και εικόνας. Έχει έδρα του την Κέρκυρα.

Φιλοδοξεί να αναζωογονήσει την ντόπια πνευματική παράδοση αλλά και να παίζει σημαντικό ρόλο μέσα στο σύνολο των ελληνικών πανεπιστημίων, με την εκπαιδευτική, επιστημονική και πνευματική του δράση.

Τμήμα Ιστορίας

Το τμήμα Ιστορίας ιδρύθηκε το 1985 και είναι το μόνο αμιγώς ιστορικό τμήμα ανάμεσα στα ελληνικά ΑΕΙ. Παρέχει σπουδές στην ιστορία και τις σύγχρονες μεθόδους για την επιστημονική και τεκμηριωμένη παρουσίαση του ιστορικού γίνεσθαι, από την αρχαία ως τη σύγχρονη εποχή, με έμφαση τόσο στην ιστορία του δυτικού ευρωπαϊκού χώρου όσο και στη συστηματική διδασκαλία της ιστορίας του οθωμανο-αραβικού κόσμου. Άμεση προτεραιότητά του αποτελεί η διδασκαλία της ιστορίας του σινοϊαπωνικού χώρου και της αμερικανικής ηπείρου. Έμφαση επίσης δίνεται στην ναυτιλιακή ιστορία, στην ιστορία του τοπίου, την ιστορική γεωγραφία και δημογραφία.

Οι φοιτητές έχουν στη διάθεσή τους άρτια εξοπλισμένο εργαστήριο πληροφορικής, ενώ λειτουργεί και ηλεκτρονική τάξη. Εκτός από τις διαλέξεις, οι διδάσκοντες διοργανώνουν συμπόσια, ανοικτές διαλέξεις ξένων καθηγητών και ανταλλαγές με άλλα πανεπιστήμια, καθώς και σεμινάρια, για να ενισχύσουν την εκπαιδευτική διαδικασία.

Πρόγραμμα Πρακτικής Άσκησης

Ο στόχος του τμήματος είναι οι φοιτητές του μέσω του προγράμματος να αποκτήουν εργασιακή εμπειρία και πειθαρχία, όπως τονίζει η ιδρυματική υπεύθυνη, και να μαθαίνουν να εντάσσονται, έστω και για λίγο, σε ένα εργασιακό περιβάλλον με συγκεκριμένους κανόνες συμπεριφοράς.

Ουσιαστικά το τμήμα συμμετέχει στο ΠΠΑ-ΕΠΕΑΕΚ από το 2006, έτσι, έχουν πραγματοποιηθεί τρεις κύκλοι ΠΑ (2006-2007-2008). Οι φοιτητές ενημερώνονται για το ΠΠΑ στις συναντήσεις που οργανώνει για τον σκοπό αυτό το τμήμα. Υποβάλλουν γραπτή αίτηση για τη συμμετοχή τους στο ΠΠΑ και έχουν την ευχέρεια να επιλέξουν τον φορέα εργασίας τους μέσα από έναν κατάλογο φορέων υποδοχής που έχει καταρτίσει το τμήμα. Την ευθύνη για την οργάνωση και διαχείριση του προγράμματος έχει η υπεύθυνη καθηγήτρια, η οποία, κατά τη συνομιλία μας, εξέφρασε την άποψη ότι το οργανωτικό και γραφειοκρατικό βάρος είναι πολύ μεγάλο, κυρίως για τα μικρά πανεπιστήμια.

Η ΠΑ δεν αποτελεί μάθημα και δεν βαθμολογείται. Είναι προαιρετική και απευθύνεται στους φοιτητές του 3ου και 4ου έτους. Διαρκεί δύο μήνες για κάθε φοιτητή και πραγματοποιείται τους μήνες Ιούλιο και Αύγουστο. Οι φοιτητές ασκούνται σε Εφορείες Αρχαιοτήτων, σε εκδοτικούς οίκους με ειδίκευση σε

ιστορικές εκδόσεις, στην Αναγνωστική Εταιρεία Κέρκυρας, στο Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, κ.α. Η εργασία τους εκεί δεν εποπτεύεται από τα υπεύθυνα μέλη ΔΕΠ, διότι αυτοί δεν επαρκούν. Το τμήμα ζητά συνήθως έκθεση πεπραγμένων τόσο από τους φορείς άσκησης όσο και από τους φοιτητές, όπου εμπεριέχεται και μια μικρή αξιολόγηση του υπεύθυνου του φορέα για την παρουσία του φοιτητή στον χώρο εργασίας. Η υπεύθυνη καθηγήτρια εκτιμά ότι το ΠΠΑ συμβάλλει στην απόκτηση μιας πιο επαγγελματικής συμπεριφοράς, πειθαρχίας, συνέπειας και συνείδησης από τους φοιτητές, κι αυτό είναι ένα πολύ σημαντικό όφελος.

Το Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Το Δημοκρίτειο πανεπιστήμιο Θράκης (στο εξής Δ.Π.Θ.) ιδρύθηκε τον Ιούλιο του 1973 και ξεκίνησε τη λειτουργία του το ακαδημαϊκό έτος 1974-1975. Η διοίκηση του ΔΠΘ έχει ως έδρα της την Κομοτηνή και λειτουργούν σε αυτό δύο σχολές και δεκαοκτώ τμήματα σε τέσσερις πόλεις της Θράκης. Απαρτίζεται από την Πολυτεχνική Σχολή, με τμήματα πολιτικών μηχανικών, μηχανικών Η/Υ, κ.ά., και τη Σχολή Επιστημών Αγωγής, με τα παιδαγωγικά τμήματα. Επιπλέον, λειτουργούν τμήματα Ιατρικής, Νομικής, Φιλολογίας, Οικονομικών, Ιστορίας και Εθνολογίας, κ.ά.

Το ΔΠΘ έχει στόχο του να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην ενίσχυση της εθνικής και πολιτιστικής φυσιογνωμίας της περιοχής της Θράκης και να συμβάλλει στο υψηλό επίπεδο σπουδών ανώτατης εκπαίδευσης στην Ελλάδα. Όπως δηλώνεται στην ιστοσελίδα του, με την ποιότητα της διδασκαλίας και το επίπεδο έρευνάς του, έχει εξασφαλίσει μια θέση μεταξύ των καλύτερων ελληνικών ΑΕΙ.

Το Τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας

Το τμήμα ιδρύθηκε το 1990 και άρχισε να λειτουργεί το ακαδημαϊκό έτος 1991-1992. Δέχεται κατ' έτος 200 περίπου φοιτητές. Σκοπός του τμήματος είναι: α) να ερευνά την ιστορική πορεία των λαών της ανθρωπότητας από την καταγωγή τους ως σήμερα, καθώς και τους παράγοντες που την επηρεάζουν, β) να μελετά τους χαρακτηριστικούς τρόπους συγκρότησης σε ομάδες του ανθρώπινου είδους, ιδιαίτερα των λαών χωρίς γραφή, γ) να μελετά τη συμπεριφορά και τις εκδηλώσεις του πνευματικού, κοινωνικού και ηθικού βίου των λαών καθώς και τον λαϊκό πολιτισμό, και τέλος, δ) να παρέχει στους πτυχιούχους του την απαραίτητη θεωρητική και πρακτική κατάρτιση για την επιστημονική και επαγγελματική τους σταδιοδρομία και εξέλιξη.

Το τμήμα χορηγεί ενιαίο πτυχίο με επιμέρους ειδίκευση στην Ιστορία ή στην Εθνολογία.

Το Πρόγραμμα Πρακτικής Άσκησης

Οι φοιτητές του τμήματος ασκούνται στις ανασκαφές των εφορειών αρχαιοτήτων του υπουργείου Πολιτισμού ή στις ανασκαφές των καθηγητών του τμήματος. Οι δραστηριότητες αυτές πρακτικής άσκησης δεν παρέχονται με τη μορφή ενός οργανωμένου προγράμματος ούτε ανήκουν στο ΠΠΑ – ΕΠΕΑΕΚ. Η συμμετοχή σε αυτές είναι προαιρετική. Η οργάνωσή τους και η επιλογή των φοιτητών που θα συμμετέχουν γίνεται αποκλειστικά από τον υπεύθυνο καθηγητή, ο οποίος έρχεται σε επικοινωνία με τις αρμόδιες εφορείες αρχαιοτήτων στις οποίες αμισθί ασκούνται οι φοιτητές. Συμβαίνει, πάντως, οι εφορείες αρχαιοτήτων να προσλαμβάνουν με εξάμηνες συνήθως συμβάσεις φοιτητές του τμήματος προκειμένου να εργασθούν εκεί εν είδει πρακτικής άσκησης. Ωστόσο, ο υπεύθυνος καθηγητής και αναπληρωτής πρόεδρος του τμήματος, με τον οποίο ήρθα σε τηλεφωνική επικοινωνία, επεσήμανε την έλλειψη ενδιαφέροντος από την πλευρά των φοιτητών για τέτοιου είδους δραστηριότητες.

Βέβαια, προκαλεί το ενδιαφέρον η επιλογή του τμήματος να στέλνει όσους, λίγους έστω, φοιτητές επιθυμούν να ασκηθούν, σε ανασκαφές, δηλαδή σε εργασίες αυστηρά αρχαιολογικού ενδιαφέροντος, ενώ το τμήμα δεν προσφέρει το ανάλογο γνωστικό αντικείμενο ως ειδίκευση.

5.3 ΣΥΝΟΨΗ - ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ

Σε αυτό το κεφάλαιο παρουσιάστηκαν τα προγράμματα ΠΑ των εννέα πανεπιστημιακών τμημάτων που εξετάζονται σε αυτή την εργασία. Αρχικά, έγινε μια μικρή παρουσίαση του κάθε πανεπιστημίου στο οποίο ανήκει κάθε τμήμα, κατά την οποία έγινε δυνατό να φανεί η ιστορική διαδρομή κάθε πανεπιστημίου, οι αλλαγές και οι τροποποιήσεις που υφίσταντο τα τμήματα, μέχρι να πάρουν τη σημερινή τους μορφή και τίτλο, γεγονός που δείχνει την έντονη αναζήτηση από τα πανεπιστήμια μιας ξεχωριστής ταυτότητας μέσω της εξέλιξής τους, η οποία, ενδεχομένως, θα τα διαφοροποιεί από ή θα τα εξισώνει με τα άλλα ελληνικά πανεπιστήμια. Στη συνέχεια, προβλήθηκε συνοπτικά το ιστορικό ίδρυσης και οι σκοποί των τμημάτων που εξετάζονται και στη συνέχεια ακολούθησε η πιο αναλυτική παρουσίαση των κανονισμών πρακτικής άσκησης των τμημάτων αυτών, για να διαπιστωθεί το αν και

κατά πόσο η ΠΑ έχει ενσωματωθεί στο πρόγραμμα σπουδών και το πώς έχει αυτή νοηματοδοτηθεί.

Στα παραδείγματα που έχουν συγκεντρωθεί, διαφαίνεται μια τάση υιοθέτησης από τα τμήματα της ρητορικής που συνοδεύει το ΠΠΑ-ΕΠΕΑΕΚ. Στις περισσότερες περιπτώσεις, το ΠΠΑ συνδέεται με τις νέες κοινωνικές και επαγγελματικές απαιτήσεις, και η συμμετοχή σε αυτό δημιουργεί προσδοκίες στους συμμετέχοντες φοιτητές για ευκολότερη πρόσβαση στην αγορά εργασίας αργότερα. Το πρόγραμμα παρουσιάζει μια εκπαιδευτική χροιά, αλλά ο επαγγελματικός χαρακτήρας που του δίνουν τα τμήματα είναι εμφανής. Επιπλέον, η έντονη αξιολογητική διάθεση, όχι μόνο με τα φύλλα αξιολόγησης αλλά και με τον τρόπο επιλογής και επιβράβευσης των καλών φοιτητών και αξιολόγησης των γνώσεών τους, καθώς και η τάση για αυτοαξιολόγηση που «επιβάλλει» το πρόγραμμα, αποτελούν στοιχεία που ίσως οδηγούν στην εσωτερίκευση των αρχών τη προτεινόμενης από την ΕΕ και το ΥΠΕΠΘ πρακτικής. Έτσι, οι ανθρωπιστικές επιστήμες φαίνεται ότι ωθούνται προς πρακτικές κατευθύνσεις, οι συνέπειες των οποίων χρήζουν περαιτέρω μελέτης.

Αξίζει να επισημανθεί στο σημείο αυτό ότι στις ιστοσελίδες των παραπάνω πανεπιστημιακών τμημάτων, οι κανονισμοί και ό,τι αφορά την πρακτική άσκηση παρουσιάζονται στην ίδια θέση με το πρόγραμμα των προπτυχιακών σπουδών, με το πανεπιστήμιο Αιγαίου να έχει το προβάδισμα τόσο στην παρουσίαση του υλικού όσο και στην αξιοποίηση των δεδομένων της πρακτικής άσκησης. Μάλιστα, με την οργάνωση ημερίδων σε ετήσια βάση γίνεται προσπάθεια αποτίμησης του προγράμματος, με αναφορά και στο πρόγραμμα σπουδών. Επίσης, αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι σε αυτό το πανεπιστήμιο η αξιολόγηση των φοιτητών, αν και δεν έχει επιπτώσεις στη βαθμολογία τους, γίνεται επιπλέον με μια εργασία που εκπονούν οι φοιτητές πάνω σε κάποιο από τα αντικείμενα που γνώρισαν κατά την πρακτική τους. Έτσι, με τα στοιχεία που έχουμε στη διάθεσή μας, μόνο σε αυτό το πανεπιστήμιο διαφαίνεται μια προσπάθεια, όπως δείχνουν τα πρακτικά της ημερίδας για την ΠΑ, σύνδεσης της ΠΑ όχι μόνο με την αγορά εργασίας αλλά και με το εκπαιδευτικό έργο του πανεπιστημίου, και τίθεται ο προβληματισμός για το κατά πόσο η γνώση αυτή συνδέεται με τα δεδομένα της αγοράς και διευκολύνει τους φοιτητές στην επαφή τους με το αντικείμενο εργασίας.

Ένα άλλο στοιχείο που διαπιστώνεται από την προηγηθείσα παρουσίαση είναι διαφορές ανάμεσα στα πανεπιστημιακά τμήματα σχετικά με τον τρόπο επιλογής των φοιτητών, με το ποιοι και για ποιο χρονικό διάστημα επιλέγονται, με το πώς

νοηματοδοτείται η ΠΑ, αλλά και ομοιότητες στη βασική επιχειρηματολογία για το πρόγραμμα, στην προαιρετική συμμετοχή και στον τρόπο αξιολόγησης της διαδικασίας.

Συνεπώς, η πρώτη ανάγνωση του ΠΠΑ όπως φάνηκε από τα στοιχεία που προηγήθηκαν, έδειξε ότι τα τμήματα τείνουν να υιοθετούν το ΠΠΑ και τον επίσημο λόγο γύρω από αυτό. Μια βαθύτερη προσέγγιση, ωστόσο, θα δείξει πώς τοποθετείται κάθε τμήμα έναντι του προγράμματος, πώς το νοηματοδοτεί και πώς το υλοποιεί. Για αυτό, στο επόμενο κεφάλαιο ακολουθεί η βαθύτερη εξέταση τριών πανεπιστημιακών τμημάτων, προκειμένου να αναδειχθεί ο τρόπος με τον οποίο προσανατολίσθηκαν τα τμήματα έναντι του ΠΠΑ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΕΜΠΕΙΡΙΚΟ ΥΛΙΚΟ (B):

ΟΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΙ ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΠΠΑ

6.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζεται το εμπειρικό υλικό που προέκυψε από συνεντεύξεις με τους εμπλεκόμενους στο ΠΠΑ και το οποίο αναλύεται με βάση τις θεωρητικές αρχές που περιγράψαμε στο αντίστοιχο κεφάλαιο (κεφ.3). Συγκεκριμένα, μετά την παρουσίαση των προγραμμάτων πρακτικής άσκησης των εννέα πανεπιστημιακών τμημάτων στο προηγούμενο κεφάλαιο (κεφ. 5), μελετώνται εδώ, πιο αναλυτικά, τα προγράμματα πρακτικής άσκησης τριών πανεπιστημιακών τμημάτων, ως εξής: στην ενότητα 6.2 παρουσιάζονται στοιχεία για το πρόγραμμα πρακτικής άσκησης των τριών αυτών πανεπιστημιακών τμημάτων, τα οποία μας παραχώρησαν οι επιστημονικοί υπεύθυνοι, και αφορούν τον τρόπο με τον οποίο τα τμήματά τους υλοποίησαν το ΠΠΑ, αναδεικνύοντας έτσι την επίσημη στάση τους απέναντι στο πρόγραμμα. Στην επόμενη ενότητα 6.3, παρουσιάζονται τα στοιχεία από τις συνεντεύξεις με τους επιστημονικούς υπεύθυνους του ΠΠΑ σε κάθε πανεπιστημιακό τμήμα της έρευνας.

6.2 Η ΠΑ ΣΤΑ ΤΡΙΑ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΑ ΤΜΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Όπως προαναφέρθηκε στο κεφάλαιο της Μεθοδολογίας (κεφ. 4), το υλικό της ενότητας αυτής (6.2) προέρχεται από την προσωπική μου επαφή με τους επιστημονικούς και διοικητικούς υπεύθυνους των τριών πανεπιστημιακών τμημάτων, των οποίων η συμμετοχή στο ΠΠΑ μελετήθηκε πιο αναλυτικά, και βασίζεται σε έγγραφα των ιδίων των τμημάτων σχετικά με την υλοποίηση, αξιολόγηση και υποβολή νέων προτάσεων για το ΠΠΑ. Τα στοιχεία αυτά οργανώθηκαν έτσι ώστε να αναδεικνύουν: α) την εικόνα του προγράμματος την οποία τα ίδια τα τμήματα προβάλλουν και εμφανίζουν προς την κεντρική αρχή, το ΥΠΕΠΘ, και β) το πλαίσιο και τις διαστάσεις εντός των οποίων υλοποιήθηκε η ΠΑ στα τμήματα αυτά.

Σύμφωνα με τα στοιχεία αυτά, **το κεντρικό πανεπιστημιακό τμήμα** της έρευνας δείχνει να έχει συμπεριλάβει την πρακτική άσκηση των φοιτητών του στο πρόγραμμα σπουδών του ως απαραίτητο συμπλήρωμα της θεωρητικής κατάρτισης των φοιτητών. Από πολύ νωρίς (1984), η πρακτική άσκηση στις ανασκαφές, τα μουσεία και τα ιστορικά αρχεία αποτελεί τμήμα των μαθημάτων ειδίκευσης που

προσφέρονται στους φοιτητές της ιστορικής και της αρχαιολογικής κατεύθυνσης, αλλά διευρύνθηκε σημαντικά με τη βοήθεια των προγραμμάτων πρακτικής άσκησης του ΕΠΕΑΕΚ Ι-ΙΙΙ, τα οποία ξεκινούν από το 1997.

Το τμήμα, τηρώντας τις προδιαγραφές του ΠΠΑ, ορίζει ότι η πρακτική άσκηση διαρκεί ένα μήνα για κάθε φοιτητή, ενώ δικαίωμα συμμετοχής έχουν μόνο οι προπτυχιακοί φοιτητές και μόνο μια φορά. Οι φοιτητές που συμμετέχουν επιλέγονται με βάση το εξάμηνο σπουδών τους. Προτιμούνται οι φοιτητές των μεγαλύτερων εξαμήνων, ενώ λαμβάνονται υπόψη και οι επιδόσεις τους στα μαθήματα κατεύθυνσης.

Βασικός στόχος του προγράμματος, όπως το υλοποιεί το τμήμα αυτό, φαίνεται να είναι η καλύτερη οργάνωση των σπουδών, ώστε αυτές να ανταποκρίνονται στις ανάγκες της σύγχρονης επιστημονικής έρευνας και τις απαιτήσεις για επαγγελματική κατάρτιση των φοιτητών. Έτσι, βασικό στόχο του προγράμματος αποτελεί η προετοιμασία των φοιτητών για την αγορά εργασίας στον ελληνικό αλλά και τον ευρωπαϊκό χώρο. Θεωρείται ότι η συμμετοχή στο ΠΠΑ παρέχει στους φοιτητές τη δυνατότητα να εμπεδώσουν τις γνώσεις που αποκτούν κατά τη διάρκεια των σπουδών τους και να αποκτήσουν συγκεκριμένη εργασιακή εμπειρία σε τομείς στους οποίους υπάρχουν προοπτικές να απασχοληθούν μετά την αποφοίτησή τους.

Αυτές οι δραστηριότητες του προγράμματος πρακτικής άσκησης μέσω ΕΠΕΑΕΚ πραγματοποιούνται υπό την εποπτεία των μελών ΔΕΠ του τμήματος, οι οποίοι έχουν την ευθύνη της παρακολούθησης των φοιτητών. Οι ασκούμενοι φοιτητές χωρίζονται σε ομάδες ανάλογα με το είδος της πρακτικής άσκησης στην οποία συμμετέχουν. Τη διεξαγωγή της άσκησης παρακολουθούν και δύο αξιολογητές, υποψήφιοι διδάκτορες του τμήματος, ένας για τους φοιτητές που ασκούνται στην ειδίκευση της ιστορίας κι ένας για τους φοιτητές που ασκούνται στην ειδίκευση της αρχαιολογίας. Οι αξιολογητές είναι επίσης υπεύθυνοι για την οργάνωση μιας τελικής έκθεσης, μετά το πέρας των εργασιών κάθε ομάδας, όπου οι φοιτητές συμπληρώνουν ειδικό ερωτηματολόγιο, στο οποίο απαντούν σε ερωτήσεις σχετικά με το είδος της άσκησης, τα αποτελέσματα και τον βαθμό ικανοποίησής τους από τις συνθήκες διεξαγωγής της. Ανάλογο ερωτηματολόγιο συμπληρώνουν και οι εκπρόσωποι των συνεργαζομένων φορέων.

Η ΠΑ του τμήματος αυτού διεξάγεται σε συνεργασία με τους φορείς του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα, όπως Εφορείες Αρχαιοτήτων του Υπουργείου

Πολιτισμού, Μουσεία, Πινακοθήκες, Διευθύνσεις Αρχείων και εκδοτικούς οργανισμούς. Το τμήμα έχει καταρτίσει έναν μακροσκελή κατάλογο με τα μαθήματα των κατευθύνσεων τα οποία εντάσσονται στο ΠΠΑ, για τη διευκόλυνση της επιλογής αντικειμένου και φορέων άσκησης από τους φοιτητές.

Με τη βοήθεια της χρηματοδότησης που παρέσχε το πρόγραμμα ΕΠΕΑΕΚ δόθηκε η δυνατότητα αφενός να συμμετάσχουν στις πρακτικές ασκήσεις οι περισσότεροι από τους φοιτητές που εκδήλωναν σχετική επιθυμία αφετέρου δε να συμπεριληφθούν νέοι τομείς άσκησης, όπως οι εν γένει εκδοτικές δραστηριότητες (παραγωγή βιβλίων, περιοδικών, τουριστικών οδηγών, κ.ά.) και η επεξεργασία εκπαιδευτικών, επιμορφωτικών και ψυχαγωγικών προγραμμάτων σχετικών με την ιστορία και τον πολιτισμό, με τη χρήση ηλεκτρονικών υπολογιστών, με την πεποίθηση ότι η ειδική αυτή εκπαίδευση θα δώσει στους αποφοίτους του τμήματος τη δυνατότητα να απασχοληθούν σε τομείς με καλές επαγγελματικές προοπτικές.

Όπως διαφαίνεται από τις πηγές αυτές, το τμήμα, στην προσπάθειά του να προβάλλει και να ενισχύσει τη «βιωσιμότητα» του προγράμματος, επισημαίνει ότι η μείωση των πόρων που θα προκύψει μετά το τέλος της χρηματοδότησης του ΠΠΑ από το ΕΠΕΑΕΚ είναι δυνατόν να αντιμετωπιστεί εν μέρει με εξεύρεση πόρων από ερευνητικά προγράμματα που αναλαμβάνουν μέλη ΔΕΠ του τμήματος, καθώς και με την επέκταση της συνεργασίας σε περισσότερους φορείς, ορισμένοι από τους οποίους θα είναι σε θέση να ενισχύσουν οικονομικά το πρόγραμμα. Εκτός αυτών, ως ένας άλλος τρόπος συνέχισης του ΠΠΑ χωρίς κρατική χρηματοδότηση, εμφανίζεται και το ενδεχόμενο να περιοριστούν οι λειτουργικές δαπάνες του προγράμματος, με περικοπή των δαπανών δημοσιότητας και αναλώσιμων, όπως επίσης και με τη χορήγηση μικρότερων αποζημιώσεων στους φοιτητές, γεγονός όμως που ίσως επιφέρει τον περιορισμό των ασκούμενων φοιτητών. Σε οποιαδήποτε περίπτωση, πάντως, η πρακτική άσκηση των φοιτητών αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι του προγράμματος σπουδών του τμήματος, όπως τονίζεται.

Το α' περιφερειακό πανεπιστημιακό τμήμα της έρευνας, θεωρεί ότι η συμμετοχή του στο ΠΠΑ θα προωθήσει: α) την εμπέδωση των θεωρητικών και πρακτικών γνώσεων που αποκτούν οι φοιτητές στα μαθήματα, μέσα από την επαφή τους με συγκεκριμένες εργασίες σχετικές με την ειδίκευσή τους, β) την ευαισθητοποίηση διαφόρων φορέων υποδοχής ως προς τη σημασία της κατάρτισης των αποφοίτων του σύμφωνα με τις κατευθύνσεις του τμήματος, και γ) την απόκτηση

εμπειριών από τον κόσμο της εργασίας και την εξασφάλιση επαφών που μπορεί να είναι χρήσιμες στους φοιτητές.

Σε αναλογία με τους όρους που θέτει το ΠΠΑ για τη σύνδεση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας, το τμήμα ορίζει ως βασικό στόχο του την επίτευξη αμφίδρομης ανάδρασης μεταξύ της παρεχόμενης εκπαίδευσης και του εργασιακού χώρου. Εκτιμάται ότι με την ΠΑ οι φοιτητές έρχονται σε επαφή με την εργασιακή πρακτική, τόσο στον ιδιωτικό όσο και στον δημόσιο τομέα, αποκτούν επαγγελματική συνείδηση, εξοικειώνονται με τον πραγματικό κόσμο, τη λειτουργία των θεσμών, τις εργασιακές σχέσεις. Ταυτόχρονα αποκτούν γνώσεις για το φάσμα των προσφερόμενων κατηγοριών και θέσεων εργασίας που σχετίζονται με τις επιστήμες στις οποίες εκπαιδεύονται.

Σύμφωνα πάντα με τους όρους του προγράμματος, οι φοιτητές πραγματοποιούν την ΠΑ στο 3^ο και 4^ο έτος των σπουδών τους, με ελάχιστη διάρκεια άσκησης τον ένα μήνα. Στην επιλογή των ασκουμένων λαμβάνονται υπ' όψη οι προτιμήσεις των ασκουμένων, ο τόπος του φορέα άσκησης, η ισότιμη εκπροσώπηση των δύο φύλων, οι επιδόσεις των φοιτητών και το αποτέλεσμα της προφορικής τους συνέντευξης στην επιτροπή ΠΑ του τμήματος, κριτήρια τα οποία εν μέρει προδιαγράφονται από το ίδιο το πρόγραμμα ΠΠΑ-ΕΠΕΑΕΚ, όπως φαίνεται στην ιστοσελίδα του προγράμματος (ΕΠΕΑΕΚ.gr).

Η συμβολή του διδακτικού προσωπικού στην εποπτεία, παρακολούθηση, προετοιμασία και αξιολόγηση της ΠΑ είναι σημαντική, θεωρεί το τμήμα, καθώς τα μέλη ΔΕΠ φέρνουν την κύρια ευθύνη για την εύρεση φορέων υποδοχής και θέσεων ΠΑ. Οι φορείς του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα στους οποίους οι φοιτητές πραγματοποιούν ΠΑ είναι: Εφορείες Αρχαιοτήτων, προγράμματα της Αρχαιολογικής Εταιρείας, ξένες αρχαιολογικές σχολές, Αρχαιακοί φορείς πάσης φύσεως, Ερευνητικά ιδρύματα και κέντρα, βιβλιοθήκες, Μουσεία, κ.ά.

Το τμήμα, στην προσπάθειά του να καταστήσει «βιώσιμο» το πρόγραμμα που οργανώνει, μετά το τέλος του ΕΠΕΑΕΚ, όπως εντέλλεται η κεντρική του αρχή, εκτιμά, όπως φαίνεται στο υλικό που μας παραχωρήθηκε, ότι αυτή θα είναι εφικτή αν η κάλυψη των βασικών λειτουργικών εξόδων του προγράμματος αναληφθεί από το πανεπιστήμιο, γεγονός που θα οδηγήσει και στη θεσμοθέτηση της ΠΑ ως υποχρεωτικής στο τμήμα. Οι διατυπώσεις όμως των επίσημων εγγράφων που εξετάστηκαν δείχνουν ότι το τμήμα επιθυμεί να καταστήσει γνωστή την άποψη των υπεύθυνων του ΠΠΑ προς την κεντρική αρχή για δυσλειτουργία του προγράμματος

στην περίπτωση που αυτό αποκοπεί από τους υλικούς του πόρους, δηλαδή τη χρηματοδότηση.

Το β' περιφερειακό τμήμα μέσω της ΠΑ επιδιώκει: α) να προσεγγίσουν οι φοιτητές γνωστικές περιοχές συναφείς με τις σπουδές τους μέσα από μια διαφορετική σκοπιά, β) να γνωρίσουν επαγγελματικούς χώρους όπου χρησιμοποιούνται τα επιστημονικά εργαλεία και οι μέθοδοι που έχουν διδαχθεί, γ) να γίνει γνωστή στους συγκεκριμένους επαγγελματικούς χώρους η φυσιογνωμία των αποφοίτων του τμήματος. Αυτά θεωρείται ότι συντελούν ώστε οι φοιτητές και μελλοντικοί απόφοιτοί του να αποκτήσουν εμπειρίες που θα συμβάλλουν στην ολοκλήρωση των σπουδών τους, στην επιλογή εξειδικεύσεων, στην ενθάρρυνση της αυτενέργειάς τους, ικανότητες, τελικά, που θα συντελέσουν στην αποτελεσματική ένταξή τους στην αγορά εργασίας.

Πιο συγκεκριμένα, το τμήμα στοχεύει μέσω της ΠΑ να εξοικειώσει τους ασκούμενους φοιτητές από τη μια με τη διαχείριση αρχείων και αρχειακού υλικού και, από την άλλη, με την επιτόπια συλλογή πληροφοριών, με ερευνητικές δραστηριότητες, με την ταξινόμηση ερευνητικού και μουσειακού υλικού και την τεκμηρίωση και οργάνωση εκθέσεων και τέλος, με την εκπαίδευσή τους στην ταξινόμηση των πληροφοριών σε βάσεις δεδομένων.

Σύμφωνα με τις προδιαγραφές του προγράμματος, το τμήμα προσφέρει την ΠΑ σε φοιτητές του τρίτου και τέταρτου έτους, η επιλογή των οποίων γίνεται από τη συντονιστική επιτροπή του προγράμματος με τα εξής κριτήρια: επιτυχή εξέταση σε 24 τουλάχιστον μαθήματα και επιτυχή ολοκλήρωση συγκεκριμένων μαθημάτων του πρώτου κύκλου σπουδών. Η κατάταξή τους γίνεται με βάση τον μέσο όρο της αναλυτικής τους βαθμολογίας. Η διάρκεια της ΠΑ είναι τέσσερις εβδομάδες για κάθε ασκούμενο και το περιεχόμενό της οργανώνεται με γνώμονα τις προτεραιότητες του συγκεκριμένου φορέα υποδοχής αλλά και του τμήματος και του προγράμματος σπουδών.

Οι φορείς υποδοχής του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα με τους οποίους συνεργάζεται το τμήμα είναι μουσεία, βιβλιοθήκες, αρχεία, μη κυβερνητικές οργανώσεις, πολιτιστικά ιδρύματα, ΟΤΑ, κ.ά., ενώ ο κατάλογος των φορέων αυτών διοχετεύεται στο γραφείο διασύνδεσης, ώστε να εμπλουτιστεί η βάση δεδομένων για τους δυνητικούς εργοδότες των αποφοίτων του πανεπιστημίου. Πάντως, διευκρινίζεται στα έγγραφα αυτά ότι στόχος του τμήματος δεν είναι να εμπλουτίσει άκριτα τους φορείς υποδοχής, αλλά να δημιουργήσει έναν κατάλογο με φορείς οι

οποίοι μπορούν να προσφέρουν στους ασκούμενους καλές συνθήκες εκπαίδευσης. Για τη δημοσιοποίηση και ενημέρωση σχετικά με τα αποτελέσματα της ΠΑ, μια διαδικασία που απαιτείται από το ΠΠΑ-ΕΠΕΑΕΚ, προτείνεται από το τμήμα η διοργάνωση ημερίδων.

Το τμήμα, στα επίσημα κείμενα που εξετάζονται, αναφέρει ότι η διαδικασία εποπτείας της ΠΑ των φοιτητών έχει ως εξής: Για κάθε φοιτητή ορίζεται επιβλέπων, μέλος ΔΕΠ, με γνωστικό αντικείμενο σχετικό με το θέμα της ΠΑ. Οι επιβλέποντες καθηγητές δίνουν κατευθύνσεις στους φοιτητές σε σχέση με τη σύνταξη της έκθεσης για τις εργασίες που θα αναλάβουν και την αυτοαξιολόγηση της εμπειρίας τους και συνεργάζονται με τον καθένα προκειμένου να οριστεί το αντικείμενο της γραπτής εργασίας που θα παραδώσουν. Η εποπτεία των ασκούμενων στο επίπεδο του φορέα πραγματοποιείται με το πρωτόκολλο αξιολόγησης, με το οποίο οι φορείς αξιολογούν την παρουσία, τη δραστηριότητα και το προϊόν της εργασίας του φοιτητή.

Το τμήμα εκτιμά ότι οι συζητήσεις που διεξάγονται κατά τις συναντήσεις των εκπροσώπων των φορέων με τους επιβλέποντες καθηγητές στη φάση του σχεδιασμού της άσκησης καθώς και ο διάλογος που γίνεται κατά τη διάρκεια της ημερίδας που λαμβάνει χώρα στο τέλος του ακαδημαϊκού έτους, επιτρέπουν να επισημανθούν τα κενά στη σύνδεση των επαγγελματικών χώρων με τον ακαδημαϊκό και να διατυπωθούν προτάσεις για την αμοιβαία προσαρμογή τους.

Προκειμένου να προβάλλει τη «βιωσιμότητα» του προγράμματος που προσπαθεί να οργανώσει, απαίτηση που διατυπώνεται με σαφήνεια στις προδιαγραφές του ΠΠΑ (κεφ. 2), το τμήμα θεωρεί ότι το πρόγραμμα, μετά τα πρώτα χρόνια λειτουργίας του, όντας θεσμοποιημένο και έχοντας δημοσιοποιήσει τα αποτελέσματά του, μπορεί να ζητήσει την επιχορήγησή του από ιδιωτικούς φορείς (π.χ. τράπεζες). Επίσης, ως ένδειξη για τη βιωσιμότητα του ΠΠΑ το τμήμα προβάλλει την έντονα θετική ανταπόκριση των διοικήσεων και των επιστημόνων των φορέων υποδοχής, για τους οποίους το πρόγραμμα είναι πλέον αναγνωρίσιμο και οι οποίοι επιζητούν την εργασία των φοιτητών στους χώρους τους. Επιπλέον, άλλη μια ένδειξη αποτελεί και το ενδιαφέρον που έδειξε το σύνολο του επιστημονικού προσωπικού του τμήματος, οι οποίοι εκδηλώνουν την επιθυμία τους για τη συνέχιση του προγράμματος και την ενσωμάτωσή του στο πρόγραμμα σπουδών.

Από τις παραπάνω περιγραφές έγινε προσπάθεια να αναδειχθεί ο τρόπος που προβάλλουν τα συγκεκριμένα τμήματα την ΠΑ, σε σχέση με τη γλώσσα των επίσημων προδιαγραφών του προγράμματος, και να διαφανεί, έτσι, η στάση των

τριών τμημάτων έναντι της επίσημης ρητορικής του ΠΠΑ, του παιδαγωγικού λόγου που συγκροτήθηκε για το ΠΠΑ-ΕΠΕΑΕΚ. Τα τμήματα έδειξαν να διαμορφώνουν το δικό τους πλαίσιο μέσα στο οποίο υλοποίησαν την ΠΑ, χωρίς να υιοθετούν τη ρητορική του ΠΠΑ, τροποποιώντας τον επίσημο λόγο.

6.3 ΟΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΙ ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΤΟΥ ΠΠΑ

Οι Επιστημονικοί Υπεύθυνοι του Προγράμματος Πρακτικής Άσκησης (στο εξής Ε.Υ.) είναι μέλη ΔΕΠ και αναλαμβάνουν τη θέση αυτή του υπευθύνου με απόφαση της Γενικής Συνέλευσης του Τμήματός τους, όπως έδειξε η εξέταση των στοιχείων των συνεντεύξεων, είτε επειδή είναι νεοδιόριστοι στο τμήμα και οφείλουν να αναλάβουν μια δραστηριότητα που πιθανόν δεν είναι επιθυμητή από τους συναδέλφους τους είτε λόγω εμπειρίας σε παρόμοια προγράμματα είτε λόγω θέσης, π.χ. διευθυντής τομέα τμήματος.

Ο επιστημονικός υπεύθυνος 1 (στο εξής, Ε.Υ.1)⁷ είναι μέλος ΔΕΠ του κεντρικού πανεπιστημιακού ιδρύματος που μελετάται σε αυτή τη φάση της έρευνάς μας και έχει μια μακρά εκπαιδευτική πορεία. Το πανεπιστήμιο δέχεται μεγάλο αριθμό φοιτητών από όλη την επικράτεια.

Γιατί ενεπλάκη το τμήμα στο ΠΠΑ Ο Ε.Υ.1 εκτιμά ότι η συμμετοχή στο Πρόγραμμα Πρακτικής Άσκησης του μεγαλύτερου αριθμού των διδασκόντων δείχνει το ενδιαφέρον με το οποίο το αντιμετωπίζουν. Καθώς δεν υπάρχει άλλο κίνητρο για την εμπλοκή των διδασκόντων σε αυτό, θεωρεί ότι οι συνάδελφοί του συμμετέχουν γιατί αναγνωρίζουν ότι τέτοιου είδους προγράμματα έχουν μόνο θετικά να προσφέρουν. Τέτοια θετικά στοιχεία μπορεί να είναι: α) η ανάπτυξη συνεργασιών ανάμεσα στο πανεπιστήμιο και τους εξωτερικούς φορείς στους οποίους ασκούνται οι φοιτητές και β) η σημερινή δομή του ΠΠΑ η οποία επιτρέπει στο πανεπιστήμιο να επεκτείνει την πρακτική άσκηση των φοιτητών του σε πολλά γνωστικά αντικείμενα και να διευρύνει τους ορίζοντές τους, δίνοντάς τους μια πιο ολοκληρωμένη κατά το δυνατόν εικόνα για τις μελλοντικές τους επαγγελματικές ενασχολήσεις.

Γιατί ανέλαβε ως Ε.Υ. Ο Ε.Υ.1 ανέλαβε τη θέση του επιστημονικού υπευθύνου του προγράμματος κυρίως λόγω της θέσης του ως διευθυντού του τομέα αρχαιολογίας

⁷ Οι αριθμοί 1,2,3 δίπλα στα αρχικά Ε.Υ. αντιστοιχούν στη σειρά με την οποία παρουσιάζονται οι συνεντεύξεις των επιστημονικών υπευθύνων.

που κατείχε, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν υπήρχε κι ένα προσωπικό ενδιαφέρον. Η Γενική Συνέλευση του τμήματος τον όρισε υπεύθυνο, αφού από τη θέση του διευθυντού του τομέα αρχαιολογίας είχε την εμπειρία της διαχείρισης της πρακτικής άσκησης των φοιτητών.

Ο ρόλος του Ε.Υ. Εκτιμά ότι ο ρόλος που ανέλαβε είναι συντονιστικός σε επίπεδο τμήματος πλέον και όχι τομέα, όπως ήταν παλιότερα, όταν δεν συμμετείχε όλο το τμήμα στο ΠΠΑ. Θεωρεί ότι η βασική του δράση αφορά την εποπτεία του ΠΠΑ, γι' αυτό και δεν ενεπλάκη στις περισσότερες γραφειοκρατικές διαδικασίες, τις οποίες διεκπεραίωνε η διοικητική υπεύθυνη του προγράμματος. Για παράδειγμα, δεν γνωρίζει λεπτομέρειες σχετικά με τον τρόπο εφαρμογής της εποπτείας των φοιτητών στους φορείς υποδοχής ή σχετικά με προβλήματα που πιθανόν ανέκυψαν κατά τη συνεργασία του τμήματος με τους φορείς αυτούς:

«..Τώρα αυτό είναι λίγο δύσκολο να το πω. Η κυρία...τα ξέρει καλύτερα αυτά. Γιατί πραγματικά εγώ πρέπει να πω ότι δεν το παρακολούθησα εκ του σύνεγγυς.»

Η παραπάνω διατύπωση του ενισχύει τη θέση ότι είχε μόνο την εποπτεία και δεν ασχολήθηκε με τις οργανωτικές λεπτομέρειες. Πιστεύει ότι η θέση του Ε.Υ. είχε έναν πιο έντονο διπλό ρόλο, συντονιστικό και ουσιαστικά διαχειριστικό, στις αρχικές μόνο φάσεις του προγράμματος, όταν το ενδιαφέρον για τη συμμετοχή εκδηλωνόταν από τα τμήματα και όχι κεντρικά από το πανεπιστήμιο. Αυτό σήμαινε ότι ο Ε.Υ. είχε την ευχέρεια να διανείμει τους οικονομικούς πόρους ανάλογα με τις ανάγκες του τμήματός του (ή του τομέα του μέσω του τμήματος), τις οποίες γνώριζε πολύ καλά.

Ωστόσο, παρατήρησε ότι οι αλλαγές στην οργανωτική δομή που προωθούνταν από τη δεύτερη φάση του προγράμματος είχαν ως αποτέλεσμα τη μείωση του ρόλου του Ε.Υ. σε σχέση με την προηγούμενη φάση. Τώρα ο Ε.Υ. έχει πλέον την ευθύνη της εποπτείας της υλοποίησης του ΠΠΑ χωρίς να έχει την οικονομική διαχείρισή του, καθώς όλα τα τμήματα του πανεπιστημίου που συμμετείχαν στο ΠΠΑ υπείχθησαν σε έναν κεντρικό συντονιστή, ο οποίος ήταν ο ιδρυματικός υπεύθυνος και ο οποίος διαχειριζόταν τα οικονομικά του προγράμματος.

Ο Ε.Υ.Ι τονίζει τον συντονιστικό του ρόλο λέγοντας ότι θα μπορούσε η ΠΑ να συνεχιστεί και να υπάρξει στο τμήμα τους εκτός ΕΠΕΑΕΚ και χρηματοδότησης, αλλά τότε δεν θα έχει ανάγκη το δικό του διαμεσολαβητικό ρόλο, καθώς θα πραγματοποιείται με την ατομική πρωτοβουλία των διδασκόντων, οι οποίοι, όπως τονίζει, αναγνωρίζουν τα θετικά στοιχεία αυτών των δραστηριοτήτων.

Η οργάνωση του ΠΠΑ Το ίδιο το πρόγραμμα πρακτικής άσκησης μέσω ΕΠΕΑΕΚ δεν

είχε στενό οργανωτικό πλαίσιο έτσι ώστε να περιορίζει τα τμήματα που συμμετείχαν, με αποτέλεσμα κάθε τμήμα να το οργανώσει και να το υλοποιήσει με το δικό του τρόπο. Στο συγκεκριμένο τμήμα, π.χ., οι διδάσκοντες πέτυχαν να θεωρηθεί η άσκηση στις πανεπιστημιακές ανασκαφές ως άσκηση σε εξωτερικό φορέα κι έτσι να ενταχθούν στο ΕΠΕΑΕΚ. Η κίνηση αυτή κάλυψε την ανάγκη του πανεπιστημίου να χρηματοδοτεί τους φοιτητές που ασκούσαν στις δικές του ανασκαφές και επιπλέον, το κυριότερο, επέτρεψε στο πανεπιστήμιο να διατηρήσει τον έλεγχο και να «επιβάλει» τα δικά του όρια, «κερδίζοντας μια μικρή νίκη» στη συνεχή διαπραγμάτευση των όρων του ΠΠΑ με την κεντρική αρχή:

«..Εκείνο το οποίο κρατήσαμε, γιατί κατορθώσαμε να το δεχθεί το Υπουργείο, ήταν να θεωρηθούν οι ανασκαφές ως εξωτερική άσκηση. Παρόλο δηλαδή που οι ανασκαφές του πανεπιστημίου εποπτεύονται από καθηγητές, θεωρήθηκε ότι δεν είναι άσκηση εντός του πανεπιστημίου – στην πρώτη φάση τους βάζαμε και κάνανε άσκηση στη βιβλιοθήκη.. αυτό από μια στιγμή και πέρα απαγορεύτηκε – γιατί δεν γίνονται βέβαια μέσα στο χώρο του πανεπιστημίου αλλά είναι εκτός, κι έτσι εντάξαμε τις πανεπιστημιακές ανασκαφές στο ΕΠΕΑΕΚ, οι οποίες πάντως είναι δραστηριότητα πανεπιστημιακή... Οποσδήποτε, έτσι, είχαμε εμείς την πλήρη εποπτεία και το έλεγχο του πράγματος. Γιατί, καταλαβαίνετε, όταν κάποιος πηγαίνει να ασκηθεί σε έναν φορέα εκτός πανεπιστημίου, εκεί εποπτεύεται από το φορέα...».

Κατά τον Ε.Υ.1, το χαλαρό οργανωτικό πλαίσιο του προγράμματος διαφαίνεται και από τον τρόπο με τον οποίο κάθε τμήμα προσέγγιζε τους φορείς υποδοχής, δηλαδή τα Μουσεία, τα Ιστορικά Αρχεία, τις Βιβλιοθήκες, επαγγελματικούς χώρους στους οποίους πραγματοποιούνταν η πρακτική άσκηση των φοιτητών του. Στο τμήμα αυτό συγκεκριμένα, οι πρώτες προσεγγίσεις των φορέων υποδοχής έγιναν από τη διοικητική υπεύθυνη του προγράμματος, με βασικό κριτήριο τη γνωστική συνάφειά τους με το αντικείμενο σπουδών του τμήματος, και ταυτόχρονα αξιοποιήθηκαν οι προσωπικές γνωριμίες των μελών ΔΕΠ, προκειμένου να δημιουργηθεί ένα πρώτο δίκτυο φορέων. Τέλος, φορείς οι οποίοι είχαν ήδη αναπτύξει μια ερευνητική και επιστημονική σχέση με το τμήμα, δέχθηκαν φοιτητές στους χώρους τους, οι οποίοι εντάχθηκαν και ασκήθηκαν στο υπάρχον ερευνητικό πρόγραμμα. Και εκεί το πανεπιστήμιο είχε τον έλεγχο των φοιτητών.

Εξάλλου, το τμήμα είχε τις υποδομές να ενταχθεί στη νέα μορφή της ΠΑ που προωθήθηκε από το ΥΠΕΠΘ, καθώς πρακτική άσκηση στις ανασκαφές για τους φοιτητές του τομέα αρχαιολογίας προβλεπόταν από την ίδρυση του τμήματος, μόνο που τότε δεν είχε τη μορφή οργανωμένου προγράμματος. Η αναμόρφωση του

προγράμματος σπουδών τη δεκαετία του '80 προέβλεπε την άσκηση αυτή, η οποία έδινε και διδακτικές μονάδες, ήταν δηλαδή μάθημα, συνδυασμένο με αρχιτεκτονικό σχέδιο.

«..και είπαμε ότι όποιος θέλει να πάρει βαθμό και διδακτικές μονάδες από την πρακτική, θα κάνει κατά τη διάρκεια του έτους ... την άσκηση που προσφέρει ο αρχιτέκτονας και στη συνέχεια θα συμμετάσχει στην ανασκαφή και ο βαθμός είναι στην πραγματικότητα συμψηφισμός των δύο βαθμών που παίρνει ο φοιτητής από την άσκηση και από τη συμμετοχή στην ανασκαφή. Αυτό υπήρχε. Αυτό προϋπήρχε. Έτσι; Εμείς δηλαδή είχαμε την υποδομή ώστε να εντάξουμε την πρακτική άσκηση στο πρόγραμμα σπουδών μας.».

Ωστόσο, από οργανωτικής άποψης, ενώ ο τομέας αρχαιολογίας είχε πάντα την πρακτική άσκηση ως μάθημα, ο τομέας της ιστορίας έπρεπε να τη συνδέσει με συγκεκριμένα μαθήματα και να την εντάξει στο πλαίσιο του προγράμματος σπουδών του. Έτσι, δημιουργήθηκε ένας κατάλογος με τους διδάσκοντες και τα μαθήματα που συνδέονται με την πρακτική άσκηση.

Από τα παραπάνω, συνάγεται ότι το Πρόγραμμα Πρακτικής Άσκησης προπτυχιακών φοιτητών του ΕΠΕΑΕΚ, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του Ε.Υ.1, δεν είχε αυστηρές προδιαγραφές από πλευράς Υπουργείου, έτσι ώστε το τμήμα μπόρεσε να το υλοποιήσει με τον δικό του τρόπο. Εν τούτοις, αναγνωρίζεται ο ρόλος του ΥΠΕΠΘ στο συγκεκριμένο πρόγραμμα, με την έννοια ότι το ΥΠΕΠΘ καλείται να το προσαρμόσει στα ελληνικά δεδομένα:

«.. οι οδηγίες έρχονται από τις Βρυξέλλες, έτσι; Κι απλώς υλοποιούνται γιατί υπάρχει, είναι κατά βάση ευρωπαϊκό πρόγραμμα και απλώς εξειδικεύονται κατά κάποιο τρόπο από το ΥΠΕΠΘ, προσαρμόζονται δηλαδή στις ανάγκες και στα δεδομένα. Αλλά ο βασικός κορμός.. ας πούμε... της διοικητικής δομής έρχεται από τις Βρυξέλλες.»

Οι οικονομικές προδιαγραφές του ΠΠΑ και οι συνέπειές τους Παρόλα αυτά όμως, οι αλλαγές που επήλθαν στο πρόγραμμα μετά την πρώτη φάση πραγματοποίησής του, όπως και οι οργανωτικές αλλαγές που περιγράφηκαν πιο πάνω, επέβαλαν νέους όρους στη διαχείριση των οικονομικών, που είχαν συνέπειες για την ομαλή συνέχεια της λειτουργίας του προγράμματος, όπως εκτιμά ο Ε.Υ.1. Ειδικότερα, θεωρεί ότι στις αρχικές φάσεις δίνονταν πολλά χρήματα για τη στήριξη της πρακτικής άσκησης, και συγκεκριμένα για τις αμοιβές των υπευθύνων στους φορείς υποδοχής, ενώ στη συνέχεια τα χρήματα αυτά περιορίστηκαν, με άμεση συνέπεια τη μείωση του ενδιαφέροντος των φορέων να εμπλακούν στο πρόγραμμα. Επίσης, το τμήμα, για να εφαρμόσει το πρόγραμμα αλλά και ταυτόχρονα να εξυπηρετήσει δικές του ανάγκες,

είχε αναθέσει αρχικά τη γραμματειακή υποστήριξη του προγράμματος στη γραμματεία του τμήματος, προκειμένου να εξοικονομήσει πόρους που θα χρησιμοποιούσε σε άλλους τομείς του προγράμματος. Νεότερες οδηγίες του Υπουργείου, όμως, δεν επέτρεπαν να συνεχιστεί αυτή η πρακτική, με αποτέλεσμα να αποκλείονται από τις επιλέξιμες δαπάνες οι επόπτες της πρακτικής άσκησης των φοιτητών, στελέχη των φορέων υποδοχής, για να διατεθούν τα χρήματα αυτά σε άλλες δαπάνες, όπως π.χ. στην πρόσληψη ατόμων για τη γραμματειακή στήριξη του προγράμματος.

«... εάν κάποιοι αρχαιολόγοι από το Μουσείο δέχονταν να εποπτεύσουν την άσκηση κάποιων φοιτητών, είχαν μια πρόσθετη αμοιβή. Αυτό προβλεπόταν. Εε.. βαθμηδόν, δηλαδή στις νεότερες προκηρύξεις που γίνανε, στις μεταγενέστερες φάσεις του προγράμματος, αυτά τα χρήματα φύγανε από τον προϋπολογισμό...»

«... Λοιπόν, από τη στιγμή που το οικονομικό κίνητρο,..., από τη στιγμή που το οικονομικό αυτό κίνητρο εξέλιπε, καταλαβαίνετε ότι και το ενδιαφέρον ελαττώθηκε. Μειώθηκε.. Δηλαδή, στην τελευταία φάση του, το πρόγραμμα απαιτούσε να ξοδεύουμε το 70-75% του ποσού που τού αντιστοιχούσε για τις αμοιβές των φοιτητών. Όλα τα υπόλοιπα έφευγαν στο 25-30%, κι όταν λέω όλα τα υπόλοιπα εννοώ μετακινήσεις, αναλώσιμα, γραμματειακή υποστήριξη.. τα πάντα ήταν συρρικνωμένα. Με αυτόν τον τρόπο εξέλιπαν τα κίνητρα από τους έξωθεν φορείς.»

Οι ίδιοι περιορισμοί στην οικονομική διαχείριση, και συγκεκριμένα η έλλειψη ανταπόκρισης από τους φορείς υποδοχής εξαιτίας της μείωσης των οικονομικών τους απολαβών αναγνωρίζονται ως υπεύθυνοι για την μη υλοποίηση μιας ενδεχόμενης συνεργασίας του τμήματος στο πλαίσιο της πρακτικής άσκησης ΕΠΕΑΕΚ με μεγάλο εκδοτικό ίδρυμα, παρόλο το ενδιαφέρον που υπήρχε και από τις δύο πλευρές:

«... Δεν προχώρησε, γιατί αφενός έπρεπε να βρεθούν κάποια χρήματα για να μεταφερθούν στην [...] οι εκπαιδευόμενοι και αφετέρου, κυρίως αυτοί δεν δέχονταν αν δεν αμείβονταν κάποιοι οι οποίοι θα επόπτευαν αυτή τη δουλειά να το προχωρήσουν, αλλά... υπήρχε το ενδιαφέρον και υπογράψαμε και σύμβαση κανονικά αλλά δεν υλοποιήθηκε ποτέ διότι ακριβώς έλειπαν τα κίνητρα.»

Ο Ε.Υ.1 παρατηρεί ότι η μείωση των κονδυλίων που αφορούν τις αμοιβές των φορέων υποδοχής, ένα σημαντικό αντικίνητρο για αυτούς, αποτελεί ευρωπαϊκή οδηγία, η οποία αποβλέπει στη δημιουργία ενδιαφέροντος από τους εξωτερικούς φορείς να συμμετέχουν σε τέτοιες δράσεις χωρίς απαραίτητα να έχουν άμεσα οικονομικά οφέλη. Σχετικά με το θέμα αυτό σημειώνει ότι αυτή η πολιτική ακολουθείται από τους φορείς και τις επιχειρήσεις του εξωτερικού, στην Ελλάδα

όμως δεν έχει ακόμη εδραιωθεί, καθώς αν δεν έχουν άμεσα κίνητρα οι φορείς, συνήθως αδιαφορούν:

«.. αν πάτε στο εξωτερικό, σε χώρες που έχουν βιομηχανική παράδοση, εκεί θα δείτε ότι υπάρχει μια σταθερή προσφορά θέσεων άσκησης σε όλες τις μεγάλες επιχειρήσεις, ακριβώς με την προοπτική να δημιουργηθεί ένα εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό. Οι ελληνικές επιχειρήσεις δεν αντιμετωπίζουν αυτή την προοπτική, δεν επενδύουν σε αυτό.»

Το όφελος των φοιτητών από το ΠΠΑ Ο Ε.Υ.1 εκτιμά ότι το κέρδος των φοιτητών από τη συμμετοχή τους στο ΠΠΑ μπορεί να είναι θεωρητικά η εμπειρία που θα αποκτήσουν, καθώς η γνώση που προσφέρει το πανεπιστήμιο είναι θεωρητική και δεν συνδέεται άμεσα με την παραγωγική διαδικασία με την ευρύτερη έννοια. Πιστεύει, για παράδειγμα, ότι οι απόφοιτοι των τμημάτων των ανθρωπιστικών σπουδών καθώς και των τμημάτων ιστορίας-αρχαιολογίας μπορούν να εργαστούν σε επαγγελματικούς χώρους πέρα από τους προβλέψιμους, όπως σε εκδοτικούς οίκους που χρησιμοποιούν σύγχρονα ηλεκτρονικά μέσα με εφαρμογή σε θέματα ιστορικά ή αρχαιολογικά. Ωστόσο, έχει την άποψη ότι οι ελληνικές επιχειρήσεις δεν ανταποκρίνονται με ενδιαφέρον σε αυτή την αντίληψη, δηλαδή να ασκήσουν κάποιους και στη συνέχεια να τους προσλάβουν, για αυτό το λόγο και τέτοιου είδους συνεργασίες δεν έχουν ακόμη πραγματοποιηθεί.

«.. είχαμε πει ότι θα μπορούσαν άνθρωποι ακόμη κι από το δικό μας τμήμα να ειδικευθούν σε επιχειρήσεις εκδοτικές ή οργανισμούς που έχουν σχέση με την παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού. Εκδοτικοί οίκοι, βιβλιοπωλεία ή εταιρείες που δημιουργούν προγράμματα πληροφορικής τα οποία έχουν εφαρμογές σε δικά μας θέματα, στην ιστορία, στην αρχαιολογία. Και υπάρχουν τέτοια προγράμματα.»

Η ανταπόκριση των φοιτητών στο ΠΠΑ Το τμήμα δεν ωθεί τους φοιτητές να συμμετέχουν στο πρόγραμμα και εξαρτάται από το ενδιαφέρον του καθενός ξεχωριστά να εκτιμήσει τις ωφέλειες και να ενδιαφερθεί για αυτό. Πιστεύει όμως ότι οι φοιτητές ανταποκρίθηκαν ικανοποιητικά στο πρόγραμμα, όπως κρίνει από τα αριθμητικά στοιχεία, και συμμετείχαν σε αυτό οι φοιτητές που έχουν ένα αυξημένο ενδιαφέρον για τις γνώσεις που τους προσφέρει το τμήμα. Αντιδιαστέλλει σε αυτούς τη μεγάλη πλειοψηφία των φοιτητών, η οποία πιστεύει ότι αδιαφορεί για τη γνώση, ωθείται στην απόκτηση του πτυχίου από το οικογενειακό ή το κοινωνικό περιβάλλον και το αντιμετωπίζει ως ένα τυπικό προσόν που θα βοηθήσει στην εξεύρεση εργασίας, θεωρώντας ότι οι περισσότεροι φοιτητές του βρίσκονται στο τμήμα είτε λόγω του

προβληματικού συστήματος εισαγωγής στα ελληνικά πανεπιστήμια είτε από μεταγραφές, και οι λιγότεροι από συνειδητή επιλογή. Επιφυλάσσεται, ωστόσο, να εκφέρει άποψη για το αν η πρακτική άσκηση επηρέασε τη στάση των φοιτητών απέναντι στα μαθήματά τους, καθώς θεωρεί ότι μόνο οι φοιτητές μπορούν να απαντήσουν σε ένα τέτοιο ερώτημα.

Το όφελος του πανεπιστημίου από το ΠΠΑ Αλλά και για τα οφέλη που μπορεί να έχει ένα τέτοιο πρόγραμμα για το πανεπιστήμιο εκφράζεται με σκεπτικιστική διάθεση, παρόλο που δέχεται ότι η μεγάλη συμμετοχή των συναδέλφων του δείχνει ότι αναγνωρίζουν θετικά στοιχεία και ωφέλειες: «.. Αν βοηθάει πραγματικά ή όχι, αυτό είναι μια άλλη ιστορία..»

Παρόλα αυτά, θεωρεί κέρδος για το πανεπιστήμιο το γεγονός ότι οι φοιτητές του μπορούν να ασκηθούν εκτός πανεπιστημίου, κι ότι αυτό αφορά περισσότερο τον τομέα ιστορίας, γιατί ο τομέας αρχαιολογίας πάντα έδινε αυτή την ευκαιρία.

Το όφελος για τους Φ.Υ. από το ΠΠΑ Αντίθετα, για τον τρίτο εμπλεκόμενο στο ΠΠΑ, τους φορείς υποδοχής, δεν βρίσκει κανένα όφελος και γι' αυτό πιστεύει ότι δεν έχουν κίνητρο για τη συμμετοχή τους στο πρόγραμμα.

Το ΠΠΑ ως μέσο για τη διαμόρφωση σχέσεων Φ.Υ. & πανεπιστημίου Ο Ε.Υ.1 δεν αναγνωρίζει ως πιθανό κίνητρο για τη συμμετοχή των φορέων στο πρόγραμμα την ανάπτυξη σχέσεων με το πανεπιστήμιο, διότι κάτι τέτοιο δεν συμβαίνει, κατά την άποψή του, κι αν συμβεί, αυτό δεν συνδέεται με την πρακτική άσκηση. Έτσι, η πρακτική άσκηση δεν λειτουργεί ως αφετηρία για τη διαμόρφωση σχέσεων ανάμεσα στο πανεπιστήμιο και τους εξωτερικούς φορείς άσκησης, παρά την αντίθετη άποψη που πρόβαλε σε άλλο σημείο. Αυτές υπάρχουν και προκύπτουν όχι από τέτοια προγράμματα, αλλά από άλλες, ερευνητικές ή επιστημονικές, αναγκαιότητες,

«επειδή είναι προφανής η ανάγκη σε επιστημονικό επίπεδο».

Επομένως, η συνεργασία του πανεπιστημίου με τους εξωτερικούς φορείς στους οποίους οι φοιτητές ασκούνται δεν οδηγεί απαραίτητα και στη διαμόρφωση άλλων σχέσεων, πέραν των τυπικών που απαιτούνται για την υλοποίηση του ΠΠΑ, παρά μόνο αν οι σχέσεις αυτές θεωρούνται επωφελείς για το πανεπιστημιακό ίδρυμα και προέρχονται από έναν αντίστοιχου κύρους φορέα.

Μειονεκτήματα και αναγκαίες αλλαγές στο ΠΠΑ Ένα σημαντικό μειονέκτημα των τελευταίων φάσεων του προγράμματος θεωρεί ότι είναι η έλλειψη οικονομικών κινήτρων προς τους φορείς. Πρόκειται για ένα βασικό στοιχείο, το οποίο, κατά τη γνώμη του, επηρέασε αρνητικά τη στάση των φορέων απέναντι στο ΠΠΑ και δεν διευκόλυνε τη συμμετοχή τους σε αυτό. Συνδέει την

άποψη του αυτή με την νοοτροπία που επικρατεί στη χώρα, η οποία έχει να κάνει με την αδιαφορία των επιχειρήσεων, φορέων, κ.τ.λ. να ασκήσουν, να εκπαιδεύσουν, να εξειδικεύσουν και μετά να προσλάβουν προσωπικό, αδιαφορία που δεν παρατηρείται στο εξωτερικό. Γι' αυτό το λόγο πιστεύει ότι μόνο το οικονομικό κίνητρο μπορεί να ωθήσει τους φορείς στην υιοθέτηση τέτοιων δραστηριοτήτων. Αναφέρει, προς επίρρωση των λεγομένων του, την αποτυχία υλοποίησης της ΠΑ φοιτητών του τμήματός του σε μεγάλο εκδοτικό ίδρυμα, όπως προαναφέρθηκε, εξαιτίας της απουσίας αυτού του κινήτρου.

Εξάλλου, μεγάλο μειονέκτημα των τελευταίων φάσεων του ΠΠΑ θεωρεί το γεγονός ότι το πρόγραμμα απευθύνεται μόνο στους προπτυχιακούς φοιτητές και όχι στους μεταπτυχιακούς, καθώς οι πρώτοι δεν έχουν τις γνωστικές προϋποθέσεις για να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις των φορέων υποδοχής. Αναφέρει για παράδειγμα την Αρχαιολογική Υπηρεσία, η οποία θα μπορούσε να υποδεχτεί ασκουμένους αλλά όχι προπτυχιακούς, γιατί αυτοί σπάνια έχουν τις απαραίτητες γνώσεις και την εξειδίκευση που απαιτείται, ενώ συχνά δεν έχουν ξεκάθαρη εικόνα για το επαγγελματικό τους μέλλον:

«.. οι προπτυχιακοί φοιτητές έχουν ακόμη μια λιγάκι συγκεχυμένη εικόνα για το επαγγελματικό τους μέλλον, ό,τι και να λέμε..»

Ένα ακόμη μεγάλο πρόβλημα κατά την υλοποίηση του προγράμματος αποτέλεσαν και οι απαιτούμενες γραφειοκρατικές διαδικασίες, οι οποίες ταλαιπώρησαν τόσο τους φοιτητές όσο και τους εμπλεκόμενους στην οργάνωση, και ιδιαίτερα τον ιδρυματικό υπεύθυνο. Μάλιστα, υπογραμμίζει ότι για την αντιμετώπιση των δυσκολιών αυτών το τμήμα κατέβαλε σημαντικές προσπάθειες.

Πάντως, καταλήγει ότι τέτοιου είδους μέτρα αποδίδουν όταν αντιμετωπίζονται συνολικά στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής πολιτικής και αποτελούν στοιχεία μιας συνολικής αντίληψης, υπαινισσόμενος την απουσία μιας τέτοιας συνολικής αντιμετώπισης του ΠΠΑ.

Πώς προσανατολίζεται ο Ε.Υ. απέναντι στο ΠΠΑ ο Η παραπάνω άποψη δίνει και τον τρόπο με τον οποίο έγινε κατανοητή η πρακτική άσκηση από τον Ε.Υ.1. Την

αντιμετωπίζει ως μια καθαρή επαγγελματική προετοιμασία, η οποία θα έπρεπε να απευθύνεται όχι τόσο στους προπτυχιακούς φοιτητές, οι οποίοι έχουν «θολή» εικόνα για το επαγγελματικό τους μέλλον, στο ξεκαθάρισμα της οποίας δεν θα βοηθήσει η ΠΑ, όσο στους μεταπτυχιακούς φοιτητές, οι οποίοι έχουν και τις απαραίτητες

εξειδικευμένες γνώσεις αλλά και πιο ξεκάθαρη εικόνα σχετικά με τα επαγγελματικά τους ενδιαφέροντα.

Ο Ε.Υ.2 υπηρετεί σε περιφερειακό πανεπιστήμιο σχετικά νέο, το οποίο δέχεται φοιτητές από τη Βόρεια Ελλάδα κατά κύριο λόγο.

Γιατί το τμήμα ενεπλάκη στο ΠΠΑ. Η Γενική Συνέλευση του τμήματος του Ε.Υ.2 είδε ως «ευκαιρία» την εμπλοκή του τμήματος στο ΠΠΑ. Θεώρησε ότι το πρόγραμμα αποτελούσε ένα κίνητρο για να δοθεί στις σπουδές του τμήματος μια πιο εφαρμοσμένη κατεύθυνση, η οποία μέχρι τότε δεν υπήρχε. Μέσω του ΠΠΑ δόθηκε το πλαίσιο για να κινηθεί το τμήμα προς μια τέτοια κατεύθυνση, ενώ το γεγονός ότι το πρόγραμμα χρηματοδοτούνταν ενίσχυσε περισσότερο την απόφαση να συμμετέχει το τμήμα σε αυτό:

«Το είδαμε σαν ευκαιρία να δούμε αυτή την εμπειρία και το κίνητρο ότι θα υπήρχε χρηματοδότηση, άρα θα έπρεπε να ενταχθεί κάπου, σε βάζει σε ένα δρόμο, ας πούμε.»

Το ίδιο το τμήμα είχε ως στόχο να γνωρίσει το πανεπιστήμιο τους φορείς που δραστηριοποιούνται σε παρόμοιους γνωστικούς τομείς μέσα από τη στενή συνεργασία που θα ανέπτυσσαν, λόγω του προγράμματος. Αλλά και το αντίστροφο ενδιέφερε πολύ, δηλαδή οι φορείς να αντιληφθούν την οπτική και τα επιστημονικά ενδιαφέροντα του τμήματος και κατά συνέπεια και των αποφοίτων του:

«... ένας στόχος ήταν να γνωρίσουμε κι εμείς ως πανεπιστήμιο τους φορείς, θα μπορούσαμε φυσικά και με άλλους τρόπους, αλλά μέσα από τη στενή συνεργασία... ήταν ένας τρόπος κι εμείς να καταλάβουμε καλύτερα με ποιο τρόπο δουλεύει ένας φορέας... και το άλλο, νομίζω, να γνωρίσουν και οι φορείς το προφίλ των φοιτητών μας... οπότε αυτό θεωρούσαμε ότι θα ήταν ένας στόχος, να βγούμε κι εμείς προς τα έξω, ναι.»

Όσον αφορά τους φοιτητές, στόχος του τμήματος ήταν να τους δώσει τη δυνατότητα να έρθουν σε επαφή με χώρους που ασχολούνται με το γνωστικό αντικείμενο των σπουδών τους αλλά δεν ανήκουν στον ακαδημαϊκό χώρο. Θεωρήθηκε ότι ερευνητικοί ή επαγγελματικοί χώροι, οι οποίοι δραστηριοποιούνται σε κοινά επιστημονικά πεδία με το τμήμα και είναι ενταγμένοι με τον τρόπο του ο καθένας στην κοινωνία, θα «άνοιγαν τους ορίζοντες των φοιτητών» και θα τους εξοικείωναν με το πανεπιστήμιο, τους καθηγητές τους αλλά και με το γνωστικό αντικείμενο των σπουδών τους, το οποίο αντιμετωπίζουν – οι φοιτητές- με αρκετό σκεπτικισμό:

«... έχω την αίσθηση πολλές φορές πως μας βλέπουν [οι φοιτητές] και λίγο σαν ψώνια... σαν εξωγήινους, οι οποίοι έχουν μια βίδα κι έχουν βρει εμάς να μας βασανίζουν... Πηγαίνοντας σε έναν επαγγελματικό χώρο που θα είχε άλλου τύπου κατεύθυνση από το δικό μας, και θα

ήταν ενταγμένος στην κοινωνία με άλλο τρόπο απ' όσο είναι το πανεπιστήμιο, εε.. εγώ τουλάχιστον είχα την αίσθηση ότι αυτό θα άνοιγε τον ορίζοντα κάπως των φοιτητών μας κι ενδεχομένως θα τους έκανε να μας δουν με άλλο μάτι..»

Επιπλέον, η σύνδεση των θεωρητικών μαθημάτων του πανεπιστημίου με την εφαρμοσμένη εκδοχή τους στο χώρο εργασίας θα βοηθούσε τους φοιτητές

«... να συνδέσουν τα μαθήματα κι όλα αυτά που κάνουμε εμείς, με πράγματα που δεν θα ήταν τόσο τρομακτικά για αυτούς και που θα μπορούσαν ενδεχομένως και αυτά, τα παιδιά δηλαδή, να κάνουν ένα βήμα και να τα κάνουν. Να κάνουν ένα κομματάκι από αυτό δηλαδή.»

Γι' αυτούς τους λόγους, η Πρακτική Άσκηση θα συνεχιστεί στο τμήμα του Ε.Υ.2 ακόμη κι αν δεν δοθεί νέα χρηματοδότηση από το Υπουργείο, την οποία, έτσι κι αλλιώς, το τμήμα είδε σαν αφορμή για να βάλει σε ένα πλαίσιο μια λογική που προϋπήρχε και που αναγνώριζε την αξία της πρακτικής άσκησης ως στοιχείου της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Με τα παραπάνω δεν παραγνωρίζεται το οικονομικό θέμα, ούτε υποβαθμίζεται η αξία της χρηματοδότησης του προγράμματος, απλώς, επιπλέον, τονίζεται η ουσία της πρακτικής άσκησης και το νόημα που της δίνει το συγκεκριμένο τμήμα.

Αυτό δεν σημαίνει ότι όλα τα μέλη ΔΕΠ ενεργοποιούνται και συμμετέχουν στο πρόγραμμα. Περίπου το ένα τρίτο των μελών ΔΕΠ ενδιαφέρεται, οι υπόλοιποι είναι πιο αποστασιοποιημένοι. Κυρίως ενδιαφέρονται όσοι έχουν σχέσεις με κάποιους φορείς και θέλουν να τις ενισχύσουν, καθώς και όσοι βλέπουν στο ΠΠΑ πραγματικά μια ευκαιρία να ανιχνευτούν συνεργασίες εκτός πανεπιστημίου, να έρθει σε επαφή το πανεπιστήμιο με νέους χώρους και νέους συνεργάτες. Για τη συμμετοχή του τμήματος στο ΠΠΑ ακολουθήθηκε η συνήθης διαδικασία, δηλαδή υποβλήθηκε μια πρόταση στη Γενική Συνέλευση, στην οποία περιγραφόταν το αντικείμενο, οι προβλεπόμενες συνεργασίες, οι φορείς υποδοχής, και η οποία εγκρίθηκε.

Γιατί ανέλαβε ως Ε.Υ. Ο Ε.Υ.2 ανέλαβε τη θέση του επιστημονικού υπεύθυνου επειδή ήταν νεοδιόριστος στο τμήμα, χωρίς να έχει από πριν ένα ειδικό ενδιαφέρον. Μάλιστα εξέφρασε και τις αντιρρήσεις του για το κατά πόσο η ειδικότητά του – Κοινωνική Ανθρωπολογία- θα βοηθούσε στην υλοποίηση του προγράμματος, κυρίως επειδή οι φορείς υποδοχής ήταν ιστορικά αρχαία κι επομένως ένας ιστορικός θα ήταν πιο κατάλληλος. Στην πορεία πάντως αυτή η διάθεση αλλάζει, κι όσο αυξάνεται η εμπλοκή του επιστημονικού υπεύθυνου στο πρόγραμμα, τόσο αυξάνεται και το ενδιαφέρον του για αυτό:

«Πραγματικά, η αλήθεια είναι ότι δεν είχα εγώ από την αρχή ένα ειδικό ενδιαφέρον... Αλλά εντάξει το ανέλαβα, και μπορώ να σας πω ότι το ενδιαφέρον μου κινητοποιήθηκε στη διάρκεια που έτρεχε αυτό το πρόγραμμα..»

Ο ρόλος του Ε.Υ. Ο τρόπος που αντιμετωπίζει τον ρόλο του ο Ε.Υ.3 διαγράφεται από τη συστηματική συμμετοχή του σε όλες τις οργανωτικές και διαδικαστικές φάσεις υλοποίησης του προγράμματος, από τη συνεχή ενασχόλησή του με την ανεύρεση νέων φορέων υποδοχής και κυρίως από τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζει το μέλλον του προγράμματος στο τμήμα του. Έχει ξεπεράσει τον συντονιστικό ρόλο που επιβάλλεται εκ της θέσεώς του και εμπλέκεται προσωπικά, αναστοχάζεται το πώς υλοποίησε το τμήμα του το ΠΠΑ, προσπαθώντας να αξιοποιήσει στο μέγιστο βαθμό την εμπειρία των φοιτητών από το πρόγραμμα αλλά και τις δυνατότητες του ίδιου του προγράμματος:

«... να σας πω την αλήθεια, τώρα με πετυχαίνετε σε μια στιγμή που έχω την εντύπωση ότι πρέπει να δώσουμε μια άλλη δυναμική στο όλο πράγμα... τώρα θέλει αναπροσαρμογή.. και προσπαθώ να το σκεφτώ προς αυτή την κατεύθυνση.»

«... αν είχα τη δυνατότητα να αλλάξω, που νομίζω είναι προς την κατεύθυνση που το ψάχνω, είναι να μπορέσουμε να στήσουμε έτσι την ΠΑ που να συνδέεται πιο στενά με τα μαθήματα. Δηλαδή, σε συγκεκριμένα γνωστικά αντικείμενα να μπορέσει αυτό που έχει διδαχθεί ο φοιτητής να το πάει πάρα πέρα μέσω της ΠΑ...»

Η οργάνωση του ΠΠΑ. Παρά το γεγονός ότι το ΠΠΑ είναι ένα πρόγραμμα που προωθείται από το ΥΠΕΠΘ, πράγμα που σημαίνει ύπαρξη προδιαγραφών και ορίων, στην οργανωτική δομή του προγράμματος αυτού παρατηρήθηκε μια ευελιξία και μια ελαστικότητα. Αυτά τα χαρακτηριστικά τα εντόπισαν τα διάφορα τμήματα που συμμετείχαν και τα «εκμεταλλεύτηκαν» για να θέσουν τους δικούς τους όρους και να κάνουν τις δικές τους επιλογές, ικανοποιώντας τόσο τις υπάρχουσες ανάγκες τους όσο και τις νέες ανάγκες που προέκυπταν από την εμπλοκή τους στο πρόγραμμα. Έτσι, στο συγκεκριμένο τμήμα του Ε.Υ.2:

«... κάναμε μια επιλογή, δεν είναι η επιλογή που κάνουν όλα τα τμήματα... δεν είναι ανάγκη να το στήσεις με τον ίδιο τρόπο... εμείς κάναμε μια επιλογή που ήταν να ερχόμαστε εμείς σε επαφή με τους φορείς, οι διδάσκοντες με τους φορείς στους οποίους θα στείλουμε τους φοιτητές και άρα να περιχαράκωνουμε με αρκετά σαφή όρια με ποιους θα συνεργαστούμε. Ξέρω ότι άλλα τμήματα αφήνουν αυτή τη δυνατότητα στους φοιτητές.»

Αυτό που ενδιέφερε το τμήμα ήταν να συγκλίνουν οι εκπαιδευτικοί στόχοι του πανεπιστημίου με αυτούς των φορέων στους οποίους θα ασκούσαν οι φοιτητές. Τα κριτήρια με τα οποία επέλεξαν τους φορείς υποδοχής, πέρα από αυτό που προαναφέρθηκε, ήταν η συνάφεια του γνωστικού αντικειμένου, η διαθεσιμότητα του

φορέα να δεχθεί ασκούμενους φοιτητές αλλά και η σχέση του φορέα με τον τόπο καταγωγής ή κατοικίας των φοιτητών, στοιχείο πολύ σημαντικό για τους φοιτητές του τμήματος αυτού, όπως θα φανεί. Η διαδικασία εμπλουτισμού του καταλόγου των φορέων υποδοχής δεν σταματά, αλλά ανανεώνεται συνεχώς. Κάθε επιβλέπων καθηγητής του τμήματος έχει στην ευθύνη του τέσσερις ή πέντε φορείς οι οποίοι σχετίζονται με το αντικείμενο που διδάσκει και στους οποίους στέλνει τους φοιτητές που ενδιαφέρονται γι' αυτούς. Οι φοιτητές δεν εποπτεύονται από τα μέλη ΔΕΠ κατά τη διάρκεια της άσκησής τους, γιατί το τμήμα δεν επιθυμεί να υπάρχει συνεποπτεία με το φορέα. Όσο ο φοιτητής εργάζεται, την εποπτεία του έχει ο υπεύθυνος του φορέα υποδοχής. Το πανεπιστήμιο ζητά από τους φοιτητές του, μετά την ολοκλήρωση της πρακτικής τους άσκησης, μια εργασία, στην οποία περιγράφουν με απλό, όχι αυστηρά ακαδημαϊκό τρόπο, το αντικείμενο απασχόλησής τους και προβαίνουν σε ένα είδος αξιολόγησης της δουλειάς που έκαναν. Η εργασία αυτή ελέγχεται από τον επιβλέποντα καθηγητή, διορθώνεται και με αυτόν τον τρόπο επανατροφοδοτείται ο φοιτητής αλλά και ελέγχεται και η εργασία που έκανε κατά την άσκησή του στο φορέα.

Ωστόσο, οι φοιτητές πάντα μπορούν να απευθύνονται στον επιβλέποντα καθηγητή τους για συμβουλές σε θέματα που πιθανόν ανακύπτουν κατά τη διάρκεια της άσκησής τους, ενώ, από την άλλη πλευρά, ο επιβλέπων καθηγητής φροντίζει να βρίσκεται σε τακτική επικοινωνία και να διατηρεί προσωπικές σχέσεις με τους υπεύθυνους του φορέα όπου ασκούνται οι φοιτητές της εποπτείας του. Αυτή η διαδικασία θεωρήθηκε ότι εξασφαλίζει κατά το δυνατόν τους φοιτητές από μια πιθανή εκμετάλλευσή τους από το φορέα υποδοχής:

«... Αυτό προσπαθούμε να το διαφυλάξουμε, να κάνουν οι φοιτητές μας μαύρη εργασία, ας πούμε. Και νομίζω ότι εκεί τα έχουμε καταφέρει, γιατί το ελέγχουμε πολύ προσωπικά, γι' αυτό και δεν αφήνουμε τους φοιτητές μας να πάνε να ασκηθούν όπου θέλουν εκείνοι.»

Οι οικονομικές προδιαγραφές του ΠΠΑ και οι συνέπειές τους. Το Πρόγραμμα Πρακτικής Άσκησης που προωθήθηκε από το Υπουργείο στα πανεπιστήμια έδωσε σε αυτά το πλαίσιο και την απαραίτητη οικονομική υποστήριξη για να το υλοποιήσουν. Αυτό αποτέλεσε την αφορμή για το συγκεκριμένο τμήμα να ξεκινήσει μια πιο πρακτική εφαρμογή των σπουδών του: «Πιστεύω ότι αυτό ήταν μια αφορμή, η χρηματοδότηση».

Συχνά όμως, οι όροι που έθετε το Υπουργείο σχετικά με την οικονομική διαχείριση ήταν δεσμευτικοί και περιόριζαν το εύρος των κινήσεων του τμήματος. Συγκεκριμένα, ένα περιφερειακό πανεπιστήμιο όπως αυτό του Ε.Υ.2, έχει

διαφορετικές ανάγκες να καλύψει από ένα κεντρικό πανεπιστήμιο, ακόμα κι αν πρόκειται να εφαρμόσουν το ίδιο πρόγραμμα. Για παράδειγμα, η τακτική του Υπουργείου να διαθέτει το μεγαλύτερο ποσοστό της χρηματοδότησης στις αμοιβές των φοιτητών δεν βοήθησε το περιφερειακό πανεπιστήμιο να υλοποιήσει το ΠΠΑ με τον τρόπο που θα ήθελε και επιπλέον, ένα μέρος των χρημάτων δεν έγινε δυνατό να απορροφηθεί:

«...οι όροι της χρηματοδότησης πολλές φορές μας περιόριζαν... ήταν μια πρακτική για παράδειγμα.. όσο περνάν και τα χρόνια, το μεγαλύτερο ποσοστό χρηματοδότησης να πηγαίνει σε αμοιβή των φοιτητών. Κι αυτό εμάς δεν μας βοηθούσε, γιατί δεν είχαμε τόσους πολλούς φοιτητές που θα κάλυπταν αυτό το ποσό και υπήρχε και πλαφόν στην αμοιβή που μπορούσες να δώσεις στους φοιτητές.. άρα έμεναν χρήματα τα οποία εμείς δεν μπορούσαμε να τα κάνουμε κάτι άλλο λόγω των όρων της χρηματοδότησης, που θα μπορούσαμε, εμείς είχαμε σκεφτεί αυτό με τα συνέδρια, μας βοηθούσε πάρα πολύ, κι αυτό ήταν από τα επιτυχημένα πράγματα που νομίζω ότι οργανώσαμε.»

Το όφελος των φοιτητών από το ΠΠΑ. Η άποψη του Ε.Υ.2 είναι ότι παρόλα αυτά, οι φοιτητές επωφελήθηκαν από το πρόγραμμα, καθώς τους δόθηκε η ευκαιρία να γνωρίσουν έναν ευρύτερο επιστημονικό και επαγγελματικό κόσμο. Οι φοιτητές του τμήματος φοιτούν σε ένα μικρό περιφερειακό πανεπιστήμιο, απομονωμένο ουσιαστικά από το σύγχρονο επιστημονικό και κοινωνικό-πολιτισμικό γίγνεσθαι. Μέσω του προγράμματος αυτού, τους δόθηκε η ευκαιρία να νοιώσουν μέλη αυτού του κόσμου, να

«δικτυωθούν με έναν τρόπο που αν ήταν στην ...[αναφέρει μια κεντρική πόλη] μπορεί να ήταν και πιο εύκολος»

Ο Ε.Υ.2 θεωρεί ότι

«... διευρύνονται οι ορίζοντές τους, σε σχέση με το τι είναι αυτή η γνώση με την οποία έρχονται σε επαφή στο δικό τους τμήμα»,

αποκτούν αυτοπεποίθηση γιατί μέσω της πρακτικής άσκησης προσεγγίζουν τον απλησίαστο και ξένο για αυτούς ακαδημαϊκό κόσμο του επιστημονικού πεδίου που «επέλεξαν» να σπουδάσουν κι αισθάνονται πιο ικανοί να κάνουν τα δικά τους βήματα μέσα σε αυτόν. Βελτιώνουν γενικότερα την εικόνα που έχουν για το τμήμα τους και νοιώθουν πιο σίγουροι και λιγότερο 'μόνοι' στον τομέα τους.

Επιπλέον, έρχονται σε επαφή με το πρωτογενές υλικό και τον τρόπο με τον οποίο το χειρίζεται ο επιστήμονας για να εξάγει γνώση από αυτό.

Ανταπόκριση των φοιτητών στο ΠΠΑ. Αλλά και οι ίδιοι οι φοιτητές φαίνεται να διακρίνουν αυτή την «ευκαιρία» που τους προσφέρει το ΠΠΑ, αφού, σύμφωνα με μαρτυρίες των υπευθύνων των φορέων υποδοχής που έχουν διατυπωθεί στον Ε.Υ.2, δείχνουν μεγαλύτερη αφοσίωση, συνέπεια και ενδιαφέρον από φοιτητές άλλων τμημάτων.

Ο Ε.Υ.2 είναι ιδιαίτερα ικανοποιημένος από την ανταπόκριση των φοιτητών στο ΠΠΑ. Το γεγονός ότι έχει παρακολουθήσει συστηματικά τις διαδικασίες, του επιτρέπει να έχει ξεκάθαρη άποψη για την επιτυχημένη στάση των φοιτητών απέναντι στις απαιτήσεις των φορέων :

«Εκεί η ανταπόκριση ήταν καταπληκτική, δηλαδή εγώ πραγματικά έμεινα έκπληκτ.. και δεν το περίμενα κιόλας από το πόσο θερμά αγκάλιασαν αυτό το πράγμα, δηλαδή έδειξαν τον καλύτερό τους εαυτό, αυτό είχα πολλές ευκαιρίες να το διαπιστώσω... αλλά πολλές φορές σε δύσκολες συνθήκες έδειξαν και ικανότητες που δεν θα τις περίμενα..»

Μια άλλη κίνηση του πανεπιστημίου, που όμως δεν βρήκε την ανάλογη ανταπόκριση από τους φοιτητές που δεν συμμετείχαν στο πρόγραμμα, είναι η παρακολούθηση της ημερίδας που οργανώνεται στο τέλος του έτους και στην οποία παρουσιάζονται τα πεπραγμένα του προγράμματος αλλά και οι απόψεις, οι εμπειρίες και οι προβληματισμοί των φοιτητών που συμμετείχαν στο πρόγραμμα. Επιπλέον, σκοπός της ημερίδας είναι και η ενημέρωση των νέων φοιτητών ή των φοιτητών που δεν έχουν συμμετάσχει στο ΠΠΑ. Αυτός ο σκοπός δεν έχει επιτευχθεί κι ένας λόγος μπορεί να είναι, σύμφωνα πάντα με την άποψη του Ε.Υ.2, ότι το ΠΠΑ είναι ένας νέος θεσμός για το τμήμα, που δεν έχει ακόμη εδραιωθεί στις συνειδήσεις των φοιτητών. Καθώς η ζήτηση για συμμετοχή στο ΠΠΑ έχει αυξητικές τάσεις, θεωρεί ότι

«οι φοιτητές ήθελαν χρόνο για να συνειδητοποιήσουν τι είναι αυτό».

Πιστεύει ότι στο ΠΠΑ ανταποκρίθηκαν οι πιο «αδύναμοι» φοιτητές, οι οποίοι αποτελούν και την πλειονότητα στο τμήμα αυτό. Αυτό το εξηγεί υποστηρίζοντας την άποψη ότι αυτοί είναι οι φοιτητές που κυρίως βλέπουν το πρόγραμμα ως «ευκαιρία» για να προσεγγίσουν τον «ανοίκειο» για αυτούς ακαδημαϊκό χώρο της γνώσης, καθώς δεν έχουν ανάλογα εφόδια από το οικογενειακό ή κοινωνικό τους περιβάλλον. Αυτό δεν σημαίνει ότι δεν ανταποκρίθηκαν και οι «καλοί» φοιτητές, αλλά η πλειονότητα αφορά τους πιο αδύναμους φοιτητές.

Ένα ακόμη μεγάλο πρόβλημα είναι ότι οι φοιτητές αυτοί εργάζονται κατά τη διάρκεια των σπουδών τους, γεγονός που δεν τους επιτρέπει να συμμετέχουν στο πρόγραμμα, κυρίως όταν οι φορείς στους οποίους πρόκειται να ασκηθούν βρίσκονται μακριά από τον τόπο εργασίας τους.

Το όφελος του πανεπιστημίου από το ΠΠΑ. Αλλά και το πανεπιστήμιο ωφελείται παράλληλα με τους φοιτητές του, κυρίως όταν προσπαθεί να «συναντηθεί» και να συνομιλήσει εκτός των ορίων του ακαδημαϊκού χώρου με φορείς που δρουν σε αντίστοιχους γνωστικούς τομείς :

«... νομίζω ότι το κέρδος είναι πάντα όταν κι εμείς οι ίδιοι ανοίγουμε σαν πανεπιστήμιο στον έξω κόσμο ας πούμε..»

Με αυτόν τον τρόπο το τμήμα κερδίζει κύρος και ενισχύει την εικόνα του κυρίως έναντι των φοιτητών του, μια και εντυφεί σε ένα γνωστικό πεδίο χωρίς ιδιαίτερη παράδοση στην Ελλάδα, το οποίο δεν δίνει στους φοιτητές του μια συγκεκριμένη επαγγελματική ταυτότητα:

«Αρα, θέλω να πω, να βγούμε λίγο έξω από αυτό, νομίζω ότι όλοι κερδίζουν, ότι εντάξει, δεν είναι τόσο.. ρε παιδί μου, δεν είμαστε εμείς κι εμείς, μόνοι μας σε όλο αυτό.»

Το όφελος για τους Φ.Υ. Ο Ε.Υ.2 βλέπει οφέλη και για τους φορείς υποδοχής που συμμετέχουν στο ΠΠΑ. Το κυριότερο και το πιο κοινό για όλους είναι η σχέση με το πανεπιστήμιο, η επαφή με τον ακαδημαϊκό κόσμο και ίσως η ενημέρωση, οι πληροφορίες που θα έχουν από εκεί για τα νέα δεδομένα και τις εξελίξεις στο χώρο που τους ενδιαφέρει ερευνητικά και επιστημονικά:

«Αλλά ένα κίνητρο αρκετά κοινό σε όλους είναι ότι τους φορείς τους ενδιέφερε η ανταλλαγή με το πανεπιστήμιο.»

Είναι πολύ χαρακτηριστικό ότι οι φορείς προσπαθούσαν να κρατήσουν «ζωντανή» τη σχέση τους με το πανεπιστήμιο, παρακολουθούσαν τις ενημερωτικές ημερίδες που αυτό διοργάνωνε για την πρακτική άσκηση και έδειχναν μεγάλο ενδιαφέρον για τον ακαδημαϊκό χώρο. Αυτό δεν παραβλέπει το γεγονός ότι μέσω του προγράμματος οι φορείς «εξασφάλιζαν υπαλλήλους» για τη διεκπεραίωση εργασιών, τις οποίες δεν θα μπορούσαν να ολοκληρώσουν χωρίς να επιβαρυνθούν οικονομικά. Για αυτούς τους λόγους η ανταπόκριση της μεγάλης πλειοψηφίας των φορέων στο κάλεσμα του πανεπιστημίου για συνεργασία ήταν παραπάνω από θετική.

Η ανταπόκριση των Φ.Υ. στο ΠΠΑ. Η συνεργασία μαζί τους ήταν ομαλή στις περισσότερες περιπτώσεις, και οι φορείς ικανοποιητικά προετοιμασμένοι για τη συμμετοχή τους στο πρόγραμμα και την υποδοχή των φοιτητών στους χώρους τους. Όταν, σπάνια, παρουσιάζονταν προβλήματα, μέσα από το διάλογο και τη συνεργασία το πρόγραμμα της πρακτικής άσκησης σχεδιαζόταν εκ νέου. Στις ελάχιστες περιπτώσεις που η συνεργασία με κάποιο φορέα διακόπηκε, ήταν όταν ο εκεί υπεύθυνος δεν ήταν διατεθειμένος να αφιερώσει τον ανάλογο χρόνο που απαιτούνταν για την ενημέρωση και εκπαίδευση των φοιτητών, με αποτέλεσμα οι φοιτητές να επιφορτίζονται με ανούσιες εργασίες.

Σε κάποιες περιπτώσεις, η συνεργασία με το φορέα συνεχίστηκε και μετά το τέλος της πρακτικής άσκησης του φοιτητή, με την πρόσληψη του τελευταίου με μικρή σύμβαση προκειμένου να περατωθεί κάποιο έργο. Ωστόσο, δεν έγινε μέχρι στιγμής

δυνατό να ξεκινήσει κάποια άλλη συνεργασία με φορείς, κάποιο κοινό ερευνητικό πρόγραμμα για παράδειγμα, αλλά τουλάχιστον

«... υφιστάμενες συνεργασίες σε άλλα επίπεδα μπορέσαμε να τις καλλιεργήσουμε περαιτέρω...»

Οπωσδήποτε, όποια συνεργασία προκύψει με τους φορείς είναι αποδεκτή και αποζητείται, αλλά θα πρέπει πάντα να βρίσκεται ο κατάλληλος τρόπος για να οργανώνεται και να αποφέρει οφέλη και για τις δύο πλευρές.

Το ΠΠΑ ως μέσο για τη διαμόρφωση σχέσεων πανεπιστημίου & Φ.Υ. Εκτιμά ότι, τελικά, αυτό που κατά κύριο λόγο ενδιαφέρει τους φορείς είναι η επαφή τους με τον ακαδημαϊκό χώρο, η ανταλλαγή απόψεων και πληροφοριών και η ανάπτυξη συνεργασιών. Όπως έχει τονίσει και ένας επιστημονικός υπεύθυνος άλλου πανεπιστημίου, παρά τα πλούσια τις περισσότερες φορές επιστημονικά και επαγγελματικά προσόντα των ανθρώπων που συναντά κανείς στους φορείς, η εκπαιδευτική διάσταση της πρακτικής άσκησης τους ενδιαφέρει ιδιαίτερα. Επιπλέον, θεωρούν το πανεπιστήμιο κέντρο των επιστημονικών εξελίξεων στον τομέα τους και ενδιαφέρονται για την ανάπτυξη συνεργασιών με το ίδιο το ίδρυμα αλλά και το μελλοντικό ανθρώπινο δυναμικό που θα προέλθει από εκεί και θα στελεχώσει ενδεχομένως τους επαγγελματικούς τους χώρους.

Μειονεκτήματα και αναγκαίες αλλαγές στο ΠΠΑ. Ένα από τα κυριότερα προβλήματα που βλέπει ο Ε.Υ.2 στο πρόγραμμα είναι οι όροι της χρηματοδότησης, οι οποίοι, όπως προαναφέρθηκε, δεν επέτρεπαν στο πανεπιστήμιο να οργανώσει με το δικό του τρόπο τις διάφορες φάσεις του προγράμματος. Αναφέρθηκε ήδη το παράδειγμα των ημερίδων – το οποίο θα συζητηθεί στη συνέχεια – που προσπάθησε να οργανώσει το τμήμα και που δεν μπόρεσε να συνεχιστεί παρά το όφελος που προέκυπτε, λόγω των περιορισμών στον τρόπο διαχείρισης των οικονομικών πόρων του ΠΠΑ.

Ένα άλλο μειονέκτημα που αναφέρεται είναι ο χρόνος που πραγματοποιείται η πρακτική άσκηση, δηλαδή οι μήνες Ιούλιος και Αύγουστος, μια περίοδος που δεν είναι η πιο κατάλληλη για τους φορείς να έχουν αυτές τις δραστηριότητες που απαιτούνται και να μπορέσουν να εντάξουν σε αυτές τους ασκούμενους φοιτητές. Επιπλέον, κάποιοι φορείς υπολειτουργούν αυτή την περίοδο, λόγω των καλοκαιρινών αδειών, με συνέπεια οι φοιτητές απλώς να αναπληρώνουν τυπικά τους υπαλλήλους του φορέα, και να μην ασχολούνται με ουσιαστικές εργασίες.

Οι περισσότεροι φοιτητές του συγκεκριμένου πανεπιστημίου συνήθως εργάζονται σε όλη τη διάρκεια της χρονιάς και το καλοκαίρι. Η έλλειψη φορέων υποδοχής στον τόπο όπου βρίσκεται το πανεπιστήμιο και όπου εργάζονται οι

φοιτητές δημιουργεί προβλήματα στη συμμετοχή των τελευταίων στο πρόγραμμα, καθώς δεν τους είναι εύκολο να αφήσουν τις εργασίες τους για να ασκηθούν με αισθητά λιγότερα χρήματα κάπου μακριά.

Αυτό όμως που πραγματικά απασχολεί τον Ε.Υ.2 και που θα ήθελε ουσιαστικά να αλλάξει στο ΠΠΑ, είναι να συνδεθεί πιο έντονα η πρακτική άσκηση με τα μαθήματα του τμήματος. Το όφελος από αυτό θα είναι ότι ο φοιτητής θα γίνεται ικανός να μεταφέρει την εμπειρία της πρακτικής του άσκησης στο πανεπιστήμιο και να την μετασχηματίζει σε κάτι πιο βαθύ και ουσιαστικό. Με τις παρούσες συνθήκες, το ΠΠΑ απευθύνεται σε φοιτητές του τρίτου και του τέταρτου έτους, με προτεραιότητα σε αυτούς του τέταρτου έτους. Αυτό σημαίνει ότι ο φοιτητής κάνει την πρακτική του και μετά αποφοιτά, με αποτέλεσμα να μην μπορεί ουσιαστικά να «εξαργυρώσει» την εμπειρία του από το πρόγραμμα μέσα στο πανεπιστήμιο. Για αυτό, η ενδεχόμενη επέκταση του ΠΠΑ στους φοιτητές των μικρότερων ετών ίσως βοηθούσε προς αυτή την κατεύθυνση, γιατί θα είχε στόχο να δημιουργεί ένα ερέθισμα στο φοιτητή, ένα ειδικό ενδιαφέρον, το οποίο θα μπορεί να πλαισιώνει με την επιστροφή του στο πανεπιστήμιο μέσα από τα μαθήματά του και έτσι να αναδεικνύει και να υποστηρίζει αναλόγως τα γνωστικά του ενδιαφέροντα.

Πιο γενικά, ο Ε.Υ.2 εκτιμά ότι ο βασικός στόχος του τμήματος, που ήταν να εξοικειωθούν οι φοιτητές με το γνωστικό τους αντικείμενο, πέτυχε, αλλά χρειάζεται τα μέλη ΔΕΠ να αναστοχαστούν το πρόγραμμα πρακτικής άσκησης και να του δώσουν μια άλλη δυναμική. Ένα σημείο που θεωρεί ότι έχει ανάγκη αυτή την αναπροσαρμογή είναι ο τρόπος με τον οποίο μπορεί να συστηματοποιηθεί η εργασία των φοιτητών στους φορείς έτσι ώστε να ξεφεύγει από την σχετικά περιορισμένη γνωστική σημασία που έχει σήμερα σε κάποιες πραγματώσεις της. Το παράδειγμα των ασκήσεων σε ιστορικά αρχεία είναι ενδεικτικό:

« Τα αρχεία, ας πούμε, που είναι ένα δυνατό μας χαρτί, θέλω να πω με την έννοια ένα αρχείο είναι ένας πολύ συγκροτημένος χώρος, ή τέλος πάντων έχει τις προδιαγραφές να είναι συγκροτημένος, και έχει, εντάσσει τους φοιτητές με έναν σχετικά εύκολο τρόπο. Υπάρχουν πάντα δουλειές ταξινόμησης να κάνουν οι φοιτητές και συνήθως αυτό κάνουν. Αυτό όμως έχει για τους φοιτητές και μια περιορισμένη γνωστική σημασία, γιατί οι φοιτητές μας δεν είναι αρχειονόμοι, δεν εκπαιδεύονται για αυτό, άρα θέλω να πω, δεν έχουμε βρει έναν τρόπο για παράδειγμα, να μπορέσουν στο αρχείο να κάνουν ένα πάρα πέρα βήμα στο γνωστικό πεδίο.»

Ο αναστοχασμός και η επανατροφοδότηση για την καλύτερη υλοποίηση του ΠΠΑ που προαναφέρθηκε, επιτεύχθηκε και μέσω της ημερίδας που πραγματοποιήθηκε για

δύο-τρεις συνεχείς χρονιές, στο τέλος του έτους, κι αφού είχε ολοκληρωθεί η πρακτική άσκηση των φοιτητών. Εκεί, τόσο τα εμπλεκόμενα στο πρόγραμμα μέλη ΔΕΠ όσο και οι φοιτητές αλλά και οι φορείς υποδοχής, είχαν την ευκαιρία να μιλήσουν για την εμπειρία τους από το πρόγραμμα, να εκφράσουν σκέψεις και προβληματισμούς τους και να προβούν σε επισημάνσεις, με στόχο την καλύτερη οργάνωση του ΠΠΑ. Η δυναμική αυτών των ημερίδων έγκειται στο γεγονός ότι είχαν την ευκαιρία να συζητήσουν και να ανταλλάξουν εμπειρίες και οι τρεις κατηγορίες εμπλεκομένων στο πρόγραμμα, να αναστοχαστούν και να διορθώσουν αδυναμίες και ελλείψεις:

«... ήταν πολύ δυναμικό πράγμα το ότι διασταυρωνόταν η οπτική του φορέα, των φοιτητών και η δική μας και μια πολύ καλή ευκαιρία για να σκεφτούμε...»

Η στάση του Ε.Υ. και των μελών ΔΕΠ έναντι των ευρωπαϊκών & εθνικών πολιτικών. Η οργάνωση και η υλοποίηση του ΠΠΑ δεν είναι απλή υπόθεση και γίνεται ακόμη πιο περίπλοκη αν λάβει κανείς υπόψη του την έλλειψη χρηματοδότησης των επόμενων φάσεων του προγράμματος από το Υπουργείο μέχρι τη στιγμή της συνέντευξης. Αυτό, σε συνδυασμό με τη γενικότερη υποχρηματοδότηση των πανεπιστημίων από το ΥΠΕΠΘ δημιουργεί αρνητικές στάσεις για το ΠΠΑ σε πολλά από τα μέλη ΔΕΠ του τμήματος. Ο Ε.Υ.2 εκτιμά ότι για κάποιους διδάσκοντες δεν ήταν, κι ίσως ακόμη δεν είναι, εξ ορισμού θετική η στάση τους απέναντι σε προγράμματα που προωθούνται από το ΥΠΕΠΘ αλλά χρηματοδοτούνται από την Ευρωπαϊκή Ένωση, κι αποτελούν ουσιαστικά ευρωπαϊκές πολιτικές. Οι λόγοι που τους κάνουν να είναι διστακτικοί, να κρατούν αποστάσεις και να μην συντάσσονται με τέτοιες εκπαιδευτικές πολιτικές είναι ιδεολογικοί κυρίως:

«... γιατί νομίζω ότι και μέχρι τότε υπήρχε και μια πολύ διστακτική στάση απέναντι στο να ενταχθούμε σε τέτοιου τύπου πολιτικές, εκπαιδευτικές πολιτικές. Νομίζω ότι είχε να κάνει με ιδεολογικούς λόγους, με πολλά πράγματα, και ήταν μια εποχή που κάπως άρχισε να σπάει αυτό το πράγμα, δηλαδή το να κρατήσουμε αποστάσεις από την ευρωπαϊκή χρηματοδότηση, ας πούμε.»

Οι στάσεις αυτές σχετίζονται άμεσα με την υποχρηματοδότηση των πανεπιστημίων από το Υπουργείο και τη μετάθεση της ευθύνης του, μέσω προγραμμάτων, στην Ευρωπαϊκή Ένωση, αλλά και από τους όρους που τίθενται τόσο από το Υπουργείο όσο και από την Ευρωπαϊκή Ένωση για την υλοποίηση των προγραμμάτων αυτών:

«... αντί να δίνει το κράτος, να χρηματοδοτεί με συστηματικό τρόπο δραστηριότητες του πανεπιστημίου, μεταφέρεται αυτή η χρηματοδότηση, γίνεται μάλλον μέσω των ευρωπαϊκών χρημάτων, τα οποία έχουν κάποιες προδιαγραφές, που είναι η ισότητα των

φύλων για παράδειγμα, άρα σου περιορίζει και το.. μάλλον καθορίζει με έναν στενό τρόπο και το αντικείμενο στο οποίο εσύ θα δουλέψεις.»

«Εγώ τουλάχιστον έχω την επιφύλαξη ότι αντί να υπάρχει μια κρατική χρηματοδότηση, αποσύρονται χρήματα από το πανεπιστήμιο, δηλαδή όλο και μειώνεται η χρηματοδότηση... θέλω να πω, καταλήγουμε να μην έχουμε χαρτί πολλές φορές, κι αν δεν είχαμε ένα μεταπτυχιακό που λειτουργεί με ΕΠΕΑΕΚ, δεν θα είχαμε χαρτί. Οπότε φυσικά είσαι επιφυλακτικός, γιατί αν ανοίξεις την πόρτα σε αυτό, θα εγκαθιδρυθεί αυτό το πράγμα...»

Εκτιμάται, πάντως, ότι οι χρηματοδοτήσεις των πανεπιστημίων μέσω ευρωπαϊκών προγραμμάτων έχουν έναν συγκυριακό και ευκαιριακό χαρακτήρα, γι' αυτό πολλά μέλη ΔΕΠ, ασχέτως αν συμμετέχουν στο ΠΠΑ, είναι επιφυλακτικά απέναντι στη λογική αυτών των χρηματοδοτήσεων, από το φόβο μήπως εγκαθιδρυθούν αυτές οι πρακτικές, αποκτήσουν πιο μόνιμο χαρακτήρα και αποτελέσουν την αρχή διαφόρων δυσλειτουργιών στον πανεπιστημιακό χώρο. Θεωρούν ότι έτσι:

«... είναι σαν να συνυπογράφουμε κι εμείς την ελλιπή χρηματοδότηση του πανεπιστημίου και τη χρηματοδότησή του μέσω οδών που δεν είναι οι καλύτερες και που δεν έχουν τα ίδια ενδιαφέροντα με σένα, τις ίδιες προτεραιότητες με σένα. Οπότε, το δικό μας τμήμα σαν σύνολο είχε μια πολύ κριτική στάση απέναντι σε αυτή... σε αυτού του τύπου τη στροφή του πανεπιστημιακού έργου και των πανεπιστημιακών δραστηριοτήτων.»

Πώς προσανατολίζεται έναντι του ΠΠΑ. Για τον Ε.Υ.2 το ΠΠΑ γίνεται αντιληπτό ως «άνοιγμα» του πανεπιστημίου σε χώρους και φορείς (Μουσεία, Ιστορικά Αρχεία, Βιβλιοθήκες) που συνδέονται επιστημονικά και γνωστικά με τα αντικείμενα σπουδών του. Υπάρχουν πολλοί τρόποι τους οποίους θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει το πανεπιστήμιο για να προσεγγίσει τους παραπάνω φορείς, αλλά το ΠΠΑ έδωσε την αφορμή για να ξεκινήσει μια τέτοια προσπάθεια. Το πρόγραμμα εδώ λειτούργησε ως κίνητρο για την επαφή συγγενών γνωστικά χώρων:

«... για κάποιους συναδέλφους και για μένα ήταν ευκαιρία να βρούμε συνεργασίες και έξω από το πανεπιστήμιο, που θα μας ενδιέφεραν και μας.»

Για κάποια άλλα μέλη ΔΕΠ λειτούργησε θετικά το γεγονός ότι μέσω του ΠΠΑ μπόρεσαν να αξιοποιήσουν ήδη εγκαθιδρυμένες σχέσεις με εξωτερικούς φορείς.

Η πρακτική άσκηση νοηματοδοτήθηκε στο τμήμα αυτό ως μια εκπαιδευτική και βαθιά γνωστική διαδικασία, γι' αυτό ακόμη και ο τρόπος επιλογής των φορέων όπου θα ασκούσαν οι φοιτητές ήταν προσανατολισμένος ανάλογα:

«... να συγκλίνουμε στον τρόπο που εμείς εκπαιδεύουμε τους φοιτητές μας και με τον τρόπο που θα τους εκπαίδευε ο φορέας.»

Ο Ε.Υ.2 ενδιαφέρεται για την όσο το δυνατόν πιο ουσιαστική επιστημονική προσέγγιση της γνώσης μέσω των ευκαιριών που προσφέρει η πρακτική άσκηση κατά την εργασία των φοιτητών σε ιστορικά αρχεία και «αγωνιά» για το αν οι φοιτητές:

«... μπορέσουν να χρησιμοποιήσουν γνώσεις ιστορικές ή γνώσεις, μεθόδους που παίρνουν από το πανεπιστήμιο και να κάνουν μια συγκεκριμένη δουλειά που θα έχει να κάνει με την επεξεργασία του υλικού, ας πούμε, που βρίσκει κανείς στο αρχείο.»

Η επιστημονική και γνωστική διάσταση με την οποία αντιμετωπίζει την πρακτική άσκηση διαφαίνεται και από τις αλλαγές που επιθυμεί να επιφέρει στο ΠΠΑ, έτσι ώστε αυτό να λειτουργεί περισσότερο εκπαιδευτικά για τους φοιτητές:

«Κοιτάχτε, αν είχα τη δυνατότητα να αλλάξω,... είναι να μπορέσουμε να στήσουμε έτσι την πρακτική άσκηση που να συνδέεται πιο στενά με τα μαθήματα.»

Στο συγκεκριμένο τμήμα, η πρακτική άσκηση δεν θεωρείται μάθημα και δεν διαθέτει διδακτικές μονάδες. Η εργασία που παραδίδουν οι φοιτητές μετά το πέρας της πρακτικής τους, όπως προαναφέρθηκε, δεν αποτελεί εργαλείο αξιολόγησης του φοιτητή αλλά μια προσπάθεια συνειδητοποίησης της ωφέλειας που προέκυψε για το φοιτητή από τη συμμετοχή του στο ΠΠΑ. Θεωρήθηκε ότι η αντιμετώπιση της πρακτικής άσκησης ως μάθημα θα είχε ως αποτέλεσμα αυτή να χάσει το χαρακτήρα της ευρύτερης εμπειρίας που θέλει να της προσδώσει το τμήμα. Έτσι, επικράτησε η άποψη η πρακτική άσκηση να αποτελεί «μια εμπειρία περισσότερο και όχι μια αυστηρά γνωστική διαδικασία», η οποία μπορεί και να ματαιώνει τον άλλο χαρακτήρα της. Παρόλο λοιπόν που η πρακτική άσκηση νοηματοδοτήθηκε με αυτή την έννοια και δεν μπορεί να είναι ισότιμη με τα άλλα μαθήματα, επηρέασε σε ένα σημείο το πρόγραμμα σπουδών του τμήματος, όχι όμως αυτόνομα αλλά στο πλαίσιο μιας ευρύτερης λογικής, η οποία αναγνώριζε την εφαρμοσμένη διάσταση που πρέπει να έχουν οι σπουδές στο τμήμα. Έτσι, καθιερώθηκε το σεμινάριο που ονομάζεται «Πρακτική Άσκηση» και το οποίο έγινε υποχρεωτικό για δύο εξάμηνα. Στο σεμινάριο αυτό οι φοιτητές προσπαθούν να εμβαθύνουν σε ένα θέμα που δούλεψαν σε κάποιο μάθημα. Χρησιμοποιούν τις ανάλογες πηγές καθώς και πρωτογενές υλικό, και εισάγονται στη διαδικασία χειρισμού αυτού του υλικού προκειμένου να εξαχθούν επιστημονικά συμπεράσματα. Κι ενώ πολλοί είναι επιφυλακτικοί απέναντι στο ζήτημα της σχέσης θεωρίας και πράξης στις επιστήμες της Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, η πρακτική άσκηση θέτει εκ νέου το ζήτημα, γιατί

«.. αναγκαστικά [ο φοιτητής] βρίσκεται μέσα σε χώρους που κάνουν εφαρμοσμένη δουλειά, δηλαδή παίρνουν τις τάδε συνεντεύξεις και πρέπει να τις παρουσιάσουν με έναν ορισμένο τρόπο.»

Μια άλλη εκπαιδευτική διάσταση της πρακτικής άσκησης είναι η προσωπική σχέση που αναπτύχθηκε ανάμεσα στους φοιτητές και τα μέλη ΔΕΠ που τους επέβλεπαν. Ως εκ τούτου, οι φοιτητές απέκτησαν μεγαλύτερο ενδιαφέρον για το αντίστοιχο μάθημα, αντάλλαξαν πιο εύκολα απόψεις στο πλαίσιο του μαθήματος μαζί τους και φάνηκαν να κινούνται λίγο πιο άνετα στον ακαδημαϊκό χώρο που πριν τους ξένιζε. Τελικά, ίσως το μεγαλύτερο εκπαιδευτικό κέρδος από την πρακτική άσκηση να είναι η αυτοπεποίθηση των φοιτητών:

«Δηλαδή θεωρούν ότι δεν είναι απλησίαστος αυτός ο κόσμος της γνώσης όσο μπορεί να τους φαίνεται μέσα στην τάξη. Και άρα τολμούν ίσως να κάνουν κι αυτοί μερικά βήματα προς το ότι κι αυτοί θα μπορούσαν κάτι να κάνουν με αυτό.»

Η πρακτική άσκηση δεν έχει γι' αυτόν επαγγελματική χροιά και προσπαθεί να διαφυλάξει και να τονίσει τον γνωστικό ρόλο που της αποδίδει. Έτσι, οι φοιτητές προφυλάσσονται κατά το δυνατόν από εργασίες που δεν έχουν να προσφέρουν στον επιστημονικό και γνωστικό τομέα.

Ο Ε.Υ.3 υπηρετεί σε περιφερειακό πανεπιστήμιο, σχετικά νέο, το οποίο δέχεται φοιτητές από την κεντρική και βόρεια Ελλάδα.

Γιατί το τμήμα ενεπλάκη στο ΠΠΑ. Στο τμήμα του Ε.Υ.3 ακολουθήθηκε η απαιτούμενη, σύμφωνα με την προκήρυξη του ΥΠΕΠΘ, διαδικασία για τη συμμετοχή στο Πρόγραμμα Πρακτικής Άσκησης, δηλαδή υπεβλήθη πρόταση συμμετοχής και ακολούθησε η έγκρισή της από τη Γενική Συνέλευση του τμήματος. Το Τμήμα ενδιαφέρθηκε για το ΠΠΑ καθώς είναι ένα νέο και «αρκετά δυναμικό» τμήμα, στο οποίο επικρατεί η λογική της συμμετοχής σε τέτοιου είδους δραστηριότητες, καθώς τα μέλη ΔΕΠ τις αντιμετωπίζουν θετικά και θεωρούν ότι αυτές μπορούν να βοηθήσουν και στην ανάπτυξη του τμήματος, και «φυσικά» τους φοιτητές. Επιπλέον, το ΠΠΑ είναι μια χρηματοδοτούμενη δραστηριότητα, γεγονός που έκανε το τμήμα να το δει ως έναν τρόπο για να έχει στη διάθεσή του λίγα χρήματα και να κάνει ορισμένα πράγματα, όπως π.χ.

« να βοηθήσει ώστε να κρατήσουμε τους ανθρώπους που βοηθάνε ας πούμε .. στα εργαστήρια.»

Κι αυτό, διότι η οικονομική κατάσταση των πανεπιστημίων είναι άσχημη σήμερα και η χρηματοδότησή τους «άθλια». Αλλά πιστεύει ότι το τμήμα του θα συνέχιζε την πρακτική άσκηση ακόμη κι αν δεν υπήρχε χρηματοδότηση, αφού αναγνωρίζει, όπως επισημαίνει και πιο κάτω, τη σημασία της για το τμήμα και τους φοιτητές του:

«Εγώ θα το 'θελα πολύ να υπήρχε ένας τρόπος να το κάνουμε αυτό [το ΠΠΑ] και χωρίς την εξάρτηση από τη χρηματοδότηση του υπουργείου, δεν ξέρω πώς μπορεί να είναι αλλά νομίζω θα έπρεπε κάτι να μπορούμε να κάνουμε. Κυρίως να στηρίζουμε τα παιδιά και την εικόνα του τμήματος.»

Για το πανεπιστήμιο, σημασία έχει, και είναι στόχος του, να μπορεί να δείχνει τόσο στους φοιτητές του όσο και στον έξω κόσμο, αυτόν της αγοράς εργασίας, «ένα πρόσωπο», να κάνει δηλαδή αισθητή την παρουσία του στο τοπικό και σε ένα υπερτοπικό – όσο αυτό είναι δυνατό για τα δεδομένα του πανεπιστημίου- δίκτυο εργασιακών χώρων, οι οποίοι θα αναγνωρίζουν την επιστημονική οπτική του και τις κατευθύνσεις του, με θετικές εξ αυτού συνέπειες τόσο για το ίδιο το τμήμα όσο και για τους αποφοίτους του.

Βασικό στόχο για τους φοιτητές από τη συμμετοχή του τμήματος στο πρόγραμμα αποτελεί αυτό καθεαυτό το αντικείμενο της πρακτικής άσκησης, το οποίο κινητοποίησε το ενδιαφέρον των μελών ΔΕΠ γιατί εκτίμησαν ότι μέσω του ΠΠΑ θα βοηθήσουν τους φοιτητές να καταλάβουν :

«τι μπορούν να κάνουν με αυτά που μαθαίνουν εκεί μέσα [στο τμήμα].»,

καθώς τα τμήματα των ανθρωπιστικών σπουδών συνεχώς υποβαθμίζονται στην αγορά εργασίας. Κι έχει μεγάλη σημασία για τους διδάσκοντες να βοηθούν τους φοιτητές να καταλαβαίνουν την αξία των σπουδών τους, για να αντιμετωπίζουν πιο δυναμικά τις δυσκολίες στην ανεύρεση εργασίας.

Γιατί ανέλαβε ως Ε.Υ. Ο Ε.Υ.3 ανέλαβε ως υπεύθυνος του προγράμματος στο τμήμα του την πρώτη του ακαδημαϊκή χρονιά εκεί, κι επειδή δεν ενδιαφερόταν κανένας άλλος· το είδε σαν «αγγαρεία», χωρίς να έχει ένα ειδικό ενδιαφέρον για αυτό.

Ο ρόλος του Ε.Υ. Θεωρεί ότι οι αρμοδιότητες του επιστημονικού υπεύθυνου του προγράμματος είναι συντονιστικού χαρακτήρα, ενώ πάντα υπάρχει στενή συνεργασία και συνεννόηση με τον διοικητικό υπεύθυνο του προγράμματος, ο οποίος κινεί τις διαδικασίες και έχει την ευθύνη των γραφειοκρατικών διαδικασιών. Το τμήμα αποτελείται από τρεις τομείς, και κάθε τομέας έχει το δικό του υπεύθυνο για το ΠΠΑ, ο οποίος κάνει τις επαφές για τους φορείς υποδοχής και τελικά καταρτίζει και οριστικοποιεί τον κατάλογο των συνεργαζόμενων φορέων. Ο Ε.Υ.3 συντονίζει όλες αυτές τις διαδικασίες, οργανώνει τις ενημερωτικές συναντήσεις των διδασκόντων με τους φοιτητές και, με το τέλος της πρακτικής άσκησης, επιβλέπει τη συγκέντρωση των απαιτούμενων εγγράφων, προβαίνει στον έλεγχο τους και συντάσσει την τελική έκθεση, ένα είδος απολογισμού, η οποία δημοσιοποιείται στη γενική συνέλευση του

τμήματος και αποστέλλεται και στο ΕΠΕΑΕΚ. Αλλά, επειδή ο Ε.Υ.3 ήταν αρχικά και ο υπεύθυνος του τομέα του για το ΠΠΑ, είχε ασχοληθεί συστηματικά και με τη σύνταξη του καταλόγου των συνεργαζόμενων φορέων, παράλληλα με τις προαναφερθείσες υποχρεώσεις του ως Ε.Υ. Ωστόσο, δεν ασχολείται με τα γραφειοκρατικά έγγραφα που απαιτούνται από τους φοιτητές και τους φορείς υποδοχής, τα οποία έχει αναλάβει ο διοικητικός υπεύθυνος, και απλώς διατηρεί την υψηλή εποπτεία σε αυτές τις διαδικασίες.

Η οργάνωση του ΠΠΑ. Όπως προαναφέρθηκε, βασικό μέρος της εργασίας που απαιτείται για την οργάνωση του προγράμματος έχει ο διοικητικός υπεύθυνος, ενώ ο Ε.Υ.3 έχει την εποπτεία των διαδικασιών αυτών. Ένα κεντρικό οργανωτικό θέμα που συνήθως επιτελεί ο Ε.Υ. είναι η επιλογή των φορέων υποδοχής και ο προσδιορισμός των κριτηρίων που χρησιμοποιούνται για την επιλογή αυτή. Ο Ε.Υ.3 θεωρεί ότι βασικός λόγος για να συνεργαστούν με έναν φορέα είναι αυτός να απασχολεί επιστήμονες που έχουν τα ίδια επιστημονικά ενδιαφέροντα με αυτά του τμήματος, καθώς και να είναι διαθέσιμοι. Αυτό σημαίνει οι φορείς να αναπτύσσουν ακριβώς τις δραστηριότητες που απαιτούνται προκειμένου να μπορούν να απασχολήσουν φοιτητές αλλά και ο υπεύθυνος που θα οριστεί εκεί – ο υπεύθυνος φορέα- να έχει τον απαιτούμενο χρόνο να ασχοληθεί με τους φοιτητές και να τους εντάξει στο κλίμα της εξειδικευμένης εργασίας την οποία επιτελεί ο φορέας. Υπάρχουν παραδείγματα φορέων υποδοχής, οι οποίοι ενώ είχαν εκφράσει τη διάθεση να συνεργαστούν με το πανεπιστήμιο, εντούτοις αυτό δεν έγινε εφικτό, διότι δεν διέθεταν, λόγω φόρτου εργασίας αλλά και λόγω της πολύ εξειδικευμένης εργασίας τους, τον χρόνο να ασχοληθούν ουσιαστικά με τους φοιτητές:

«Η Εφορεία [...] που κάνει καταγραφές και θέλει μια πιο εξειδικευμένη δουλειά, κι επειδή δεν έχει ανθρώπους, είναι πολύ λίγοι άνθρωποι, θέλει, ο υπεύθυνος θέλει σαν τρελός βοήθεια, αλλά δεν έχει το περιθώριο να τους μάθει {διδάξει}... Ή μια φορά, ας πούμε, το Μουσείο Ύδρευσης [...] που συνεργάστηκα, και το οποίο θέλει πάντα, θέλει έτσι μια δουλειά καταγραφών της συλλογής αρκετά ειδικευμένη, δεν μπορούσαν να ασχοληθούν.»

Η επικοινωνία με τους τελικούς φορείς υποδοχής στους οποίους ασκούνται οι φοιτητές γίνεται στην αρχή του προγράμματος, όταν οι φοιτητές παρουσιάζονται εκεί, για να διευθετηθούν οι λεπτομέρειες και τυχόν προβλήματα. Στη συνέχεια, η επικοινωνία επαναλαμβάνεται μετά το τέλος της πρακτικής άσκησης των φοιτητών, προκειμένου να γίνει δυνατή η συλλογή των απαραίτητων εγγράφων από τον φορέα υποδοχής τους για το πανεπιστήμιο. Σε αυτά περιλαμβάνονται και κάποια έγγραφα

αξιολόγησης, την οποία κάνει ο υπεύθυνος του φορέα για τους φοιτητές που είχε στον εργασιακό του χώρο.

Ένα ακόμη οργανωτικό θέμα είναι ότι οι φοιτητές λόγω της αδυναμίας τους να απομακρυνθούν από την πόλη όπου βρίσκεται το τμήμα τους, ζητούν να ασκηθούν σε φορείς που βρίσκονται μέσα στην πόλη. Εκτός του ότι οι φορείς αυτοί δεν επαρκούν για να καλύψουν τη ζήτηση, παράλληλα συμβαίνει πολλοί φοιτητές να ζητούν να ασκηθούν στον ίδιο φορέα, πράγμα τεχνικώς αδύνατο. Έτσι έχει τύχει να στείλουν φοιτητές να ασκηθούν σε φορείς που δεν αποτελούσαν την πρώτη επιλογή τους. Διαφαίνεται, εδώ, και η πρακτική που έχει υιοθετήσει το τμήμα, οι φοιτητές να επιλέγουν τον φορέα άσκησής τους, μέσα από έναν κατάλογο φορέων που έχουν συστήσει τα εμπλεκόμενα στο πρόγραμμα μέλη ΔΕΠ και ο οποίος εκτείνεται σε όλη την Ελλάδα.

Μετά το πέρας της πρακτικής άσκησης, διοργανώνονται συναντήσεις με όσους συμμετείχαν στο πρόγραμμα, στις οποίες οι φοιτητές εκφράζουν τις εμπειρίες τους και περιγράφουν τα προβλήματα που ίσως αντιμετώπισαν, τα οποία τα μέλη ΔΕΠ λαμβάνουν υπόψη τους στο σχεδιασμό του επόμενου ΠΠΑ.

Το όφελος των φοιτητών από το ΠΠΑ. Ο Ε.Υ.3 θεωρεί ότι ένα μεγάλο όφελος των φοιτητών από τη συμμετοχή τους στο ΠΠΑ είναι ότι μεγαλώνει η πιθανότητα εξεύρεσης εργασίας, αν και η πραγματικότητα έχει δείξει ότι αυτό δεν συμβαίνει και τόσο συχνά, διότι είναι πολύ λίγοι οι φοιτητές που θα κρατήσουν τελικά επαφή με το φορέα όπου ασκήθηκαν και θα βρουν εκεί δουλειά:

«... μην φανταστούμε τώρα ότι όλοι οι απόφοιτοι του πανεπιστημίου βρίσκουν δουλειά μέσω της πρακτικής άσκησης.»

Αλλά πιστεύει ότι υπάρχει και το καθαρά «γραφειοκρατικό» όφελος για τους φοιτητές, το γεγονός δηλαδή ότι η συμμετοχή τους στο ΠΠΑ πιστοποιείται, βεβαιώνεται επίσημα και αποτελεί ένα επιπλέον προσόν κατά την έξοδό τους στην αγορά εργασίας.

Τέλος, πιστεύει ότι οι φοιτητές, που έχουν τη δυνατότητα να ασκηθούν σε φορείς αναγνωρισμένους και με υψηλό κύρος, που όμως δεν βρίσκονται στην πόλη όπου εδρεύει το πανεπιστήμιο αλλά αρκετά μακρύτερα και με αισθητά υψηλότερο κόστος ζωής, ωφελούνται επιστημονικά πολύ περισσότερο από τους υπόλοιπους, γιατί τους δίνεται η ευκαιρία να εμβαθύνουν στο αντικείμενο σπουδών τους και να βρεθούν πιο κοντά στις επιστημονικές εξελίξεις του κλάδου τους.

Το πιο σημαντικό όμως όφελος είναι η επαφή των φοιτητών με τον κόσμο της εργασίας, κατά την οποία οι φοιτητές κοινωνικοποιούνται, μαθαίνουν να υπάρχουν ως εργαζόμενοι, με υποχρεώσεις, ωράριο, κ.τ.λ. Το γεγονός ότι έστω και για λίγο εργάζονται σε χώρους που έχουν άμεση σχέση με αυτό που σπουδάζουν, τους βοηθά ενδεχομένως να κατανοήσουν βαθύτερα τη γνώση που τους προσφέρει το τμήμα.

Η ανταπόκριση των φοιτητών στο ΠΠΑ. Παρόλα αυτά, δεν υπήρξε μέχρι στιγμής η ανάλογη, η αναμενόμενη καλύτερα, ζήτηση συμμετοχής από τους φοιτητές:

«... είχαμε τη δυνατότητα για περισσότερες θέσεις και δεν καλύφθηκαν... δεν είναι και η ζήτηση τόσο μεγάλη, δεν έρχονται όλα τα παιδιά...»

Ωστόσο ο Ε.Υ.3 έχει την αίσθηση ότι σε γενικές γραμμές οι φοιτητές το αποζητούν:

«Και βλέπω, ας πούμε, έρχονται και ρωτάνε, θα γίνει φέτος πρακτική άσκηση; Δηλαδή το θέλουν.»

Όσοι από αυτούς ανταποκρίθηκαν και συμμετείχαν, το έκαναν με μεγάλη προθυμία κι έδιναν τον καλύτερό τους εαυτό, με αποτέλεσμα οι εκθέσεις από τους φορείς υποδοχής να είναι κάτι παραπάνω από θετικές. Στο σημείο αυτό εκφράζει μια αμφιβολία για το κατά πόσο ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα αυτές οι πάντα θετικές εκθέσεις, καθώς ο κατάλογος των φορέων του τμήματος εκτείνεται σε όλη τη χώρα και ο έλεγχος, η εποπτεία της παρουσίας και εργασίας των φοιτητών εκεί είναι αδύνατη, θεωρεί όμως ότι οι περιπτώσεις αυτές είναι εξαιρετικά περιορισμένες. Η γενική εικόνα είναι πως οι φορείς εκφράζονται θετικά για την εργασία και την προθυμία των φοιτητών.

Ο Ε.Υ.3 δεν έχει σαφή εικόνα για το ποιοι φοιτητές ανταποκρίνονται στο ΠΠΑ, αλλά έχει εκτιμήσει ότι:

«.. τα καλά παιδιά είναι μέσα. Δηλαδή τα παιδιά που εγώ τουλάχιστον σαν δάσκαλος πια έχω ξεχωρίσει, χωρίς να λέω εγώ τίποτα, έρχονται.»

Η συμμετοχή των φοιτητών στο ΠΠΑ δεν επηρεάζει την εκπαιδευτική τους πορεία, καθώς η αξιολόγηση του υπεύθυνου του φορέα υποδοχής δεν αντιμετωπίζεται ως βαθμολογία. Ωστόσο, θεωρεί ότι κάποιοι φοιτητές ενδεχομένως αντιλαμβάνονται πιο εύκολα τη γνώση που τους προσφέρει το πανεπιστήμιο όταν έχουν ασκηθεί σε φορέα που έχει κοινά στοιχεία με αντίστοιχα μαθήματα:

«Μόνο μια φορά έχει τύχει σε μάθημα που έκανα εγώ, να καταλάβω ότι ένας φοιτητής που είχε κάνει πρακτική άσκηση σε σχετικό φορέα,... κατάλαβα ότι ήξερε μερικά πράγματα παραπάνω, είχε καταλάβει μερικά πράγματα παραπάνω...»

Η πρακτική άσκηση επηρέασε το πρόγραμμα σπουδών του τμήματος σε ένα μικρό μέρος, όταν τα μέλη ΔΕΠ του τομέα αρχαιολογίας έθεσαν το ζήτημα της διατήρησης

της υποχρεωτικότητας ενός μαθήματος, χωρίς το οποίο οι φοιτητές δεν θα μπορούσαν να παρακολουθήσουν την πρακτική άσκηση στις ανασκαφές.

Το όφελος του ΠΠΑ για το πανεπιστήμιο. Το μεγάλο όφελος από την ΠΑ για το πανεπιστήμιο είναι ότι συμβάλλει στη διεύρυνση των επαγγελματικών οριζόντων των αποφοίτων των ανθρωπιστικών σπουδών, οι οποίες σήμερα αντιμετωπίζουν σοβαρό πρόβλημα υποβάθμισης. Θεωρεί ότι είναι χρέος του πανεπιστημίου να φροντίσει ώστε οι απόφοιτοί του να έχουν μια καλύτερη τύχη στην αγορά εργασίας, να διεκδικούν δυναμικά θέσεις εργασίας, για να εξαληφθεί η

«ιδεοληψία γύρω από το τι πρέπει να σπουδάσει κανείς για να δουλέψει ...»

Το όφελος του ΠΠΑ για τους Φ.Υ. Από την άλλη πλευρά, όφελος από την πρακτική άσκηση έχουν και οι συνεργαζόμενοι φορείς, οι οποίοι μέσω του προγράμματος αποκτούν επιπλέον υπαλλήλους, χωρίς οικονομική επιβάρυνση και ολοκληρώνουν τις εργασίες τους.

Η ανταπόκριση των Φ.Υ. στο ΠΠΑ. Οι Φ.Υ. ανταποκρίνονται με προθυμία στη συνεργασία αυτή με το πανεπιστήμιο, γιατί γνωρίζουν ότι έχουν οφέλη να αποκομίσουν. Βέβαια υπήρξαν προβλήματα, τα οποία αφορούσαν το χρόνο που δεν ήταν διατεθειμένος να προσφέρει ο υπεύθυνος του φορέα στην εκπαίδευση των φοιτητών:

«Οπότε, υπάρχει μερικές φορές ένα πρόβλημα, στις περιπτώσεις που η δουλειά που θέλουν οι φορείς είναι αρκετά ειδικευμένη και δεν υπάρχει κανείς διατεθειμένος να βάλει το χρόνο που χρειάζεται για να εκπαιδεύσει πραγματικά τα παιδιά να κάνουν τη δουλειά σωστά.»

Σε γενικές γραμμές, δεν έχει αρνητική εικόνα για τον τρόπο που αντιμετώπισαν οι φορείς την πρακτική άσκηση, αλλά διευκρινίζει ότι αυτή η συνεργασία φοιτητών και φορέων εξαρτάται και από την κάθε περίπτωση ξεχωριστά. Έχει υπόψη του προβλήματα που ανέκυψαν και οδήγησαν τους φοιτητές μέχρι και να εγκαταλείψουν το πρόγραμμα, όπως και περιπτώσεις φορέων που έδειξαν καθαρά ότι δεν τους ενδιέφερε ουσιαστικά η όλη διαδικασία. Σε κάποιες από αυτές τις περιπτώσεις προσπαθούν και οι δυο πλευρές να βρουν με τη συζήτηση ένα κοινό σχέδιο δράσης για να συνεχιστεί η συνεργασία, σε κάποιες άλλες όμως η συνεργασία διακόπτεται. Από την άλλη υπάρχουν και αντίθετα παραδείγματα, όπως :

«... στο [...] που σας έλεγα, που είναι συνάδελφοι, ερευνητές, που ενδιαφέρονται πραγματικά, δώσαν στα παιδιά πιο δημιουργικές δουλειές να κάνουν, δουλειές δικές τους... θέλω να πω, υπάρχουν διαβαθμίσεις [στους φορείς] προφανώς.»

Το ΠΠΑ ως μέσο για τη διαμόρφωση σχέσεων πανεπιστημίου & Φ.Υ. Το πιο δυνατό και ουσιαστικό κίνητρο των φορέων για τη συμμετοχή τους στο ΠΠΑ είναι ότι έχουν

ανάγκη από προσωπικό. Είναι φορείς που δεν έχουν μεγάλες χρηματοδοτήσεις αλλά έχουν μεγάλο όγκο έργου να αντιμετωπίσουν και το ΠΠΑ τούς δίνει μια καλή ευκαιρία να προωθήσουν την εργασία τους χωρίς να επιβαρυνθούν οικονομικά.

Τέτοιου είδους φορείς υπάρχουν στην πόλη όπου εδρεύει το τμήμα του Ε.Υ.3 και «σαφέστατα» επιδιώκεται η διαμόρφωση σχέσης μαζί τους, δημιουργείται κατά κάποιο τρόπο ένα τοπικό δίκτυο, κάποιες επαφές που μπορεί να αποβούν και χρήσιμες για το πανεπιστήμιο. Προς το παρόν δεν έχει υπάρξει κάποια συνεργασία σε ένα κοινό ερευνητικό πρόγραμμα ή κάτι ανάλογο, εξελίξεις που το τμήμα θεωρεί ευπρόσδεκτες, αλλά έχει

«... σοβαρά ενισχυθεί η συνεργασία που έχουμε έτσι κι αλλιώς με τους τοπικούς φορείς.»

Μειονεκτήματα και αναγκαίες αλλαγές στο ΠΠΑ. Ένα πολύ σοβαρό μειονέκτημα, σύμφωνα με τη γνώμη του Ε.Υ.3, είναι οι μικρές χρηματικές αποζημιώσεις που παίρνουν οι φοιτητές για τη συμμετοχή τους στο πρόγραμμα. Αυτός είναι και ο βασικός λόγος για τον οποίο οι φοιτητές δεν επιλέγουν να ασκηθούν σε φορείς υποδοχής που βρίσκονται μακριά από τον τόπο καταγωγής τους. Επιπλέον, η καθυστέρηση της μικρής έστω χρηματοδότησης δημιουργεί προβλήματα, καθώς οι φοιτητές ουσιαστικά πρέπει «... οι ίδιοι να το χρηματοδοτήσουν από την τσέπη τους και να πάρουν τα λεφτά μετά.»

Από άποψη οργανωτική, το πρόβλημα που βλέπει ο Ε.Υ.3 είναι αυτό του χρόνου υλοποίησης αλλά και της χρονικής διάρκειας της πρακτικής άσκησης. Πιστεύει, δηλαδή, ότι η επιλογή των δύο καλοκαιρινών μηνών (Ιουλίου-Αυγούστου) εξυπηρετεί το πανεπιστήμιο, μια και οι φοιτητές σπουδάζουν και δεν μπορούν να ασκηθούν άλλη περίοδο, ωστόσο οι μήνες αυτοί είναι δύσκολοι για τους φορείς, γιατί ούτε οι δραστηριότητές τους βρίσκονται στην κορύφωσή τους ούτε το προσωπικό τους βρίσκεται στο χώρο εργασίας του λόγω των καλοκαιρινών διακοπών. Αλλά και η χρονική διάρκεια της πρακτικής, που είναι ένας μήνας για κάθε φοιτητή, δεν εξυπηρετεί τους φορείς, γιατί ο χρόνος αυτός δεν επαρκεί για να διδαχθεί ο φοιτητής τις ιδιαιτερότητες του εργασιακού χώρου και να ολοκληρώσει ένα έργο που θα του ανατεθεί. Γι' αυτό:

«... υπάρχουν μερικοί φορείς που λένε ή θα μου τους δώσεις [τους φοιτητές] για δύο μήνες ή δεν τους θέλω.»

Αυτή η διαπίστωση έχει άμεση σχέση με ένα άλλο θέμα που θίγεται και είναι αυτό του είδους και της ποιότητας της εργασίας που μπορούν να προσφέρουν οι φοιτητές στους συνεργαζόμενους φορείς στους οποίους ασκούνται. Αυτός ο παράγοντας εξαρτάται από τις γνώσεις των φοιτητών, γνώσεις που ίσως δύσκολα μπορεί να

κατέχει ένας προπτυχιακός φοιτητής. Αυτό το έχουν διαπιστώσει οι φορείς και ενώ επιθυμούν τη συνεργασία τους με το πανεπιστήμιο μέσω του ΠΠΑ, αυτή δεν γίνεται δυνατή, καθώς η εμπλοκή των φοιτητών σε αυτές τις εργασίες προϋποθέτει την προσφορά αρκετού χρόνου για την εκπαίδευσή τους από το προσωπικό του φορέα.

Η χρηματοδότηση των πανεπιστημίων που συνεχώς μειώνεται σε συνδυασμό με τη διαπίστωση του Ε.Υ.3 ότι

«... όλα τα πράγματα που χρηματοδοτεί το Δημόσιο στην Ελλάδα είναι μια τραγωδία»

δημιουργούν και προβλήματα στο πρόγραμμα σπουδών. Μιλώντας για το πώς το ΠΠΑ επηρέασε το πρόγραμμα σπουδών του τμήματος, εξέφρασε την άποψη ότι η πολιτική του Υπουργείου να μην δίνει θέσεις για συμβασιούχους διδάσκοντες (407/80) στο συγκεκριμένο πανεπιστήμιο, είχε σαν αποτέλεσμα τα μέλη ΔΕΠ του τομέα αρχαιολογίας να θέσουν θέμα για τη συνέχιση του μαθήματος το οποίο θεωρούσαν απολύτως απαραίτητο για να μπορούν οι φοιτητές να παρακολουθήσουν την πρακτική άσκηση στις ανασκαφές. Εμφανίζει προβληματικές τις σχέσεις του πανεπιστημίου με το Υπουργείο, θεωρεί ότι υπάρχουν πολιτικοί λόγοι για αυτό, και αυτό έχει συνέπειες στη λειτουργία του τμήματος και στη διαμόρφωση του προγράμματος σπουδών, όχι βέβαια μόνο σε σχέση με το ΠΠΑ.

Ο Ε.Υ.3 δεν συνδέει το ΠΠΑ με ευρωπαϊκές πολιτικές ή τουλάχιστον δεν θίγει αυτό το θέμα.

Πώς προσανατολίζεται έναντι του ΠΠΑ. Η πρακτική άσκηση για τον Ε.Υ.3 είναι καταρχήν ένας τρόπος να έχει το πανεπιστήμιο χρήματα τα οποία θα μπορεί να τα διαχειριστεί με κάποια σχετική αυτονομία, ώστε να καλύψει κάποιες δικές του ανάγκες, οι οποίες θα έπρεπε να καλύπτονται από το υπουργείο. Αλλά κυρίως αντιμετωπίζει την πρακτική άσκηση μέσα από μια καθαρά επαγγελματική διάσταση, διακρίνοντας σε αυτό το πρόγραμμα έναν τρόπο για να προβληθούν οι ανθρωπιστικές σπουδές στην αγορά εργασίας και να αποκτήσουν τη θέση που τους αξίζει, ανάμεσα

«... στις σπουδές που μπορεί να κάνει κάποιος σήμερα για να βρει δουλειά.».

Πιστεύει ότι η ΠΑ παρουσιάζει στους φοιτητές την ευρύτητα των εργασιών που μπορούν να κάνουν με το συγκεκριμένο πτυχίο και φροντίζει να κρατά ανοικτή την επικοινωνία και τη συνεργασία με φορείς που ίσως αποδειχθούν πιθανοί μελλοντικοί εργοδότες των φοιτητών του τμήματος. Βέβαια, δέχεται ότι η πρακτική άσκηση έχει τη δύναμη να βοηθήσει τους φοιτητές και στο επίπεδο της ουσιαστικότερης κατανόησης της γνώσης που παρέχεται από το τμήμα, αφού:

«... μια φοιτήτρια .. που πήγε στο [...] τη βλέπετε κι έχει ανθίσει, της έχει κάνει πάρα πολύ καλό. Μπήκε σε ένα περιβάλλον ερευνητικό...»

Επομένως θεωρεί ότι κάποιιοι φοιτητές ενδεχομένως αντιλαμβάνονται πιο εύκολα τη γνώση που τους προσφέρει το πανεπιστήμιο όταν έχουν ασκηθεί σε φορέα που έχει κοινά στοιχεία με αντίστοιχα μαθήματα.

Ωστόσο, ο Ε.Υ.3 θίγει και μια άλλη διάσταση του ΠΠΑ, αυτή του «ανοίγματος» του πανεπιστημίου στον έξω-ακαδημαϊκό κόσμο, αυτόν της αγοράς εργασίας, θεωρώντας ότι το πρόγραμμα βοηθά το πανεπιστήμιο να έχει ένα «πρόσωπο», μια αναγνωρίσιμη ταυτότητα από τους μελλοντικούς εργοδότες των φοιτητών του.

6.4 ΣΥΖΗΤΗΣΗ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Όπως προκύπτει από την παρουσίαση των στοιχείων των συνεντεύξεων με τους Επιστημονικούς Υπεύθυνους του ΠΠΑ-ΕΠΕΑΕΚ, τα ζητήματα που κάθε Ε.Υ. θέτει είναι αυτά τα οποία προφανώς τον ενδιαφέρουν περισσότερο και αυτά που τελικά προσδιόρισαν τη συνολική στάση του απέναντι στο ΠΠΑ. Οι θεματικοί άξονες που προέκυψαν από τη συγκριτική μελέτη του εμπειρικού υλικού σε συνδυασμό με τις έννοιες του θεωρητικού μας πλαισίου είναι: 1) τα θετικά στοιχεία που αναγνώρισε το κάθε τμήμα στο πρόγραμμα πρακτικής άσκησης μέσω ΕΠΕΑΕΚ· 2) οι εκτιμήσεις των επιστημονικών υπεύθυνων για τις προδιαγραφές του ΠΠΑ, ειδικά ως προς: α) τον ρόλο του επιστημονικού υπεύθυνου, β) τα οργανωτικά στοιχεία του προγράμματος, γ) τους οικονομικούς πόρους του προγράμματος και τις συνέπειές τους, και, δ) τα οφέλη που προέκυψαν για τους εμπλεκόμενους στο ΠΠΑ: πανεπιστήμιο, φοιτητές, φορείς υποδοχής· τέλος, 3) οι δράσεις που αναλήφθηκαν από τα τμήματα και σε τι παραπέμπουν: α) διαφορετικές νοηματοδοτήσεις, β) στο διαφορετικό τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνονται τις σχέσεις τους με την κεντρική αρχή.

Αναφορικά με το ποια θετικά στοιχεία αναγνώρισε το κάθε τμήμα στο πρόγραμμα πρακτικής άσκησης μέσω ΕΠΕΑΕΚ, το τμήμα του Ε.Υ.1 εντάχθηκε στο ΠΠΑ μέσω ΕΠΕΑΕΚ, το οποίο είναι ένα πρόγραμμα που ο Ε.Υ.1 γνωρίζει καλά στην ουσία του, λόγω της μακροχρόνιας συμμετοχής τους σε αυτό, από το ξεκίνημα της πρώτης φάσης του ΕΠΕΑΕΚ, το 1996. Ωστόσο, τα μέλη ΔΕΠ δεν επιδοκίμασαν το νέο πλαίσιο με το οποίο εμφανίζεται η παλαιά τους δραστηριότητα της άτυπης, εκτός ΕΠΕΑΕΚ πρακτικής άσκησης, και δεν του έδωσαν κεντρική θέση στις γενικότερες

δράσεις του τμήματος. Η «αντίδραση» των μελών ΔΕΠ συνίσταται στο ότι δεν δέχθηκαν το νέο μέτρο ως ένα συστατικό στοιχείο της εκπαιδευτικής διάστασης του έργου τους, αλλά ως μια απλή δραστηριότητα που μπορεί να προσφέρει κατά περίπτωση και θετικά στοιχεία στο τμήμα και τους φοιτητές του. Το αντιμετώπισαν περισσότερο σαν μια περιφερειακή δράση στην οποία συμμετέχουν, χωρίς όμως να του δίνουν προεκβολές στο πρόγραμμα σπουδών και χωρίς να του επιτρέπουν να εισβάλλει στον ακαδημαϊκό τους κόσμο και να τον τροποποιήσει, σε μια προσπάθειά τους να διατηρήσουν τον έλεγχο των «συνόρων» τους.

Αντίθετα, το τμήμα του Ε.Υ.2, εντάχθηκε στο ΠΠΑ γιατί αναγνώρισε σε αυτό μια «ευκαιρία» να διαπραγματευτεί το άνοιγμα των συνόρων του προς την κοινωνία και την αγορά εργασίας, όχι τόσο για να ισχυροποιήσει στους φοιτητές του την επαγγελματική τους ταυτότητα όσο για να ενεργοποιηθεί το ίδιο προς την κατεύθυνση της πρακτικής εφαρμογής των σπουδών του και κυρίως για να προσφέρει κι ένα άνοιγμα των οριζόντων των φοιτητών του. Στο άνοιγμα αυτό, το τμήμα προσπάθησε να θέσει τους δικούς του όρους και να το χρησιμοποιήσει έτσι ώστε η εξωστρέφειά του αυτή να αποδώσει παιδαγωγικούς καρπούς μέσα στο χώρο του πανεπιστημίου. Παρόλο που θα περίμενε κανείς το τμήμα αυτό να έχει μειωμένες αντιστάσεις σε τέτοιου είδους χρηματοδοτούμενα προγράμματα, λόγω των χαμηλών του πόρων και της χαμηλής του θέσης στην πανεπιστημιακή ιεραρχία, παρατηρεί κανείς ότι διαπραγματεύεται τους όρους υλοποίησης του ΠΠΑ για να επιτύχει τους στόχους του.

Για το τμήμα του Ε.Υ.3, που, σύμφωνα με τα λεγόμενά του, είναι ένα νέο και «δυναμικό τμήμα», η ιεράρχηση ανάμεσα στο επιστημονικό και στο επαγγελματικό πεδίο όσον αφορά τον τρόπο που αντιμετωπίζει το ΠΠΑ έδωσε την πρώτη θέση στο επαγγελματικό πεδίο και το ενδιαφέρον του εστιάστηκε στο άνοιγμα του πανεπιστημίου προς την αγορά εργασίας, για να αποδείξει έτσι πόσο σημαντικές για αυτόν τον κόσμο είναι οι γνώσεις που προσφέρει στους φοιτητές του. Μια συνέπεια αυτής της θεώρησης είναι ότι αποδέχεται αλλά και νομιμοποιεί το γραφειοκρατικό όφελος της πιστοποίησης για τους φοιτητές. Αντικειμενικά, είναι ένα σχετικά μέτριο τμήμα που επιζητά την αναγνώριση, προκειμένου να δημιουργήσει μια ισχυρή επαγγελματική ταυτότητα στους φοιτητές του και μια αναγνωρίσιμη εικόνα για τον εαυτό του στο τοπικό και σε ένα υπερ-τοπικό κοινωνικό και επαγγελματικό δίκτυο.

Το άνευ όρων άνοιγμα του τμήματος αυτού στην αγορά και η παράβλεψη πιθανών δυσλειτουργιών στο ακαδημαϊκό έργο αποτελεί μέτρο για την εκτίμηση της

διαφοράς του σε σχέση με το τμήμα του Ε.Υ.2, στο οποίο το επιδιωκόμενο άνοιγμα υποτάσσεται στην υπηρεσία του ακαδημαϊκού έργου κι επιστρέφει κατά κάποιο τρόπο εντός του πανεπιστημίου. Ενώ, αντίθετα, στο τμήμα του Ε.Υ.1, όλες οι δραστηριότητες του προγράμματος βρίσκονται κάτω από την ομπρέλα του τμήματος και των συνόρων-ορίων που το τμήμα επιβάλλει.

Το γεγονός ότι υπάρχουν τρεις διαφορετικές αντιμετωπίσεις στο ίδιο πρόγραμμα από τα τμήματα που εξετάζονται υπογραμμίζει και τις διαφορές ανάμεσα στα ίδια τα τμήματα και το πόσο αυτές οι διαφορές επηρεάζουν τον τρόπο που τα πανεπιστημιακά ιδρύματα αντιλαμβάνονται και αντιμετωπίζουν τις προωθούμενες αλλαγές.

Το δεύτερο θέμα που εξετάζεται είναι οι εκτιμήσεις των επιστημονικών υπεύθυνων για τις προδιαγραφές του ΠΠΑ ως προς το ρόλο του επιστημονικού υπεύθυνου. Το ζήτημα αυτό ο Ε.Υ.1 το αντιμετωπίζει σε βάθος χρόνου, καθώς το τμήμα του συμμετείχε στο ΠΠΑ από τις αρχικές του φάσεις, δηλαδή από το 1996, και για το λόγο αυτό έχει τη δυνατότητα να συγκρίνει τις αρχικές με τις μεταγενέστερες φάσεις. Παρατηρεί ότι ενώ αρχικά ο Ε.Υ. είχε το διπλό ρόλο του συντονισμού και της οικονομικής διαχείρισης του προγράμματος, ένα ρόλο με αυξημένα περιθώρια δράσης στο πλαίσιο του τμήματος, μέσω του οποίου κάλυπτε τόσο τις ανάγκες του τμήματος όσο και τις ανάγκες του ΠΠΑ, στις επόμενες φάσεις ο ρόλος του μειώνεται. Ο Ε.Υ. διατηρεί, με βάση τις αλλαγές στο πλαίσιο των προδιαγραφών από την πλευρά του ΥΠΕΠΘ πάντα, την ευθύνη της εποπτείας του συντονισμού, ένα μάλλον άχαρο έργο, και παραδίδει τη διαχείριση των οικονομικών πόρων σε μια άλλη ομάδα, αυτή του ιδρυματικού υπεύθυνου και των συνεργατών του. Έτσι, ο έλεγχος μεταφέρεται από το τμήμα και ανατίθεται στον ιδρυματικό υπεύθυνο, ενισχύοντας τα περιθώρια δράσης του και παράλληλα μειώνοντας αυτά του τμήματος και του επιστημονικού υπευθύνου του. Και μπορεί ο ιδρυματικός υπεύθυνος να ανήκει στην ακαδημαϊκή οικογένεια, ωστόσο ο ρόλος του σε αυτό το νέο μέτρο είναι διοικητικός, όχι ακαδημαϊκός· κατά συνέπεια, τοποθετείται απέναντι στους συναδέλφους του, εκφράζοντας τη θέση της διοίκησης και πιθανότατα της κεντρικής εξουσίας και όχι απαραίτητα αυτήν των τμημάτων. Με αυτόν τον τρόπο περιορίζεται η δράση του Ε.Υ., γεγονός που έχει συνέπειες στον τρόπο με τον οποίο ο Ε.Υ.1 προσδιορίζει το ρόλο του και νοσηματοδοτεί το πρόγραμμα. Από τη στιγμή που οι προδιαγραφές του ΠΠΑ δεν του επιτρέπουν να αναμιχθεί όπως και όσο αυτός θα ήθελε, ο Ε.Υ.1 εμφανίζεται αποστασιοποιημένος, αφού, όπως διαφάνηκε, αντιλαμβάνεται το ρόλο

του ως ρόλο απλού συντονιστή. Σε αυτό έχει συμμάχους τα μέλη ΔΕΠ του κεντρικού και πολύ ισχυρού τμήματός του, οι οποίοι όπως προαναφέρθηκε, δεν απέδωσαν στο ΠΠΑ ουσιαστικές διαστάσεις.

Για τον Ε.Υ.2 τα πράγματα είναι διαφορετικά. Η χαμηλή θέση του τμήματός του και οι αδύναμοι πόροι του (οικονομικοί, κοινωνικοί και ανθρώπινοι), το καθιστούν ευάλωτο απέναντι σε πολιτικές που επικαλούνται το ωφελμιστικό αντάλλαγμα της χρηματοδότησης. Ο Ε.Υ.2 δεν περιορίζεται σε έναν συντονιστικό και διαχειριστικό ρόλο. Το κάνει κι αυτό, μια και το ορίζει η κεντρική αρχή του ΠΠΑ, αλλά επιπλέον, κινητοποιείται και αυτοδοδεσμεύεται, επιλέγει τον δρόμο της προσωπικής εμπλοκής, προκειμένου να επιτύχει από το ΠΠΑ όχι μόνο την αναγκαία χρηματοδότηση του τμήματος αλλά και ουσιαστικά οφέλη τόσο για το τμήμα όσο και για τους φοιτητές του, κυρίως την ενίσχυση του κύρους του πανεπιστημίου και των ίδιων των φοιτητών. Το κλιμακούμενο ενδιαφέρον του για το πρόγραμμα, οι αναθεωρήσεις και βελτιώσεις που επιθυμεί να επιφέρει σε αυτό, δίνουν το στίγμα της προσωπικής δέσμευσης, αφού, όπως διαφάνηκε, επιδιώκει να «αξιοποιήσει» στο μέγιστο βαθμό ένα μέτρο εκπαιδευτικής πολιτικής, το οποίο είναι ενταγμένο με τρόπο «ευκαιριακό και πρόχειρο» στα ελληνικά δεδομένα, και να το μετασχηματίσει σε πραγματική «ευκαιρία» για το τμήμα του.

Από την άλλη πλευρά, ο Ε.Υ.3 έχει επιλέξει το ρόλο του συντονιστή, με τον οποίο διευθετεί τις σχέσεις ανάμεσα στο τμήμα του και στην κεντρική αρχή του προγράμματος. Για τα υπόλοιπα ζητήματα ασκεί μια υψηλή εποπτεία στο έργο που κατά κύριο λόγο έχει επιφορτισθεί ο διοικητικός υπεύθυνος του προγράμματος στο τμήμα αυτό. Εν τούτοις, συμμετέχει με περισσότερες ευθύνες στην οργάνωση των σχέσεων με τους φορείς υποδοχής, όπως φάνηκε από την παρουσίαση των δεδομένων της συνέντευξης. Ο πρώτος λόγος για τη δραστηριότητά του αυτή σχετίζεται με το στόχο του τμήματος σε σχέση με το ΠΠΑ, που είναι η ενίσχυση της επαγγελματικής ταυτότητας των φοιτητών του και το άνοιγμα του τμήματος στην αγορά. Για να επιτευχθούν αυτά χρειάζεται κάτι παραπάνω από τον απλό συντονισμό και ο Ε.Υ.3 προσπαθεί με την ενεργό συμμετοχή του να δημιουργήσει π.χ. ένα δίκτυο επιστημονικών και κοινωνικών φορέων γύρω από το τμήμα, που θα ανταποκρίνεται στο στόχο του. Ο δεύτερος λόγος ίσως σχετίζεται με το ότι το τμήμα του είναι σχετικά νέο και αναπτυσσόμενο, με χαμηλό και μη αναγνωρίσιμο κύρος προς το παρόν, οπότε εκ των πραγμάτων, η εντονότερη ανάμιξή του με τους φορείς υποδοχής ήταν επιβεβλημένη, καθώς έπρεπε να «πείσει» τους εξωτερικούς συνεργάτες να

συνεργαστούν μαζί του. Σε σχέση με το πανεπιστημιακό τμήμα που εκπροσωπεί ο Ε.Υ.1, οι σχέσεις αυτές ήταν και είναι δεδομένες και επιδιώκονται περισσότερο από τους εξωτερικούς φορείς, οι οποίοι επιθυμούν να συνεργαστούν με ένα ισχυρό και αναγνωρισμένο πανεπιστημιακό τμήμα, παρά από το ίδιο το πανεπιστήμιο.

Γίνεται λόγος, λοιπόν, για τρεις διαφορετικές αντιμετώπισεις του ρόλου του επιστημονικού υπεύθυνου, οι οποίες εξαρτώνται από το *habitus* των Ιδρυμάτων που εκπροσωπούν, από τη θέση των Ε.Υ. στο συγκεκριμένο ίδρυμα αλλά και τις συγκυρίες που διαμορφώνουν σχέσεις και υποστήριξη του ΠΠΑ μέσα στο τμήμα, βάσει των οποίων ορίζεται και η στοχοθεσία του κάθε τμήματος όσον αφορά το ΠΠΑ.

Συνεχίζοντας τη συζήτηση για τις εκτιμήσεις των επιστημονικών υπεύθυνων για τις προδιαγραφές του ΠΠΑ ως προς τα οργανωτικά στοιχεία του, φαίνεται ότι το χαλαρό, φαινομενικά, οργανωτικό πλαίσιο του προγράμματος έδωσε τη δυνατότητα στα τμήματα να πραγματοποιήσουν με μια σχετική αυτονομία την πρακτική άσκηση και να διαπραγματευτούν με την κεντρική αρχή τους όρους υλοποίησής της. Έτσι, το τμήμα του Ε.Υ.1 πέτυχε, για παράδειγμα, να αναγνωριστούν οι πανεπιστημιακές ανασκαφές ως πρακτική άσκηση μέσω ΕΠΕΑΕΚ, αν και πρόκειται για μια εσωτερική του τμήματος δραστηριότητα. Εδώ φαίνεται ότι ο έλεγχος από την πλευρά του ΠΠΑ άφηνε περιθώρια και ελευθερία κινήσεων στο τμήμα και έτσι έγινε δυνατή η επικράτηση των όρων του τμήματος και όχι της κεντρικής αρχής. Αυτό όμως δεν ήταν κάτι στατικό. Οι διαπραγματεύσεις γύρω από το θέμα τού ποιος έχει τη δύναμη ή την εξουσία να καθορίζει τα όρια και να έχει τον έλεγχο των σχέσεων «μέσα/έξω» υπήρξαν συνεχείς. Σε άλλες περιπτώσεις, ο έλεγχος μέσω του προγράμματος ήταν αυστηρότερος και το τμήμα δεν μπόρεσε να επιβάλει τους όρους του. Για παράδειγμα, στις μεταγενέστερες φάσεις του ΠΠΑ «απαγορεύτηκε», από τις επίσημες προδιαγραφές, η άσκηση στις πανεπιστημιακές βιβλιοθήκες, μια πρακτική που ήταν εφικτή στις αρχικές φάσεις και εξυπηρετούσε το τμήμα στο να ελέγχει πλήρως τη διαδικασία. Ακόμη και η χρήση της λέξης «απαγορεύτηκε» δείχνει τον έντονο τρόπο με τον οποίο έγινε αντιληπτός ο έλεγχος και οι περιορισμοί του ΥΠΕΠΘ στο πρόγραμμα από τον Ε.Υ.1. Παρόλα αυτά, επειδή το τμήμα είχε τις δυνάμεις να αντισταθεί στην επιβολή του ελέγχου, γι' αυτό επέλεγε ως επί το πλείστον την άσκηση των φοιτητών του σε εσωτερικές συνθήκες (π.χ. πανεπιστημιακές ανασκαφές, πανεπιστημιακό μουσείο), οι οποίες, ωστόσο, πρόσφεραν και μεγάλα παιδαγωγικά οφέλη, καθώς οι ίδιοι οι διδάσκοντες είχαν την

ευθύνη των εργασιών που θα επιτελούσαν κατά τη διάρκεια της άσκησής τους οι φοιτητές.

Το τμήμα του Ε.Υ.2 είναι σχετικά νέο τμήμα και συμμετείχε για πρώτη φορά σε ΠΠΑ μέσω ΕΠΕΑΕΚ το 2003. Συνεπώς, ο Ε.Υ.2 δεν έχει τη δυνατότητα να συγκρίνει πρακτικές προγενέστερων φάσεων του προγράμματος με τις σύγχρονες, αλλά κυρίως δεν έχει την έτοιμη οργανωτική δομή που είχε το τμήμα του Ε.Υ.1 λόγω παλαιότητας, για να εντάξει σε αυτή το ΠΠΑ. Επιπλέον, δεν έχει το απαιτούμενο κύρος για να διαπραγματευτεί τα περιθώρια της ελευθερίας των κινήσεών του και να επιβληθεί στο πεδίο του ελέγχου. Αυτό έχει σαν συνέπεια να εντοπίζει σε κάποια σημεία τους περιορισμούς που θέτει η κεντρική αρχή, αλλά, όπως διαφαίνεται, τους ξεπερνά, επιδιώκοντας να επιτύχει το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα για το πανεπιστήμιο. Για παράδειγμα, το τμήμα του Ε.Υ.2 εντόπισε τα σημεία ευελιξίας και ελαστικότητας που παρουσίαζε το ΠΠΑ στην οργανωτική του δομή και «χρησιμοποίησε» αυτά τα χαρακτηριστικά για να οργανώσει τις σχέσεις του με τον εκτός του πανεπιστημίου κόσμο, και κυρίως με τους επαγγελματικούς εκείνους χώρους οι οποίοι δραστηριοποιούνται στο ίδιο με αυτό γνωστικό πεδίο. «Ανοίγει» τις πύλες του ακαδημαϊκού του κόσμου σε κοινωνικούς και επαγγελματικούς φορείς, σε ερευνητικά και επιστημονικά κέντρα, προσπαθώντας, ωστόσο, ταυτόχρονα, να ρυθμίζει και να ελέγχει με τους δικούς του όρους αυτή τη σχέση του μέσα/έξω. Κυρίως, όμως, οργανώνει με τέτοιον τρόπο αυτή την επαναχάραξη των συνόρων μεταξύ του πανεπιστημίου και του περιβάλλοντός του, έτσι ώστε το τμήμα να έχει τα αναμενόμενα οφέλη. Φέρνει σε δυναμική επαφή το πανεπιστήμιο, τους φοιτητές και τους εξωτερικούς φορείς, αλλά προσπαθεί το πανεπιστήμιο να ελέγχει και να ρυθμίζει αυτή την επικοινωνία, να διαπραγματεύεται αυτό το μέσα/έξω για να επιτύχει παιδαγωγικά οφέλη μέσα στο πανεπιστήμιο.

Ένα άλλο ζήτημα που αναδεικνύεται από τις οργανωτικές επιλογές αλλά και από την τοπική ιδιαιτερότητα του τμήματος του Ε.Υ.2 είναι οι περιορισμοί που αναφέρονται τόσο στις επιλογές των φοιτητών όσο και στις επιλογές του πανεπιστημίου, όσον αφορά τους εξωτερικούς φορείς στους οποίους δυνητικά μπορούν να ασκηθούν οι φοιτητές. Οι γεωγραφικές θέσεις των φορέων υποδοχής – ελάχιστοι στον τόπο όπου βρίσκεται το πανεπιστήμιο- ακριβώς επειδή το πανεπιστήμιο αυτό δεν βρίσκεται σε κεντρική θέση στη χώρα, περιορίζουν τις επιλογές τόσο των φοιτητών, οι οποίοι εργάζονται και το καλοκαίρι, όσο και του τμήματος, στην προσπάθειά του να συνδυάσει τη σωστή επιλογή φορέων με τις

ανάγκες των φοιτητών του. Αλλά και η γεωγραφική προέλευση των φοιτητών, δηλαδή ο τόπος κατοικίας τους/προέλευσής τους, επηρεάζει την επιλογή φορέων από πλευράς πανεπιστημίου. Η «γεωγραφία επομένως καθορίζει τις επιλογές» (Reay, 1991:523). Το ίδιο ζήτημα φαίνεται να απασχολεί έντονα και τον Ε.Υ.3, καθώς το τμήμα του έχει κάποια κοινά χαρακτηριστικά με αυτό του Ε.Υ.2, όπως τη μη προνομιούχο προέλευση των φοιτητών του και την έλλειψη ισχυρών επιστημονικών και ερευνητικών κέντρων στην πόλη όπου αυτό εδρεύει.

Γενικότερα όμως, δεν φάνηκε να απασχολούν τον Ε.Υ.3 οι όροι και οι προδιαγραφές του ΠΠΑ που περιόριζαν με τον τρόπο τους την οργάνωση του προγράμματος, ή, τουλάχιστον δεν αναφέρεται σε αυτά, πιθανόν, διότι επέλεξε να τα παρακάμψει, προκειμένου να επιτύχει το στόχο του, δηλαδή το άνοιγμα του τμήματος στην αγορά εργασίας και την ενίσχυση του επαγγελματικού προφίλ των αποφοίτων του και των αποφοίτων των ανθρωπιστικών σπουδών.

Το τρίτο ερώτημα του δεύτερου ζητήματος αφορά τις εκτιμήσεις των επιστημονικών υπεύθυνων για τις προδιαγραφές του ΠΠΑ ως προς τους οικονομικούς όρους του προγράμματος και τις συνέπειές τους.

Η χρηματοδότηση που συνόδευε το πρόγραμμα πρακτικής άσκησης μέσω ΕΠΕΑΕΚ μάλλον δεν ήταν το κύριο κίνητρο για τη συμμετοχή του τμήματος του Ε.Υ.1 σε αυτό. Όπως τονίσθηκε και πιο πάνω, μια συνέπεια των οργανωτικών αλλαγών των μεταγενέστερων φάσεων του προγράμματος ήταν το ότι η διαχείριση των οικονομικών του ΠΠΑ αφαιρέθηκε από τον Ε.Υ. και μεταβιβάστηκε στον ιδρυματικό υπεύθυνο ενώ ταυτόχρονα άλλαξαν και οι επιλέξιμες δαπάνες. Αυτός ο επαναπροσδιορισμός του ελέγχου των οικονομικών πόρων είχε ως συνέπεια, σύμφωνα με τον Ε.Υ.1, τον αποκλεισμό από τις επιλέξιμες δαπάνες των υπεύθυνων των φορέων υποδοχής, με αποτέλεσμα τη μείωση του ενδιαφέροντός των για τη συμμετοχή τους στο ΠΠΑ και συνακόλουθα, τη δυσκολία εξεύρεσης σημαντικών συνεργασιών. Αυτή η τακτική θεωρεί ότι είναι ένα σημαντικό αντικίνητρο για τους φορείς στα ελληνικά δεδομένα και ίσως η εφαρμογή του από το ΥΠΕΠΘ μπορεί να εξηγηθεί από τις ευρωπαϊκές πιέσεις για συμμετοχή των εξωτερικών φορέων χωρίς οικονομικά κίνητρα. Εκτιμά ότι οι διατάξεις που ίσχυαν παλαιότερα για τη διαχείριση των οικονομικών διευκόλυναν τα τμήματα στην ανεύρεση συνεργασιών, αφού και ο συνεργαζόμενος φορέας θα είχε οικονομικά οφέλη, και υπονοεί ότι αν ο Ε.Υ. διατηρούσε τον έλεγχο των οικονομικών, ίσως να υπήρχαν καλύτερα αποτελέσματα. Επιπλέον, θεωρεί ότι, με τον επαναπροσδιορισμό του ελέγχου των οικονομικών, το

ΥΠΕΠΘ άρχισε να αμελεί τις οικονομικές υποχρεώσεις του προς το ΠΠΑ, με αποτέλεσμα το ΠΠΑ να μην έχει τις απαραίτητες οικονομικές – υλικές –βάσεις για να στηριχθεί και να προωθηθεί τόσο από το πανεπιστήμιο όσο και από τους φορείς υποδοχής.

Αλλά και για τον Ε.Υ.2, ο τρόπος διαχείρισης των οικονομικών πόρων που επέβαλε το υπουργείο περιόριζαν την ελευθερία των κινήσεων που μπορούσε να έχει το τμήμα, προκειμένου να δώσει το δικό του στίγμα στην υλοποίηση του ΠΠΑ. Επιπλέον, δεν είχαν ληφθεί υπόψη από την κεντρική αρχή οι διαφοροποιητικοί παράγοντες ανάμεσα στα ελληνικά πανεπιστημιακά τμήματα που θα συμμετείχαν στο πρόγραμμα, ώστε να προβλεφθούν κάποιες δικλίδες ευελιξίας, με αποτέλεσμα οι διαφορετικές ανάγκες που είχαν να αντιμετωπίσουν τα διάφορα τμήματα υλοποιώντας το ΠΠΑ, οι οποίες προσδιορίζονται από τις ιδιαιτερότητες κάθε ιδρύματος και από το κοινωνικό περιβάλλον στο οποίο αυτό δρα, να μην γίνεται δυνατόν να καλυφθούν. Για παράδειγμα, η διοργάνωση της ημερίδας από το συγκεκριμένο τμήμα δεν τελεσφόρησε λόγω των οικονομικών περιορισμών. Επίσης, πολλά χρήματα που προορίζονταν για τις αμοιβές των φοιτητών δεν απορροφούνταν, διότι το τμήμα δεν είχε τόσους φοιτητές να ασκήσει και λόγω των οικονομικών όρων δεν μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν προς όφελος κάποιας άλλης πτυχής του προγράμματος.

Κι ενώ θα μπορούσε κανείς να υποθέσει ότι τέτοιου είδους προγράμματα όπως το ΠΠΑ μέσω ΕΠΕΑΕΚ θα φαίνονταν πολύ ελκυστικά σε τμήματα όπως αυτό του Ε.Υ.2, όπου οι οικονομικοί πόροι είναι μειωμένοι, αντίθετα, το τμήμα δείχνει να διαθέτει αρκετές αντιστάσεις για να μπορέσει να δει τη χρηματοδότηση ως «αφορμή» και όχι ως κύριο κίνητρο για την εμπλοκή του στο πρόγραμμα.

Ο Ε.Υ.3 δεν δείχνει να τον απασχόλησαν οι οικονομικοί όροι της κεντρικής αρχής του προγράμματος ίσως, γιατί, όπως σημειώθηκε και πιο πάνω, η ανάγκη του τμήματος να συμμετέχει στο ΠΠΑ τον έκανε να παραβλέψει ή να αποδεχτεί τους περιορισμούς του ΥΠΕΠΘ προκειμένου να έχει τις ωφέλειες που προσδοκούσε. Αναφέρει, ωστόσο, ότι θα επιθυμούσε την οικονομική αυτοτέλεια του ΠΠΑ ώστε το τμήμα να μπορεί να προχωρά απρόσκοπτα στην εφαρμογή του και ίσως αυτό το σημείο μπορεί να συνδεθεί με το λόγο που γίνεται σήμερα για την αυτοτέλεια των πανεπιστημίων.

Προχωρώντας, τώρα, στο ζήτημα που αναφέρεται στα οφέλη που αναγνωρίζουν οι επιστημονικοί υπεύθυνοι για τους εμπλεκόμενους στο ΠΠΑ: για το

πανεπιστήμιο, για τους φοιτητές και για τους φορείς υποδοχής, παρατηρούμε ότι ο Ε.Υ.1 εκτιμά ότι μόνο οι φοιτητές είναι αυτοί που ωφελούνται από το ΠΠΑ, γιατί η ΠΑ προσφέρει τη δυνατότητα σύνδεσης της θεωρητικής με την εφαρμοσμένη γνώση, με τη γνώση που απαιτεί η παραγωγική διαδικασία, δηλαδή η αγορά εργασίας.

Ωστόσο, αυτή η σύνδεση της γνώσης με την παραγωγική διαδικασία μέσω του πανεπιστημίου δεν έχει γίνει ακόμη πραγματικότητα στο τμήμα του Ε.Υ.1 καθώς η «ελληνική νοοτροπία» δεν είναι έτοιμη για το άνοιγμα αυτό. Το παράδειγμα που έδωσε ο Ε.Υ.1 για την αποτυχία της συνεργασίας του με μεγάλο εκδοτικό ίδρυμα είναι ενδεικτικό τόσο για την παραπάνω θέση του όσο και για το γεγονός ότι δεν επεδίωξε συνεργασίες με τους εξωτερικούς φορείς. Αυτό γίνεται κατανοητό αν σκεφτεί κανείς ότι πρόκειται για ένα πανεπιστήμιο με μακρά ιστορία και αναγνωρισιμότητα, υψηλό επιστημονικό κύρος, κεντρική θέση στον πανεπιστημιακό χάρτη της χώρας και μεγάλη ζήτηση από τους φοιτητές. Αυτή η υψηλή του θέση στην πανεπιστημιακή ιεραρχία το κάνει να περιχαρακώνεται στα ακαδημαϊκά του όρια και να αποστασιοποιείται από πληθωριστικές τάσεις αναζήτησης σχέσεων, οι οποίες είναι δεδομένες όποτε τις χρειαστεί, στοχεύοντας μόνο σε επιλεγμένες, πολύ υψηλού κύρους, συνεργασίες. Για το λόγο αυτό δεν βρίσκει ο Ε.Υ.1 οφέλη από το ΠΠΑ για το πανεπιστήμιο, μια και το ιδρυματικό *habitus* του τμήματος και η δική του θέση μέσα σε αυτό, καθορίζουν τη στάση του απέναντι στους εμπλεκόμενους στο ΠΠΑ.

Το πανεπιστήμιο του Ε.Υ.2 είναι ένα περιφερειακό πανεπιστήμιο με μικρή χρονικά ιστορία. Το τμήμα που εξετάζεται εντρυφεί σε έναν γνωστικό τομέα με χαμηλό κύρος και πολύ μικρή επιστημονική παράδοση στην Ελλάδα, γεγονός που αντανακλάται και στους φοιτητές του, οι οποίοι νοιώθουν ανασφαλείς αφενός με το αντικείμενο σπουδών τους, και, αφετέρου, με την έλλειψη ισχυρής επαγγελματικής ταυτότητας που συνοδεύει το πτυχίο τους. Το υπό εξέταση τμήμα δεν αποτελεί την πρώτη επιλογή των πρωτοετών φοιτητών του αλλά πολύ τελευταία επιλογή, ενώ όσοι φτάνουν εκεί θα επιθυμούσαν να σπουδάσουν Ιστορία και Αρχαιολογία ή Παιδαγωγικά. Όπως ανέφερε ο Ε.Υ., πολλοί από αυτούς που εισάγονται παίρνουν μεταγραφή, με αποτέλεσμα το τμήμα να λειτουργεί με μικρό αριθμό φοιτητών. Οι φοιτητές του δεν έχουν τις δυνατότητες να ανταποκριθούν με μεγάλη επιτυχία στα ακαδημαϊκά τους καθήκοντα, καθώς δεν έχουν τα απαιτούμενα εφόδια από το οικογενειακό και το κοινωνικο-πολιτισμικό τους περιβάλλον. Επιπλέον, η πλειονότητα των φοιτητών προέρχεται από αδύναμες οικονομικά οικογένειες και

πολλοί από αυτούς εργάζονται κατά τη διάρκεια των σπουδών τους σε όλη τη διάρκεια του έτους.

Οι λόγοι αυτοί, καθώς και η ηθική εσωτερική δέσμευση του Ε.Υ.2, σε συνδυασμό με τη χαμηλή θέση του τμήματος στην πανεπιστημιακή ιεραρχία, τον οδήγησαν να αντιμετωπίσει την πρακτική άσκηση πρώτον, ως δυνατότητα να προσφέρει στους «αδύναμους» φοιτητές του ένα «άνοιγμα» των οριζόντων τους, που θα τους βοηθούσε να αλλάξουν την εικόνα που είχαν για το πανεπιστήμιο. Η σύνδεση των θεωρητικών και πολλές φορές «ξένων» προς τους φοιτητές μαθημάτων με την εφαρμοσμένη γνώση στους χώρους εργασίας, αυτό που στην ουσία προσφέρει η πρακτική άσκηση, θα ενίσχυε το πανεπιστήμιο στα μάτια τους και θα τους έδινε ένα αίσθημα ασφάλειας και επιβεβαίωσης για την επιλογή του αντικειμένου των σπουδών τους. Δεύτερον, ως ευκαιρία να αρχίσει να οργανώνει και να διευθετεί τις σχέσεις του με εξωτερικούς φορείς, για να κάνει αισθητή την παρουσία του τμήματος στο κοινωνικό αλλά και επιστημονικό περιβάλλον, με βάση όμως τους δικούς του όρους, «εκμεταλλευόμενο» την επιθυμία των φορέων για ανταλλαγή και επαφή με τον ακαδημαϊκό χώρο, προκειμένου να δημιουργηθεί έτσι ένα δίκτυο δυναμικών σχέσεων με κέντρο το πανεπιστήμιο.

Το πανεπιστήμιο στο οποίο ανήκει ο Ε.Υ.3 έχει μεν μια σημαντική χρονικά πορεία στα ελληνικά εκπαιδευτικά πράγματα, ωστόσο δεν είναι από εκείνα τα τμήματα που καθορίζουν τις επιστημονικές/γνωστικές εξελίξεις ούτε γνωρίζει υψηλή ζήτηση από τους φοιτητές, οι οποίοι το προτιμούν μάλλον διότι η γεωγραφική του θέση τους επιτρέπει να σπουδάζουν κοντά στον τόπο κατοικίας της οικογένειάς τους. Ήδη έχει φανεί το ζήτημα των περιορισμών των επιλογών εκ μέρους των φοιτητών από τους γεωγραφικούς παράγοντες, το οποίο κάνει κι εδώ την εμφάνισή του.

Ο Ε.Υ.3 εκτιμά ότι οι φοιτητές του τμήματος προέρχονται από οικονομικά αδύναμες οικογένειες, γεγονός που περιορίζει τις επιλογές τους στο ΠΠΑ. Όπως δηλώνει ο Ε.Υ.3: «Οι φοιτητές είναι μια αδρανής μάζα. Δεν παίρνουν πρωτοβουλίες, είναι δυσκίνητοι, δεν θέλουν να απομακρυνθούν από τον τόπο τους...». Γι' αυτό ο Ε.Υ.3 θεωρεί χρέος του τμήματος απέναντί τους να φροντίσει για την ισχυροποίηση της επαγγελματικής τους ταυτότητας και να τους ετοιμάσει καλύτερα για την αγορά εργασίας. Δεν ανησυχεί για τις συνέπειες που ίσως έχει αυτό το άνοιγμα του πανεπιστημίου προς την αγορά, γιατί αγωνιά περισσότερο για την αναγνώριση της σημασίας των ανθρωπιστικών σπουδών στο χώρο της οικονομίας και της παραγωγής, διατηρώντας προς το παρόν κλειστό το πεδίο των προβληματισμών για το πού μπορεί να οδηγήσει αυτή η

τακτική, ιδιαίτερα στις ανθρωπιστικές σπουδές. Αντίθετα, ενδιαφέρεται να δημιουργήσει ένα δίκτυο συνεργασιών με εξωτερικούς φορείς, που εκτείνονται σχεδόν σε όλη τη χώρα, τους οποίους αντιμετωπίζει ως μελλοντικούς εργοδότες των φοιτητών του.

Η διάθεση αυτή της δημιουργίας δικτύων διαφάνηκε και σε θέσεις του Ε.Υ.2 και χαρακτηρίζει τα δύο πιο αδύναμα τμήματα που εξετάζονται εδώ, ενώ αντίθετα ο Ε.Υ.1 δεν φαίνεται να ενδιαφέρεται για αυτό το ζήτημα, προφανώς για λόγους που σχετίζονται με το Ίδρυμα στο οποίο ανήκει.

Σχετικά τώρα με τις δράσεις που αναλήφθηκαν από τα τμήματα προκειμένου να υλοποιηθεί το ΠΠΑ, αυτές εμφανίζονται διαφορετικές σε κάθε ένα από αυτά, παραπέμποντας αφενός στις διαφορετικές νοσηματοδοτήσεις που το κάθε τμήμα έδωσε στο πρόγραμμα και αφετέρου στον διαφορετικό τρόπο με τον οποίο τα τμήματα που εξετάζονται αντιλαμβάνονται τις σχέσεις τους με την κεντρική αρχή.

Συγκεκριμένα, ο Ε.Υ.1 κατανοεί την πρακτική άσκηση ως εμπειρία απαραίτητη για τη σωστή επαγγελματική προετοιμασία, καθώς έτσι συνδέεται η θεωρητική γνώση με την εφαρμοσμένη εκδοχή της. Τονίζει την επαγγελματική διάσταση που δίνει στην άσκηση με την άποψη ότι αυτή θα έπρεπε να απευθύνεται κυρίως τους μεταπτυχιακούς φοιτητές, οι οποίοι έχουν πιο ξεκάθαρη γνώμη για το επαγγελματικό τους μέλλον και πιο εξειδικευμένες γνώσεις. Θεωρεί ότι η ΠΑ δεν μπορεί να βοηθήσει τους προπτυχιακούς φοιτητές να αντιμετωπίσουν πιο ξεκάθαρα και σε βάθος τη γνώση που παίρνουν, διότι αυτό είναι αποκλειστικό έργο του πανεπιστημίου.

Αντίθετα, ο Ε.Υ.2 προσπαθεί να αξιοποιήσει τις δυνατότητες του ΠΠΑ και να ενισχύσει μέσω αυτού τη γνωστική συγκρότηση των φοιτητών, αν και κάποιος θα περίμενε από αυτό το τμήμα μεγαλύτερη περιχαράκωση στα ακαδημαϊκά του όρια, καθώς οι κίνδυνοι από τέτοια ανοίγματα για ένα «αδύναμο» τμήμα είναι πιο έντονοι. Παρόλα αυτά, χωρίς να παραβλέπει τους κινδύνους, με συνειδητοποιημένη κριτική στάση, ο Ε.Υ.2 αντιμετωπίζει την ΠΑ ως γνωστική διαδικασία, όχι όμως με την αυστηρή έννοια του μαθήματος, που έχει στόχο να βοηθήσει τους φοιτητές στην εμπάθυνση της γνώσης που προσφέρει το πανεπιστήμιο. Δεν είναι μάθημα, αλλά η εμπειρία της εφαρμοσμένης γνώσης, που ενώ ως διαδικασία συμβαίνει εκτός του πανεπιστημίου, όπου εμπλέκονται και «τρίτοι», εντούτοις, με την κατάλληλη διαπραγμάτευση, αυτή η εξωστρεφής προβολή του προγράμματος σπουδών (Σαρακινιώτη, δ.διατριβή σε εξέλιξη) επιστρέφει στον ακαδημαϊκό χώρο και τις

παιδαγωγικές αξίες και ενισχύει το εκπαιδευτικό έργο. Εν τούτοις, η στάση αυτή ίσως υποτιμά τους κινδύνους από τις αξίες της αγοράς που πιθανόν να «εισβάλουν» στον ακαδημαϊκό χώρο με αυτή την τακτική. Ένα παράδειγμα γι' αυτό είναι ο ουδέτερος τρόπος με τον οποίο αναφέρεται στην αυτοαξιολόγηση των φοιτητών σχετικά με την εργασία τους στο φορέα, η οποία συχνά χρησιμοποιείται ως ένα μέσο για την εσωτερίκευση-από τους φοιτητές-των αρχών της αγοράς και της οικονομίας (Σολομών, 1998).

Αυτή η αντιμετώπιση της ΠΑ βρίσκεται σε διαμετρικά αντίθετη θέση σε σχέση με τη στάση του Ε.Υ.3 απέναντι στο ΠΠΑ. Αυτός, αντιμετωπίζει την ΠΑ εργαλειακά, χρησιμοποιώντας τις δυνατότητες του προγράμματος για να ενδυναμώσει με επαγγελματική εμπειρία τους φοιτητές του. Η μοναδική του στόχευση είναι η επαγγελματική διάσταση της ΠΑ, εκεί προσανατολίζεται, καθώς τα όποια γνωστικά οφέλη διακρίνει στο πρόγραμμα τα εννοεί ως ενισχυτικά της επαγγελματικής διάστασης της πρακτικής άσκησης. Συνδιαλέγεται με τους φορείς με όρους συναλλαγής προκειμένου να προετοιμάσει γι' αυτούς όχι ισχυρά εξειδικευμένους αλλά καλούς επαγγελματίες, καλούς εργαζόμενους, εύπλαστους, που θα προσαρμοστούν στην εργασία και θα αποδεχτούν το σύστημα ελέγχου στο χώρο εργασίας.

Σχετικά με τα όσα αφορούν τα οργανωτικά στοιχεία του ΠΠΑ, ο Ε.Υ.1 έδειξε να υιοθετεί τη ρητορική του υπουργείου και να συμμετέχει στο πρόγραμμα, προσπαθώντας να εντάξει σε αυτό το νέο μέτρο την παλαιότερη τακτική του τομέα της αρχαιολογίας ως προς την πρακτική άσκηση (πανεπιστημιακές ανασκαφές). Το τμήμα του συμμετέχει στο ΠΠΑ μέσω ΕΠΕΑΕΚ από το 1996 και τότε, στις αρχικές φάσεις, φάνηκε ότι το τμήμα θα επωφελούνταν. Η συνέχεια, που επέφερε τη μεγαλύτερη συγκεντρωτικότητα του προγράμματος, έκανε το τμήμα και τον ίδιο να κρατήσουν μια έντονα κριτική στάση και να αρχίσουν να διαπραγματεύονται με τους δικούς τους όρους κατά την υλοποίηση, προκειμένου να κρατήσουν τον έλεγχο των ορίων της διαδικασίας εντός του τμήματος. Αντιμετωπίζουν το ΠΠΑ από την πλευρά των περιορισμών και των όρων και διαπραγματεύονται ως ίσος προς ίσον με την κεντρική αρχή, το ΥΠΕΠΘ. Τελικά, δεν αποδέχτηκαν το ΠΠΑ μέσω ΕΠΕΑΕΚ ως ένα συστατικό στοιχείο του προγράμματος σπουδών και των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων του τμήματος, όπως επιτάσσουν οι ευρωπαϊκές και μέσω αυτών οι εθνικές πολιτικές, αλλά ως μια περιφερειακή δραστηριότητα όχι μεγάλης γνωστικής ή άλλης αξίας.

Την ίδια κριτική αντιμετώπιση προς την επίσημη πολιτική και τις ευρωπαϊκές πρακτικές που αυτή προωθεί, όπως το ΠΠΑ μέσω ΕΠΕΑΕΚ, δείχνει και ο Ε.Υ.2. , μόνο που δεν μένει στους περιορισμούς του προγράμματος αλλά προσπαθεί να ανακαλύψει τις δυνατότητές του. Εν τούτοις, η εμπειρία που αποκτάται εκτός πανεπιστημίου και επιδιώκεται να μετασηματιστεί εντός του σε όφελος με παιδαγωγική αξία για τους φοιτητές, εξακολουθεί να εγείρει ερωτήματα για το τι νομιμοποιείται ως γνώση και για το ποιες είναι οι αποδεκτές πρακτικές αυτής της γνώσης, στο νέο πλαίσιο σχέσεων πανεπιστημίου και φορέων υποδοχής (Young, 2008). Ο Ε.Υ.2 νομιμοποιεί το άνοιγμα προς την εφαρμοσμένη γνώση, βασιζόμενος στην ιδεολογική βάση των μη προνομιούχων φοιτητών του τμήματός του, που οφείλει να ενδυναμώσει, και στο γεγονός ότι πρέπει να ενισχύσει και να καταξιώσει το νέο σχετικά τμήμα του. Το ζήτημα που παραμένει είναι το τι τελικά νομιμοποιείται ως γνώση στη συνείδηση των εμπλεκομένων μέσα από τέτοιες διαδικασίες και ενέργειες.

Παρόλα αυτά, ο Ε.Υ.2 διατηρεί αποστάσεις από τη γενικότερη πολιτική πρακτική, εκφράζοντας τις επιφυλάξεις τόσο του ίδιου όσο και των μελών ΔΕΠ του τμήματος για την ιδεολογική βάση τέτοιων μέτρων εκπαιδευτικής πολιτικής, τα οποία διακρίνονται από έναν συγκυριακό και όχι μακροπρόθεσμο σχεδιασμό και επιβάλλονται λόγω των ευρωπαϊκών πιέσεων προς τις εθνικές αρχές, οι οποίες βλέπουν σε αυτά μια πρόσκαιρη λύση στα σοβαρά, οικονομικά και άλλα, προβλήματα των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων.

Τέλος, σε σχέση με το πώς οι Ε.Υ. αντιλαμβάνονται τη σχέση τους με την κεντρική αρχή, ο Ε.Υ.3 φαίνεται να αποδέχεται την ιδεολογική βάση του ΠΠΑ και κατ' επέκταση της πολιτικής που προωθεί η κεντρική αρχή (ΥΠΕΠΘ). Η πολιτική αυτή, όπως φάνηκε και σε προηγούμενο κεφάλαιο (κεφ.2), στηρίζεται στις ευρωπαϊκές τάσεις για αλλαγές στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, και απαιτεί τη σύνδεση του πανεπιστημίου με την κοινωνία της οικονομίας, προκειμένου η ΕΕ να αποτελέσει έναν ισχυρό εκπαιδευτικό (και όχι μόνο) παράγοντα στην παγκόσμια αγορά. Το τμήμα του Ε.Υ.3, όπως διαφάνηκε από τα δεδομένα που προηγήθηκαν, εντάχθηκε στο ΠΠΑ τόσο λόγω της χρηματοδότησης που το συνοδεύει όσο και για να ενισχύσει τις ανθρωπιστικές σπουδές στην αγορά εργασίας. Με τον τρόπο αυτό το πανεπιστήμιο ανοίγεται στον χώρο της οικονομίας και της εργασίας, όπου όμως εμπλέκονται φορείς που λειτουργούν με κανόνες διαφορετικούς από αυτούς του ακαδημαϊκού περιβάλλοντος. Ο Ε.Υ.3 αντιλαμβάνεται το πανεπιστήμιο και τους

εξωτερικούς φορείς ως μέρος ενός δικτύου με σαφείς αλληλεπιδράσεις, όπου το άνοιγμα των ακαδημαϊκών συνόρων με τους όρους της αγοράς μάλλον θα είναι αναπόφευκτο. Εκεί, σε αυτή τη νέα σχέση, το πανεπιστήμιο θα πρέπει να υιοθετήσει τους επιβαλλόμενους όρους και να υπηρετήσει μαζί με τους φορείς του δικτύου την οικονομική ανάπτυξη. Έτσι, αυτό που τον απασχολεί είναι τα πρακτικά ζητήματα που δημιουργούν οι συνεργασίες αυτές, τα οποία αποτελούν βασικό στοιχείο των δικτύων που επιθυμεί να οργανώσει, προκειμένου το τμήμα να «ηγείται». Δεν τον απασχολούν οι συνέπειες του ανοίγματος των πανεπιστημίων στους όρους της αγοράς, αντίθετα, αποδέχεται τους όρους της και παίζει με τους κανόνες της. Αυτό όμως το άνοιγμα του πανεπιστημίου προς την αγορά εργασίας ενέχει σημαντικές συνέπειες για την εκπαιδευτική διαδικασία που συντελείται στο πανεπιστήμιο και η άκριτη αποδοχή και εφαρμογή του έχει δεχθεί σοβαρή κριτική.

Συνοψίζοντας, από τις θέσεις των επιστημονικών υπεύθυνων που περιγράφηκαν, δίνεται η ευκαιρία να φανεί η διαφορά της λογικής αυτών που διαμορφώνουν την εκπαιδευτική πολιτική από τη λογική αυτών που νοσηματοδοτούν και εφαρμόζουν τα μέτρα εκπαιδευτικής πολιτικής που παράγουν οι προηγούμενοι. Οι διαφορές αυτές, οι οποίες αναφέρθηκαν ανάμεσα στο πολιτικό μέτρο του ΠΠΑ και στην εφαρμογή του, δηλαδή, στην προσπάθεια του πεδίου της πολιτικής να ασκήσει επιρροή πάνω στο πανεπιστήμιο, μπορούν να θεωρηθούν ως αποτελέσματα των αντιτιθέμενων λογικών που χαρακτηρίζουν τα δύο πεδία, αυτού της πολιτικής και αυτού του θεσμικού *habitus* των πανεπιστημίων (Hardy & Lingard, 2007).

Φαίνεται, λοιπόν, ότι το ΠΠΑ δεν είχε ιδιαίτερα αυστηρές προδιαγραφές υλοποίησης και οργάνωσης, με αποτέλεσμα τη σημαντική ελευθερία κινήσεων των υπεύθυνων να δραστηριοποιηθούν με όποιον τρόπο οι ίδιοι επέλεξαν προκειμένου να υλοποιηθεί το πρόγραμμα στο τμήμα τους. Ωστόσο, το ΠΠΑ είναι ένα μέτρο εκπαιδευτικής πολιτικής, με το οποίο η κεντρική πολιτική αρχή προσπαθεί να παρέμβει στο εσωτερικό των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων, με στόχο να αλλάξουν οι σχέσεις τους με την κοινωνία που τα περιβάλλει και κυρίως με τους φορείς εκείνους στους οποίους θα ασκούσαν οι φοιτητές τους. Στην ουσία πρόκειται για μια απαίτηση χαλάρωσης των συνόρων μεταξύ πανεπιστημίου και φορέων υποδοχής (Bernstein 2000), η οποία επενδύεται με τον χαρακτήρα της κοινωνικής επιταγής, λόγω και της επικρατούσας ανασφάλειας στον τομέα της επαγγελματικής αποκατάστασης.

Καθοριστικός παράγοντας για τη διαπραγμάτευση αυτή των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων με την πολιτική αρχή για το πού θα χαραχτούν τα νέα σύνορα είναι το «φίλτρο» των τμημάτων έναντι στην προωθούμενη αυτή δράση (Σαρακινιώτη, δ.διατριβή σε εξέλιξη). Η ιστορική διαδρομή του κάθε ιδρύματος στα εκπαιδευτικά πράγματα της χώρας και η θέση του στην πανεπιστημιακή ιεραρχία των ελληνικών ΑΕΙ, ο φοιτητικός πληθυσμός που υποδέχεται το συγκεκριμένο πανεπιστήμιο, οι παραδόσεις που συγκροτούν την εικόνα του, με άλλα λόγια το ιδρυματικό του *habitus*, λειτουργεί ως φύλακας και ρυθμιστής των αλλαγών που το κάθε ίδρυμα είναι διατεθειμένο να ενσωματώσει στις δράσεις του και ρυθμίζει τον τρόπο με τον οποίο θα υλοποιηθούν αυτές οι αλλαγές. Έτσι, αυτό που επιδιώκουν να διασφαλίζουν τα Ιδρύματα απέναντι στο ίδιο πολιτικό μέτρο, το διακύβευμα, δηλαδή του τι προσπαθούν να διαφυλάξουν κάθε φορά και το πώς, είναι διαφορετικό. Εξαρτάται από το *habitus* κάθε ιδρύματος και εμφανίζεται όταν συμβαίνει αυτή η διατάραξη των συνόρων τους.

Αυτό έχει ως συνέπεια κάθε τμήμα να ανταποκρίνεται διαφορετικά και να δίνει τη δική του διάσταση στο ΠΠΑ, η οποία σχετίζεται επίσης και με άλλες πτυχές του ιδρυματικού *habitus*, όπως τη στάση των μελών ΔΕΠ έναντι της ΠΑ και των πολιτικών που προωθούνται μέσω αυτής, τις εκπαιδευτικές δραστηριότητες και τις επιστημονικές επαφές που καλλιεργεί το ίδρυμα σε εθνικό και διεθνές επίπεδο καθώς και από την προσωπικότητα και τη διάθεσή του κάθε Ε.Υ. να εμπλακεί και σε ποιο βαθμό στο ΠΠΑ και να παρέχει σημαντική ενίσχυση, καθοδήγηση και στήριξη στους φοιτητές του, προκειμένου να αποκτήσουν δεξιότητες σε ένα νέο πλαίσιο, αυτό της εργασίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7
ΕΜΠΕΙΡΙΚΟ ΥΛΙΚΟ (Γ):
ΟΙ ΦΟΙΤΗΤΕΣ ΠΟΥ ΣΥΜΜΕΤΕΙΧΑΝ ΣΕ ΠΠΑ - ΕΠΕΑΕΚ

7.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο κεφάλαιο αυτό, παρουσιάζεται το υλικό που προέκυψε από τις συνεντεύξεις των φοιτητών των τριών πανεπιστημίων που εξετάζονται πιο αναλυτικά ως προς τη σχέση τους με το ΠΠΑ, οργανωμένο με τρόπο ώστε να ανιχνεύονται οι απόψεις των ομιλούντων, οι διαφορές και τα κοινά τους στοιχεία, σχετικά με το θέμα της πρακτικής άσκησης. Οι φοιτητές χωρίζονται σε τρεις ομάδες, ανάλογα με το πανεπιστήμιο από το οποίο προέρχονται (βλ. πίνακας 1, παράρτημα IV). Τέλος, πρέπει να σημειωθεί εδώ ότι συγκεντρώθηκαν, για τις ανάγκες της ερευνητικής αυτής εργασίας, στοιχεία από την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία (Ε.Σ.Υ.) για το μορφωτικό επίπεδο και των δύο γονέων των φοιτητών (εισακτέοι 2005) των εννέα τμημάτων της έρευνας. Τα δεδομένα αυτά δείχνουν ότι οι φοιτητές, των οποίων οι γονείς είναι απόφοιτοι της δευτεροβάθμιας και της υποχρεωτικής εκπαίδευσης, τείνουν να συγκεντρώνονται, κατά κύριο λόγο, στα περιφερειακά πανεπιστημιακά τμήματα, όπως φαίνεται στο διάγραμμα του παραρτήματος III.

7.2 ΟΙ ΦΟΙΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΩΝ ΤΜΗΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Πρώτη Ομάδα Φοιτητών (ΦΤΚ-1, ΦΤΚ-2, ΦΤΚ-3)

Πώς εμφανίζεται το ΠΠΑ στο τμήμα:α) ενημέρωση φοιτητών Για δύο από τους φοιτητές αυτούς, η πρώτη αφορμή για την ενημέρωσή τους ως προς την ύπαρξη και λειτουργία του ΠΠΑ υπήρξαν οι φίλοι που είχαν συμμετάσχει σε προηγούμενες φάσεις του προγράμματος και ο κύκλος τους γενικότερα στο πανεπιστήμιο. Στη συνέχεια, η προσωπική αναζήτηση και από τους τρεις φοιτητές περισσότερων στοιχείων και σχετικών πληροφοριών, τους έφερε στο γραφείο του ΠΠΑ, όπου προμηθεύτηκαν τα ενημερωτικά φυλλάδια τα οποία είχε εκδώσει το τμήμα για το σκοπό αυτό. Επιπλέον αυτών, σε μία περίπτωση, λειτούργησε θετικά η καλή σχέση με τον καθηγητή, ο οποίος τον ενθάρρυνε να συμμετάσχει στο πρόγραμμα.

β) το γενικότερο κλίμα Οι φοιτητές θεωρούν ότι το ενδιαφέρον των συμφοιτητών τους για το ΠΠΑ δεν είναι ιδιαίτερα αυξημένο και πολλοί από αυτούς αντιμετωπίζουν το πρόγραμμα ως μια επιπλέον ταλαιπωρία χωρίς ουσία:

«... αφού δεν θα πληρωθείς καλά και θα κουράζεσαι επιπλέον, γιατί να το κάνεις;» (ΦΤΚ-1)

Εξαίρεση αποτελούν οι φοιτητές που ανήκαν στην «παρέα» τους, οι οποίοι έδειχναν όλοι μεγάλη προθυμία να συμμετέχουν σε τέτοια προγράμματα. Όλοι τονίζουν ότι αυτά τα προγράμματα προτιμούν κατά κύριο λόγο όσοι από τους φοιτητές ενδιαφέρονται περισσότερο, επειδή αυτοί έχουν «ξεκαθαρίσει τι θα κάνουν», όπως δείχνει και η μετέπειτα πορεία τους. Έτσι, θετική στάση απέναντι στο πρόγραμμα δείχνουν οι φοιτητές που «το ψάχνουν περισσότερο και νοιάζονται», καθώς και κάποιοι συγκεκριμένοι καθηγητές, οι οποίοι στηρίζουν την ανάμιξη των φοιτητών τους σε τέτοιες διαδικασίες.

γ) στήριξη του ΠΠΑ Ένας φοιτητής εκτιμά ότι το τμήμα στήριξε επαρκώς το ΠΠΑ, οι άλλοι δύο όμως εκφράζουν την αντίθετη άποψη, λέγοντας ότι θα επιθυμούσαν μια «όχι τόσο χαλαρή αντιμετώπιση». Η έλλειψη, γενικότερα, μεγάλου ενδιαφέροντος αποτελεί τον αντίκτυπο της ελλιπούς στήριξης του προγράμματος από το πανεπιστήμιο εν γένει, εκτιμούν οι φοιτητές, οι οποίοι εκφράζουν την άποψη ότι θα έπρεπε τα εμπλεκόμενα στο ΠΠΑ μέλη ΔΕΠ να έχουν μεγαλύτερη συμμετοχή στις διαδικασίες και να δείχνουν «μια πιο θερμή συνδρομή». Επιπλέον, η εποπτεία της πρακτικής άσκησης ήταν απόμακρη, ενώ οι ίδιοι επιθυμούσαν «να τους [τους επιβλέποντες καθηγητές] έχουν πιο κοντά».

Το κίνητρο για τη συμμετοχή των φοιτητών Κίνητρο για τη συμμετοχή δύο φοιτητών στο πρόγραμμα αποτέλεσε η πιστοποίηση που θα έπαιρναν και τα αποδεικτικά της ασφάλισής τους στο ΙΚΑ έγγραφα, τα οποία θα χρησιμοποιούσαν μετέπειτα στο βιογραφικό τους για να αποδείξουν ότι έχουν εργαστεί πάνω στο αντικείμενο των σπουδών τους. Τα χρήματα πολύ μικρό ρόλο έπαιξαν στην απόφασή τους αυτή. Για τον τρίτο φοιτητή, η απόκτηση εμπειρίας ήταν αυτό που μέτρησε πιο πολύ για τη συμμετοχή του αλλά και το γεγονός ότι θα ασχολούνταν με κάτι το οποίο θα είχε άμεση σχέση με τις σπουδές του. Μέσα σε όλα αυτά:

«.. υπήρχε η προσωπική λόξα να το πάρω πιο σοβαρά και να το ψάξω [το θέμα της εργασίας στο αντικείμενο σπουδών]» (ΦΤΚ-1)

Η συνεργασία των φοιτητών με τον Φ.Υ.:α) επιλογή Φ.Υ. Η επιλογή του φορέα στον οποίο θα ασκούνταν δεν έγινε από τους φοιτητές αλλά από τους επιβλέποντες καθηγητές. Οι φοιτητές είχαν δηλώσει (προφορικά αλλά και με τις επιλογές των μαθημάτων τους

μέχρι εκείνου του σημείου των σπουδών τους) την κατεύθυνση που επιθυμούσαν (ιστορία/αρχαιολογία) και τον τομέα που τους ενδιέφερε περισσότερο επιστημονικά (αρχαία ιστορία, κλασική αρχαιολογία, κεραμική), και ο επιβλέπων καθηγητής έλαβε υπόψη του αυτές τις επιλογές τους, προκειμένου να τους εντάξει στον κατάλληλο φορέα. Μόνο ο ένας φοιτητής εκτίμησε με σκεπτικισμό την επιλογή του φορέα άσκησης, αυτός που επέλεξε ιστορία, καθώς για τον τομέα αυτό «δεν υπήρχαν άλλες επιλογές».

β) Η εργασία στο Φ.Υ. Δύο από τους φοιτητές ασκήθηκαν σε πανεπιστημιακή ανασκαφή και στο μουσείο του τμήματος, δηλαδή σε χώρους πανεπιστημιακούς, όσο κι αν η ανασκαφή πραγματοποιείται τοπικά εκτός του πανεπιστημιακού χώρου. Και οι δύο είχαν ικανοποιητική προηγούμενη εμπειρία για τις εργασίες που τους ανατέθηκαν και δεν αντιμετώπισαν προβλήματα κατά τη διεκπεραίωσή τους. Η εμπειρία τους αυτή προήλθε από τη συμμετοχή τους σε ανασκαφές εκτός ΠΠΑ και ΕΠΕΑΕΚ για αρκετό χρονικό διάστημα, ο ένας τους μάλιστα δηλώνει χαρακτηριστικά ότι έχει παρακολουθήσει «εκατό ανασκαφές». Οι εργασίες αυτές αφορούσαν για τον έναν την καταγραφή του υλικού της ανασκαφής και την επαφή του με όλα τα στάδια μιας ανασκαφής. Η εργασία που ανατέθηκε στον άλλο φοιτητή είχε να κάνει με την καταγραφή, μελέτη και τεκμηρίωση ενός συνόλου κεραμικής του μουσείου. Εκτιμούν ότι οι εργασίες που τους ανατέθηκαν ήταν υπεύθυνες επιστημονικές εργασίες, τις οποίες είχαν τη δυνατότητα να πραγματοποιήσουν εξαιτίας της προαναφερθείσας εμπειρίας τους.

Ο τρίτος φοιτητής ασκήθηκε σε μουσείο, ένα χώρο που δεν ανήκει στο πανεπιστήμιο ούτε βρίσκεται υπό την εποπτεία του. Όπως και οι συμφοιτητές του, δεν γνώριζε το αντικείμενο της ενασχόλησής του στο μουσείο. Αφού προηγήθηκε η γνωριμία με το χώρο, ασκήθηκε με κύριο αντικείμενο τη μεταγραφή ενός χειρόγραφου μητρώου αντικειμένων του μουσείου σε ηλεκτρονική μορφή. Αντιμέτωπος δύο δυσκολίες: τα δυσανάγνωστα μητρώα και τη χρήση ορολογίας που δεν είχε ξανασυναντήσει, για την αντιμετώπιση της οποίας χρειάστηκε να ανατρέξει στη βιβλιογραφία. Θεωρεί ότι σε αυτό το σημείο θα μπορούσε να είχε βοήθεια από τον επιβλέποντα καθηγητή, πράγμα όμως που δεν έγινε. Παράλληλα με το κύριο έργο του, επίσης, παρακολουθούσε και τις ξεναγήσεις των ομάδων που επισκέπτονταν το μουσείο, καθώς είχε ένα ιδιαίτερο προσωπικό ενδιαφέρον για τη δουλειά του ξεναγού. Το προσωπικό του φορέα διευκόλυνε αυτή την επιθυμία του, παρόλο που δεν αποτελούσε αντικείμενο της πρακτικής του άσκησης.

γ) **Οι σχέσεις με το προσωπικό του Φ.Υ.** Οι δύο φοιτητές που ασκήθηκαν σε πανεπιστημιακούς χώρους δεν αντιμετώπισαν προβλήματα συνεργασίας εκεί, καθώς τα στελέχη και των δύο φορέων ήταν μέλη της πανεπιστημιακής κοινότητας, γνωρίζονταν όλοι μεταξύ τους και η άσκηση των φοιτητών κύλησε ομαλά. Ο φοιτητής που ασκήθηκε σε φορέα εκτός του πανεπιστημίου αντιμετώπισε ένα πολύ θετικό κλίμα από το προσωπικό του φορέα, το οποίο τον συνέδραμε σε ό,τι χρειαζόταν, ενώ του είχε παραχωρήσει τα απαραίτητα για να φέρει εις πέρας την εργασία του (π.χ. ατομικό γραφείο).

Όλοι οι φοιτητές θεώρησαν ότι η συνεργασία τους είχε μόνο θετικά σημεία κι ότι αυτό συντέλεσε στην επιτυχία της πρακτικής τους άσκησης.

Οφέλη φοιτητών από το ΠΠΑ Ο ένας εκ των φοιτητών πιστεύει ότι το σημαντικότερο όφελος που αποκόμισε από τη συμμετοχή του στο ΠΠΑ ήταν η εμπειρία, ενώ οι άλλοι δύο εκτιμούν ότι η πιστοποίηση της εργασίας τους εκεί ήταν πολύ σημαντικό στοιχείο:

«Είναι βασικό το πιστοποιητικό που δίνουν, γιατί είναι σαν να πιστοποιείται η εμπειρία σου και η εξειδίκευση που παίρνουμε από την κατεύθυνση. Εγώ το έχω χρησιμοποιήσει στο βιογραφικό μου.» (ΦΤΚ-2)

Ο ίδιος συμπληρώνει ότι αποκόμισε και εμπειρία από την πολύ καλά οργανωμένη ανασκαφή που παρακολούθησε, ενώ άλλος επισημαίνει ότι στο γνωστικό μέρος δεν βοηθήθηκε καθόλου, γιατί ήδη γνώριζε περισσότερα από όσα απαιτούσε η πρακτική του άσκηση.

Η επίδραση του ΠΠΑ στην εκπαιδευτική πορεία των φοιτητών:α) αξιολόγηση Όλοι οι φοιτητές της ομάδας αυτής δηλώνουν ότι δεν αξιολογήθηκαν με βαθμολογία για τη συμμετοχή τους στην ΠΑ. Ένας τους εκτιμά ότι ίσως να επηρεάστηκε η σχέση με τον καθηγητή προς το καλύτερο, αλλά δεν μπορεί να στηρίξει αυτή την άποψη, ενώ άλλος ισχυρίζεται ότι η ΠΑ δεν επέδρασε καθόλου στη σχέση του με τους καθηγητές του.

β) επιλογή κατεύθυνσης σπουδών Όλοι τους επισημαίνουν ότι η ΠΑ μέσω ΕΠΕΑΕΚ δεν επέδρασε στην επιλογή της κατεύθυνσης των σπουδών τους, γιατί αφενός μεν αυτή πραγματοποιήθηκε όταν βρίσκονταν στο τέταρτο έτος κι επομένως η επιλογή είχε ήδη γίνει, και αφετέρου, για δύο από τους φοιτητές το προσωπικό τους ενδιαφέρον ήταν αυτό που τους ώθησε στη συγκεκριμένη επιλογή κατεύθυνσης κατά κύριο λόγο, γι' αυτό και η κατάρτισή τους ήταν ανώτερη από τις απαιτήσεις της εργασίας τους κατά την πρακτική τους άσκηση. Ένας από όλους αντιμετώπισε και γνωστικά προβλήματα, τα οποία πιθανόν να οφείλονται στην τοποθέτησή του σε έναν φορέα

που δεν σχετιζόταν άμεσα με τα ενδιαφέροντά του, καθώς ασκήθηκε σε μουσείο, ενώ ενδιαφερόταν για αρχαία ιστορία, ή στη λανθασμένη επιλογή εργασιών μέσα στο φορέα, εργασίες που απευθύνονταν ίσως σε αρχαιολόγο και όχι σε ιστορικό.

Τα οφέλη του πανεπιστημίου από το ΠΠΑ Σχετικά με το αν το πανεπιστήμιο αποκομίζει οφέλη από τη συμμετοχή του στο ΠΠΑ, ένας φοιτητής απαντά ότι δεν γνωρίζει σχετικά, ενώ άλλος εκτιμά ότι το πανεπιστήμιο δεν ασχολήθηκε ιδιαίτερα με το πρόγραμμα, απλώς το προώθησε για «να φανεί ότι συμμετείχε, ότι έγινε κι αυτή η δραστηριότητα». Άλλος συνάδελφός του θεωρεί ότι με την ΠΑ το πανεπιστήμιο έχει τη δυνατότητα να καταρτίζει καλύτερα τους φοιτητές του και να εμπλουτίζει την εμπειρία τους. Αυτό, συνεχίζει, θα έπρεπε να το έχει έτσι κι αλλιώς ως στόχο του,

«... γιατί είναι χρέος του απέναντι στους φοιτητές του, κι όχι να το αναθέτει σε τρίτους, δηλαδή στους φορείς υποδοχής, αφού έτσι η δουλειά γίνεται με ξένα κόλλυβα». (ΦΤΚ-3)

Η προετοιμασία των φοιτητών, η οποία περιλαμβάνει και την απόκτηση εμπειριών σχετικών με τη δουλειά που θα κάνουν, είναι αποκλειστικά έργο του πανεπιστημίου, εκτιμά.

Τα οφέλη των Φ.Υ. από το ΠΠΑ Οι απόψεις όλων των φοιτητών συγκλίνουν όσον αφορά τα οφέλη που αποκομίζουν οι φορείς υποδοχής από τη συμμετοχή τους σε τέτοια προγράμματα. Το κυριότερο είναι η κάλυψη των αναγκών τους σε προσωπικό, το οποίο χωρίς να επιβαρύνει οικονομικά τον φορέα, πραγματοποιεί μια σειρά από εργασίες που ίσως δεν θα γίνονταν σε άλλες συνθήκες. Το ΠΠΑ δηλαδή «προσφέρει χέρι βοήθειας» στους φορείς για να προχωρήσουν το έργο τους.

Η γενική εικόνα των φοιτητών για τους Φ.Υ. Οι φοιτητές μέσω της εργασίας τους στους φορείς υποδοχής είχαν την ευκαιρία να διαμορφώσουν εκ των έσω την εικόνα τους για αυτούς, αν και σε γενικές γραμμές γνώριζαν τους εργασιακούς χώρους στους οποίους μπορούν να εργαστούν μετά την απόκτηση του πτυχίου τους. Πιο συγκεκριμένα, ένας φοιτητής κατάλαβε πλέον πόση δουλειά και ποιες εργασίες απαιτούνται για τη λειτουργία του μουσείου ενώ εντόπισε και την έλλειψη προσωπικού που αντιμετώπιζε το συγκεκριμένο μουσείο.

Μειονεκτήματα του ΠΠΑ Κοινή διαπίστωση και για τους τρεις φοιτητές αποτελεί η μικρή χρονική διάρκεια της ΠΑ. Επισημαίνουν ότι η διάρκεια της άσκησης τους ήταν πολύ μικρή για να προλάβουν να ολοκληρώσουν το έργο που ανέλαβαν και να αποκομίσουν γνωστικά οφέλη από αυτό: «... πρακτικά δεν ολοκληρώσαμε το έργο μας και δεν μάθαμε κάτι γιατί ο χρόνος ήταν πολύ λίγος.» (ΦΤΚ-1)

Οι δύο φοιτητές της ομάδας τους, μάλιστα, πιστεύουν ότι η ΠΑ θα πρέπει να γίνει υποχρεωτική για όλους τους φοιτητές και να έχει το δικαίωμα ο φοιτητής να συμμετέχει περισσότερες από μια φορές σε αυτό. Ως προς τα οργανωτικά του προγράμματος, οι ίδιοι δεν θα ήθελαν να αλλάξει κάτι γιατί το θεωρούν «άριστα οργανωμένο», ενώ ένας εκτιμά ότι θα έπρεπε να είναι πιο οργανωμένο, για να αποκομίζουν περισσότερα οφέλη οι φοιτητές, «... για να βοηθηθούμε πιο πολύ.»(ΦΤΚ-1)

Πώς προσανατολίζονται έναντι του ΠΠΑ Οι φοιτητές προσανατολίζονται διαφορετικά απέναντι στην ΠΑ. Ένας, την αντιμετωπίζει ως ένα εξω-ακαδημαϊκό πλαίσιο που μπορεί να προσφέρει εμπειρία μέσα από την εργασία στο αντικείμενο σπουδών, ενώ οι άλλοι δύο φοιτητές αντιλαμβάνονται την ΠΑ ως πιστοποίηση της εξειδίκευσής τους και της εργασίας τους πάνω στο αντικείμενο που τους ενδιαφέρει, προκειμένου να χρησιμοποιήσουν το τυπικό αυτό προσόν της πιστοποίησης στο βιογραφικό τους, για τον μελλοντικό εργοδότη τους.

Δεύτερη Ομάδα Φοιτητών (ΦΤΠβ-8 και ΦΤΠβ-9)

Πώς εμφανίζεται το ΠΠΑ στο τμήμα:α) ενημέρωση φοιτητών Στο τμήμα αυτό τα μέλη ΔΕΠ που εμπλέκονται στο ΠΠΑ φαίνεται να διαθέτουν χρόνο και ενέργεια για την ενημέρωση, προώθηση και στήριξη του προγράμματος προς τους φοιτητές.

Ο ένας φοιτητής ενημερώθηκε για την ύπαρξη και λειτουργία του προγράμματος από τον οδηγό σπουδών του τμήματος αλλά και από σχετικές ανακοινώσεις που έβρισκε στην πολύ καλά ενημερωμένη ηλεκτρονική σελίδα του τμήματος. Ο άλλος πληροφορήθηκε τα σχετικά, κυρίως, από την ημερίδα που διοργάνωσε το τμήμα του, με τη λήξη της ΠΑ του προηγούμενου έτους. Εκεί, πέρα από όσα άκουσε από τους εμπλεκόμενους καθηγητές και τους υπεύθυνους των φορέων άσκησης των φοιτητών, που αφορούσαν και τις διαδικασίες αναφορικά με τις δηλώσεις συμμετοχής αλλά και ουσιαστικές πληροφορίες για το πρόγραμμα, συνάντησε συμφοιτητές του οι οποίοι είχαν συμμετάσχει στο πρόγραμμα, και οι οποίοι τον παρότρυναν να το ακολουθήσει.

β) το γενικότερο κλίμα Και οι δύο φοιτητές εκτιμούν ότι στο τμήμα τους όλοι ενδιαφέρονται για το ΠΠΑ και μάλιστα το ενδιαφέρον αυτό αυξάνεται όσο περνά ο καιρός· αυτό, θεωρεί, έχει σχέση με τη συνέπεια με την οποία οργανώνεται το πρόγραμμα. Ωστόσο, κάποιος θεωρεί ότι η θετική αυτή αντιμετώπιση του προγράμματος μειώνεται όταν:

«... υπάρχουν παράγοντες που δεν βοηθούν στην καλή λειτουργία του προγράμματος, όπως οι λόγοι για τους οποίους δεν έγινε η ημερίδα του έτους 2007-2008...» (ΦΤΠβ-9)

γ) στήριξη του ΠΠΑ Οι κινήσεις στήριξης του ΠΠΑ από τα μέλη ΔΕΠ που εμπλέκονται σε αυτό αναγνωρίζονται από τους φοιτητές, οι οποίοι εκτιμούν ότι ειδικά ο επιστημονικός υπεύθυνος του τμήματός τους βρίσκεται σε διαρκή εγρήγορση όσον αφορά την παραγωγή και προώθηση, ηλεκτρονική ή άλλη, ενημερωτικού υλικού για το πρόγραμμα και διατηρεί ανοιχτή σε μόνιμη βάση την επικοινωνία του με τους φοιτητές σχετικά με τις εξελίξεις στο ΠΠΑ.

Το κίνητρο για τη συμμετοχή των φοιτητών Το κίνητρο για τη συμμετοχή του ενός φοιτητή ήταν : «η γνωριμία και η εξοικείωση με πιθανούς χώρους εργασίας» (ΦΤΠβ-9), καθώς το θέμα της επαγγελματικής αποκατάστασης απασχολεί ιδιαίτερα τους φοιτητές του τμήματος. Ο δεύτερος, κινητοποιήθηκε επειδή θεώρησε τη συμμετοχή του στο πρόγραμμα ως «προϋπηρεσία», την οποία θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει στο βιογραφικό του. Ο ίδιος εξηγεί ότι για πολλούς συμφοιτητές του βασικό κίνητρο αποτελούν και τα χρήματα με τα οποία αμείβονται οι ασκούμενοι, παρόλο που αυτά δεν είναι πολλά.

Η συνεργασία των φοιτητών με τον Φ.Υ.:α) επιλογή Φ.Υ. Η επιλογή του φορέα άσκησης έγινε από τον επιβλέποντα καθηγητή τους, σύμφωνα με τα προσωπικά τους ενδιαφέροντα, τα οποία είχαν παρουσιάσει σε προηγούμενες συζητήσεις τους. Για τον ένα φοιτητή σημαντικό ρόλο έπαιξε και η τοποθεσία του φορέα, γιατί κατά τη γνώμη του είναι σημαντική η εύκολη πρόσβαση στον τόπο εργασίας αλλά και η φτηνή διαμονή.

β) Η εργασία στο Φ.Υ. Οι εργασίες με τις οποίες ασχολήθηκαν κατά τη διάρκεια της άσκησής τους στη μία περίπτωση ήταν γνωστές πριν ξεκινήσει το πρόγραμμα, στην άλλη γνωστοποιήθηκαν μετά την άφιξη του φοιτητή εκεί. Και στις δύο περιπτώσεις, οι φοιτητές έμειναν ευχαριστημένοι από τον τρόπο με τον οποίο ενημερώθηκαν για τα καθήκοντά τους από τους προϊσταμένους των φορέων στους οποίους ασκήθηκαν. Ο ένας φοιτητής, που αντιμετώπισε κάποιες δυσκολίες στο πώς να χειριστεί μεθοδολογικά τον τομέα που του ανέθεσαν, βρήκε στήριξη σε αυτά που είχε διδαχθεί στο υποχρεωτικό σεμινάριο πρακτικής άσκησης του τμήματός του.

γ) Οι σχέσεις με το προσωπικό του Φ.Υ. Οι φοιτητές συμφωνούν ότι οι συνθήκες στο χώρο άσκησης ήταν εξαιρετικές και η συνεργασία τους με το προσωπικό του φορέα πολύ καλή:

«Επρόκειτο για μια εξαιρετικά ενδιαφέρουσα και δημιουργική συνεργασία. Οι άνθρωποι του φορέα είχαν πραγματικά φιλική διάθεση, προσέφεραν τη βοήθειά τους σε κάθε περίπτωση κι έδειχναν να ενδιαφέρονται για τις απορίες μας.» (ΦΤΠβ-9)

Ωστόσο, ο ένας φοιτητής επισημαίνει τη διαφορετική αντιμετώπιση που είχαν στο φορέα όσοι προέρχονταν από το δικό του τμήμα, ένα τμήμα χαμηλά τοποθετημένο στην πανεπιστημιακή ιεραρχία, σε σχέση με όσους προέρχονταν από τμήματα υψηλού κύρους. Ο ίδιος δεν αντιμετώπισε αυτή την υποτιμητική συμπεριφορά, αλλά την πληροφορήθηκε από συμφοιτητές του.

Τα οφέλη των φοιτητών από το ΠΠΑ Οι φοιτητές συμφωνούν ότι ένα μεγάλο κέρδος από την ΠΑ ήταν ότι ήρθαν σε επαφή και συνεργασία με ανθρώπους καταξιωμένους στο χώρο τους, καθώς και το ότι:

«.. δεν θα μου δινόταν ξανά η ευκαιρία όσο είμαι στο πανεπιστήμιο να κάνω κάτι τέτοιο.»
(ΦΤΠβ-8)

Τέλος, βασικό πλεονέκτημα ήταν το ότι γνώρισαν έναν πιθανό χώρο στον οποίο μελλοντικά θα μπορούσαν να αναζητήσουν εργασία, μια εντύπωση που ενισχύθηκε όταν οι ίδιοι οι άνθρωποι «του χώρου» τους ζήτησαν να επιστρέψουν όταν θα αποφοιτήσουν για να τους βοηθήσουν να βρουν εργασία. Αλλά επιπλέον, για έναν φοιτητή, όφελος ήταν και η πιο στενή συνεργασία του με τον καθηγητή του, ιδιαίτερα όσον αφορά την παρακολούθηση του υποχρεωτικού σεμιναρίου του τμήματος.

Η επίδραση του ΠΠΑ στην εκπαιδευτική πορεία των φοιτητών:α) αξιολόγηση Οι φοιτητές δεν αξιολογήθηκαν για τη συμμετοχή τους στο ΠΠΑ, καθώς στο τμήμα τους η ΠΑ δεν θεωρείται μάθημα με τη στενή έννοια της αυστηρής ακαδημαϊκής διαδικασίας. Η αξιολόγηση από την πλευρά του φορέα ήταν πολύ θετική, πράγμα αναμενόμενο και για τους δύο, έπειτα από την εμπειρία τους εκεί.

Πιστεύουν ακόμη ότι το γεγονός της επιτυχημένης παρουσίας τους στον φορέα άσκησής τους είχε θετικές επιπτώσεις στην εκπαιδευτική τους πορεία γενικότερα, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι είχαν απτές αποδείξεις (π.χ. βαθμολογία) για αυτό.

β) επιλογή κατεύθυνσης σπουδών Για τον έναν φοιτητή δεν άλλαξε κάτι στον τρόπο που αντιμετωπίζει τα μαθήματά του εξαιτίας της ΠΑ, αντίθετα, ο άλλος ενίσχυσε τις αρχικές του επιλογές στον τομέα που τον ενδιέφερε και:

«Ίσα-ίσα, που μου έδωσαν ώθηση [η δουλειά στο φορέα άσκησης] όλα όσα έκανα εκεί πέρα να ... να δω με άλλο μάτι τη σχολή μου. Έμαθα κάποια πράγματα τα οποία τα λέγαμε πολύ θεωρητικά στη σχολή, κι εκεί έγιναν.. έγιναν πράξη. Ναι.. και δεν το περίμενα.»
(ΦΤΠβ-8)

Πιστεύει ότι στο τμήμα του κάνουν πολλά γενικά μαθήματα και δεν είναι εύκολο οι φοιτητές να ξεκαθαρίσουν ποιόν κλάδο θα ακολουθήσουν,

«κι έτσι η πρακτική άσκηση μας βοηθάει να το λύσουμε αυτό το πράγμα.» (ΦΤΠβ-8)

Τα οφέλη του παν/μιου από το ΠΠΑ Έτσι και το πανεπιστήμιο ωφελείται, συνεχίζει ο ίδιος, γιατί οι φοιτητές θα δείχνουν μεγαλύτερο ενδιαφέρον για τα μαθήματά τους και θα ασχολούνται περισσότερο με τη γνώση που εκεί προσφέρεται. Αλλά και ο άλλος φοιτητής ενισχύει την άποψη αυτή, λέγοντας ότι το πανεπιστήμιο ενδυναμώνει μέσω της ΠΑ το κύρος του στα μάτια των φοιτητών του, γιατί τους προσφέρει εμπειρία και εμπλουτίζει τη γνώση.

Τα οφέλη των Φ.Υ. από το ΠΠΑ Οι φορείς που εμπλέκονται στο ΠΠΑ έχουν κι αυτοί σημαντικά οφέλη να αποκομίσουν, καθώς μέσω του προγράμματος ενισχύουν αριθμητικά το υπάρχον ανθρώπινο δυναμικό τους, με αποτέλεσμα να διεκπεραιώνονται περισσότερες εργασίες από ό,τι συνήθως. Με περισσότερα άτομα στην υπηρεσία τους μπορούν να αναλάβουν περισσότερες πρωτοβουλίες και να φέρουν εις πέρας αξιόλογες προσπάθειες, «αυξάνοντας την παραγωγικότητά τους» (ΦΤΠβ-9). Επιπλέον, το κύρος των φορέων αυτών ενισχύεται μέσα από τη συνεργασία τους με το πανεπιστήμιο και το έργο τους αναδεικνύεται καλύτερα. Αλλά και οι φοιτητές που ασκούνται εκεί είναι εν δυνάμει μελλοντικοί συνεργάτες των φορέων αυτών και με αυτόν τον τρόπο οι φορείς έχουν τη δυνατότητα να γνωρίζουν το νέο δυναμικό και να επιλέγουν τους καλύτερους για να τους απασχολήσουν.

Η γενική εικόνα των φοιτητών για τους Φ.Υ. Οι φοιτητές δεν είχαν ξεκάθαρη εικόνα για το εύρος των φορέων στους οποίους θα μπορούσαν να έχουν εφαρμογή τα όσα διδάσκονται στο τμήμα τους. Η ΠΑ τους βοήθησε να συγκεκριμενοποιήσουν την εικόνα τους για τους φορείς αυτούς και να συνειδητοποιήσουν ποιοι σχετίζονται με το αντικείμενο των σπουδών τους, ενώ το γεγονός ότι γνώρισαν από κοντά έναν τέτοιο φορέα, τους στόχους του και το είδος των εργασιών που απαιτούνται εκεί, είναι θετικό.

Μειονεκτήματα του ΠΠΑ Η αρνητική εικόνα ενός από τους φοιτητές για το πρόγραμμα ορίζεται από τη μεγάλη γραφειοκρατία που σχετίζεται με το ΠΠΑ και τη διαδικασία ασφάλισης του φοιτητή, η οποία απαιτεί ιδιαίτερο χρόνο για να ολοκληρωθεί, ειδικά αν ο φοιτητής είναι –που συνήθως είναι- άπειρος σε αυτές τις διαδικασίες. Τέλος, για κάποιους συμφοιτητές του, τα χρήματα της αποζημίωσής τους από την ΠΑ θεωρήθηκαν λίγα και αυτό φάνηκε ως μειονέκτημα για το πρόγραμμα. Ο ένας φοιτητής επισημαίνει τη μικρή χρονική διάρκεια της ΠΑ, εξαιτίας της οποίας δεν είναι δυνατόν να τους ανατεθεί ένα συγκεκριμένο έργο «με αρχή, μέση και τέλος» και επιθυμεί να αυξηθούν οι φορείς που προσφέρονται για την άσκηση των φοιτητών.

Πώς προσανατολίζονται έναντι της Π.Α. Για τον έναν φοιτητή, η πρακτική άσκηση λειτούργησε ως τρόπος για να έρθει σε επικοινωνία με τους μελλοντικούς εργοδότες του και να εξοικειωθεί με τους χώρους όπου είναι πιθανόν να εργαστεί, καθώς η επαγγελματική αποκατάσταση είναι μείζον ζήτημα για αυτόν.

Ο άλλος επιβεβαίωσε μέσω της πρακτικής άσκησης τις αρχικές επιλογές του για τις σπουδές του, τις οποίες είχε κάνει όταν εισήχθη στο τμήμα. Βέβαια, το τμήμα αυτό δεν ήταν η πρώτη του επιλογή, ωστόσο, του έδωσε τη δυνατότητα να ασχοληθεί επιστημονικά με ένα από τα εξωσχολικά ενδιαφέροντά του κατά τη διάρκεια της σχολικής του ζωής. Δέχεται την ΠΑ ως ένα πλαίσιο που δείχνει πώς λειτουργεί ο κόσμος της εργασίας γύρω από το αντικείμενο σπουδών του, καθώς οι γνώσεις του τμήματος είναι θεωρητικές και χαοτικές για τους φοιτητές, ως ένα πλαίσιο στο οποίο κανείς τελικά αποκτά πιο ξεκάθαρη εικόνα για την προσφερόμενη από το πανεπιστήμιο γνώση.

Τρίτη Ομάδα Φοιτητών (ΦΤΠα-4 έως ΦΤΠα-7)

Πώς εμφανίζεται το ΠΠΑ στο τμήμα:α) ενημέρωση φοιτητών Οι φοιτητές αυτοί ενημερώθηκαν για την ύπαρξη και λειτουργία του ΠΠΑ από συμφοιτητές τους, οι οποίοι είχαν παρακολουθήσει το πρόγραμμα σε προγενέστερη εφαρμογή του, εκτός από έναν, ο οποίος είχε την πρώτη του ενημέρωση από τον καθηγητή του. Όλοι οι φοιτητές, στη συνέχεια, έδειξαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για το πρόγραμμα και φρόντιζαν να ενημερώνονται σε τακτική βάση από το αρχαιολογικό εργαστήριο του τμήματος, όπου βρισκόταν ο διοικητικός υπεύθυνος του προγράμματος. Οι ανακοινώσεις εκεί ήταν πολύ σημαντικές για τη συμμετοχή τους στο ΠΠΑ, γιατί αφορούσαν όλα τα διαδικαστικά θέματα καθώς και το βασικό θέμα της επιλογής του φορέα στον οποίο θα ασκούνταν, φορέα τον οποίο επέλεξαν οι ίδιοι, μέσα από έναν κατάλογο που ανακοίνωνε το τμήμα.

β) το γενικότερο κλίμα Όλοι πιστεύουν ότι το ενδιαφέρον για το ΠΠΑ ανάμεσα στους φοιτητές διαφέρει ανάλογα με την κατεύθυνση των σπουδών τους. Όσοι έχουν επιλέξει την κατεύθυνση της αρχαιολογίας δείχνουν μεγάλο ενδιαφέρον και η ΠΑ είναι «περιζήτητη», ενώ όσοι επιλέγουν την κατεύθυνση της ιστορίας δεν ενδιαφέρονται ιδιαίτερα γιατί οι φορείς που επιλέγονται, οι βιβλιοθήκες κυρίως, αλλά και οι εργασίες που τους ανατίθενται εκεί, ταξινόμηση και αρχειοθέτηση, δεν ανταποκρίνονται στα ενδιαφέροντά τους. Το θετικό κλίμα για το ΠΠΑ ενισχύεται

κυρίως από αυτούς που ήδη συμμετείχαν κι έμειναν ευχαριστημένοι από αυτό, αλλά πάντως η ευνοϊκή στάση για αυτό αυξάνει με τα χρόνια.

γ) στήριξη ΠΠΑ Θεωρούν ότι όλοι, καθηγητές και φοιτητές, θα έπρεπε να δείχνουν μεγαλύτερο ενδιαφέρον για το ΠΠΑ, κι ότι μέχρι στιγμής ασχολούνται κυρίως οι καθηγητές που είναι υπεύθυνοι για αυτό, οι υπόλοιποι καθηγητές

«δεν τους ωθούν στο ΠΠΑ, ούτε λόγος δεν γίνεται για αυτό.» (ΦΤΠα-5)

Το κίνητρο για τη συμμετοχή των φοιτητών Οι φοιτητές της έρευνας πιστεύουν ότι όσοι συμμετέχουν, κι από τις δύο κατευθύνσεις, το κάνουν για να αποκτήσουν μια εμπειρία την οποία θα χρησιμοποιήσουν στο βιογραφικό τους αργότερα. Οι ίδιοι θέλησαν να το παρακολουθήσουν και για τους παραπάνω λόγους κι επιπλέον επειδή είχαν ανάγκη τα –έστω και λίγα –χρήματα της αμοιβής τους ή επειδή είχαν την ελπίδα ότι ο φορέας στον οποίο θα ασκούσαν θα τους προσλάμβανε τελικά. Πάντως, βασικό κίνητρο αποτελεί η απόκτηση εμπειρίας σχετικής με τις σπουδές και το προσωπικό ενδιαφέρον του φοιτητή να φροντίσει να ασχοληθεί με αυτό:

«Εγώ ήθελα να αποκτήσω την εμπειρία, να δω πώς είναι στην πράξη αυτό που σπούδαζα εδώ στη σχολή, και καθόλου δεν με ενδιέφεραν τα χρήματα, πραγματικά. Εντελώς τίποτα δεν μου πρόσφεραν αυτά.» (ΦΤΠα-6)

Η συνεργασία των φοιτητών με το Φ.Υ.:α) επιλογή Φ.Υ. Κριτήριο για την επιλογή του φορέα όπου ασκήθηκαν αποτέλεσε για δύο φοιτητές το επιστημονικό ή γενικότερο ενδιαφέρον που τους προκαλούσε ο φορέας ενώ για τους άλλους δύο το γεγονός ότι ο φορέας βρισκόταν στην πόλη τους και δεν θα αναγκάζονταν να απομακρυνθούν από τον τόπο κατοικία τους. Για να επιτύχουν να ασκηθούν στους φορείς που επιθυμούσαν, μια και η ζήτηση ήταν μεγάλη για τους συγκεκριμένους, ανέφεραν τους λόγους επιλογής τους στους επιβλέποντες καθηγητές τους.

β) η εργασία στον Φ.Υ. Οι φοιτητές της έρευνας με κατεύθυνση αρχαιολογίας ασκήθηκαν σε ανασκαφές (μία πανεπιστημιακή και μια σωστική⁸) και αυτοί με κατεύθυνση ιστορίας σε αρχεία και μια τοπική εφημερίδα. Σε γενικές μόνο γραμμές γνώριζαν εκ των προτέρων με τι θα ασχοληθούν, και για κάποιους δεν ήταν αυτονόητη η ανάθεση μιας ουσιαστικής εργασίας. Ο ένας φοιτητής αντιμετώπισε ένα βαρύ κλίμα στην εργασία του, που σχετιζόταν γενικά με την παρουσία των φοιτητών, στους οποίους συνήθως ανέθεταν ανούσιες εργασίες. Αγωνίστηκε και «απαίτησε» να αναλάβει ένα πιο ουσιαστικό έργο και το πέτυχε. Ο άλλος φοιτητής, εξήγησε στον υπεύθυνο της

⁸ Σωστική ανασκαφή: η ανασκαφή για τη διάσωση μνημείου που αποκαλύπτεται κατά την εκτέλεση ενός τεχνικού έργου ή εξαιτίας φυσικού φαινομένου ή τυχαίου γεγονότος ή παράνομης ανασκαφικής ενέργειας.

ανασκαφής ότι δεν επιθυμεί να είναι απλός θεατής, και ο υπεύθυνος τον «μύησε» σε όλα τα στάδια της ανασκαφής, «είχε πέσει πάνω μου». Παρατήρησε μεθοδολογικές διαφορές στον τρόπο με τον οποίο εφαρμόζονταν στην πράξη οι θεωρητικές γνώσεις του τμήματος, αλλά αυτό δεν τον δυσκόλεψε, αντίθετα μεγιστοποίησε το ενδιαφέρον του για τη δουλειά.

γ) Οι σχέσεις με το προσωπικό του Φ.Υ. Η συνεργασία τους με τους φορείς στους οποίους ασκήθηκαν, για δύο από τους φοιτητές της έρευνας εξελίχθηκε πολύ ομαλά και έχουν άριστες εντυπώσεις. Οι άλλοι δύο αντιμετώπισαν προβλήματα, καθώς ο ένας εργαζόταν σε ακατάλληλο χώρο και αυτό δημιούργησε αρνητική εικόνα για τον υπεύθυνο του φορέα. Εκτιμά ότι ο υπεύθυνος του φορέα του ανέθετε μεγάλο όγκο εργασίας λόγω των ικανοτήτων του, με αποτέλεσμα η σχέση του μαζί του να βρίσκεται σε διαρκή ένταση. Δεν ανέφερε το πρόβλημα αυτό σε κανέναν, γιατί πίστευε «πως δεν θα έβγαζε άκρη». Πάντως με τα άτομα του υπόλοιπου προσωπικού οι σχέσεις ήταν πολύ καλές. Για άλλον φοιτητή οι δυσκολίες ξεκίνησαν από την πρώτη στιγμή, καθώς ο φορέας δεν του παραχώρησε το ανάλογο υλικό (μαγνητόφωνο, φωτογραφική μηχανή) για να πραγματοποιήσει την εργασία, που του ανατέθηκε μετά από δική του παρέμβαση, κι έπρεπε να αγοράσει αυτό το υλικό ο ίδιος. Επιπλέον, δεν είχε βοήθεια για τον τρόπο με τον οποίο θα εργαζόταν από τους νεότερους εργαζόμενους, αλλά από τους μεγαλύτερους. Αυτό το εξηγεί λέγοντας ότι οι νέοι έβλεπαν σε αυτόν έναν εν δυνάμει αντίπαλό τους για τη θέση τους εκεί, μια και δεν έκανε την καθιερωμένη στο φορέα εργασία για τους φοιτητές, αλλά είχε πιο ενεργό ρόλο.

Τα οφέλη των φοιτητών από το ΠΠΑ Το πιο σημαντικό όφελος των φοιτητών από το πρόγραμμα, συμφωνούν οι φοιτητές, είναι η εμπειρία που αποκτούν:

«Η εμπειρία, που από όπου και να την αποκτήσεις καλό σου κάνει, σου ανοίγει τα μάτια, είτε στις σχέσεις συνεργασίας που αναπτύσσεις είτε στον τρόπο αντιμετώπισης της δουλειάς...» (ΦΤΠα-5)

Η εμπειρία ως εξοικείωση με την ιδέα της εργασίας είναι όμως βασική:

«Να μάθεις να δουλεύεις, έστω και για ένα μήνα, να μπεις σε αυτή τη νοοτροπία. Όχι απλά στο τι θα αποκομίσεις. Απλά να αρχίσεις να ωριμάζεις λίγο και όσον αφορά στην εργασία. Γιατί μέχρι τότε δεν έχεις κάποια επαφή, οι περισσότεροι τουλάχιστον. Αποκτάς κάποια.. δηλαδή του τι σημαίνει δουλειά. Δουλεύω, άρα έχω υποχρεώσεις, ωράρια.» (ΦΤΠα-7)

Ένας φοιτητής βιώνει αυτή την εμπειρία ως ουσιαστική ευκαιρία να εμβαθύνει στην επιστημονική και ακαδημαϊκή γνώση που παίρνει από το τμήμα του, ενώ ένας άλλος ενθουσιάστηκε γιατί γνώρισε από κοντά αυτό που ήθελε να κάνει. Επιπλέον, η

απόκτηση της ικανότητας της συνεργασίας είναι σημαντική. Τέλος, για άλλον συνάδελφό τους το πιο μεγάλο όφελος της ΠΑ είναι ότι βρήκε εργασία, μια και ο φορέας τελικά τον προσέλαβε, εκτιμώντας όμως ότι και ο ίδιος το «κυνήγησε» αρκετά.

Η επίδραση του ΠΠΑ στην εκπαιδευτική πορεία των φοιτητών:α) αξιολόγηση Οι φοιτητές δεν αξιολογήθηκαν στο τμήμα τους για τη συμμετοχή τους στο ΠΠΑ, παρά μόνο σε μία περίπτωση, όπου το μάθημα της ανασκαφικής πραγματοποιήθηκε ως ΠΑ μέσω ΕΠΕΑΕΚ. Η μόνη αξιολόγηση που έγινε ήταν από τον υπεύθυνο του φορέα άσκησης, η οποία τις περισσότερες φορές ήταν θετική αλλά κανείς δεν την λάμβανε υπόψη του. Οι φοιτητές εκτιμούν ότι η επιτυχημένη πρακτική τους άσκηση επέδρασε θετικά και στις επιδόσεις τους στα μαθήματά τους, αφού πλέον η εμπειρία που απέκτησαν συνδυάστηκε με τη θεωρητική γνώση. Δύο από τους φοιτητές της έρευνας προβληματίζονται για το αν πρέπει τελικά να αξιολογούνται με κάποια βαθμολογία για την επιτυχημένη ή όχι συμμετοχή τους στο ΠΠΑ, κι αν πρέπει η ΠΑ να δίνει στον φοιτητή κάποια μόρια που θα τον βοηθούν να αποκατασταθεί επαγγελματικά. Συγκεκριμένα, πιστεύει ότι:

«... αλλά εγώ νομίζω ότι δεν χρειάζεται να παίζει ρόλο [η βαθμολογία]. Σαν εμπειρία νομίζω είναι. Να βλέπει κανείς αυτό που επέλεξε από κοντά, χωρίς να έχει καμία σχέση με επαγγελματική αποκατάσταση ή ό,τι άλλο. Είναι μια εμπειρία που την αποκτάς.»
(ΦΤΠα-6),

ενώ ο συνάδελφός του νομίζει ότι:

«... εφόσον πήγα στην ανασκαφή και δεν άντεξα, θα έπρεπε κάπου αυτό να καταγράφεται... θα έπρεπε να φαίνεται και για τους άλλους που μπόρεσαν πολύ καλά να ανταπεξέλθουν...» και «..θα μπορούσε να ανοίγει δρόμους [η ΠΑ]. Θα μπορούσε κάπως να βοηθάει επαγγελματικά. Να σου δίνει κάποια μόρια, ένα χαρτί που να μετράει, κάτι..» (ΦΤΠα-7)

β) επιλογή κατεύθυνσης σπουδών Όλοι οι φοιτητές επηρεάστηκαν από την εμπειρία της ΠΑ στην επιλογή της κατεύθυνσης των σπουδών τους ή επιβεβαίωσαν τις αρχικές τους επιλογές. Είναι χαρακτηριστικό ότι στις περισσότερες συνεντεύξεις αναδεικνύεται το γεγονός ότι η ΠΑ αποδυναμώνει το ενδιαφέρον των πολλών για την κατεύθυνση της αρχαιολογίας, χωρίς να συμβαίνει το αντίστροφο, ενώ όσοι τελικά μένουν, ενισχύουν ακόμη περισσότερο την επιλογή τους. Άλλος φοιτητής πιστεύει ότι αυτό συμβαίνει γιατί οι συμφοιτητές του αντιλαμβάνονται τι θέλουν να κάνουν όταν δυσκολεύονται να καταλάβουν την εφαρμογή της θεωρητικής γνώσης στην ανασκαφή, κι όσον αφορά τον ίδιο «κόλλησε, ξετρελάθηκε με την αρχαιολογία» μετά την ΠΑ. Εκεί είδε ξεκάθαρα τι ήθελε και επιβεβαίωσε την αρχική του επιλογή, παρόλο που μέχρι να πάει στην ΠΑ τα έβλεπε όλα «πολύ ψυχρά». Για άλλον, όμως, η πρώτη ΠΑ στην

ανασκαφή ήταν «πανωλεθρία» γιατί συνειδητοποίησε ότι βρισκόταν σε «λάθος δρόμο», καθώς «.. δεν μπόρεσα να καταλάβω αυτό το πνεύμα των αρχαιολόγων..» (ΦΤΠα-7).

Άλλαξε την κατεύθυνση σπουδών του και θεωρεί την πρακτική άσκηση πολύ σημαντική επειδή δίνει τη δυνατότητα να ξεκαθαρίσει ο φοιτητής τη θολή εικόνα που έχει για το αντικείμενο των σπουδών του. Ο ίδιος αναθεώρησε την εικόνα του για τη σχολή και τα μαθήματά του: «.. δεν ξαναπήρα αρχαιολογικό μάθημα, δεν με ενδιέφερε».

Τα οφέλη του παν/μιου από το ΠΠΑ Οι απόψεις των φοιτητών για το όφελος που μπορεί να έχει το πανεπιστήμιο από τη συμμετοχή του στο ΠΠΑ ποικίλουν. Άλλοι θεωρούν ως σημαντικότερο κέρδος το γεγονός ότι μέσω του ΠΠΑ το πανεπιστήμιο έχει τη δυνατότητα να καταρτίζει καλύτερα τους φοιτητές του και «να βγάξει καλύτερους επιστήμονες» (ΦΤΠα-4). Άλλοι προτάσσουν το γεγονός ότι η εργασία των φοιτητών στις πανεπιστημιακές ανασκαφές μέσω ΕΠΕΑΕΚ ωφελεί το τμήμα και τους καθηγητές γιατί προχωρούν οι δικές τους δραστηριότητες· εκτιμά ότι είναι θετικό για το πανεπιστήμιο το γεγονός ότι οι φοιτητές του εντάσσονται σε ένα εργασιακό περιβάλλον, ενώ η μεγαλύτερη επιτυχία του τμήματός θα είναι οι φορείς να προσλαμβάνουν τους φοιτητές του μετά την ΠΑ τους. Κοντά σε αυτή την άποψη είναι κι αυτός ο φοιτητής, ο οποίος διαπιστώνει ότι η επιτυχημένη πορεία του φοιτητή στον φορέα και τις εργασίες που εκεί του ανέθεσαν έχει αντίκτυπο και στο τμήμα· φέρνει ως παράδειγμα τη δική του επιτυχία να προσληφθεί από το φορέα και τα θετικά σχόλια που έγιναν για αυτό από τους καθηγητές του.

Τα οφέλη των Φ.Υ. από το ΠΠΑ Όσον αφορά το όφελος που έχουν οι φορείς υποδοχής από τη συμμετοχή τους στο ΠΠΑ, ένας φοιτητής δεν αναγνωρίζει κανένα όφελος, ενώ οι υπόλοιποι εκτιμούν ότι οι φορείς αποκτούν επιπλέον υπαλλήλους, ειδικά τους καλοκαιρινούς μήνες που τα κενά είναι μεγαλύτερα λόγω των καλοκαιρινών αδειών του μόνιμου προσωπικού και μάλιστα χωρίς να επιβαρύνονται οικονομικά. Οι φορείς ωφελούνται όταν οι φοιτητές «κάνουν σωστά τη δουλειά τους» (ΦΤΠα-5) και αναδεικνύονται λόγω της συνεργασίας τους με το πανεπιστήμιο. Επομένως, οι φοιτητές θεωρούν ότι το πανεπιστήμιο είναι ένα ίδρυμα με αναγνωρίσιμο κύρος και οι συνεργασίες μαζί του είναι επωφελείς.

Η γενική εικόνα των φοιτητών για τους Φ.Υ. Οι φοιτητές δεν αναγνώρισαν επιδράσεις του ΠΠΑ στην εικόνα που είχαν για τους φορείς υποδοχής.

Μειονεκτήματα του ΠΠΑ Ένα μειονέκτημα του προγράμματος είναι η έλλειψη ελεύθερου χρόνου των φοιτητών τους καλοκαιρινούς μήνες, μια και το ΠΠΑ πραγματοποιείται συνήθως τους μήνες αυτούς, όπως επίσης και οι χαμηλές αμοιβές τους. Άλλος

φοιτητής έχει τη γνώμη ότι όσοι έχουν επιλέξει κατεύθυνση ιστορίας θα πρέπει να ασκούνται σε σχολεία της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, αφού αυτά αποτελούν ένα επαγγελματικό τους πεδίο. Ο φοιτητής αυτός ασκήθηκε σε αρχείο και δεν έγινε, από ό,τι φαίνεται, εφικτό να συνδέσει, να συσχετίσει την εργασία του εκεί με αυτό που ο ίδιος εκλαμβάνει ως αντικείμενο σπουδών του. Δύο φοιτητές αναφέρονται στα έντονα γραφειοκρατικά προβλήματα που αντιμετώπισαν προσπαθώντας να συμπληρώσουν τα απαραίτητα έγγραφα για το πρόγραμμα. Και οι δύο θέτουν επιπλέον το ζήτημα της πιστοποίησης από την ΠΑ, εκτιμώντας ότι το πιστοποιητικό που λαμβάνουν για τη συμμετοχή τους δεν «μετράει», δεν έχει ουσιαστικό αντίκρισμα στην αγορά εργασίας και εκφράζουν την επιθυμία η ΠΑ να προσφέρει προοπτικές επαγγελματικής αποκατάστασης.

Πώς προσανατολίζονται έναντι της Π.Α. Από τους τέσσερις φοιτητές της ομάδας τους, οι τρεις αντιμετωπίζουν την ΠΑ ως μια ευκαιρία για να αποκτήσουν δεξιότητες οι οποίες θα τους φανούν απαραίτητες για την εξεύρεση εργασίας. Οι επαγγελματικές προοπτικές προβληματίζουν τους φοιτητές και βλέπουν στην ΠΑ μια ελπίδα για να βρουν δουλειά. Η ΠΑ είναι ένα είδος μαθήματος που προσφέρει πρακτικές γνώσεις για τα όσα ζητά η αγορά εργασίας, μια πρώτη επαγγελματική ενασχόληση σχετική με το αντικείμενο που σπουδάζουν. Ο φοιτητής που θεώρησε ανούσια την άσκησή του, το έκανε ακριβώς γιατί δεν μπόρεσε να συσχετίσει τον εργασιακό στόχο που είχε μέσα του, δηλαδή το διορισμό στην εκπαίδευση, με το αντικείμενο της ΠΑ. Αν πίστευε ότι η σχολή του τον προετοιμάζει για να διδάξει ιστορία, είναι προφανές γιατί δεν μπόρεσε να καταλάβει ότι η ενασχόλησή του στην ΠΑ με έγγραφα δεν είχε στόχο τα έγγραφα καθεαυτά, αλλά το χειρισμό τους ως ιστορικών πηγών, κάτι που ήταν πολύ μακριά από τη δική του εικόνα για το ποιο θα είναι το μελλοντικό επάγγελμά του και τι τελικά αυτό απαιτεί. Ο τέταρτος φοιτητής αντιμετώπισε την ΠΑ ως μια εμπειρία ανακάλυψης της ιστορίας μέσα από το πρωτογενές υλικό με το οποίο έρχεται σε επαφή ο φοιτητής κατά την ανασκαφή και η οποία μπορεί με τα ευρήματά της να αλλάξει εγκατεστημένες επιστημονικές θεωρίες:

«... έσκαβα κανονικά με τους εργάτες.. ήθελα να βρίσκω εγώ τα αντικείμενα, να δω πώς είναι όταν τα βγάζεις από το χώμα, να αγγίξω το νόμισμα ή ο,τιδήποτε, το αγγείο, όλη αυτή την εμπειρία ήθελα να την έχω.» (ΦΤΠα-6)

Η παραπάνω διαδικασία, η οποία θα μπορούσε να οδηγήσει τον φοιτητή αυτό στην αντίληψη ότι με την ΠΑ δεν μαθαίνει κανείς, όπως με κάποιο μάθημα, αλλά εισάγεται στον κόσμο της γνώσης, όπου όλα είναι δυνατόν να ανατραπούν από ένα

τυχαίο εύρημα, τελικά, φαίνεται να του είναι απαραίτητη μόνο και μόνο για να κατανοήσει την πραγματικότητα της επιστήμης που σπουδάζει.

Ωστόσο, ο ίδιος φοιτητής επιθυμεί και την επαγγελματική αποκατάσταση μέσω της ΠΑ όπως και οι συνάδελφοί του και υπογραμμίζει την έντονη σύνδεση που θα έπρεπε να έχουν οι σπουδές με το επάγγελμα (Papakonstantinou-Moniarou, Tsatsaroni, Katsis, Koulaidis, υπό δημοσίευση).

7.3 ΣΥΖΗΤΗΣΗ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Όπως αναφέρουν οι Bourdieu & Passeron (1985), μια επικρατούσα άποψη υποστηρίζει ότι οι φοιτητές, με την εισαγωγή τους στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και την απόκτηση της ιδιότητάς τους αυτής, του φοιτητή, αποτελούν πλέον μια ομοιογενή και συγκροτημένη κοινωνική ομάδα με κοινά χαρακτηριστικά και κοινούς στόχους. Πολλά στοιχεία της ζωής των φοιτητών συνηγορούν σε αυτό, όπως π.χ. συγκεκριμένα μέρη που ονομάζονται φοιτητικά στέκια, συγκεκριμένη στάση ζωής, αυτό που είναι γνωστό ως «φοιτητική ζωή», η οποία συγχωρεί/συνεπάγεται κάποιες κοινωνικές ελευθερίες και μια πιο ανέμελη αντιμετώπιση των ζητημάτων.

Όμως, οι μελέτες των κοινωνιολόγων, ιδιαίτερα των Bourdieu & Passeron, έχουν δείξει ότι ο φοιτητικός πληθυσμός δεν αποτελεί ένα ενιαίο σύνολο και κύρια αιτία για αυτό είναι η διαφορετική κοινωνική προέλευση των φοιτητών, καθώς από όλους τους παράγοντες διαφοροποίησης, η κοινωνική προέλευση είναι ο παράγοντας που ασκεί την ισχυρότερη επίδραση στο φοιτητικό περιβάλλον (Bourdieu & Passeron, 1985). Αλλά και ο Ball επισημαίνει ότι είναι εμφανής και αδιάψευστος ο ταξικός διαχωρισμός στη συμμετοχή στην ανώτατη εκπαίδευση, την επιτυχή περάτωση των σπουδών και την απόκτηση της πιστοποίησης (Ball, 2008).

Έχοντας υπ' όψη τα παραπάνω, ακολουθεί η συζήτηση των θεμάτων που προέκυψαν από τη μελέτη του υλικού των συνεντεύξεων με τους φοιτητές των τριών πανεπιστημιακών τμημάτων. Ο πρώτος θεματικός άξονας που προέκυψε από τη συγκριτική μελέτη του εμπειρικού υλικού, σε συνδυασμό με τις θεωρητικές έννοιες που αξιοποιούνται στην εργασία αυτή, αφορά το ποιοι είναι εκείνοι οι παράγοντες που συμβάλλουν στην απόφαση των φοιτητών να συμμετέχουν στο ΠΠΑ, ενώ στη συνέχεια συζητείται ο τρόπος με τον οποίο εντάχθηκαν οι φοιτητές στο περιβάλλον του φορέα υποδοχής, δηλαδή του φορέα στον οποίο ασκήθηκαν. Ακολουθούν τα οφέλη που βλέπουν οι φοιτητές για τους εμπλεκόμενους στο ΠΠΑ: τους φοιτητές, το

πανεπιστήμιο, και τους φορείς υποδοχής, και, τέλος, παρουσιάζεται ο τρόπος με τον οποίο νοηματοδότησαν οι φοιτητές την πρακτική άσκηση.

Σχετικά με τους παράγοντες που συμβάλλουν στην απόφαση των φοιτητών να συμμετέχουν στο ΠΠΑ, υποστηρίζεται, ότι οι φοιτητές δέχονται ποικίλες επιδράσεις κατά τη διαδικασία της επιλογής ή της απόφασης να συμμετέχουν κάπου, οι οποίες δεν είναι ανεξάρτητες και με σαφή όρια μεταξύ τους για να αποτελέσουν διαφοροποιημένους παράγοντες. Ωστόσο, για τη διευκόλυνση της συζήτησης ας θεωρηθεί ότι αυτοί μπορούν να χωρισθούν σε τρεις ομάδες, ως εξής: α) οι παράγοντες που εξαρτώνται από το πανεπιστήμιο, β) τα κίνητρα των ίδιων των φοιτητών τα οποία μπορεί να επηρεάζονται από ποικίλους παράγοντες, όπως οι προηγούμενες εκπαιδευτικές τους εμπειρίες ή κοινωνικά προβλήματα, π.χ. η ανεργία των νέων πτυχιούχων, και γ) άλλοι παράγοντες, όπως το οικογενειακό περιβάλλον, οι παρέες, κ.τ.λ.

Αναφορικά με την αντιμετώπιση του ΠΠΑ από πλευράς πανεπιστημίου, αυτή καθορίζεται εν πολλοίς από το ιδρυματικό habitus του πανεπιστημίου και επιδρά στον τρόπο με τον οποίο οι φοιτητές ανταποκρίνονται στο πρόγραμμα. Έτσι, στοιχεία όπως το ενδιαφέρον του τμήματος για την προώθηση του ΠΠΑ στους φοιτητές, για την έγκαιρη και σαφή ενημέρωσή τους για τις εξελίξεις σε αυτό και για τη συνεπή οργάνωση του προγράμματος, στοιχεία δηλαδή που αναδεικνύουν τον τρόπο με τον οποίο το ΠΠΑ εμφανίζεται στο συγκεκριμένο τμήμα, φαίνεται να επηρεάζουν την απόφαση των φοιτητών για τη συμμετοχή τους στο πρόγραμμα.

Οι φοιτητές της πρώτης ομάδας που παρουσιάστηκε φοιτούν σε κεντρικό πανεπιστήμιο υψηλού κύρους, το οποίο αντιμετώπισε την ΠΑ ως μια περιφερειακή δραστηριότητα, ενώ η ένταξή του στο ΠΠΑ καθορίστηκε από τις συνεχείς και σε ισότιμη βάση διαπραγματεύσεις με την κεντρική αρχή, προκειμένου το τμήμα να ρυθμίσει με τους δικούς του όρους την απαίτηση για το άνοιγμα των συνόρων του προς την κοινωνία και την αγορά εργασίας. Ο αποστασιοποιημένος και κριτικός αυτός τρόπος με τον οποίο το τμήμα αντιμετώπισε το πρόγραμμα σε συνδυασμό με τα παραπάνω, αντανακλάται και στο περιορισμένο για τα δεδομένα του τμήματος ενδιαφέρον του μεγάλου αριθμού των φοιτητών για το ΠΠΑ.

Αντίθετα, οι φοιτητές της δεύτερης (ΦΤΠβ-8, ΦΤΠβ-9) και της τρίτης ομάδας (ΦΤΠα-4 έως ΦΤΠα-7) ανήκουν σε περιφερειακά πανεπιστήμια μειωμένου κύρους στην πανεπιστημιακή ιεραρχία, τα οποία είδαν στο ΠΠΑ ουσιαστικές δυνατότητες και ευκαιρίες, αν και διαφορετικές το κάθε τμήμα, και φρόντισαν προσεκτικά την

προώθηση της «εικόνας» του προγράμματος προς τους φοιτητές. Το αποτέλεσμα είναι ότι οι φοιτητές αναγνώρισαν τις ουσιαστικές ενέργειες των τμημάτων τους και επηρεάστηκαν για τη συμμετοχή τους στο ΠΠΑ εξαιτίας του συνεχώς αυξανόμενου ενδιαφέροντος και του θετικού κλίματος που επικρατούσε για το πρόγραμμα.

Οι τρόποι, λοιπόν, που τα τμήματα υλοποίησαν το ΠΠΑ, μια πολιτική που στις προδιαγραφές της είχε τη χαλάρωση των συνόρων και τη δημιουργία σχέσεων ανάμεσα στο πανεπιστήμιο και την αγορά εργασίας, εγγράφονται στις συνειδήσεις των φοιτητών και επηρεάζουν, όπως θα φανεί και παρακάτω, τον τρόπο με τον οποίο αυτοί-οι φοιτητές-διαμορφώνουν την εμπειρία τους σχετικά με το τι είναι η ΠΑ.

Σε ό,τι αφορά τα κίνητρα των φοιτητών για την απόφασή τους να συμμετάσχουν στο ΠΠΑ, αυτά σχετίζονται και με τη στάση του τμήματός τους απέναντι στο πρόγραμμα, που συνδέεται και με τον τρόπο που οι φοιτητές αντιλαμβάνονται την ΠΑ σε σχέση με τις σπουδές τους. Το κεντρικό πανεπιστημιακό τμήμα της έρευνας αναγνώρισε στο ΠΠΑ μόνο τις επαγγελματικές διαστάσεις που μπορεί αυτό να συνεισφέρει στην εκπαιδευτική ολοκλήρωση των φοιτητών, με αποτέλεσμα στους φοιτητές της πρώτης ομάδας να κυριαρχεί η ανάγκη για την απόκτηση ενός τίτλου πιστοποίησης της εξειδίκευσής τους μέσα από την ΠΑ, μια και το τμήμα στο οποίο φοιτούν τους δίνει τη σιγουριά μιας αναγνωρίσιμης και με κύρος επαγγελματικής ταυτότητας.

Πολύ κοντά σε αυτή την αντιμετώπιση βρίσκονται και οι φοιτητές του ενός από τα δύο περιφερειακά τμήματα της έρευνας. Συγκεκριμένα, το πρώτο περιφερειακό τμήμα είδε στο ΠΠΑ ένα μέσο για την προώθηση των ανθρωπιστικών σπουδών στην αγορά εργασίας. Καθώς οι σπουδές που προσφέρει έχουν μια πιο αναγνωρίσιμη αξία σε συγκεκριμένους τομείς της αγοράς εργασίας, οι φοιτητές του αποβλέπουν στην απόκτηση εμπειρίας μέσω του προγράμματος, την οποία θα χρησιμοποιήσουν στο βιογραφικό τους. Η αναζήτηση του μελλοντικού επαγγέλματος είναι εμφανής στα λόγια των φοιτητών αυτών, που ανήκουν σε ένα τμήμα με φοιτητικό πληθυσμό κατά μέσο όρο χαμηλής κοινωνικο-οικονομικής προέλευσης, όπως ανέφερε στη συνέντευξη ο Ε.Υ. Οι τοποθετήσεις τους δείχνουν τις σχέσεις που διατηρούν με τις σπουδές τους, που αποτελούν «άμεση συνάρτηση των αντικειμενικών ευκαιριών που έχουν τα άτομα της τάξης τους για πρόσβαση στην ανώτατη εκπαίδευση» (Bourdieu & Passeron, 1996:130).

Η σύμπλευση αυτή των κινήτρων των φοιτητών των δύο πανεπιστημιακών τμημάτων, του κεντρικού και του ενός από τα δύο περιφερειακά, αιτιολογείται,

πιθανόν, τόσο από την επαγγελματική χροιά που έδωσαν στο πρόγραμμα τα δύο αυτά τμήματα όσο και από τη σιγουριά της, κατά κάποιο τρόπο, πιο δεδομένης επαγγελματικής αποκατάστασής τους. Με άλλα λόγια, οι φοιτητές αυτοί ανησυχούν λιγότερο για το πού θα απευθυνθούν για να βρουν εργασία όταν αποφοιτήσουν, γιατί μαζί με το επιστημονικό, έχουν κι ένα πιο ξεκάθαρο προφίλ ως προς τις επαγγελματικές τους προοπτικές.

Το δεύτερο περιφερειακό τμήμα αναγνώρισε στο ΠΠΑ ουσιαστικές ευκαιρίες και δυνατότητες για την ενδυνάμωση της εικόνας του τόσο στην επιστημονική κοινότητα και στην τοπική κοινωνία όσο και έναντι των φοιτητών του, οι οποίοι εκδηλώνουν ανασφάλεια και σύγχυση όσον αφορά τις επαγγελματικές τους επιλογές και το εργασιακό τους μέλλον. Για αυτό, αναζητούν μέσω του ΠΠΑ την εξεύρεση πιθανών χώρων επαγγελματικής ενασχόλησης και για αυτό συμμετέχουν. Η μη προνομιούχος προέλευση των φοιτητών αυτών, όπως αναφέρθηκε από τον Ε.Υ., σε συνδυασμό με τη φοίτησή τους σε ένα αδύναμο τμήμα «τους κάνει να αναρωτιούνται συνεχώς γιατί σπουδάζουν, γιατί έχουν λιγότερες πιθανότητες να ξεχάσουν ότι θα μπορούσαν να μην σπουδάζουν» (Bourdieu & Passeron, 1996:130).

Ο τρίτος παράγοντας που συνήθως συνδέεται με την ικανότητα των φοιτητών να κάνουν διάφορες επιλογές είναι οι ατομικές τους αντιλήψεις και προσδοκίες, που διαμορφώνονται με βάση τις συμβουλές και τις απόψεις της οικογένειας, των φίλων τους και άλλων τρίτων προσώπων σημαντικών για αυτούς. Στο θέμα της συμμετοχής ή όχι στο ΠΠΑ ως επιλογή μιας πανεπιστημιακής δραστηριότητας, οι φίλοι είναι η παράμετρος που φαίνεται να ασκεί ιδιαίτερη επίδραση στην επιλογή δραστηριοτήτων εντός του πανεπιστημίου από τους φοιτητές. Όπως φάνηκε από την παρουσίαση των δεδομένων, οι φοιτητές και των τριών πανεπιστημιακών τμημάτων ενημερώνονται αρχικά από τους φίλους τους, την παρέα μέσα από το πανεπιστήμιο, για την ύπαρξη και τη λειτουργία του ΠΠΑ και ωθούνται από τις δικές τους θετικές εντυπώσεις για να δηλώσουν συμμετοχή, αναγνωρίζοντας μάλιστα συχνά και κοινά κίνητρα για τη συμμετοχή αυτή. Αυτή η επίδραση των φίλων στην επιλογή για τη συμμετοχή σε μια δραστηριότητα είναι συνήθης ανάμεσα στους νέους και τους φοιτητές, κυρίως σε αυτούς που ανήκουν σε μη προνομιούχα στρώματα, όπως επισημαίνει έρευνα της Reay (1998).

Τέλος, ένα σημαντικό μέρος της ενημέρωσης των φοιτητών προέρχεται και από τους διοικητικούς και επιστημονικούς υπεύθυνους του προγράμματος, οι οποίοι, ανάλογα με τον τρόπο που οργανώνουν αυτή την ενημέρωση και προβολή του ΠΠΑ,

που, όπως προαναφέρθηκε, εξαρτάται και από το πώς το τμήμα το νοσηματοδοτεί, (γιατί όλα αυτά δεν αποτελούν ατομικές επιλογές αλλά συνδέονται μεταξύ τους με άρρητους δεσμούς) επηρεάζουν θετικά ή αρνητικά τις επιλογές των φοιτητών ως προς τη συμμετοχή τους στο ΠΠΑ.

Το δεύτερο ζήτημα που εξετάζεται αφορά την ένταξη των φοιτητών στο περιβάλλον του φορέα υποδοχής.

Η επιλογή του φορέα στον οποίο ο φοιτητής θα ασκηθεί, για την ομάδα των φοιτητών από το κεντρικό πανεπιστημιακό τμήμα έγινε από τους επιβλέποντες καθηγητές, με βασικό κριτήριο τα επιστημονικά ενδιαφέροντα των φοιτητών. Για τους φοιτητές των δύο περιφερειακών τμημάτων, μεγάλη σημασία είχε, εκτός της επιστημονικής συνάφειας, η πόλη στην οποία δραστηριοποιείται ο φορέας να είναι η πόλη στην οποία κατοικούν οι ίδιοι ή η οικογένειά τους. Τέλος, ο γεωγραφικός παράγοντας φαίνεται να παίζει σημαντικό ρόλο για αυτούς τους φοιτητές που προέρχονται από μη προνομιούχα στρώματα, όχι μόνο για την επιλογή του φορέα αλλά ακόμη και για τη συμμετοχή τους ή όχι στο ΠΠΑ. Εδώ ο παράγοντας αυτός φαίνεται να περιορίζει τις ευκαιρίες επιλογής φορέα υποδοχής, με συνέπεια τον περιορισμό της δυνατότητας τους να ωφεληθούν.

«Ο γεωγραφικός παράγοντας και ο κοινωνικός παράγοντας της πολιτισμικής ανισότητας δεν είναι ποτέ ανεξάρτητοι, εφόσον οι ευκαιρίες διαμονής σε μια μεγάλη πόλη ή οι δυνατότητες πρόσβασης στην εκπαίδευση και στην κουλτούρα είναι μεγαλύτερες, αυξάνουν, όσο ανεβαίνει κανείς στην κοινωνική ιεραρχία.» (Φραγκουδάκη, 1985:63, Bourdieu & Passeron, 1996:79).

Οι εργασίες που ανατέθηκαν στους φοιτητές κατά την άσκησή τους δεν παρουσιάζουν διαφοροποιήσεις ανάμεσα στα τρία τμήματα που εξετάζονται. Όλοι οι φοιτητές ανέλαβαν συγκεκριμένο έργο να διεκπεραιώσουν, κάποιιο από αυτούς όμως έπρεπε να δείξουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον και να «απαιτήσουν» να συμμετέχουν στις εργασίες. Σε όλες τις περιπτώσεις πέτυχαν αυτό που επιθυμούσαν, να επιτελέσουν δηλαδή ουσιαστικό έργο μέσα στο φορέα και να αποκομίσουν σημαντικά για αυτούς οφέλη.

Οι σχέσεις των φοιτητών με το προσωπικό του φορέα υποδοχής συνήθως ήταν καλές και οι φοιτητές προσαρμόστηκαν με άνεση στο νέο περιβάλλον τους, με την εξαίρεση μιας περίπτωσης κατά την οποία η συνεργασία δεν εξελίχθηκε καλά. Όπως προαναφέρθηκε, ένας φοιτητής από τα περιφερειακά τμήματα σημειώνει ότι συνάδελφοί του, που ασκήθηκαν στον ίδιο με αυτόν φορέα, ανέφεραν διαφορές στην

αντιμετώπιση από το προσωπικό του φορέα των φοιτητών από το τμήμα τους, σε σχέση με άλλους φοιτητές προερχόμενους από πιο «ισχυρά» τμήματα, παρόλο που ο ίδιος δεν υπέστη μια τέτοια μεταχείριση. Διαπιστώνεται, δηλαδή, μια διαφοροποίηση στη στάση των φορέων όσον αφορά το πανεπιστημιακό ίδρυμα από το οποίο προέρχονται οι φοιτητές, με κύριο στοιχείο αυτής της διαφοροποίησης το κύρος των πανεπιστημίων. Έτσι, οι φορείς υποδοχής είναι πιθανόν να διακρίνουν τα πανεπιστημιακά τμήματα σε «καλά» και «κακά» και να κατατάσσουν σε αντίστοιχες κατηγορίες τόσο τους φοιτητές όσο και τα πτυχία τους. Εάν υποθεθεί ότι οι φορείς όπου ασκούνται οι φοιτητές αποτελούν τους μελλοντικούς εργοδότες των φοιτητών αυτών, τότε γίνεται κατανοητό ότι σε μια περίοδο κατά την οποία θα υπάρχει υπερπροσφορά στην αγορά εργασίας, «οι εργοδότες θα γίνονται πολύ επιλεκτικοί ως προς το «status» των πτυχίων των μελλοντικών εργαζομένων τους» (Reay et al, 2001: 741). Επεκτείνοντας κάποιος την παραπάνω υπόθεση, μπορεί να σκεφθεί ότι αυτή η επικράτηση των κανόνων της αγοράς, ίσως να οδηγεί και στον τρόπο με τον οποίο θα γίνεται ο διαχωρισμός των φοιτητών, σε αυτούς τους λίγους που θα προωθηθούν στην έρευνα και στην υψηλού βαθμού εξειδικευμένη εργασία και στους πολλούς, οι οποίοι θα αποτελέσουν τη μεγάλη μάζα των απλών εργαζομένων: με βάση όχι την *in personam* αξιοκρατία, αλλά το ιδρυματικό *habitus* του πανεπιστημιακού τμήματος από το οποίο προέρχεται το πτυχίο ή η πιστοποίηση των σπουδών τους.

Ένα τρίτο θέμα συζήτησης αποτελούν τα οφέλη που βλέπουν οι φοιτητές για τους εμπλεκόμενους στο ΠΠΑ: τους φοιτητές, το πανεπιστήμιο, και τους φορείς υποδοχής.

Η πρακτική άσκηση δεν αποτελεί μάθημα για τα πανεπιστημιακά τμήματα που εξετάζονται και η συμμετοχή σε αυτήν έχει χαρακτήρα προαιρετικό. Σε κάποια τμήματα, επιπλέον, οι φοιτητές δεν ωθούνται να συμμετέχουν σε αυτή τη δραστηριότητα. Παρόλα αυτά, υπάρχουν αρκετοί φοιτητές που επιθυμούν να συμμετάσχουν στην ΠΑ, επειδή ίσως αναγνωρίζουν σε αυτή στοιχεία που τα θεωρούν απαραίτητα για τη συγκρότησή τους. Τα οφέλη που βλέπουν οι φοιτητές της έρευνας στο ΠΠΑ αλλά και το μέτρο της επίδρασής του στην κατεύθυνση των σπουδών τους δεν είναι ίδια για όλους, διαφοροποιούνται, κι αυτό, γιατί ο τρόπος που αντιμετωπίζουν αυτή την πανεπιστημιακή δραστηριότητα δεν είναι ατομικό τους ζήτημα. Είναι κοινωνικά προσδιορισμένος κι έχει να κάνει με το *habitus* και τα ατομικά τους κεφάλαια αλλά, όπως ήδη αναφέρθηκε, και με τον τρόπο που αντιμετωπίστηκε το πρόγραμμα στο τμήμα τους.

Οι φοιτητές του κεντρικού πανεπιστημιακού τμήματος της έρευνας θεωρούν ότι η ΠΑ προσφέρει εμπειρία αλλά και πιστοποιεί με επίσημα έγγραφα αυτή την εξειδικευμένη εμπειρία τους, γεγονός πολύ σημαντικό, το οποίο θα χρησιμοποιηθεί κατά την αναζήτηση εργασίας. Αξίζει να σημειωθεί και το γεγονός ότι το ΠΠΑ δεν είχε επίδραση στην επιλογή από τους φοιτητές κατεύθυνσης σπουδών. Παρατηρείται εδώ μια αντανάκλαση του τρόπου με τον οποίο το ΠΠΑ αντιμετωπίστηκε στο τμήμα, δηλαδή ως μια παράλληλη δράση με επαγγελματική χροιά χωρίς ουσιαστικό εκπαιδευτικό ρόλο, για αυτό και οι φοιτητές θεωρούν ότι το κέρδος τους είναι η πιστοποίηση της εμπειρίας τους.

Για τους φοιτητές του β' περιφερειακού τμήματος σημαντικό είναι το κέρδος της εμπειρίας, αλλά πιο σημαντικό ακόμη είναι το ότι έχουν τη δυνατότητα μέσω του ΠΠΑ να ενταχθούν, έστω και για λίγο, σε αναγνωρισμένους χώρους εργασίας σχετικούς με το αντικείμενο σπουδών τους και να δημιουργήσουν εκεί προσωπικές σχέσεις σε τοπικό πλαίσιο, οι οποίες θα τους φανούν χρήσιμες στο μέλλον. Αναγνωρίζουν δηλαδή τις σπουδές τους και επιβεβαιώνουν τις αρχικές επιλογές τους μέσα από «αναγνωρισμένους ανθρώπους» και όχι από το ίδιο το τμήμα που τους τις προσφέρει.

Επιπλέον, οι φοιτητές είχαν τη δυνατότητα να αναπτύξουν και πιο ουσιαστικές σχέσεις με τους επιβλέποντες καθηγητές τους. Σε συνδυασμό με τα παραπάνω, διακρίνεται εδώ μια προσπάθεια των φοιτητών αυτών να αναπληρώσουν το έλλειμμα του οικογενειακού και του κοινωνικού κεφαλαίου τους μέσα από την εμπλοκή τους σε δράσεις του πανεπιστημίου. Επίσης, διαφαίνεται και η κινητοποίησή τους για την προσαρμογή της ανώτατης εκπαίδευσης που υφίστανται αλλά δεν γνωρίζουν πού θα τους οδηγήσει, στις προσδοκίες και στα μελλοντικά ενδιαφέροντά τους για την επαγγελματική τους αποκατάσταση. Αν συσχετίσουμε τα οφέλη αυτά που θεωρούν ότι αποκόμισαν οι φοιτητές, με τις προοπτικές που το τμήμα τους έδωσε στο ΠΠΑ και αφορούσαν την ενίσχυση των «αδύναμων» φοιτητών του, φαίνεται ότι ο στόχος του τμήματος εν μέρει μόνο επιτεύχθηκε από λίγους φοιτητές, και μόνο ως προς το σκέλος του ξεκαθαρίσματος της εικόνας για επαγγελματική αποκατάσταση.

Οι φοιτητές του α' περιφερειακού τμήματος ενδιαφέρονται για τις εμπειρίες που αποκτούν μέσω του ΠΠΑ, είτε αυτές αφορούν στην εξοικείωση με την ίδια την ιδέα της εργασίας είτε τις σχέσεις συνεργασίας με το προσωπικό είτε τις γνωστικές διαστάσεις των εμπειριών αυτών. Σε όλους, ωστόσο, είναι κοινή η ανησυχία για την επαγγελματική αποκατάσταση και η πρακτική άσκηση σε μια περίπτωση θεωρήθηκε

επιτυχημένη επειδή οδήγησε στην πρόσληψη του φοιτητή από τον φορέα. Αυτή η στάση τους αντανάκλα την άποψη του τμήματός τους για το ΠΠΑ, το οποίο είδε σε αυτό μια ευκαιρία να προωθήσει στην αγορά εργασίας τις ανθρωπιστικές σπουδές. Επιπλέον, οι φοιτητές αυτοί αναγνωρίζουν ότι οι θετικές τους εμπειρίες από το ΠΠΑ επέδρασαν θετικά και στις επιδόσεις τους στα μαθήματά τους. Πολύ σημαντική ήταν η εμπειρία της πρακτικής άσκησης για την επιλογή της κατεύθυνσης σπουδών, γεγονός που ίσως αφήνει να διαφανεί η συγκεχυμένη εικόνα που επικρατεί στους φοιτητές για τις σπουδές τους, παρόλο που το τμήμα τους αντικειμενικά παρουσιάζει μια μέτρια θέση στην πανεπιστημιακή ιεραρχία κι επομένως αναμένεται να προσφέρει έναν πιο ξεκάθαρο προσανατολισμό.

Ως προς τα οφέλη που πιθανόν προκύπτουν για το πανεπιστήμιο από τη συμμετοχή του σε τέτοια προγράμματα, όπως το ΠΠΑ, οι φοιτητές γενικά εκτιμούν ότι το πανεπιστήμιο, έτσι, αποκτά τη δυνατότητα να εμπλουτίζει την εμπειρία των φοιτητών του και να προσφέρει πιο καταρτισμένους επιστήμονες. Κάποιος μάλιστα θεωρεί ότι αυτό είναι έργο αποκλειστικά του πανεπιστημίου και επομένως δεν θα έπρεπε να εξαρτάται από εξωτερικούς φορείς, ενώ ένας από τους φοιτητές περιφερειακού τμήματος πιστεύει ότι το πανεπιστήμιο ενδυναμώνει το κύρος του στα μάτια των φοιτητών του. Η επιτυχημένη πορεία των φοιτητών στη διάρκεια της άσκησής τους αντανάκλα και στο πανεπιστήμιο και θεωρείται και δική του επιτυχία, επισημαίνουν άλλοι φοιτητές.

Οι απόψεις όλων των φοιτητών συγκλίνουν όσον αφορά τα οφέλη των φορέων υποδοχής από τη συμμετοχή τους σε τέτοια προγράμματα, το κυριότερο ανάμεσα στα οποία είναι η ενίσχυση του ανθρώπινου δυναμικού των φορέων, με ό,τι αυτό συνεπάγεται, και η ανάδειξή τους μέσα από τη συνεργασία τους με το πανεπιστήμιο. Το τελευταίο επιχείρημα εκφράζεται κυρίως από τους φοιτητές των δύο περιφερειακών τμημάτων και πιθανόν έτσι υπονοείται ότι οι φοιτητές αυτοί δεν ασκήθηκαν σε φορείς υψηλού κύρους με δεδομένη αναγνωρισιμότητα στο ευρύτερο επιστημονικό και κοινωνικό περιβάλλον. Επομένως, είναι πολύ πιθανό οι απόψεις των φοιτητών για το ΠΠΑ, εν γένει, να πρέπει να αντιμετωπισθούν και σε σχέση με τον φορέα στον οποίο ασκήθηκαν, γιατί φαίνεται ότι το *habitus* του φορέα υποδοχής επιδρά σημαντικά στις απόψεις των φοιτητών.

Συνοψίζοντας, φαίνεται ότι οι φοιτητές προσανατολίζονται διαφορετικά απέναντι στο ΠΠΑ, όπως έχει ήδη καταδειχθεί, με τους φοιτητές του κεντρικού τμήματος να την αντιλαμβάνονται ως μια διαδικασία πιστοποίησης της εξειδίκευσής

τους. Αυτό σημαίνει ότι αυτοί οι φοιτητές γνωρίζουν ότι αποφοιτούν από ένα ισχυρό πανεπιστήμιο, ότι προετοιμάζονται να διεκδικήσουν δεδομένες θέσεις εργασίας, και αναζητούν την πιστοποίηση μέσω ΠΠΑ για να είναι πιο ανταγωνιστικοί στην αγορά εργασίας.

Οι φοιτητές του β' περιφερειακού τμήματος, με μεγάλο ποσοστό φοιτητών από μη προνομιούχα κοινωνικά στρώματα, αισθάνονται την ανώτατη εκπαίδευση ως να μην έχει σχέση με τα ενδιαφέροντα και τις προσδοκίες τους, κι επειδή έχουν μια πολύ συγκεκριμένη ανησυχία για το επαγγελματικό τους μέλλον, αναζητούν στο ΠΠΑ ελπίδες για τη μελλοντική επαγγελματική τους αποκατάσταση. Αν κι εκτιμούν ότι η ΠΑ τους βοήθησε να αποσαφηνίσουν τη συγκεκριμένη άποψη που είχαν για τις σπουδές τους, εντούτοις η βασική τους αγωνία αφορά στην ανεύρεση οδών που θα οδηγήσουν στο χτίσιμο μιας σταδιοδρομίας. Κι έτσι εδώ φαίνεται να συμβαίνει το εξής αντιφατικό: οι μη προνομιούχοι φοιτητές, με έλλειμμα, πιθανόν, πολιτισμικού κεφαλαίου, καλούνται να ανακαλύψουν και να διαμορφώσουν την ατομική τους πορεία που θα τους οδηγήσει σε μια καριέρα, ενώ οι κατά μεγαλύτερα ποσοστά προνομιούχοι φοιτητές του κεντρικού τμήματος έχουν, και ως εκ της θέσης του τμήματός τους, αποσαφηνισμένη εικόνα για τον επαγγελματικό τους δρόμο και επομένως πιο εύκολη πορεία να διανύσουν (Moniarou-Papakonstantinou, Tsatsaroni, Katsis, υπό δημοσίευση).

Στο ίδιο μήκος κύματος κινείται κι ένας από τους φοιτητές του α' περιφερειακού τμήματος, ο οποίος ασκήθηκε σε ιστορικό αρχείο, μια και είχε επιλέξει την ιστορική κατεύθυνση του τμήματός του. Επειδή, ωστόσο, είχε διαμορφωμένη επαγγελματική εικόνα για τον εαυτό του, αυτή του καθηγητή της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, δεν μπόρεσε στη διαδικασία να αναγνωρίσει και να αποκωδικοποιήσει το συμβολικό κεφάλαιο του συγκεκριμένου πεδίου, των ιστορικών αρχείων, ώστε να το εκλάβει είτε ως μια δυνατότητα καριέρας είτε ως έναν τρόπο εμβάθυνσης στο αντικείμενο των σπουδών του. Έτσι, κατέληξε να θεωρεί την άσκησή του αποτυχημένη.

Οι άλλοι συνάδελφοί του επεδίωξαν την απόκτηση εμπειρίας χρήσιμης για τη μελλοντική εργασία τους, γιατί αισθάνονταν ότι χρειάζονται τις πρακτικές γνώσεις για να αντιμετωπίσουν και να ενσωματώσουν την επεξεργασμένη γνώση του πανεπιστημίου. Ένας από όλους, ωστόσο, θεωρεί ότι η ΠΑ άνοιξε τους ορίζοντές του και τον εισήγαγε στον κόσμο της ανακάλυψης της γνώσης. Παρόλα αυτά, και ο φοιτητής αυτός δεν μπορεί να απομακρυνθεί από την επαγγελματική διάσταση της ΠΑ, όμως, η έστω και μικρή διαφοροποίησή του από τους υπόλοιπους συναδέλφους

του επισημαίνει κάτι που δεν πρέπει να διαφεύγει: ότι μέσα στο ίδιο πανεπιστημιακό ίδρυμα, υπάρχει πάντα ένας βαθμός διαφοροποίησης του τρόπου με τον οποίο συνεπιδρά το ιδρυματικό habitus με το ατομικό και επιφέρει διαφορετικά αποτελέσματα σε διαφορετικά άτομα.

Θα μπορούσε, λοιπόν, κανείς, να επισημάνει ότι οι διαφορές στον τρόπο που το κάθε τμήμα υλοποίησε το ΠΠΑ και η διαφορετική σύνθεση του φοιτητικού πληθυσμού δίνουν και τις μεταξύ των φοιτητών διαφοροποιήσεις ή συγκλίσεις, αφενός ως προς το πώς νοηματοδοτούν την εμπειρία της ΠΑ και τη συσχετίζουν με την κύρια δραστηριότητά τους, τις σπουδές τους, και, αφετέρου, ως προς το πώς αντιλαμβάνονται τις αλλαγές αυτές των συνόρων, σύμφωνα με το πώς τις διαμεσολάβησε το τμήμα τους. Έτσι, φαίνεται να υπάρχει διαφορά στο πώς νοηματοδοτούν οι φοιτητές την ΠΑ, η οποία συσχετίζεται με τον τρόπο που τα τμήματα διοργάνωσαν το ΠΠΑ και με το τι οι ίδιοι αντιλαμβάνονται.

Γενικά, οι φοιτητές νοηματοδοτούν την ΠΑ με αναφορά σε ένα υποτιθέμενο επαγγελματικό πεδίο, στο μελλοντικό τους επάγγελμα, το οποίο ανακηρύσσουν σε κύριο διακύβευμα της ΠΑ. Με άλλους όρους, φαίνεται ότι η διαμεσολάβηση της ΠΑ μέσω ΕΠΕΑΕΚ εντείνει την τάση των φοιτητών να αντιλαμβάνονται το αντικείμενο των σπουδών τους με αναφορά σε εξωγενή προς αυτό, και το ακαδημαϊκό πεδίο γενικότερα, στοιχεία (Μονιάρου-Παπακωνσταντίνου, δ.διατριβή σε εξέλιξη). Έτσι, στο πλαίσιο των σπουδών τους επιδιώκουν την απόκτηση μέσων που αναγνωρίζονται από το πεδίο της εργασίας και της αγοράς. Τέτοια μέσα είναι η πιστοποίηση, τα τυπικά προσόντα που παρέχει το ΠΠΑ και τα οποία έχουν αξία επειδή μπορούν να «μεταφραστούν» στο πεδίο της αγοράς και της οικονομίας.

Ωστόσο, παρατηρείται ότι ορισμένοι από τους φοιτητές διαφοροποιούνται περαιτέρω, καθώς ο προσανατολισμός τους προς τα πεδία της εργασίας και της απασχόλησης λαμβάνει έναν άμεσο και συγκεκριμένο χαρακτήρα. Σκέπτονται συγκεκριμένα και τοπικά και επιδιώκουν μέσω του ΠΠΑ να έλθουν σε επαφή με «αναγνωρισμένους ανθρώπους της δουλειάς», θεωρώντας τους ως μεσολαβητές για την είσοδό τους στην αγορά εργασίας.

Για άλλους πάλι, η εμπειρία της ΠΑ είναι ένα μέσο για να επιβεβαιώσουν τις προηγούμενες επιλογές των σπουδών τους.

Λίγοι από τους φοιτητές που συμμετέχουν στην έρευνα έδειξαν ότι επιδιώκουν να εμβαθύνουν μέσω της ΠΑ στις σπουδές τους και ότι νοηματοδοτούν την ΠΑ με αναφορά στο ίδιο το ακαδημαϊκό πεδίο. Ωστόσο αυτές οι διαφοροποιήσεις

δεν είναι καθοριστικές ανάμεσα στους φοιτητές, ενώ συχνά ο λόγος των φοιτητών παρουσιάζει αντιφάσεις, με αποτέλεσμα τη δυσκολία στη δημιουργία καθαρών κατηγοριών.

Μολονότι, όπως αναφέρθηκε στο κεφάλαιο της Μεθοδολογίας (κεφ. 4), πρώτον, δεν υπάρχουν ατομικά στοιχεία για την κοινωνική προέλευση, δεύτερον, σε κάθε περίπτωση ο αριθμός των φοιτητών είναι μικρός και, τρίτον, λόγω των συνθηκών διεξαγωγής της έρευνας μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε τις πληροφορίες μόνο ενδεικτικά, μπορούμε να διακρίνουμε, παρόλα αυτά, ότι οι φοιτητές προσλαμβάνουν διαφοροποιημένα τις επιχειρούμενες αλλαγές στην ισχύ των συνόρων. Οι περισσότεροι φοιτητές, κυρίως όσοι προέρχονται από τα περιφερειακά πανεπιστήμια, φαίνεται να υιοθετούν τη γλώσσα της κεντρικής αρχής και να συνδέουν το πανεπιστήμιο με την αγορά εργασίας, το έργο του πανεπιστημίου, που είναι η παραγωγή και η μετάδοση της γνώσης, με τη χρηστικότητα της γνώσης, που μετράει στο πεδίο της αγοράς και της οικονομίας. Έτσι, οι φοιτητές ομιλούν με τη φωνή της κεντρικής αρχής και ο λόγος αυτός τείνει να ακούγεται φυσικός. Στο σημείο αυτό, ακριβώς, εντοπίζεται ο κίνδυνος να θεωρηθεί εξίσου φυσική η σύνδεση του πανεπιστημίου με την αγορά εργασίας και μάλιστα χωρίς αντιστάσεις, αφού η εκ των έσω παραδοχή της απαίτησης του κράτους έχει ήδη αρχίσει. Η σκέψη αυτή αναδεικνύει ερωτήματα σχετικά με το αν, στις σημερινές συνθήκες, το πανεπιστήμιο εξακολουθεί να αποτελεί την κύρια βάση συγκρότησης επιστημονικών ταυτοτήτων ή αν πλέον διαμορφώνονται ταυτότητες με βάση κριτήρια που δεν προσδιορίζονται τόσο από τις πανεπιστημιακές ανάγκες όσο από τις ανάγκες της αγοράς και της οικονομίας (Σαρακινιώτη, δ.διατριβή σε εξέλιξη).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8
ΕΜΠΕΙΡΙΚΟ ΥΛΙΚΟ (Δ)
ΟΙ ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΤΩΝ ΦΟΡΕΩΝ ΑΣΚΗΣΗΣ ΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ

8.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζεται το υλικό από τις συνεντεύξεις με τους υπεύθυνους των φορέων άσκησης ή φορέων υποδοχής, όπως αναφέρονται στο ΠΠΑ. Πρόκειται για εργαζόμενους σε οργανισμούς εξειδικευμένους στο ευρύτερο πεδίο του πολιτισμού (π.χ., μουσεία, βιβλιοθήκες, ιστορικά αρχεία), οι οποίοι υποδέχτηκαν στους χώρους εργασίας τους φοιτητές, για την πραγματοποίηση της πρακτικής τους άσκησης, και, για το λόγο αυτό, συνεργάστηκαν με τα τρία πανεπιστημιακά ιδρύματα της έρευνας. Οι υπεύθυνοι των φορέων (στο εξής, Φ.Υ.1, Φ.Υ.2, Φ.Υ.3) είναι συχνά αρχαιολόγοι και ιστορικοί, εργάζονται αρκετά χρόνια στο συγκεκριμένο χώρο και μαζί με τις άλλες δραστηριότητές τους αναλαμβάνουν και την εποπτεία των φοιτητών που ασκούνται εκεί.

8.2 ΟΙ ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΤΩΝ ΦΟΡΕΩΝ ΥΠΟΔΟΧΗΣ

Η ένταξη του Φ.Υ. στο ΠΠΑ Ο Φ.Υ.1 εργάζεται σε ένα από τα μεγαλύτερα μουσεία της χώρας, στο οποίο ασκούνται φοιτητές από ελληνικά πανεπιστήμια αλλά και πανεπιστήμια του εξωτερικού.

Το μουσείο συμμετέχει στο ΠΠΑ από το 2003. Επειδή είναι κρατικό, η απόφαση για την πραγματοποίηση της άσκησης των φοιτητών στους χώρους του λαμβάνεται από το Υπουργείο Πολιτισμού. Η αρμόδια διεύθυνση του ΥΠΠΟ στέλνει προσκλήσεις ενδιαφέροντος, ανταποκρινόμενη σε αιτήματα πανεπιστημιακών τμημάτων, και το μουσείο συνήθως απαντά θετικά. Όσα πανεπιστήμια του εξωτερικού ενδιαφέρονται να στείλουν εκεί τους φοιτητές τους για πρακτική άσκηση επικοινωνούν απευθείας με το μουσείο, το οποίο τους δέχεται, αφού υποβάλει το αίτημα του ενδιαφερόμενου πανεπιστημίου προς έγκριση στο υπουργείο. Ο Φ.Υ.1 τονίζει ότι ένα δημόσιο μουσείο δεν μπορεί να δεχτεί στους χώρους του φοιτητές ή ακόμη και εθελοντές χωρίς την έγκριση της ανώτερης αρχής, εννοώντας πιθανόν πόσο τυπική και επίσημη είναι η διαδικασία που έχει διαμορφώσει το μουσείο για την εισαγωγή των ασκούμενων φοιτητών στο χώρο του.

Ο ρόλος του υπεύθυνου του ΠΠΑ Ο ίδιος ανέλαβε ως υπεύθυνος της εποπτείας των ασκούμενων φοιτητών διότι τότε, το 2003, επόπτευε τα εργαστήρια του μουσείου και «έτυχε» να χειρίζεται ο ίδιος τέτοια θέματα, όμως ενδιαφερόταν να γίνει σωστά όλη η διαδικασία γιατί όταν «κάνω κάτι, μου αρέσει να το κάνω καλά.». Σημειώνει βέβαια ότι οι δραστηριότητές του στο μουσείο είναι άλλες και δεν άπτεται της ειδικότητάς του η ενασχόλησή του με τους φοιτητές που κάνουν ΠΑ.

Όμως, μια και έχει αναλάβει την ευθύνη της εποπτείας των φοιτητών, προσπαθεί πάντα να κάνει το καλύτερο δυνατό για αυτούς και το μουσείο. Θεωρεί ότι ο ρόλος του αρχίζει με τον καθορισμό του αριθμού των φοιτητών που θα δεχτεί το μουσείο και επιδιώκει αυτός να είναι περιορισμένος, γιατί είναι σημαντικό να υπάρχει ο απαραίτητος χρόνος από την πλευρά του ώστε να συνεξετάζει, μαζί με τα άλλα του καθήκοντα, και τις δυνατότητες των φοιτητών και το πρόγραμμα σπουδών τους, για «να τους δώσω μια εμπειρία σωστή».

Επιπλέον, καθορίζει και τον τομέα ή τις δράσεις στις οποίες θα ενταχθούν οι φοιτητές αλλά και τον άμεσο επόπτη τους, ο οποίος είναι πάντα ένας αρχαιολόγος, υπάλληλος του μουσείου, και ο οποίος έχει την ευθύνη της καθημερινής επαφής και ανατροφοδότησης του ασκούμενου. Αυτό σημαίνει ότι το μουσείο πρέπει να διαθέτει κι άλλους υπαλλήλους του, για να λειτουργήσει σωστά η ΠΑ, οι οποίοι θα αφιερώνουν μέρος του χρόνου τους για την πρακτική των φοιτητών και όχι για την εργασία τους, καθώς οι φοιτητές δεν μπορούν μόνοι τους να έχουν πρόσβαση στα αρχεία ή τις αποθήκες του μουσείου. Στη συνέχεια, ασχολείται με την εποπτεία και τον έλεγχο των απαιτούμενων διαδικασιών, δηλαδή με την απαραίτητη αλληλογραφία με τα ιδρύματα που συνεργάζονται, τη σύνταξη και υπογραφή των συμβολαίων, αν χρειάζονται, τις συμβάσεις και τα σχετικά με την ασφάλιση των ασκούμενων και φυσικά οφείλει να ενημερώνει το υπουργείο για όλες τις εξελίξεις στα διαδικαστικά αυτά θέματα. Ο ρόλος του σε όλες αυτές τις διεκπεραιώσεις είναι αυτός του επόπτη και του συντονιστή, καθώς το υπόλοιπο έργο φέρνουν εις πέρας οι συνεργάτες του, και φαίνεται ότι το έργο αυτό, η ΠΑ των φοιτητών, επιτελείται σωστά και τυπικά στον φορέα αυτό.

Κατόπιν, μελετά, με τους συνεργάτες του πάντα, τα βιογραφικά των υποψήφιων για άσκηση φοιτητών και στη συνέχεια ακολουθεί μια συζήτηση μαζί τους, προκειμένου να διευκρινιστεί αν πράγματι ενδιαφέρονται για το συγκεκριμένο έργο στο συγκεκριμένο χώρο,

«... για να μην έρθουν εδώ και είναι κάτι πέρα από αυτό που ονειρεύονται ή που επιθυμούν, γιατί νέοι είναι, έχουν όνειρα...».

Όταν οι φοιτητές αποδέχονται τα παραπάνω και εντάσσονται στις καθορισμένες εργασίες τους, ο ίδιος παρακολουθεί την πορεία τους κρατώντας μια επαφή μαζί τους δύο με τρεις φορές την εβδομάδα, καθώς την καθημερινή επίβλεψή τους έχουν οι συνάδελφοί του.

«... Κι έχουν έναν άλλο συνάδελφο, αρχαιολόγο, νεότερο, ο οποίος παρακολουθεί πιο άμεσα, τον τροφοδοτεί, κι εγώ είμαι από πάνω, και θα κατέβω δυο-τρεις φορές την εβδομάδα, θα μιλήσω μαζί τους, θα δω...».

«Επιβάλλει» στους φοιτητές την τήρηση ενός «ημερολογίου καθημερινής δράσης», το οποίο συμπληρώνουν καθημερινά και το οποίο συμπεριλαμβάνεται στην εκτενή αναφορά που καταθέτουν με το τέλος της πρακτικής τους άσκησης στο μουσείο. Δίνει ο ίδιος οδηγίες για το «τι πρέπει να γράφουν» σε αυτή την αναφορά, γιατί «τα παιδιά είναι νέα, κάποια τα θεωρούν αυτονόητα...».

Τέλος, προβαίνει στην αξιολόγηση της πορείας των φοιτητών σε όλο το διάστημα της πρακτικής τους άσκησης εκεί, είτε συμπληρώνοντας τα έντυπα που στέλνουν τα ίδια τα πανεπιστήμια για το σκοπό αυτό είτε συντάσσοντας ένα έγγραφο με μια γενική εκτίμηση για το έργο του φοιτητή, ένα είδος συστατικής επιστολής δηλαδή.

Στόχος του Φ.Υ. για το ΠΠΑ Θεωρεί ότι το μουσείο έχει στόχο του να «αξιοποιήσει» ουσιαστικά αυτούς που συμμετέχουν σε αυτά τα προγράμματα και να αποκομίσει όφελος και το ίδιο το μουσείο αλλά και οι φοιτητές, μια και το κέρδος του μουσείου συνεπάγεται και το κέρδος των φοιτητών:

«Τους λέω: θα σας δώσουμε αυτή τη δουλειά, γιατί εξυπηρετεί και το μουσείο και εσύ θα μάθεις... Αυτός είναι και ο στόχος.».

Η ένταξη των φοιτητών στο ΠΠΑ Έτσι, όταν πλέον οι φοιτητές ενημερωθούν και αποδεχθούν τις εργασίες που προβλέπεται να τους ανατεθούν, έχουν μια συνάντηση με τον υπεύθυνο Φ.Υ.1, ο οποίος ως έμπειρος υπάλληλος αλλά και «άνθρωπος» δίνει το στίγμα της θέσης του φοιτητή μέσα στην ιεραρχία του χώρου:

«... ότι πρέπει να είναι προσεκτικοί, και στις σχέσεις τους με τους συναδέλφους πρέπει να είναι διακριτικοί, ... να εργάζονται...».

Στη συνάντηση αυτή γίνεται γνωστό και το ωράριο που πρέπει να ακολουθούν οι φοιτητές και το οποίο είναι πιθανόν να ορίζεται από το πανεπιστήμιο, ωστόσο οι περισσότεροι ακολουθούν το ωράριο των υπαλλήλων του μουσείου. Στη συνέχεια, οι φοιτητές αποκτούν την κάρτα τους,

«... για να μαθαίνουν ότι έτσι ελέγχεται η εργασία, χτυπάς την κάρτα σου όταν έρχεσαι και χτυπάς την κάρτα σου όταν φεύγεις ... απλά είναι για να νοιώθουν και να μουν στην ψυχολογία του δημοσίου και της εργασίας.»

Ο Φ.Υ.1, τέλος, τους παραδίδει το ημερολόγιο δράσης, το οποίο οι φοιτητές θα συμπληρώνουν καθημερινά, και μετά τους ξεναγεί σε όλους τους χώρους του μουσείου για να καταλάβουν σε τι φορέα βρίσκονται. Επισκέπτονται όχι μόνο τους εκθεσιακούς χώρους, αλλά και τις αποθήκες, τα εργαστήρια, τα γραφεία. Στην κατανόηση αυτή του περιβάλλοντος στο οποίο θα ενταχθούν τους βοηθά και η περιήγηση στην ιστοσελίδα του μουσείου, όπου μπορούν να διαβάσουν τα σχετικά με τη φυσιογνωμία και τους στόχους του φορέα που τους φιλοξενεί. Κατόπιν, γνωρίζονται με τους υπαλλήλους που θα τους έχουν υπό την καθημερινή εποπτεία τους κι αναλαμβάνουν τα καθήκοντα για τα οποία τους έχουν προϋδεάσει, σε χώρο που έχει προβλεφθεί για αυτούς, μαζί με τους υπόλοιπους υπαλλήλους του μουσείου και όχι απομονωμένα. Και μετά «τους ελέγχουμε», συνεχίζει ο Φ.Υ.1.

Η συνεργασία του Φ.Υ. με το παν/μιο και τους φοιτητές Πιστεύει ότι η συνεργασία του τόσο με τους φοιτητές όσο και με τα πανεπιστήμια είναι άριστη. Βέβαια, η σχέση με το πανεπιστήμιο είναι πολύ τυπική. Η επικοινωνία με τους επιστημονικούς υπεύθυνους από την πλευρά του πανεπιστημίου τηρείται στα όρια της έγγραφης ενημέρωσης, η οποία είναι πλήρης και λεπτομερής και περιλαμβάνει την περιγραφή της δραστηριότητας των φοιτητών καθώς και όλα τα τυπικά έγγραφα, συμβόλαια, συμβάσεις, κ.τ.λ. Και οι δύο εμπλεκόμενοι, το μουσείο και το πανεπιστήμιο, τηρούν κατά γράμμα αυτές τις διαδικασίες και ποτέ δεν υπήρξε πρόβλημα. Εξάλλου, τα πανεπιστήμια, εκτιμά ο Φ.Υ.1, έχουν την εμπειρία να στήνουν τέτοιου είδους προγράμματα, πράγμα που διευκολύνει και την καλή συνεργασία μεταξύ αυτών και των φορέων που συμμετέχουν σε αυτά. Έχει τη γνώμη ότι και ο φορέας του έχει με τον καλύτερο τρόπο αντιμετωπίσει αυτές τις συνεργασίες, και κυρίως έχει επιδείξει ειλικρίνεια σχετικά με το πόσους φοιτητές μπορεί να εξυπηρετήσει κάθε φορά, με αποτέλεσμα να εξελίσσονται όλα ομαλά και να υπάρχει όφελος για όλους.

Ο Φ.Υ.1 θεωρεί ότι η συνεργασία του μουσείου με τους φοιτητές υπήρξε πολύ καλή, γιατί κατά κύριο λόγο οι φοιτητές

«...ήταν παιδιά που θέλουν να εργαστούν.» και «... συνήθως αυτά τα παιδιά που έρχονται έχουν και ενδιαφέρον.»

Γι' αυτό το λόγο, ανταποκρίνονται πολύ καλά σε όλες τις εργασίες που τους έχουν ανατεθεί. Μάλιστα, πολλοί από αυτούς τον εξέπληξαν με τις επιδόσεις και την ταχύτητά τους καθώς και τη συνέπεια που έδειξαν στην εργασία τους.

Όλα τα παραπάνω συμβάλλουν στη δημιουργία ενός πολύ θετικού κλίματος για τις ασκήσεις των φοιτητών μέσα στο μουσείο. Όλοι οι συνάδελφοι του Φ.Υ.1 επιθυμούν να αναλαμβάνουν ασκούμενους φοιτητές, αλλά ο ίδιος εκτιμά ότι χρειάζεται προσοχή, γιατί:

«Δεν είναι ότι φέρνεις κόσμο [φοιτητές] και τον αφήνεις μόνο του.. θέλει να τους προσέχεις, να τιμάς αυτά τα παιδιά και το ίδρυμα που τα στέλνει.».

Το όφελος από το ΠΠΑ Το μεγαλύτερο όφελος των φοιτητών από την άσκησή τους στο φορέα του, πιστεύει ότι είναι η εμπειρία της γνωριμίας τους με μια δημόσια υπηρεσία και του τρόπου που αυτή λειτουργεί. Καθώς οι φοιτητές εργάζονται στον ίδιο χώρο με τους υπόλοιπους εργαζόμενους, συναναστρέφονται με τους υπαλλήλους των διαφόρων ειδικοτήτων και αντιλαμβάνονται τις σχέσεις μεταξύ τους, συμμετέχουν σε συζητήσεις όπου ανταλλάσσονται απόψεις και, τέλος, κατανοούν την ιεραρχία που επικρατεί στο χώρο. Αλλά και η εμπειρία της εργασίας τους είναι σημαντική, γιατί το έργο των φοιτητών αξιολογείται από το μουσείο, όμως μπορεί να αποδειχθεί χρήσιμο και για τους ίδιους, καθώς η πιστοποίησή της αποτελεί δημόσιο έγγραφο και μπορούν να το επιδείξουν στους καθηγητές τους ή στους μελλοντικούς εργοδότες τους.

Μειονεκτήματα και αλλαγές στο ΠΠΑ Ο Φ.Υ.1 δεν αναγνώρισε μειονεκτήματα στο πρόγραμμα άσκησης των φοιτητών και η μόνη αλλαγή που θα επιθυμούσε να προτείνει είναι να γίνει υποχρεωτική η πρακτική άσκηση για όλους τους φοιτητές, έτσι ώστε να έχουν όλη την εμπειρία που αυτή προσφέρει.

Το ΠΠΑ ως μέσο για τη διαμόρφωση σχέσεων Φ.Υ. & παν/μιου Όσον αφορά την επίδραση του προγράμματος της πρακτικής άσκησης στη σχέση των πανεπιστημίων και του μουσείου, αυτή είναι ανύπαρκτη για τον Φ.Υ.1, διότι οι συνεργασίες και οι σχέσεις σε επίπεδο επιστημονικό και ερευνητικό πάντα υπήρχαν και συνεχίζουν να υπάρχουν ανάμεσά τους, και μάλιστα αναπτύσσονται έντονα σε περιόδους κατά τις οποίες οι επιστημονικές ανάγκες είναι αυξημένες. Επομένως, το γεγονός ότι ασκούνται οι φοιτητές στο μουσείο δεν συμβάλλει στην ανάπτυξη ή την αλλαγή των σχέσεων ανάμεσα στο μουσείο και στα πανεπιστήμια με τα οποία συνεργάζεται.

Ο Φ.Υ.2 εργάζεται σε ένα ιστορικό αρχείο όχι πολύ γνωστό στα ερευνητικά και επιστημονικά πράγματα του τομέα στον οποίο εξειδικεύεται. Ο φορέας του

συμμετέχει σε ΠΠΑ μέσω ΕΠΕΑΕΚ από το 2004 και δέχεται για άσκηση φοιτητές από διάφορα ελληνικά πανεπιστήμια.

Η ένταξη του Φ.Υ. στο ΠΠΑ Το ιστορικό αρχείο του Φ.Υ.2 είναι ένας ανεξάρτητος φορέας που υπάγεται σε δήμο και συμμετέχει σε προγράμματα πρακτικής άσκησης φοιτητών, επειδή οι υπάλληλοι που εργάζονται εκεί επιθυμούν τέτοιου είδους συνεργασίες με τα πανεπιστήμια και τους φοιτητές. Ο ίδιος ο Φ.Υ.2 ανέλαβε ως υπεύθυνος της πρακτικής από προσωπικό ενδιαφέρον αλλά και από την αναγκαιότητα που προκύπτει από το γεγονός ότι το επιστημονικό προσωπικό του φορέα που θα μπορούσε να αναλάβει αυτή την αρμοδιότητα αποτελείται από δύο μόνο άτομα. Έτσι, σε κάθε σύμβαση των πανεπιστημίων με το αρχείο δηλώνεται ως υπεύθυνος είτε ο ένας είτε ο άλλος υπάλληλός του.

Ο ρόλος του υπεύθυνου του ΠΠΑ Ο ρόλος του υπεύθυνου της πρακτικής περιλαμβάνει την προφορική ή γραπτή επικοινωνία με τον επιστημονικό υπεύθυνο του πανεπιστημίου, κατά την οποία ο Φ.Υ.2 κατατοπίζει το πανεπιστήμιο σχετικά με τα πεδία που προτείνει να ασχοληθούν οι φοιτητές. Συμπληρώνει τα απαραίτητα γι' αυτό έγγραφα, τα οποία είναι συνήθως συνοπτικά, οπότε όταν έρθουν οι φοιτητές γίνεται μια πιο αναλυτική ενημέρωση για τις προτεινόμενες από το αρχείο εργασίες. Μετά τη λήξη της άσκησης, ο υπεύθυνος του αρχείου θα συμπληρώσει το έντυπο της αξιολόγησης των φοιτητών που απαιτείται και το οποίο θα αποσταλεί στα πανεπιστήμια μαζί με άλλα έγγραφα, όπως αυτά π.χ. που επιβεβαιώνουν την καθημερινή παρουσία των φοιτητών στο χώρο εργασίας τους. Υπάρχουν, βέβαια, και πανεπιστήμια που δεν ζητούν τέτοιου είδους γραπτή ή προφορική ενημέρωση.

Στόχοι του Φ.Υ. για το ΠΠΑ Το ιστορικό αυτό αρχείο επιδιώκει τη συνεργασία με τα πανεπιστήμια όχι μόνο μέσω των προγραμμάτων ΠΠΑ-ΕΠΕΑΕΚ αλλά με οποιοδήποτε πλαίσιο, διότι με αυτόν τον τρόπο αποκτά χωρίς οικονομικό κόστος επιπλέον υπαλλήλους, οι οποίοι συμβάλλουν κατά πολύ στην ανάπτυξη των δραστηριοτήτων του. Προσπαθεί να αξιοποιήσει την εργασία των φοιτητών κυρίως για ερευνητικούς σκοπούς, ούτως ώστε το αρχείο να εμπλουτιστεί με επιπλέον αρχειακό υλικό, το οποίο θα μελετηθεί και θα τεθεί στη διάθεση των ερευνητών. Ανατίθενται στους φοιτητές εργασίες ουσιαστικές, γιατί ο φορέας επιθυμεί

«... να βγει δουλειά του αρχείου, αλλά όχι δουλειά διεκπεραίωσης, δηλαδή να μούνε σφραγίδες ή να μούνε αριθμοί, μας ενδιαφέρει πιο πολύ να βγει δουλειά που να έχει ουσία.»

Γίνεται επομένως μια προσπάθεια να συνδυαστεί ο στόχος του ιστορικού αρχείου, δηλαδή ο εμπλουτισμός του με αρχειακό υλικό, με την εκπαιδευτική διάσταση που πρέπει να έχει η πρακτική άσκηση των φοιτητών, ώστε αυτοί, τελειώνοντας, να μην έχουν την αίσθηση

«... ότι έρχονται εδώ για να βγάλουν τη λάντζα, να το πω απλά.», αλλά να θεωρούν «... ότι πήρανε κάτι.».

Ένας ακόμη στόχος του ιστορικού αρχείου είναι να βρίσκεται σε επαφή με τα πανεπιστήμια «... κι ένας τρόπος που επιδιώκουμε αυτή την επαφή είναι και μέσω των φοιτητών», γιατί αυτή η σχέση με τους φοιτητές μπορεί να καθιερώσει και μια πιο στενή επαφή με τους διδάσκοντες, τους καθηγητές, και να φέρει νέες ιδέες που θα οδηγήσουν σε νέες συνεργασίες σε επιστημονικό και ερευνητικό επίπεδο. Τέλος, στόχο για το φορέα αποτελεί και το όφελος που θα αποκομίσουν οι φοιτητές από την εργασία τους εκεί, παρόλο που δέχεται ότι «... εντάξει, δεν είναι ο πρώτος μας στόχος, αλλά το όφελος για τα παιδιά είναι μεγάλο».

Η ένταξη των φοιτητών στον Φ.Υ. Η διαδικασία της ένταξης των φοιτητών στο περιβάλλον του φορέα ξεκινά κατ' αρχάς από τη γνωριμία με το έργο και τη δράση του ιστορικού αρχείου, τους στόχους του, τις συλλογές και το υλικό του, ενώ δίνεται στους φοιτητές το χρονικό περιθώριο να εξοικειωθούν με το χώρο και τους ανθρώπους που εργάζονται εκεί. Ακολουθεί μια συζήτηση σχετικά με το αντικείμενο που θα αναλάβουν, θέμα για το οποίο έχει ήδη προηγηθεί μια γενική συζήτηση με το τμήμα τους. Ουσιαστικά όμως αυτή είναι η στιγμή που οι φοιτητές μπορούν να επιλέξουν, μέσα από τα πεδία που τους προσφέρονται, τι ακριβώς θα κάνουν και για πόσο χρονικό διάστημα. Η επιλογή του θέματος της εργασίας από τον ίδιο τον φοιτητή θεωρείται σημαντική από τον Φ.Υ.2, γιατί

«... αν [ο φοιτητής] δηλώσει απαρέσκεια για κάποιο θέμα, ε, δεν θα τον εξαναγκάσουμε, γιατί είναι αποτυχημένη στη συνέχεια η συνεργασία».

Στη συνέχεια, ξεκινά η ενημέρωση των φοιτητών σχετικά με τις εξειδικευμένες επιλογές της εργασίας τους και εκεί τους δίνονται οι πρώτες κατευθύνσεις. Οι φοιτητές βρίσκονται πάντα στο χώρο όπου εργάζονται και οι μόνιμοι υπάλληλοι του φορέα. Υπάρχουν και περιπτώσεις στις οποίες οι φοιτητές πρέπει να κάνουν αρχειακή έρευνα σε χώρους εκτός του φορέα, και τότε, πηγαίνουν εκεί συνοδευόμενοι από έναν επόπτη του ιστορικού αρχείου, ο οποίος κάνει όλες τις απαραίτητες συνεννοήσεις, εντάσσει τους φοιτητές στο νέο αυτό περιβάλλον και επικοινωνεί μαζί

τους σχεδόν καθημερινά για την επίλυση προβλημάτων που είναι πιθανόν να ανακύψουν.

Η συνεργασία του Φ.Υ. με τους φοιτητές & το παν/μιο Η εντύπωση του Φ.Υ.2 από τη συνεργασία του με τους φοιτητές είναι πολύ θετική. Δημιουργήθηκαν σχέσεις εμπιστοσύνης με τους φοιτητές, οι οποίοι ήταν «... εξαιρετικά άτομα, άνω του μετρίου...», με πολύ λίγες εξαιρέσεις, οι οποίες οφείλονταν ίσως στο χαρακτήρα των ατόμων και στην έλλειψη συνέπειας και διάθεσης να ασχοληθούν με την εργασία τους. Στις λίγες αυτές εξαιρέσεις, το πρόβλημα δημιουργήθηκε από τη μη τήρηση του ωραρίου, πράγμα το οποίο ο Φ.Υ.2 θεωρεί ότι είναι σημαντικό, για να μπορούν οι φοιτητές να συνεργάζονται με το προσωπικό του αρχείου. Τις περισσότερες φορές το προσωπικό του ιστορικού αρχείου προσπαθεί να διευκολύνει την ένταξή τους.

«... Να τους κάνουμε να αισθάνονται όμορφα εδώ...», μια και στην αρχή «... υπάρχει ένα μάγκωμα, μια αμηχανία...», αλλά «... από την αρχή τους προτρέπουμε να εκφράσουν απορίες, εντυπώσεις, απόψεις...».

Δέχεται βέβαια ότι το διάστημα του ενός μήνα είναι πολύ μικρό για να αναπτυχθούν σχέσεις, να συζητηθούν αναλυτικά απόψεις και να διεκπεραιωθούν ταυτόχρονα οι εργασίες, αλλά «εμείς προσπαθούμε να τα συνδυάσουμε όλα».

Με το πανεπιστήμιο και τους επιστημονικούς υπεύθυνους, ο υπεύθυνος του ιστορικού αρχείου θα επιθυμούσε μια πιο στενή συνεργασία, με «... λίγο παραπάνω ζήλο...» για την «... κίνηση [των πανεπιστημίων] προς τα εμάς...». Θεωρεί ότι η συνεργασία τους αυτή τη στιγμή είναι τόσο τυπική και αποστασιοποιημένη, που κάποιες φορές οι υπεύθυνοι των πανεπιστημίων δεν ενδιαφέρονται ούτε για το αν ξεκίνησε ή τελείωσε η πρακτική άσκηση των φοιτητών τους. Πιστεύει όμως ότι οι προσπάθειες μερικών πανεπιστημίων να φέρουν σε επαφή όλους τους εμπλεκόμενους στο ΠΠΑ (τους φοιτητές, τους φορείς υποδοχής και τα μέλη ΔΕΠ), όπως π.χ. με τη διοργάνωση ημερίδων, είναι πολύ θετική, και δείχνει το ενδιαφέρον των συγκεκριμένων πανεπιστημίων για τα προγράμματα αυτά.

Η θετική ανταπόκριση των φοιτητών, κατά τον Φ.Υ.2, φαίνεται από το γεγονός ότι επιλέγουν να συμμετέχουν στην πρακτική άσκηση στον φορέα του, η οποία γίνεται συνήθως μέσα στο καλοκαίρι και είναι μια επιλογή που απαιτεί περισσότερη δουλειά και δέσμευση από τον φοιτητή και εν τούτοις φεύγουν ευχαριστημένοι, πολύ περισσότερο από συναδέλφους τους που ασκούνται σε άλλες υπηρεσίες.

Το προσωπικό του ιστορικού αρχείου και ο ίδιος ο Φ.Υ.2 είναι θετικοί και ανοικτοί σε κάθε είδους προγράμματα που προάγουν συνεργασίες με το πανεπιστήμιο. Εξάλλου, όταν δεν υπάρχουν τα ΠΠΑ μέσω ΕΠΕΑΕΚ, ενδιαφέρονται και βρίσκουν άλλους τρόπους συνεργασίας με τα πανεπιστήμια, ώστε πάντα να έρχονται στο αρχείο φοιτητές.

Το όφελος από το ΠΠΑ Το όφελος από αυτές τις συνεργασίες είναι διπλό. Αφορά και το ιστορικό αρχείο, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, και τους φοιτητές. Αυτό που μπορεί ο φορέας υποδοχής να προσφέρει στους φοιτητές είναι η γνώση, η συνεργασία και η εμπειρία. Γιατί έτσι οι φοιτητές

«... γνωρίζουν από μέσα ... πώς λειτουργεί η ιστορική έρευνα.»

Κατανοούν τη διαδικασία ανεύρεσης και μελέτης της ιστορικής πηγής όπως γίνεται στην πράξη,

«.. με τα κατεστραμμένα αρχεία που υπάρχουν στην Ελλάδα, τα βρώμικα, τα ημιτελή...».

Αντιλαμβάνονται την προσπάθεια που χρειάζεται για να εντοπίσει κανείς την πηγή, να τη μελετήσει, να την αναπαραγάγει και να την επεξεργαστεί και ταυτόχρονα

«... νοιώθουν την επαφή με τη γοητεία της ιστορικής έρευνας.»

Αυτή η επαφή με το πρωτογενές υλικό είναι το μεγάλο όφελος, γιατί κάτι τέτοιο δεν προσφέρεται από τα προγράμματα σπουδών των πανεπιστημίων και αποτελεί μεγάλη προσγείωση στην πραγματικότητα το να δουν στην πράξη τι σημαίνει έρευνα κι επαφή με τις πηγές. Κι αυτό διαφέρει αρκετά από το θεωρητικό κομμάτι της γνώσης που προσφέρει το πανεπιστήμιο. Δευτερευόντως, ένα άλλο όφελος μπορεί να είναι και η βεβαίωση από την πρακτική άσκηση, την οποία οι φοιτητές χρησιμοποιούν στο βιογραφικό τους, γιατί

«... νομίζω για τα παιδιά αυτό είναι μια ικανοποίηση γιατί στη συνέχεια ζητάν μια βεβαίωση ότι έκαναν εδώ την πρακτική τους».

Πέραν αυτών, σημαντικό είναι επίσης να αντιληφθούν οι φοιτητές «... τι σημαίνει στην πράξη εργασία», με την τήρηση του ωραρίου κι άλλων υποχρεώσεων, γιατί και αυτό είναι κομμάτι της πρακτικής άσκησης.

Μειονεκτήματα & αλλαγές στο ΠΠΑ Ένα μειονέκτημα που παρατηρεί ο Φ.Υ.2 στο ΠΠΑ είναι ότι τα πανεπιστήμια ίσως να μην γνωρίζουν καλά τους φορείς τους οποίους προτείνουν στους φοιτητές τους για να ασκηθούν, με αποτέλεσμα οι φοιτητές να μην είναι ενημερωμένοι αναλυτικά για το τι πρόκειται να κάνουν και ποιο θα είναι το αντικείμενό τους, και να δημιουργούνται έτσι σε αυτούς απραγματοποίητες προσδοκίες.

Το γεγονός, τέλος, ότι δεν υπάρχει ιδιαίτερη κινητοποίηση από πλευράς πανεπιστημίων για το ΠΠΑ και τους φορείς που θα συνεργαστούν, σημαίνει ότι

«... πρέπει εμείς να το ψάξουμε και να το κυνηγήσουμε για να μάθουμε αν θα γίνει και φέτος ΕΠΕΑΕΚ, πότε είναι οι προθεσμίες... να σπρώξουμε λίγο τα πράγματα...».

Αυτό γίνεται από «αδράνεια», υποθέτει ο Φ.Υ.2, και διαπιστώνει ότι δεν υπάρχει κίνηση από τα πανεπιστήμια προς τους φορείς. Αυτό δεν σημαίνει ότι τα πανεπιστήμια δεν είναι ευχαριστημένα από τις συνεργασίες τους, γιατί όπως έχουν δείξει τα πράγματα έως τώρα, όταν μια συνεργασία ξεκινά, συνεχίζεται και την επόμενη ή τη μεθεπόμενη χρονιά. Βέβαια, υπάρχουν και διαφοροποιήσεις ανάμεσα στα τμήματα, άλλα

«παίρνουν πιο σοβαρά αυτόν τον ρόλο και τους ωθούν [τους φοιτητές] και κάποια άλλα...».

Αυτό που ο ίδιος επιθυμεί να βελτιώσει σε σχέση με τον φορέα του και το ΠΠΑ είναι να αφιερώνεται περισσότερος χρόνος στους φοιτητές, να είναι «... όλο και πιο κοντά τους». Καθώς πολύ συχνά συμβαίνει η πρακτική άσκηση των φοιτητών να συμπίπτει με κάποιες όχι και τόσο δημιουργικές δραστηριότητες του αρχείου, θεωρεί ότι θα πρέπει να βρίσκει περισσότερο ουσιαστικό χρόνο για συζήτηση και ανταλλαγή απόψεων με τους φοιτητές. Επίσης, επιθυμεί να έρχονται οι ασκούμενοι σε επαφή με περισσότερα ερευνητικά αντικείμενα για να υπάρχει ουσιαστική συνεισφορά της πρακτικής άσκησης στη γνώση τους, αλλά αυτό έχει να κάνει και με το χρόνο που διαρκεί η πρακτική άσκηση και όχι μόνο με τη διάθεση προσφοράς εκ μέρους του ιστορικού αρχείου.

Το ΠΠΑ ως μέσο για τη διαμόρφωση σχέσης παν/μιου-Φ.Υ. Πιστεύει ότι το ΠΠΑ συνέβαλε στην ενίσχυση της σχέσης του ιστορικού αρχείου με το πανεπιστήμιο, αν και η στάση των πανεπιστημίων μπορεί να χαρακτηριστεί ουδέτερη. Θεωρεί ότι θα πρέπει να αφιερώνεται μέσα στα πανεπιστήμια χρόνος για να μαθαίνουν οι φοιτητές ποιοι φορείς σχετικοί με το αντικείμενό τους υπάρχουν, τι στόχους έχουν κ.ά., και επειδή αυτό δεν συμβαίνει, εκτιμά ότι η όλη οργάνωση είναι κάπως αποσπασματική και επιφανειακή. Ως έναν τρόπο, από την πλευρά του πανεπιστημίου, που θα ενίσχυε αυτή τη διαδικασία, βλέπει για παράδειγμα τη διοργάνωση της ημερίδας που προαναφέρθηκε, με την οποία πιστεύει ότι διαχέεται σε ευρύτερο κοινό το θετικό κλίμα για το ΠΠΑ. Από την πλευρά των φορέων, πιστεύει ότι θα πρέπει «... να είμαστε πιο ενοχλητικοί προς τους διδάσκοντες και τα τμήματα», ζητώντας να τους αφιερώνουν χρόνο για την ενημέρωση των φοιτητών, κατανοεί όμως ότι αυτό είναι πολύ δύσκολο στο πλαίσιο του ΕΠΕΑΕΚ και της λειτουργίας του πανεπιστημίου.

Τέτοιου είδους περιθώρια υπάρχουν με μεμονωμένους διδάσκοντες και το ΠΠΑ ήταν η αφορμή για να ξεκινήσει ο φορέας του να ανιχνεύει συνεργασίες εκτός ΕΠΕΑΕΚ, με πανεπιστημιακά τμήματα που διδάσκουν συναφή γνωστικά αντικείμενα και εκτιμά ως θετικό για το αρχείο το γεγονός ότι είναι από τους λίγους φορείς που επιδιώκουν τόσο «ζεστά» τέτοιου είδους επαφές με τα πανεπιστήμια.

Ο Φ.Υ.2 επιθυμεί μια πιο στενή συνεργασία όχι μόνο με τα πανεπιστήμια αλλά και με τους άλλους σχετικούς φορείς της πόλης, μια διαρκή επαφή σε ερευνητικό επίπεδο, για παράδειγμα, «για προγράμματα τοπικής ιστορίας», όπου κάθε φορέας θα συνέβαλε με το απόθεμα της εμπειρίας και της τεχνογνωσίας του. Το από κοινού ενδιαφέρον για αυτά τα προγράμματα θα συνέβαλε θετικά και στη χρηματοδότησή τους από ευρωπαϊκά προγράμματα ή από άλλους πόρους, ωστόσο, οι σημερινές συνθήκες δείχνουν ότι κάθε φορέας είναι κλεισμένος στον «δικό του μικρόκοσμο».

Ο Φ.Υ.3 εργάζεται σε πανεπιστημιακή βιβλιοθήκη, η οποία λειτουργεί όχι μόνο για τους φοιτητές αλλά και για το κοινό. Σε προγράμματα πρακτικής άσκησης φοιτητών βιβλιοθηκονομίας⁹ ο φορέας αυτός συμμετέχει από την ίδρυσή του, το 1995, με τον περιορισμό της ταυτόχρονης άσκησης σε έξι φοιτητές. Σε ΠΠΑ μέσω ΕΠΕΑΕΚ κατά τα οποία ασκήθηκαν τόσο φοιτητές αρχιαιονομίας όσο και φοιτητές ιστορίας και αρχαιολογίας, εντάχθηκε από το 2003, χωρίς περιορισμούς στον αριθμό των φοιτητών που συμμετέχουν. Αυτό σημαίνει ότι ο Φ.Υ.3 έχει μεγαλύτερη εμπειρία στην ΠΑ φοιτητών βιβλιοθηκονομίας και λιγότερη στην ΠΑ των φοιτητών ιστορίας και αρχαιολογίας.

Η ένταξη του Φ.Υ. στο ΠΠΑ Ο Φ.Υ.3 εξηγεί ότι το διοικητικό συμβούλιο της βιβλιοθήκης στην οποία εργάζεται έχει δηλώσει από την αρχή της λειτουργίας της ότι ο φορέας τους ενδιαφέρεται να συμμετέχει σε προγράμματα πρακτικής άσκησης φοιτητών, κι αυτό έχει περάσει και στον κανονισμό λειτουργίας της βιβλιοθήκης. Εκ των πραγμάτων, λοιπόν, ο υπεύθυνος της βιβλιοθήκης θα ασχολούνταν και με την άσκηση των φοιτητών. Πρέπει ωστόσο να σημειωθεί εδώ ότι το διοικητικό συμβούλιο της βιβλιοθήκης αποτελείται από μέλη ΔΕΠ του συγκεκριμένου πανεπιστημίου, καθώς και από τον υπεύθυνο Φ.Υ.3 κι έτσι εξηγείται η άμεση ανταπόκρισή τους σε αυτά τα προγράμματα. Τμήμα της βιβλιοθήκης αποτελεί και

⁹ Η χρηματοδότηση σε αυτά γίνεται από τον ίδιο τον φορέα με απόφαση του Υπ. Οικονομικών.

ένα ερευνητικό-λαογραφικό κέντρο που λειτουργεί και ως μουσείο, στο οποίο συνήθως ασκούνται οι φοιτητές ιστορίας και αρχαιολογίας.

Ο ρόλος του υπεύθυνου του ΠΠΑ Στην αρχική φάση της διοργάνωσης της πρακτικής άσκησης, τα προγράμματα άσκησης για τους φοιτητές βιβλιοθηκονομίας διαμορφώνονταν από τον Φ.Υ.3, μια και δεν υπήρχε το ανάλογο προσωπικό στη βιβλιοθήκη. Οι πρακτικές ασκήσεις των φοιτητών ιστορίας και αρχαιολογίας προέκυψαν πολύ αργότερα και για τα προγράμματα αυτά υπήρχε στενή συνεργασία του υπεύθυνου καθηγητή με τον υπεύθυνο της βιβλιοθήκης Φ.Υ.3. Όταν η βιβλιοθήκη στελεχώθηκε με αρκετούς υπαλλήλους, τότε δημιουργήθηκε και ο τομέας εκπαίδευσης, ο οποίος, εκτός των άλλων καθηκόντων του, κάθε χρόνο σχεδιάζει ένα πρόγραμμα πρακτικής άσκησης για τους φοιτητές.

Ο Φ.Υ.3 έχει πλέον στην ευθύνη του τις συμβάσεις που πρέπει να υπογράφονται ανάμεσα στη βιβλιοθήκη, τον φοιτητή και το πανεπιστήμιο που τον στέλνει. Όπως τονίζει ο Φ.Υ.3, η σύμβαση αναφέρει και τα έγγραφα που θα πρέπει να συμπληρωθούν με το τέλος της πρακτικής άσκησης προκειμένου να θεωρείται αυτή και τυπικά ολοκληρωμένη. Αυτά τα έγγραφα είναι: μια έκθεση από τον φοιτητή με αναλυτική περιγραφή του έργου του στη διάρκεια της πρακτικής άσκησης του, ένα φύλλο αξιολόγησης του φοιτητή από τον υπεύθυνο της βιβλιοθήκης και μια βεβαίωση ότι η ΠΑ πραγματοποιήθηκε στο συγκεκριμένο χώρο, η οποία παραδίδεται από τον φοιτητή στο πανεπιστήμιό του. Συνήθως οι φοιτητές ζητούν και μια συστατική επιστολή από τον Φ.Υ.3 για να τη χρησιμοποιήσουν στο βιογραφικό τους. Μια ακόμη αρμοδιότητα του υπεύθυνου της βιβλιοθήκης αφορά τον προσδιορισμό του αριθμού των φοιτητών που θα ασκηθούν κάθε χρονιά. Προσπαθεί να δέχεται τέσσερις φοιτητές ανά έτος, ένας «ελέγξιμος αριθμός», στον οποίο μπορεί να ανταποκριθεί η βιβλιοθήκη και να προσφέρει οφέλη στον φοιτητή.

Στόχοι του Φ.Υ. από το ΠΠΑ Ο υπεύθυνος της βιβλιοθήκης θεωρεί ότι δεν υπάρχει κάποια ιδιαίτερη στοχοθεσία από την πλευρά του φορέα του όσον αφορά τη συμμετοχή τους στις πρακτικές ασκήσεις των φοιτητών, καθώς θεωρείται αυτονόητο και αναπόσπαστο μέρος της λειτουργίας της βιβλιοθήκης:

«... το θεωρούμε αυτονόητο. Δεν υπήρχε καμιά λογική τι και πώς. Το θεωρούσαμε σαν κομμάτι, όπως δανείζουμε βιβλία πρέπει να κάνουμε και πρακτική άσκηση...»

Δέχεται όμως ότι με τους φοιτητές προσδοκούν συνήθως να διεκπεραιώσουν εργασίες που δεν μπορούν να ολοκληρωθούν με το μόνιμο προσωπικό.

Η ένταξη των φοιτητών στον Φ.Υ. Η ένταξη των φοιτητών στο περιβάλλον της βιβλιοθήκης όπου θα ασκηθούν ξεκινά για τους φοιτητές βιβλιοθηκονομίας με μια γνωριμία με τον χώρο εργασίας. Για ένα διάστημα τριών εβδομάδων περίπου περνούν από κάθε τμήμα για να καταλάβουν πώς δουλεύει και στη συνέχεια εξασκούνται στα δύο βασικά τμήματα της δικής τους ειδίκευσης. Οι φοιτητές της ιστορίας και αρχαιολογίας ακολουθούν ένα πρόγραμμα το οποίο οργανώνεται κάθε φορά με την ουσιαστική συνεργασία του υπεύθυνου καθηγητή τους με τον υπεύθυνο της βιβλιοθήκης. Έτσι, σε προγράμματα που ήδη έχουν γίνει, οι φοιτητές αυτοί ασκήθηκαν στο λαογραφικό-ερευνητικό κέντρο που προαναφέρθηκε. Η αρχική φάση αφορά, όπως συμβαίνει και με τους άλλους φοιτητές, τη γνωριμία τους με τον χώρο και τις εργασίες που επιτελούνται εκεί, τα εκπαιδευτικά προγράμματα, τις ξεναγήσεις, τη γνωριμία με τα αντικείμενα των συλλογών. Στη συνέχεια, ανάλογα με τα ενδιαφέροντα του κάθε φοιτητή, και πάντα σε συνεννόηση με τον υπεύθυνο καθηγητή, καταρτίζεται η δεύτερη φάση του προγράμματος, η οποία είναι «ξεχωριστή για τον καθένα[φοιτητή]» και αφορά την κύρια εργασία του εκεί, η οποία μπορεί να είναι καταγραφή και τεκμηρίωση υλικού, ταξινόμηση αρχειακού υλικού, επιτόπια έρευνα ή ψηφιοποίηση του υπάρχοντος υλικού.

Τώρα πλέον, καταλήγει ο υπεύθυνος της βιβλιοθήκης, είναι ο τομέας εκπαίδευσης της βιβλιοθήκης, ο οποίος ασχολείται με τον σχεδιασμό των προγραμμάτων αυτών της πρακτικής άσκησης, ανάλογα με το αντικείμενο σπουδών των φοιτητών, σε συνεργασία πάντα με το πανεπιστήμιο από το οποίο προέρχονται.

«Κι ενώ το πρόγραμμα των άλλων, των βιβλιοθηκονόμων, το σχεδιάζουμε 100% εμείς, εδώ το συνδιαμορφώνουμε [το πρόγραμμα των φοιτητών ιστορίας και αρχαιολογίας].».

Η συνεργασία του Φ.Υ. με τους φοιτητές & το παν/μιο Η συνεργασία αυτή με το πανεπιστήμιο είναι πολύ σημαντική, εκτιμά, γιατί

«... στην ουσία η πρακτική άσκηση εξαρτάται απόλυτα από τον καθηγητή, πού θα τους στρέψει».

Μέχρι τώρα, δηλώνει ο Φ.Υ.3, δεν έχει υπάρξει κανένα πρόβλημα στη συνεργασία του με τους καθηγητές των πανεπιστημίων για τη διοργάνωση της πρακτικής άσκησης. Αλλά και με τους φοιτητές η συνεργασία εξελίσσεται σχεδόν πάντα ομαλά. Ειδικότερα, παρατηρεί, ότι οι φοιτητές των τμημάτων ιστορίας και αρχαιολογίας, για τους οποίους η πρακτική άσκηση δεν είναι υποχρεωτική, όπως συμβαίνει με τους φοιτητές βιβλιοθηκονομίας, έχουν πάρα πολύ μεγάλο ενδιαφέρον, γιατί η συμμετοχή τους είναι αποκλειστικά δική τους επιλογή:

«... το επέλεξαν. Άμα το επιλέγεις κάτι... δεν τους το είπε ο καθηγητής, πάτε εκεί.. το επέλεξαν...».

Για αυτό το λόγο θεωρεί ότι οι φοιτητές αυτοί ανταποκρίθηκαν πολύ καλά στις εργασίες που τους ανατέθηκαν.

Οι συνάδελφοι του Φ.Υ.3 είναι πολύ θετικά διακείμενοι απέναντι στα προγράμματα πρακτικής άσκησης των φοιτητών, διότι οι μέχρι τώρα συνεργασίες έχουν αποδειχθεί άριστες ενώ, επιπλέον, και οι ίδιοι έχουν περάσει, ως βιβλιοθηκονόμοι, από τη διαδικασία της πρακτικής άσκησης και αναγνωρίζουν την αναγκαιότητά της, κυρίως για τους φοιτητές.

Το όφελος από το ΠΠΑ Ο υπεύθυνος της βιβλιοθήκης έχει την άποψη ότι με τους πρακτικές ασκήσεις ωφελείται και ο φορέας του, γιατί αποκτά επιπλέον προσωπικό, αλλά ωφελούνται και οι φοιτητές. Αρχικά, όταν η βιβλιοθήκη δεν είχε ακόμη προσωπικό, πολλοί από τους φοιτητές που ασκούσαν στη συνέχεια προσλαμβάνονταν, οπότε είχαν το διπλό όφελος της άσκησης και της άμεσης ανεύρεσης εργασίας. Σήμερα, πλέον, αφού η βιβλιοθήκη απέκτησε μόνιμους υπαλλήλους, δεν προσλαμβάνονται οι ασκούμενοι. Ωστόσο, οι φοιτητές μαθαίνουν να εφαρμόζουν κάποιες από τις θεωρητικές γνώσεις τους και ωφελούνται, διότι αποκτούν μια εργασιακή εμπειρία και έρχονται σε επαφή με το πραγματικό περιβάλλον εργασίας,

«... το οποίο πολύ μικρή σχέση έχει, ή καθόλου, με τα θεωρητικά που κάνουν στο πανεπιστήμιο».

Ειδικά για τα προγράμματα σπουδών των πανεπιστημίων ο Φ.Υ.3 δηλώνει:

«... μικρή επαφή έχουν με το πραγματικό περιβάλλον έξω, του αντικειμένου της δουλειάς.»,
διότι «έχουν μείνει πίσω από τα πράγματα, έχουν ξεμείνει πίσω από την πραγματικότητα».

Μειονεκτήματα & αλλαγές στο ΠΠΑ Ο Φ.Υ.3 θεωρεί μεγάλο μειονέκτημα της πρακτικής άσκησης το γεγονός ότι αυτή πραγματοποιείται τους καλοκαιρινούς μήνες, κατά τους οποίους η βιβλιοθήκη υπολειτουργεί τόσο λόγω των καλοκαιρινών αδειών του προσωπικού όσο και λόγω της μειωμένης κίνησης από την πλευρά των χρηστών. Ο ίδιος έχει εκφράσει και γραπτώς τη γνώμη του αυτή προς τους υπεύθυνους των πανεπιστημίων με τα οποία συνεργάζεται ο φορέας του, γιατί πιστεύει ότι με αυτόν τον τρόπο «η πρακτική άσκηση δεν πετυχαίνει τους στόχους της».

Προτείνει την αλλαγή όχι μόνο του χρόνου πραγματοποίησης της πρακτικής άσκησης αλλά και της χρονικής διάρκειάς της, την οποία θα ήθελε μεγαλύτερη, για να είναι πιο ουσιαστική η «δεύτερη εκπαίδευση» που παίρνουν οι φοιτητές κατά την

πρακτική τους. Την ονομάζει δεύτερη εκπαίδευση γιατί θεωρεί ότι οι φοιτητές μαθαίνουν όσα έχουν σχέση με το πρακτικό μέρος της γνώσης τους στη βιβλιοθήκη κι όχι στο πανεπιστήμιο, όπου στα πρακτικά μαθήματα αφιερώνονται πολύ λίγες ώρες.

Το ΠΠΑ ως μέσο για τη διαμόρφωση σχέσεων Φ.Υ.-παν/μιου Ο Φ.Υ.3 αναφέρει ότι για να υπάρξει ένα καλό αποτέλεσμα από τις πρακτικές ασκήσεις πρέπει να ενισχυθούν οι συνεργασίες με το πανεπιστήμιο στη διαμόρφωση των προγραμμάτων της πρακτικής. Έτσι, ο φορέας θα μπορεί να γνωρίζει τις ανάγκες που επιθυμεί ο καθηγητής να καλύψει μέσω της πρακτικής και θα επεξεργάζεται προγράμματα που θα ανταποκρίνονται ουσιαστικά στις ανάγκες των φοιτητών.

Η εκτίμησή του είναι ότι η σχέση της βιβλιοθήκης αυτής με το τοπικό πανεπιστήμιο είναι άριστη, αλλά ότι στηρίζεται σε αρχές διαφορετικές από αυτές των άλλων ανεξάρτητων φορέων στους οποίους οι φοιτητές ασκούνται. Κι αυτό οφείλεται στο ότι η βιβλιοθήκη τελεί κάτω από ένα ιδιότυπο καθεστώς λειτουργίας, κατά το οποίο υπάρχει

«... η δομή της βιβλιοθήκης, η δομή του πανεπιστημίου και υπάρχει κι ένα ενδιάμεσο σώμα, ένας εκπρόσωπος από εμάς[τη βιβλιοθήκη], ένα μέλος ΔΕΠ συν εγώ και προεδρεύει ο πρύτανης, οπότε.. υπάρχει και το ακαδημαϊκό.. δηλαδή οι πολιτικές εκεί πρώτα συζητούνται και μετά υλοποιούνται.».

8.3 ΣΥΖΗΤΗΣΗ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η συζήτηση που ακολουθεί βασίζεται σε μια σειρά θεμάτων τα οποία αναδύονται από τη μελέτη του παραπάνω υλικού, που προήλθε από τις συνεντεύξεις με τους υπεύθυνους των φορέων υποδοχής. Το πρώτο θέμα αφορά τη θέση του υπεύθυνου του φορέα υποδοχής έναντι της πρακτικής άσκησης των φοιτητών και τη δική του συμβολή σε αυτήν, ενώ το δεύτερο σχετίζεται με τη σχέση που επιδιώκει ή όχι να αναπτύξει ο υπεύθυνος του φορέα υποδοχής με το πανεπιστήμιο μέσω του Προγράμματος Πρακτικής Άσκησης των φοιτητών. Στη συνέχεια, αναδεικνύεται το τρίτο θέμα, αυτό του ρόλου που μπορούν ή όχι τελικά να παίξουν οι πολιτισμικοί φορείς στην επιστημονική και επαγγελματική συγκρότηση των φοιτητών. Το θέμα αυτό συνδέεται με δύο άλλα πολύ βασικά ζητήματα: αφενός, τη δυνατότητα του φοιτητή να εμβαθύνει ή όχι στην επιστημονική κατ' αρχάς γνώση μέσω της εμπειρίας της ΠΑ, γεγονός που συνδέεται και με τη γνωστική σχέση που πρέπει να υπάρχει

ανάμεσα στο αντικείμενο της ΠΑ και στον φορέα υποδοχής. Το δεύτερο, σχετίζεται με την εξιδανικευμένη εικόνα που έχουν οι φορείς άσκησης για το έργο/την έρευνα που επιτελούν και την εμπειρία που μπορούν ενδεχομένως να προσφέρουν στους φοιτητές με τη μορφή της συστηματικής γνώσης πάνω σε ένα αντικείμενο.

Ο Φ.Υ.1 θεωρεί ότι οι φοιτητές πρέπει να πάρουν μια «σωστή εμπειρία» μέσα από την άσκησή τους, η οποία θα τους βοηθήσει μελλοντικά. «Τιμά» την εργασία των φοιτητών όχι τόσο για το επιστημονικό της περιεχόμενο όσο για την αξία της ως ένα δημόσιο έγγραφο, της δίνει αριθμό πρωτοκόλλου και μια θέση μέσα στα άλλα επίσημα έγγραφα του μουσείου. Θεωρεί ότι ο φοιτητής θα χρησιμοποιήσει αυτό το έγγραφο για να αποδείξει ότι εργάστηκε στον τομέα του, κι αυτό είναι σημαντικό για τον Φ.Υ.1., μια και βλέπει τους φοιτητές ως υποψήφιους υπαλλήλους, εργαζόμενους. Αντιμετωπίζει την εργασία τους «εργαλειακά» και θέλει να την «αξιοποιήσει» προς όφελος του μουσείου και των φοιτητών. Δεν επιδιώκει να τους κάνει ανταγωνιστικούς εργαζόμενους με επιπλέον προσόντα, ούτε, πολύ περισσότερο, να τους εισαγάγει στους δρόμους της επιστημονικής έρευνας, αλλά μάλλον να τους διαμορφώσει σε υπάκουους εργαζόμενους, που εργάζονται με συνέπεια, ταχύτητα και όρεξη. Θέτει τον εαυτό του στη θέση του εργοδότη και προσπαθεί να δείξει στους ασκούμενους τις ιεραρχίες που επικρατούν στο χώρο του, γιατί αυτό πιστεύει ότι θα είναι το όφελος για αυτούς.

Αναγνωρίζει, αποδέχεται και νομιμοποιεί τη γραφειοκρατική πιστοποίηση της πρακτικής άσκησης, χωρίς ωστόσο να της αποδίδει ιδιαίτερη επιστημονική διάσταση, παρόλο που τόσο ο ίδιος είναι αναγνωρισμένος επιστήμονας όσο και το μουσείο στο οποίο εργάζεται θεωρείται κέντρο έρευνας για τον τομέα που εξειδικεύεται.

Από την άλλη πλευρά, όπως φαίνεται από τα λεγόμενά του, αντιμετωπίζει το πανεπιστήμιο ως ισότιμο μέλος μιας σχέσης, η οποία τοποθετείται σε ανώτερο επίπεδο από τους φοιτητές και τα προγράμματα που τους αφορούν, μιας σχέσης που είναι ήδη ανεπτυγμένη, τόσο στον επιστημονικό τομέα όσο και από άποψη προσωπικών σχέσεων. Είναι φανερό ότι η ισοτιμία στη σχέση αυτή προκύπτει από το υψηλό κύρος και την αποδεδειγμένη αναγνωρισιμότητα του μουσείου στην επιστημονική και ευρύτερη κοινωνία, δηλαδή από τη θέση του στο πεδίο του πολιτισμού. Ό,τι μπορεί να δημιουργήσει μια τέτοια σχέση ανάμεσα στο πανεπιστήμιο και στο μουσείο, ο Φ.Υ.1 και το μουσείο που εκπροσωπεί το έχουν ήδη κατακτήσει. Τα δύο μέρη δεν φαίνεται να ενδιαφέρονται για περισσότερα ανοίγματα «κατ' επιταγήν», έχουν τη δύναμη να ελέγχουν τα όριά τους και να ρυθμίζουν τον

τρόπο με τον οποίο αυτά θα διαμορφώνονται, όχι μόνο για τη μεταξύ τους επικοινωνία αλλά και για την επαφή τους με τους μικρότερης ισχύος φορείς του πεδίου τους.

Ο Φ.Υ.2 αντιμετωπίζει την πρακτική άσκηση των φοιτητών ως μια κίνηση, που θα τον φέρει ένα βήμα πιο κοντά σε αυτό που αντιλαμβάνεται ως στόχο του φορέα που εκπροσωπεί, που είναι η επιστημονική και εν γένει η ευρύτερη αναγνώρισή του και αποδοχή του από τους κυρίαρχους του τομέα του, δηλαδή τα πανεπιστήμια, τα μεγάλα μουσεία, κ.τ.λ. Παράλληλα με αυτόν τον «αγώνα» του, φαίνεται ότι ενδιαφέρεται να προσφέρει οφέλη και στους φοιτητές, αλλά η ιεράρχησή του είναι σαφής: πρώτα ο φορέας του και «δευτερευόντως» τα όσα μπορούν να αποκομίσουν οι φοιτητές, τα οποία εκτιμά ότι αφορούν και την επαγγελματική εκπαίδευσή τους και τη γνωστική εμβάθυνση στον τομέα τους.

Αναφέρεται με έντονη ανησυχία στη σχέση του φορέα του με το πανεπιστήμιο, επειδή αντιμετωπίζει τις «κλειστές πόρτες» του ακαδημαϊκού κόσμου σε κάθε κίνηση για βαθύτερη και πιο ουσιαστική συνεργασία. Η μέχρι τώρα εμπειρία του από το ΠΠΑ του έχει δείξει ότι τα πανεπιστήμια δεν δέχονται «εταίρους» στο εκπαιδευτικό αλλά και στο επιστημονικό τους έργο, ή, τουλάχιστον, δεν δέχονται να ανοίξουν στον οποιονδήποτε εταίρο· κι αυτό, ερμηνεύεται από τον Φ.Υ.2 ως «αδράνεια, έλλειψη ενδιαφέροντος, επιφανειακή και αποσπασματική αντιμετώπιση της ΠΑ».

Ίσως, η αιτία, σύμφωνα με τον Φ.Υ.2, γι' αυτή τη στάση των πανεπιστημίων, να ξεκινά από το γεγονός ότι το ιστορικό αρχείο στο οποίο αυτός εργάζεται είναι ένας μικρός και σχετικά νέος φορέας που λειτουργεί στο πλαίσιο ενός δήμου, και ο οποίος μέσα από προγράμματα και συνεργασίες εμπλέκεται σε έναν πολυμέτωπο αγώνα. Πρώτα, να εμπλουτίσει το ίδιο του το υλικό, το οποίο καθορίζει και την αιτία της ύπαρξής του. Έπειτα, να δημιουργήσει, να υφάνει την αναγνωρισιμότητά του στους συναφείς φορείς και πανεπιστημιακά τμήματα. Τέλος, να διατηρήσει το κύρος του τόσο απέναντι στους μελλοντικούς χρήστες του υλικού του (τους φοιτητές, ως επαγγελματίες ιστορικούς, ερευνητές) όσο και στους αντίστοιχους επιστημονικούς φορείς, επεκτείνοντας και βαθαινώντας αυτές τις συνεργασίες. Στην ουσία, ο φορέας αυτός έχει να επιλύσει το βασικό ζήτημα του αυτοπροσδιορισμού και ετεροπροσδιορισμού του, και ταυτόχρονα προσπαθεί να συμμετέχει στο «παιχνίδι» των κυρίαρχων του πεδίου μέσα από τις ευκαιρίες που βλέπει να ενεργοποιούνται με δράσεις ανάλογες με το ΠΠΑ. Διαπιστώνει, όμως, ότι είναι πολύ δύσκολο να γίνει αποδεκτός σε αυτό το παιχνίδι εξουσίας των «μεγάλων». Με άλλους όρους, το θέμα

αφορά τη θέση του Φ.Υ.2 στο πεδίο του πολιτισμού. Ο Φ.Υ.2 είναι ένας μικρός «παίκτης» με χαμηλή θέση, μικρής ισχύος, στο πεδίο, κι έτσι εξηγείται η επιθυμία του για άνοιγμα των ορίων. Από τη θέση του αδύναμου αυτές οι πρακτικές είναι αναμενόμενες, καθώς οι «υποταγμένοι» του πεδίου επιδιώκουν να επωφεληθούν από τα πλεονεκτήματα των συνεργασιών που προκύπτουν. Επιπλέον, και για όσα πανεπιστήμια έχουν δείξει περισσότερο ενδιαφέρον για το ΠΠΑ, κατά την άποψη του Φ.Υ.2, κι έχουν αφήσει «ανοικτές πόρτες», έχει ήδη φανεί ότι είναι αδύναμα τμήματα, που προσπαθούν μέσα από τα προγράμματα αυτά να πετύχουν τους δικούς τους στόχους.

Η διαφορά του Φ.Υ.1 από τον Φ.Υ.2 στην κατανόηση της στάσης των πανεπιστημίων έναντι του ΠΠΑ, καθορίζεται πάλι από τις θέσεις τους στο πεδίο. Ο πρώτος ανήκει στους κυρίαρχους, και αυτό σημαίνει συμμετοχή στη διαμόρφωση των κανόνων του πεδίου. Ο δεύτερος ανήκει στους υποταγμένους, που σημαίνει ότι «κυνηγά» σχέσεις, συνεργασίες, αποδοχή και αναγνώριση στο πεδίο. Όμως, τελικά, το σημαντικό για τα πανεπιστήμια εδώ, δεν είναι η σχέση καθεαυτή μέσω των διαφόρων προγραμμάτων, αλλά η προσδοκία ή/και απαίτηση για σχέση, απαίτηση που στην παρούσα συγκυρία ευνοείται από τους όρους και τις προδιαγραφές που θέτει η κεντρική αρχή του ΠΠΑ, καθώς επίσης και το ποιος θα ορίζει και θα ελέγχει τους κανόνες και τα όρια αυτής της σχέσης.

Μια ακόμη διαφορά ανάμεσα στους δύο φορείς αναδεικνύεται και από τις πρακτικές που επιβάλλουν για την ένταξη και παρακολούθηση των ασκούμενων φοιτητών στους χώρους τους. Ο Φ.Υ.1 παρουσιάζει ανεπτυγμένες πρακτικές και δείχνει να διεκπεραιώνει τα ζητήματα με συνέπεια, ενώ ο Φ.Υ.2 έχει υιοθετήσει πιο άτυπες διαδικασίες. Αυτή η διαφορά είναι πιθανό να σχετίζεται με τη θέση τους στο πεδίο. Ένας μεγάλος οργανισμός, όπως αυτός του Φ.Υ.1, αναπτύσσει συνήθως λεπτομερείς διαδικασίες και πρακτικές, οι οποίες έχουν στόχο την αποτελεσματική, συστηματική και επιτυχημένη επιτέλεση των δραστηριοτήτων που αναλαμβάνουν. Αυτή η δυνατότητα να επιτελούν με επάρκεια το έργο τους δείχνει ταυτόχρονα ότι το έργο αυτό είναι οριοθετημένο και όχι τυχαία διαμορφωμένο με βάση τις τρέχουσες ανάγκες, όπως στον Φ.Υ.2. Εξ αυτού, μπορεί κανείς να υποθέσει ότι, σε αυτούς τους μεγάλους οργανισμούς, η ΠΑ έχει ελάχιστη δυναμική να δημιουργήσει νέες σχέσεις ή να επαναπροσδιορίσει σύνορα.

Ο Φ.Υ.3 έχει την ιδιαιτερότητα ότι εργάζεται σε πανεπιστημιακή βιβλιοθήκη, οπότε δεν ανησυχεί για την αναγνώριση του φορέα του από το πανεπιστήμιο αφού

είναι κομμάτι του. Από αυτή τη θέση του επιτρέπει στον εαυτό του να θεωρεί ότι επιτελεί και εκπαιδευτικό έργο, και οργανώνει ένα τμήμα εκπαίδευσης μέσα στο φορέα του, αν και η θέση του είναι σαφώς υποδεέστερη στον κοινωνικό καταμερισμό της εργασίας εντός του πανεπιστημίου.

Είναι επόμενο, έτσι, ο Φ.Υ.3 να αναγνωρίζει την πρακτική άσκηση των φοιτητών ως τη «δεύτερη εκπαίδευσή τους» στον επαγγελματικό τομέα, επειδή θεωρεί ότι συμβάλλει στην πρακτική πλευρά του παιδαγωγικού έργου του πανεπιστημίου. Αυτό ίσως να ισχύει εν μέρει, όπως δείχνει η εμπειρία του, η οποία, κυρίως, αφορά ένα μικρό μέρος των φοιτητών που κάνουν ΠΑ, τους φοιτητές βιβλιοθηκονομίας. Δεν είναι όμως σίγουρο ότι αυτή η τακτική του «μαθαίνω κάνοντας»(learning by doing) βοηθά και τους φοιτητές άλλων επιστημονικών χώρων, όπως τους φοιτητές της ιστορίας και αρχαιολογίας, περισσότερο από άλλες δραστηριότητες.

Είναι εξίσου σημαντική η άποψη του Φ.Υ.3 για τον βαρύνοντα ρόλο του υπεύθυνου καθηγητή στην ΠΑ των φοιτητών της ιστορίας και αρχαιολογίας, όπου τονίζει ότι τον έλεγχο της ΠΑ διατηρεί ο καθηγητής, σε αντίθεση με τα ΠΠΑ των βιβλιοθηκονόμων, τα οποία «διαμορφώνονται 100%» από τον ίδιο. Φαίνεται, λοιπόν, ότι ο Φ.Υ.3 αισθάνεται αρκετά εξειδικευμένος και συγγενής γνωστικά, και κυρίως επαγγελματικά, με τους βιβλιοθηκονόμους, τους «άλλους», τους οποίους θεωρεί τόσο οικείους επιστημονικά ώστε να τους φτιάχνει τα προγράμματά τους, δεν αισθάνεται όμως το ίδιο απέναντι στους ιστορικούς και αρχαιολόγους, καθώς δεν είναι εξειδικευμένος σε αυτό το αντικείμενο. Το κύριο έργο του δεν έχει γνωστική συνάφεια με το αντικείμενο της ΠΑ των φοιτητών ιστορίας και αρχαιολογίας και αναφέρεται στους «άλλους» για να τους ξεχωρίσει, μια και μαζί τους έχει κοινό σημείο αναφοράς την επαγγελματική συνάφεια.

Το ζήτημα της ΠΑ των φοιτητών της ιστορίας και αρχαιολογίας για τον Φ.Υ.3 προέκυψε ως μια αναγκαιότητα που έπρεπε να αναλάβει, επειδή η βιβλιοθήκη αποτελεί μέρος του πανεπιστημίου κι επομένως, έχοντας και την εμπειρία της πρακτικής των «άλλων», των βιβλιοθηκονόμων, παραχωρεί τους χώρους του, πιεζόμενος ίσως και από τις καλές κοινωνικές σχέσεις που τον συνδέουν με το πανεπιστήμιο. Προσφέρει, λοιπόν, το αναγκαίο πλαίσιο (το λαογραφικό κέντρο και τη βιβλιοθήκη), παραιτείται όμως από τη συμμετοχή που θα του αναλογούσε και παραδίδει την οργάνωση και τον έλεγχο του ΠΠΑ στο τμήμα και τον καθηγητή.

Αναγνωρίζει ότι δεν έχει γνωστική σχέση με το αντικείμενο αυτό, σε αντίθεση με τους Φ.Υ.1 και Φ.Υ.2, οι οποίοι είχαν απόλυτη συνάφεια με το αντικείμενο της

ΠΑ. Εν τούτοις, έχει ενδιαφέρον ότι από τη θέση αυτή προβαίνει σε γενικεύσεις όσον αφορά την ΠΑ, στηριζόμενος στην εμπειρία του από την ΠΑ των φοιτητών βιβλιοθηκονομίας. Έτσι, τη θεωρεί ως δεύτερη εκπαίδευση, η οποία είναι πολύ σημαντική, γιατί εισάγει τους φοιτητές «στο εργασιακό περιβάλλον, που πολύ μικρή σχέση έχει ή καθόλου με τα θεωρητικά του πανεπιστημίου», το οποίο «έχει ξεμείνει πίσω από την πραγματικότητα».

Αυτή η διατύπωσή του Φ.Υ.3, η οποία αποτελεί την προσωπική του «αναπαράσταση» για τον ακαδημαϊκό χώρο και το δικό του έργο στον φορέα, υποδεικνύει την ύπαρξη μιας εσωτερικευμένης παραδοχής που εκπηγάζει από τον επίσημο λόγο σχετικά με την ΠΑ. Έτσι, η ΠΑ νομιμοποιείται να υπάρχει ως δράση, εξαιτίας της υποτιθέμενης, μικρής σχέσης που υπάρχει ανάμεσα στη γνώση του πανεπιστημίου και στην πραγματικότητα της εργασίας.

Το στοιχείο αυτό είναι κοινό ανάμεσα στον Φ.Υ.3 και στον Φ.Υ.2, για τον οποίο η ΠΑ αποτελεί «μια μεγάλη προσγείωση στην πραγματικότητα», κάτι που επιτυγχάνεται μέσω του φορέα του και όχι μέσω του πανεπιστημίου. Η ιδεολογικοποιημένη αντίληψη του Φ.Υ.2 για τη λειτουργία της έρευνας μέσα στους διάφορους φορείς και η εξιδανίκευση της εμπειρίας που προσφέρει στους φοιτητές, δείχνει από τη μια πλευρά, μια παρόμοια με τον Φ.Υ.3 παραδοχή για το είδος της γνώσης που προσφέρει το πανεπιστήμιο και, από την άλλη, κάνει εμφανή μια αντίφαση, η οποία αναδύεται ένα πολύ σημαντικό ζήτημα: αν οι φοιτητές έχουν πραγματικά τη δυνατότητα μέσα από την ΠΑ στους διάφορους φορείς να οργανώνουν την εμπειρία που αποκτούν, σύμφωνα με τις αρχές της επιστήμης τους. Οι γνωστικές περιοχές της ιστορίας και αρχαιολογίας, όπως και πολλές άλλες, συγκροτούνται από έναν εννοιολογικό ιστό, ο οποίος λειτουργεί ως σπονδυλική στήλη, γύρω από την οποία οργανώνεται η διαδοχή των εννοιών που συνθέτουν την επιστήμη. Συνεπώς, για να οργανωθεί η εμπειρία και να υπάρχει το επιθυμητό γνωστικό αποτέλεσμα στο πλαίσιο της ΠΑ, θα πρέπει η δραστηριότητα του φοιτητή στον φορέα να συνδέεται οργανικά με τον βηματισμό και την ακολουθία του προγράμματος σπουδών του (Bernstein, 2000).

Ωστόσο, όπως δείχνουν τα δεδομένα μας αναφορικά με την ΠΑ, στους μικρούς φορείς του πεδίου, όπως π.χ. στον φορέα του Φ.Υ.2, οι φοιτητές συχνά αναλαμβάνουν δραστηριότητες ανάλογα με τις εποχικές ανάγκες του φορέα, γεγονός που δεν μπορεί να οδηγήσει σε μια συστηματική οργάνωση της γνώσης, παρά μόνο τυχαία. Στους μεγάλους οργανισμούς, πάλι, οι δραστηριότητες των ασκούμενων

φοιτητών είναι αυστηρά προσδιορισμένες και δεν αφήνουν περιθώρια για δυναμικές τέτοιου είδους, όπως έδειξε η άποψη του Φ.Υ.1. Οι φορείς υποδοχής, επομένως, προσπαθούν να μυήσουν τους φοιτητές στην επιστήμη μέσω της πρακτικής εφαρμογής της, «ξεχνώντας» την ύπαρξη το εννοιολογικού ιστού που τη συνθέτει, και έτσι, νομιμοποιούν τη γνώση με αναφορές σε μη ακαδημαϊκά πεδία, προς το πεδίο της πρακτικής δραστηριότητας. Έτσι, παραμελείται η εξέταση των επιπτώσεων σε ό,τι αφορά τις γνωστικές περιοχές, όπου η εννοιολογική βάση αποτελεί προϋπόθεση για την ανάπτυξη και μετάδοση της γνώσης (Young & Muller, 2009 υπό δημοσίευση). Κατά συνέπεια, η ιδέα ότι οι φοιτητές θα οργανώνουν σε συστηματική γνώση την εμπειρία τους από την ΠΑ είναι μάλλον ουτοπική και ασύμβατη με την πραγματικότητα που αντιμετωπίζουν στους φορείς άσκησής τους.

Τέλος, οι αντιφάσεις αυτές αποδομούν και την κυρίαρχη στη ρητορική της ΠΑ ιδέα για τη συνεργασία και την ανάπτυξη σχέσεων ανάμεσα στους φορείς και στα πανεπιστήμια σαν να είναι όλοι ίδιοι, αφού έχουν διαφορετικές θέσεις και διαφορετικές αναπαραστάσεις ο ένας για τον κόσμο του άλλου.

Από τα παραπάνω γίνεται εμφανής η έντονη διαφορά στην ιεράρχηση των θεμάτων ανάμεσα στους υπεύθυνους των φορέων, η οποία οφείλεται στις διαφορετικές θέσεις και στο διαφορετικό κοινωνικό και πολιτισμικό κεφάλαιο που κατέχουν τα ιδρύματα που εκπροσωπούν, στους διαφορετικούς πόρους κάθε φορέα και, τελικά και πιο ουσιαστικά, στη διαφορετική θέση τους μέσα στο πεδίο. Οι ιεραρχήσεις αυτές επηρεάζουν το τι μπορεί να κάνει κάθε φορέας κάθε φορά, και αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο ο καθένας από αυτούς επιδιώκει να πετύχει διαφορετικά πράγματα μέσω του ΠΠΑ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9

ΤΕΛΙΚΗ ΣΥΖΗΤΗΣΗ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στα τρία προηγούμενα κεφάλαια παρουσιάστηκαν οι απόψεις των εμπλεκομένων στο ΠΠΑ, όπως διαμορφώθηκαν μέσα από την εμπειρία της πραγμάτωσης του προγράμματος σε τρία πανεπιστημιακά τμήματα. Η μελέτη του υλικού αυτού, κατ' αρχάς, παρουσίασε το πλαίσιο μέσα στο οποίο κάθε τμήμα νοηματοδότησε και υλοποίησε το πρόγραμμα, δίνοντας το δικό του στίγμα σε κάθε περίπτωση, ανάλογα με τις ανάγκες του. Κατά δεύτερο λόγο, ανέδειξε ζητήματα που αφορούν την ενδεχόμενη αναδιαμόρφωση της σχέσης του πανεπιστημίου με τον εξω-ακαδημαϊκό χώρο του πεδίου του πολιτισμού αλλά και της αγοράς εργασίας, αναδιαμόρφωση που επιβλήθηκε κατά κάποιον τρόπο, μέσα από τους όρους και τις προδιαγραφές που έθετε το ΠΠΑ - ΕΠΕΑΕΚ. Επίσης, έδειξε ότι οι φορείς του ευρύτερου πεδίου του πολιτισμού έχουν μάλλον περιορισμένη δυνατότητα να συμβάλλουν στην επιστημονική/επαγγελματική συγκρότηση των φοιτητών. Η συζήτηση και οι προβληματισμοί γύρω από αυτά τα ζητήματα παρουσιάζονται στη συνέχεια.

Διαπιστώθηκε ήδη από τις προηγούμενες περιγραφές ότι οι πολιτικές γύρω από το ΠΠΑ δεν ήταν περιοριστικές, δεν στηρίζονταν σε στενή σύλληψη. Κι ενώ αυτό θα περίμενε κανείς να έχει ως αποτέλεσμα τη μεγαλύτερη ελευθερία κινήσεων των εμπλεκομένων και τον μικρότερο έλεγχο στις διαδικασίες, το άνοιγμα των επαγγελματικών οριζόντων των φοιτητών αλλά και το άνοιγμα των πανεπιστημίων, την ανάπτυξη συνεργασιών και τη διαμόρφωση σχέσεων των εξωτερικών φορέων με τον ακαδημαϊκό κόσμο, εν τούτοις, τα αποτελέσματα δεν είναι και τόσο θεαματικά ή τουλάχιστον τόσο αυτονόητα όσο θα περίμενε κανείς, όπως δείχνουν τα έστω και ενδεικτικά δεδομένα της εργασίας αυτής, που μόνο πιλοτική θα μπορούσε να θεωρηθεί.

Ολοκληρώνοντας την εργασία μας, στο κεφάλαιο αυτό γίνεται μια προσπάθεια να συνοψισθεί η απάντηση στο κεντρικό ερευνητικό ερώτημα, το οποίο αφορούσε τον ρόλο των μουσείων και άλλων πολιτιστικών οργανισμών στη συγκρότηση των νέων επαγγελματιών του χώρου, εξετάζοντας τα τμήματα των ανθρωπιστικών σπουδών και ιδιαιτέρως τα τμήματα ιστορίας, αρχαιολογίας και κοινωνικής ανθρωπολογίας. Η επιλογή αυτή έγινε διότι οι νέοι επαγγελματίες, που θα στελεχώσουν τους παραπάνω χώρους και ιδρύματα πολιτισμού, μούνται κατ'

αρχάς στο συγκεκριμένο επιστημονικό πεδίο κατά κύριο λόγο από τα προαναφερθέντα πανεπιστημιακά τμήματα.

Ένα από τα μέτρα που έφεραν πιο κοντά τα πανεπιστήμια και τους πολιτιστικούς οργανισμούς είναι το ΠΠΑ, το οποίο είχε στόχο να δημιουργήσει σχέσεις αλληλεπίδρασης και συνεργασίας ανάμεσά τους. Επομένως, το ΠΠΑ χρησιμοποιήθηκε στην εργασία αυτή ως μέσο, προκειμένου να διερευνηθούν οι μεταβαλλόμενες σχέσεις ανάμεσα στο πανεπιστήμιο (καθηγητές και φοιτητές) και τους εξωτερικούς φορείς που το πλαισιώνουν.

Έτσι, ουσιαστικά, εξετάζεται το αν και κατά πόσο οι πολιτιστικοί οργανισμοί έχουν το περιθώριο να συμμετέχουν στη συγκρότηση των νέων επαγγελματιών, έτσι όπως οι νέες τάσεις επιβάλλουν, τόσο σε εθνικό επίπεδο όσο και σε ευρωπαϊκό, και να δημιουργούν ένα είδος «εταιρικών σχέσεων» ανάμεσα σε αυτούς και τα πανεπιστημιακά ιδρύματα.

Μελετήθηκε αρχικά το πώς και το αν το ΠΠΑ ενσωματώθηκε στα πανεπιστήμια και συγκεκριμένα στα προγράμματα σπουδών των συγκεκριμένων τμημάτων, προκειμένου να επωφεληθούν στη συνέχεια και οι φοιτητές.

Η απάντηση σε αυτό είναι ότι η ρητορική που υιοθετούν τα τμήματα για να παρουσιάσουν το ΠΠΑ και να καλέσουν τους φοιτητές τους να συμμετάσχουν, δείχνει ότι αποδέχονται και προωθούν το πρόγραμμα. Εξάλλου, όπως φάνηκε και στο κεφάλαιο 5, από τα εννέα πανεπιστημιακά τμήματα, τα επτά συμμετείχαν στο ΠΠΑ-ΕΠΕΑΕΚ. Κατά συνέπεια, θα περίμενε κανείς να δει στοιχεία που θα συνέτειναν στην ενσωμάτωση της ΠΑ στα προγράμματα σπουδών, στην αντιμετώπισή της ως μάθημα και στην πίστωσή της με τις αντίστοιχες διδακτικές μονάδες. Τα στοιχεία αυτά όμως είναι ελάχιστα, πράγμα που δείχνει ότι τα πανεπιστήμια, σε μεγάλο βαθμό, κράτησαν έξω από τα προγράμματά τους το ΠΠΑ και αντέτειναν μια ισχυρή ταξινόμηση στον επίσημο λόγο που τα καλούσε να επιχειρήσουν μια τέτοια αλλαγή (Bernstein, 1991[ελλην. Σολομών]).

Η σε βάθος εξέταση των τριών πανεπιστημιακών τμημάτων που ακολούθησε, συνέτεινε στην παραπάνω διαπίστωση και μάλιστα έδειξε και την εξής αντίφαση: στην άτυπη μορφή της, πριν το ΕΠΕΑΕΚ, η ΠΑ αποτελούσε μάθημα και πιστωνόταν με διδακτικές μονάδες, ενώ στην τωρινή μορφή της, μέσω ΕΠΕΑΕΚ, αποτελεί μια δραστηριότητα χωρίς άλλες προεκτάσεις.

Συμπερασματικά λοιπόν, στο ερώτημα του πώς το μέτρο του ΠΠΑ αντιμετωπίστηκε από τα πανεπιστήμια, με βάση τα δεδομένα της παρουσίασης και

ανάλυσής μας στα κεφάλαια 5 έως 8, υποστηρίζουμε ότι τα πανεπιστήμια τελικά παρουσιάζουν μια έντονη διαφοροποίηση έναντι των νέων τάσεων. Όσα έχουν τη δύναμη, προσπαθούν να μην επιτρέψουν στην κεντρική αρχή να έχει έναν ρυθμιστικό ρόλο στις σχέσεις τους με τον έξω κόσμο και τα σύνορά τους. Άλλα, παραγνωρίζουν τον παράγοντα αυτό, αφού στην πραγματικότητα δεν έχουν τη δύναμη να διαπραγματευτούν μαζί του, και επιχειρούν ένα μεγάλο άνοιγμα προς τα έξω, αισιοδοξώντας ότι εκεί, στις νέες σχέσεις και τα δίκτυα που διαμορφώνονται, θα έχουν έναν πιο σημαντικό ρόλο να διαδραματίσουν. Μια τρίτη περίπτωση είναι το πανεπιστήμιο να αναγνωρίζει τους κινδύνους από τέτοιου είδους πολιτικές (όπως το ΠΠΑ), αλλά επειδή έχει πολύ σοβαρά προβλήματα να αντιμετωπίσει (χαμηλό κύρος στο γνωστικό του αντικείμενο, περιφερειακό και αδύναμο πανεπιστήμιο), τελικά αναγκάζεται να συμμετάσχει στην πρόκληση με τους όρους που επιβάλλονται, προσπαθώντας να αξιοποιήσει παιδαγωγικά και εκπαιδευτικά (δηλαδή με οφέλη για το πανεπιστήμιο και τους φοιτητές) αυτή την εξωστρεφή προβολή του προγράμματος σπουδών τους.

Τελικά, διαπιστώνεται ότι αν και θεωρητικά το ΠΠΑ θα άνοιγε τους επαγγελματικούς ορίζοντες και θα συνέβαλλε στη σύνδεση της θεωρητικής γνώσης με την πρακτική εφαρμογή της ως ουσιαστικό συστατικό στοιχείο της γενικότερης συγκρότησης των φοιτητών, η πραγματικότητα έδειξε ότι δεν μετρά και τόσο, μια και δεν εντάχθηκε οργανικά στα προγράμματα σπουδών, με αποτέλεσμα, μέσα στα άλλα, να είναι και λίγοι σχετικά οι φοιτητές που έχουν ασκηθεί στο πλαίσιο αυτό. Ωστόσο, ο μικρός αριθμός των φοιτητών που ασκήθηκαν δεν αποτελεί εμπόδιο στο να διαφανεί, έστω και κάπως υπαινικτικά, ότι ο τρόπος που το ΥΠΕΠΘ προώθησε το ΠΠΑ, μπορεί να αποτελεί ένα μέτρο, σε μια σειρά άλλων, με το οποίο το κράτος προσπαθεί να παίξει ένα ρυθμιστικό ρόλο στα πανεπιστημιακά πράγματα. Αποτελεί ένα ερώτημα κατά πόσο τα πανεπιστήμια όντως διαβλέπουν αυτή την τάση και για τον λόγο αυτό τα μεν ισχυρότερα τείνουν να αποστασιοποιούνται, τα δε υπόλοιπα διαπραγματεύονται αυτά τα μέτρα, ανάλογα με τα μέσα που διαθέτουν.

Η άλλη πλευρά, αυτή των πολιτιστικών οργανισμών, των φορέων υποδοχής όπως τους ονομάζει το ΠΠΑ, είχαν και αυτοί διαφοροποιημένες μεταξύ τους στοχοθεσίες και αντιδράσεις, ανάλογα με τις θέσεις τους στο πολιτισμικό πεδίο. Έτσι, οι μεγάλοι οργανισμοί, οι οποίοι έχουν δεδομένη τη βαθιά και ουσιαστική σχέση με τα πανεπιστήμια, αμέσως διαμόρφωσαν μια ολόκληρη γραφειοκρατία, ανέπτυξαν τεχνικές και οριοθέτησαν αρκετά αυστηρά και τυπικά την πρακτική άσκηση,

κατάσταση που είναι πιθανόν, ωστόσο, να της στερεί την όποια δυναμική της. Έτσι, στην περίπτωση που μελετήσαμε, δεν επιδιώχθηκε η εκπαίδευση ή η μύηση των φοιτητών στη γνώση, αλλά κατά κύριο λόγο η εκμάθηση των κανόνων συμπεριφοράς που χαρακτηρίζουν τον καλό εργαζόμενο, καθώς και η πιστοποίηση της προσαρμογής τους στις ανάλογες αξίες. Αντίθετα, οι αδύναμοι οργανισμοί του πεδίου, στις περιπτώσεις που εξετάσαμε, φαίνεται ότι επιδιώκουν μια ουσιαστική σχέση με τα πανεπιστήμια, όμως συχνά βρίσκουν τις πόρτες τους κλειστές. Οραματίζονται ότι θα μπορούσαν να συμβάλουν στη μύηση και στην εμπάθυνση των φοιτητών στην επιστημονική γνώση, βοηθώντας στη σύζευξη θεωρίας και πράξης. Η πραγματικότητα όμως έδειξε ότι κάτι τέτοιο δεν είναι εύκολο να επιτευχθεί και ότι ούτε οι φοιτητές ούτε τα πανεπιστήμια κατά κανόνα τους αναγνωρίζουν έναν τέτοιο ρόλο.

Επομένως, προς το παρόν, και ίσως εξαιτίας και του συγκεκριμένου τρόπου προώθησης του ΠΠΑ από το ΥΠΕΠΘ, η συμβολή των πολιτισμικών οργανισμών στη συγκρότηση των νέων εν δυνάμει επαγγελματιών του χώρου αποδεικνύεται μικρή. Ωστόσο, καθώς οι εξελίξεις μπορεί να αλλάξουν τα σημερινά δεδομένα, ενδείκνυται να υπάρχει συνεχής προβληματισμός και αναστοχασμός πάνω στα ζητήματα αυτά.

Στη συνέχεια θα συζητηθούν ορισμένα σημαντικά θέματα που ανέκυψαν από τα σημεία που τόνισαν στο λόγο τους οι εμπλεκόμενοι στο ΠΠΑ, και τα οποία συνδέονται με τους γενικότερους προβληματισμούς αυτής της εργασίας.

Διατυπώθηκε από φοιτητές και επιστημονικούς υπεύθυνους, ότι το ΠΠΑ είναι ένας νέος θεσμός, που δεν έχει ακόμη εδραιωθεί στις συνειδήσεις των φοιτητών. Η απλή αυτή διαπίστωση ωστόσο θέτει το ζήτημα για «το πώς και το τι» θα εδραιωθεί, για το τι τελικά θα νομιμοποιείται ως γνώση στη συνείδηση των εμπλεκόμενων, κυρίως των φοιτητών, σε διαδικασίες όπως το ΠΠΑ. Με άλλους όρους, πώς τα στοιχεία του κυρίαρχου λόγου θα εγγράφονται ή εγγράφονται ήδη στις συνειδήσεις τους και σε ποιο βαθμό οι αξίες του προωθούμενου λόγου από το κράτος και τους ρυθμιστικούς φορείς, εισχωρούν στη σκέψη και γίνονται μέρος της κοινής λογικής των φοιτητών.

Φάνηκε ότι οι φοιτητές μιλούν, υιοθετούν την επίσημη γλώσσα που προβάλλει το ΠΠΑ και την κάνουν μέρος της δικής τους λογικής. Συγκεκριμένα, οι λέξεις ή οι φράσεις που χρησιμοποιούν, όπως: πιστοποίηση, κλάδος, επωφεληθούμε, η ΠΑ σου μαθαίνει τι θα πει δουλειά, ωράρια, κάνουν την επίσημη γλώσσα να φαίνεται φυσική και λογική. Έτσι, όμως, το έργο του πανεπιστημίου νομιμοποιείται στις συνειδήσεις των φοιτητών με αναφορά σε πεδία εκτός της παραγωγής και της

μετάδοσης της γνώσης, σε πεδία που αναγνωρίζουν τη χρησιμότητα της γνώσης, όπως ήδη έχει επισημανθεί. Αυτό, δηλαδή, που μένει στο τέλος στους φοιτητές είναι ότι η γνώση που λαμβάνουν από το ΠΠΑ, είναι η γνώση που το πανεπιστήμιο δεν μπορεί να προσφέρει από μόνο του, είναι η πρακτική γνώση της πραγματικότητας της εργασίας.

Αυτή η στρεβλή εικόνα για το έργο του πανεπιστημίου διακρίνεται και στις εκφάνσεις των υπεύθυνων των φορέων (π.χ. Φ.Υ.2, Φ.Υ.3), οι οποίοι τείνουν να νομιμοποιούν τον επίσημο λόγο για την αναγκαιότητα της ΠΑ ακριβώς μέσω τέτοιου τύπου αναπαραστάσεων. Οι αναπαραστάσεις αυτές αναγνωρίζουν στο πανεπιστήμιο βαθιά αποξένωση από την πραγματική ζωή, ένα κενό που υποτίθεται ότι έρχονται να καλύψουν οι πρακτικές ασκήσεις στους φορείς υποδοχής.

Αυτός είναι ένας κίνδυνος από την εφαρμογή τέτοιων αποσπασματικών μέτρων στο πανεπιστήμιο, δηλαδή η ενίσχυση και η νομιμοποίηση αυτού του λόγου, ο οποίος άκριτα αποδέχεται ότι το πανεπιστήμιο πρέπει να ανοίξει και να συνδεθεί με την αγορά εργασίας άνευ όρων. Το παράδοξο, όμως, είναι ότι και οι φορείς της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης τείνουν να αποδεχτούν αυτό το άνοιγμα, νομιμοποιώντας τον επίσημο περί αυτού λόγο στο εσωτερικό του πανεπιστημίου. Έτσι, ένας επιστημονικός υπεύθυνος (Ε.Υ.3) φαίνεται να δέχεται τους όρους της αγοράς και να παίζει με αυτούς προσπαθώντας να οργανώσει δίκτυα. Οι άλλοι δύο αποδέχονται το άνοιγμα αλλά δεν υιοθετούν κατ' ανάγκη και τον κυρίαρχο λόγο. Θέτουν, πράγματι, τις δικές τους προτεραιότητες και τα δικά τους όρια, επειδή έχουν να επιλύσουν τα δικά τους θέματα. Ωστόσο φαίνεται ότι μπορεί και να παραγνωρίζουν τον κίνδυνο της εκ των πραγμάτων νομιμοποίησης και ενίσχυσης της ιδέας ότι το πανεπιστήμιο δεν μπορεί από μόνο του να ολοκληρώνει το έργο του, χρειάζεται την έξωθεν ενίσχυση για να εκπαιδεύει τους φοιτητές του.

Ένα άλλο βασικό θέμα, επίσης, ανακύπτει κυρίως από τις θέσεις του Ε.Υ.3. Ο τρόπος που προσεγγίζει τα ζητήματα και οι ενέργειες που αναλαμβάνει προκειμένου να οργανώσει το ΠΠΑ οδηγούν στη δημιουργία ενός επαγγελματικού *habitus* στους φοιτητές, που θα είναι όμως αρκετά εύπλαστο και μεταβαλλόμενο, ανάλογα με τις εκάστοτε ανάγκες της συγκεκριμένης επαγγελματικής αγοράς (Bernstein, 2000 & Young, 2008), μέρος της οποίας θα αποτελέσουν οι φοιτητές του. Ο Ε.Υ.3 γίνεται έτσι ένας καλός *manager* μέσα στο πανεπιστήμιο, ο οποίος ετοιμάζει καλούς επαγγελματίες για τους εργοδότες. Κι από την άλλη πλευρά, υπάρχει ο Φ.Υ.1, οποίος είναι έτοιμος να υποδεχθεί αυτούς τους μελλοντικούς εργαζόμενους και να

συμβάλλει κι αυτός με τον τρόπο του στην εργασιακή εκπαίδευσή τους, αν και οι αντιλήψεις τους για το τι σημαίνει να είναι κανείς σήμερα καλός εργαζόμενος, δεν ταυτίζονται αναγκαστικά.

Ειδικότερα, οι κινήσεις του Ε.Υ.3 φαίνεται να είναι συμβατές με τις προωθούμενες ευρωπαϊκές τάσεις, οι οποίες προβάλλουν τη δια βίου εκπαίδευση και κατά συνέπεια υπονοούν την ιδέα μιας συνεχώς μεταβαλλόμενης επαγγελματικής ταυτότητας. Έτσι, μάλλον θεωρεί χρέος του να προετοιμάζει τους φοιτητές του ώστε να είναι ανοιχτοί σε αυτή τη μεταβαλλόμενη ταυτότητα. Κάτω από αυτές τις συνθήκες, αναπτύσσεται και η ικανότητα της «εκπαιδευσιμότητας» (trainability), η ικανότητα για συνεχείς παιδαγωγικούς μετασχηματισμούς του υποκειμένου (Bernstein, 2000), με ποικίλες συνέπειες για το ίδιο και για την εργασία του. Μάλιστα, αυτή η τάση παρουσιάζεται όλο και περισσότερο ως μια ανάγκη, την οποία τα πανεπιστήμια, οι εθνικές οικονομίες και τα εκπαιδευτικά συστήματα ωθούνται να υιοθετήσουν, στο βαθμό που επιθυμούν να μην εξαφανιστούν αλλά να επιβιώσουν (Bernstein, 2000).

Ένα άλλο θέμα που αξίζει να τονιστεί, έχει να κάνει με την έντονη αντίδραση του ενός επιστημονικού υπεύθυνου (Ε.Υ.1) και την πιο ήπια του άλλου (Ε.Υ.2) για τους περιορισμούς που έθετε το ΠΠΑ τόσο στο οργανωτικό όσο και στο οικονομικό επίπεδο. Είναι πολύ πιθανόν και οι δύο να διαβλέπουν, αν και το χειρίζονται διαφορετικά, ότι το ΠΠΑ χρησιμοποιείται από την κεντρική αρχή ως μια «τεχνολογία» (Ball, 2008), ένα μέσο δηλαδή, για να γίνει πιο έντονος ο ρυθμιστικός λόγος μέσα στα πανεπιστήμια, ώστε το κράτος να πετύχει τους στόχους του, δηλ. την άμεση σύνδεση του πανεπιστημίου με την αγορά εργασίας, με τους όρους της αγοράς εργασίας. Σχετικά με αυτό, όπως προαναφέρθηκε, το πρόβλημα δεν είναι η σύνδεση του πανεπιστημίου με την αγορά, αλλά το ποιος θέτει τους όρους σε μια τέτοια σχέση και οι συνέπειες από την υιοθέτηση τέτοιων πρακτικών.

Αναφορικά με αυτό το θέμα, είναι σημαντικό να τονιστεί ότι και οι φοιτητές αντιλαμβάνονται ότι οι προδιαγραφές του ΠΠΑ περιορίζουν τις κινήσεις τους και δυσκολεύουν την ουσιαστική εμπλοκή τους στο πρόγραμμα. Διότι όσο η εμπλοκή δεν είναι ουσιαστική τόσο το κάθε μέτρο (εδώ το ΠΠΑ) γίνεται μηχανισμός για τη ρύθμιση της συμπεριφοράς, για την εδραίωση αντιλήψεων και ιδεοληψιών, όπως ότι το πανεπιστήμιο πρέπει να ανοίξει στην αγορά εργασίας.

Εξετάζοντας σε βάθος τα οφέλη των πανεπιστημίων και των φοιτητών τους από το ΠΠΑ, διαπιστώνουμε ότι για κάποια ιδρύματα ο αγώνας είναι άνισος,

σκληρός και μάλλον χωρίς το προσδοκώμενο αποτέλεσμα. Εύλογα αναρωτιέται κανείς, επομένως, μήπως μέτρα, όπως το ΠΠΑ, αντί να διαμορφώνουν πιο ισότιμες πρακτικές για τα πανεπιστήμια, βαθαίνουν το χάσμα ανάμεσά τους. Διότι, συγκριτικά, απαιτούν από τα αδύναμα τμήματα πολλές δυνάμεις και πολύ κόπο (βλ. κεφ. 6.3:Ε.Υ.2), με αποτέλεσμα τα τμήματα να αποπροσανατολίζονται και το όφελος να είναι αμφισβητούμενο. Αντίθετα, τα ισχυρά τμήματα (βλ. κεφ. 6.3:Ε.Υ.1) καταφέρνουν με πολύ λίγο κόπο και χρόνο να έχουν τον έλεγχο και να επιβλέπουν την υλοποίηση των προγραμμάτων αυτών. Έτσι, μάλλον, για κάποιους το όφελος είναι εξ αρχής και χωρίς κόπο ενισχυμένο, για κάποιους άλλους όμως είναι και αμφισβητούμενο και πολύ απαιτητικό σε κόπο και χρόνο.

Αλλά αξίζει να δει κανείς σε βάθος και τα οφέλη που θεωρούν οι υπεύθυνοι των φορέων υποδοχής ότι αποκομίζουν οι φοιτητές. Οι δύο από αυτούς τους φορείς (Φ.Υ.2 και Φ.Υ.3) καθώς και ο ένας από τους επιστημονικούς υπεύθυνους (Ε.Υ.2) θεωρούν ότι οι φοιτητές, μέσα σε όλα, έχουν τη δυνατότητα να εμβαθύνουν στην επιστημονική γνώση μέσα από την εμπειρία της ΠΑ. Όπως, όμως, προαναφέρθηκε, η μύηση των φοιτητών στη γνώση των επιστημονικών πεδίων γίνεται μέσα από το πρόγραμμα σπουδών τους στο πανεπιστήμιο, με βάση κάποια ακολουθία απαραίτητη για τη μάθηση, την οποία είναι αδύνατον μάλλον να παρακολουθήσει οποιοδήποτε πρόγραμμα πρακτικής άσκησης, στο οποίο εμπλέκονται εξωτερικοί φορείς. Οι κατακερματισμένες και αποσπασματικές δραστηριότητες που αναλαμβάνουν οι φοιτητές στους μικρούς φορείς και οι επιμελώς οριοθετημένες στους μεγάλους οργανισμούς δείχνουν ότι η ΠΑ δεν μπορεί να επιτελέσει παρά μόνο αποσπασματικά και επιφανειακά τον σκοπό που η ρητορική του προγράμματος προβάλλει: εκπαιδευτικά και παιδαγωγικά αποτελέσματα, εμβάθυνση στη γνώση. Οι εμπειρίες από την ΠΑ είναι πολύ δύσκολο να συστηματικοποιηθούν από τους φοιτητές και να οργανωθούν σε γνώση που θα ενταχθεί οργανικά στο πρόγραμμα σπουδών τους, όσο κι αν οι καθηγητές τους το επιδιώκουν, όσο κι αν οι φορείς υποδοχής το επιθυμούν

Την ουτοπική αυτή διάσταση του ΠΠΑ τονίζουν και οι φοιτητές μέσω του λόγου τους, οι οποίοι ανταπαντούν ότι τα οφέλη που έχουν από την ΠΑ δεν έχουν καμιά σχέση με τη γνώση, αλλά αφορούν την εργασιακή εμπειρία και την πιστοποίησή της. Μαζί τους δείχνει να συμφωνεί και ο Φ.Υ.1, ο οποίος κάνει ακριβώς αυτό: προετοιμάζει καλούς επαγγελματίες και πιστοποιεί την προετοιμασία τους αυτή, η οποία πραγματοποιήθηκε στο χώρο του. Αυτός ο προβληματισμός τέθηκε από τους δύο (σε σύνολο τριών) φορείς που μελετήθηκαν, οι οποίοι είχαν

απόλυτη γνωστική ταύτιση με το αντικείμενο της ΠΑ που έγινε στο χώρο τους. Για την τρίτη περίπτωση, (κεφ. 8.2:Φ.Υ.3), δεν υπήρχε γνωστική συνάφεια ανάμεσα στο φορέα και τους ασκούμενους φοιτητές, παρόλο που τα πανεπιστήμια αναζητούν φορείς με συγγενικά επιστημονικά ενδιαφέροντα και αυτό το στοιχείο αποτελεί ένα από τα κριτήρια επιλογής των φορέων άσκησης των φοιτητών τους.

Όπως διαφαίνεται, λοιπόν, είναι πιθανόν, όλοι αυτοί οι πολιτισμικοί οργανισμοί, που υποδέχονται φοιτητές για ΠΑ, να αποτελέσουν τους νέους «εταίρους» που μπαίνουν στο παιχνίδι της εξουσίας και του ελέγχου της γνώσης και έχουν λόγο τόσο στη διαμόρφωση του προγράμματος εργασίας των φοιτητών όσο και στην αξιολόγησή τους. Οι εταίροι αυτοί, μελλοντικά, ενδεχομένως να επηρεάζουν ως ένα βαθμό το προϊόν του πανεπιστημίου, που είναι η γνώση, μέσω της επίδρασής τους στους φοιτητές κατά τη διάρκεια της εργασίας τους στο πλαίσιο της ΠΑ. Επιπροσθέτως, οι επιχειρήσεις και οι οργανισμοί, που ωθούνται να συνεργάζονται με τα πανεπιστημιακά ιδρύματα για την οργάνωση της εργασίας των φοιτητών, είναι εμφανές ότι θα προβάλλουν ή θα θέτουν τα δικά τους νέα κριτήρια, τις δικές τους ανάγκες και τις δικές τους χρονικές δεσμεύσεις, παράμετροι που δεν θα συμφωνούν εξ ορισμού με τα ισχύοντα κριτήρια στα ακαδημαϊκά ιδρύματα, και επομένως θα απαιτούν ακριβείς και προσεκτικούς χειρισμούς.

Το ζήτημα που αναδεικνύεται εδώ, λοιπόν, για τους εξωτερικούς «συνεργάτες» των πανεπιστημίων, αφορά τη διάθεση τους-αν δεν θεωρείται δεδομένη-να αναπτυχθούν μέσω των καινοτόμων αυτών διαδικασιών που τους συνδέουν με τον ακαδημαϊκό χώρο, στον οποίο κατεξοχήν παράγεται η νέα γνώση και τεχνογνωσία. Αυτό σημαίνει ότι θα έρθουν σε επαφή μέσω των φοιτητών με τις επιστημονικές εξελίξεις στα διάφορα γνωστικά πεδία αλλά και με τους μελλοντικούς πιθανούς επαγγελματίες που θα έχουν εμπεδώσει αυτή τη γνώση και θα μπορούν να την εφαρμόζουν. Από την άλλη πλευρά, θα επιδρούν στον φοιτητή τόσο σε θέματα πρακτικής εφαρμογής της θεωρητικής του γνώσης όσο και σε θέματα υιοθέτησης ρυθμιστικών κωδίκων (συμπεριφοράς, κατανόησης των κανόνων μιας επαγγελματικής ομάδας), δηλαδή σε θέματα που αφορούν τη διαμόρφωση επαγγελματικών ταυτοτήτων.

Το σημείο αυτό δείχνει εν δυνάμει την εμπλοκή των εξωτερικών συνεργατών (επιχειρήσεων και οργανισμών) σε μια άγνωστή τους, εν πολλοίς, διαδικασία, η οποία εμπεριέχει μια σημαντική εκπαιδευτική ή παιδαγωγική διάσταση. Θα πρέπει λοιπόν να αναρωτηθεί κανείς για το πόσο έτοιμοι μπορεί να είναι για να συμμετέχουν σε μια

τέτοια διαδικασία, ποιες πληροφορίες και ποια ενημέρωση πρέπει να έχουν προκειμένου να συμμετέχουν και να αναπτύσσονται μέσω τέτοιων προγραμμάτων, πώς θα διαχειρίζονται τις νέες αυτές καταστάσεις και πώς θα επωφελούνται από αυτές, γεγονός που πιθανόν να αποτελεί και το βασικό κίνητρο για τη συμμετοχή τους σε τέτοια προγράμματα.

Τα πανεπιστήμια, από την άλλη πλευρά, θα κληθούν να αντιμετωπίσουν την κυρίαρχη τάση στην εκπαιδευτική πολιτική, η προώθηση της οποίας γίνεται ήδη, με τη χρήση της ιδεολογικής βάσης του μέτρου και την πρόταξη δελεαστικών κριτηρίων, όπως η χρηματοδότηση για τα ελληνικά δεδομένα.

Αν το ΠΠΑ θεωρηθεί ως ένας «νέος τύπος κυβερνητικής παρέμβασης» (Young, 2008: 98), τότε δραστηριότητες των πανεπιστημίων που παλαιότερα είχαν ένα βαθμό αυτονομίας τώρα πρέπει να συμμορφωθούν με τους σκοπούς που θέτουν οι ρυθμιστικοί φορείς. Έτσι αδυνατίζει το σύνορο που διατηρεί τη μόνωση του ακαδημαϊκού από τον περιβάλλοντα χώρο. Η μετατόπιση αυτή, από μια κατάσταση στην οποία ο έλεγχος ήταν στα χέρια των πανεπιστημιακών, σε μια κατάσταση στην οποία ο έλεγχος της δραστηριότητας ορίζεται σύμφωνα με τις αρχές της αγοράς και προσδιορίζεται από τους ρυθμιστικούς φορείς-οι οποίοι ανήκουν σε μια ενδιάμεση κατάσταση, που κινείται ανάμεσα στον κρατικό και τον ιδιωτικό τομέα-δεν δηλώνει και την απουσία του κράτους από τις διαδικασίες. Αντίθετα, τουλάχιστον σε ό,τι αφορά στον χώρο της εκπαίδευσης, το κράτος κατέχει μια σημαντική παρουσία μέσω της οποίας ασκεί επιρροή και επιτυγχάνει τους στόχους του, συχνά με το να αντλεί και να ενεργοποιεί πόρους από ισχυρούς, μη κυβερνητικούς εταίρους (Young 2006).

Από την άλλη πλευρά, αυτό, υποστηρίζει ο M. Young (2006), δεν σημαίνει ότι η αυτονομία των πανεπιστημίων είναι υπεράνω κριτικής ούτε ότι οι παρεμβάσεις των κυβερνήσεων είναι αρνητικές εξ ορισμού. Κυρίως η κριτική αφορά τη φύση των κυβερνητικών παρεμβάσεων, οι οποίες δανείζονται τη γλώσσα και τις στρατηγικές του ιδιωτικού τομέα (π.χ. στόχοι, οφέλη, απόδοση), τον οποίο και χρησιμοποιούν ως μοντέλο για τον δημόσιο.

Χωρίς να θεωρηθεί κανείς ότι κινδυνολογεί, οδηγείται στη σκέψη ότι πιθανόν αυτές οι πρακτικές, αυτά τα μέτρα, προωθούν ή ενέχουν και μια βαθύτερη δομική αλλαγή στο ιδρυματικό habitus των πανεπιστημίων. Βέβαια, το habitus ενός εκπαιδευτικού ιδρύματος έχει ιστορία, διαμορφώνεται σε βάθος χρόνου και είναι λιγότερο ρευστό σε σχέση με το ατομικό (Reay, 2001), ωστόσο ενδέχεται να προωθείται μια αλλαγή του, με τις κρατικές παρεμβάσεις που περιγράφηκαν πιο πάνω

και που ωθούν στο άνοιγμα των πανεπιστημίων στην αγορά εργασίας, με στόχο να αλλάξουν τις σχέσεις του πανεπιστημίου με τους εξωτερικούς φορείς που το περιβάλλουν.

Σύμφωνα με τον Bernstein (2000) πάντως, η προωθούμενη αυτή αλλαγή, που εκφράζεται με τη χαλάρωση του συνόρου και την εξασθένηση της ταξινόμησης μεταξύ των κατηγοριών γνώσης-εδώ την επιστημονική γνώση και την εφαρμοσμένη γνώση, που εκπροσωπούνται από το πανεπιστήμιο και τους φορείς υποδοχής, αντίστοιχα- σηματοδοτεί μια κρίση ή μια αμφισβήτηση της αυθεντίας που συγκροτεί τις κατηγορίες γνώσης και τις κρατά χωριστά στον χώρο και στον χρόνο (Σολομών, 1991).

Επομένως, το διακύβευμα πίσω από την ιδεολογική ρητορική για το συγκεκριμένο πρόγραμμα φαίνεται να είναι όχι απλά η ΠΑ αλλά η διατάραξη των συνόρων στη σχέση πανεπιστημίου και ρυθμιστικών φορέων του κράτους και ο επαναπροσδιορισμός του βαθμού ελέγχου και της αυτονομίας του. Για τα μεγάλα πανεπιστημιακά ιδρύματα και τους αναγνωρισμένους φορείς είναι μάλλον αδιάφορη η επιχειρούμενη διασύνδεση με τους φορείς υποδοχής για την άσκηση των φοιτητών. Η σχέση αυτή δεν χτίζεται μόνο στη βάση των διαφορών στο πολιτισμικό κεφάλαιο που κατέχει ο κάθε «εταίρος», αλλά και στη βάση των ιδεολογικών αναπαραστάσεων που έχει κάθε ένας τους για τους άλλους κυρίαρχους του πεδίου του πολιτισμού.

Τέλος, έχει σημασία να υπογραμμιστεί ότι με αυτό το άνοιγμα, κάποια μέλη της ακαδημαϊκής κοινότητας, οι φοιτητές, οι πιο «αδύναμοι κρίκοι» αυτής της κοινότητας από άποψη γνώσεων και αυθεντίας, καλούνται να αφήσουν τον οικείο χώρο του πανεπιστημιακού ιδρύματος και να ενταχθούν στον απαιτητικό εργασιακό χώρο μιας επιχείρησης ή οργανισμού. Καλούνται, δηλαδή, να κατανοήσουν τις σχέσεις, τους κανόνες και τον λόγο που εκεί θεωρούνται αποδεκτά, και να ανταποκριθούν με επιτυχία στα νέα κριτήρια που τους τίθενται, τα οποία αφορούν την οικονομία και την αγορά και τίθενται με όρους διαφορετικούς από αυτούς του ακαδημαϊκού περιβάλλοντος. Εκεί, σε αυτό το ξένο γι' αυτούς εργασιακό περιβάλλον, οι φοιτητές πρέπει να διαχειριστούν και εσωτερικούς τους προβληματισμούς, που αφορούν αφενός την τωρινή τους ταυτότητα ως εκπρόσωποι της ακαδημαϊκής κοινότητας. Για παράδειγμα, πρέπει να αποδείξουν στον εαυτό τους και στους άλλους ότι διαθέτουν γνώσεις, ότι μπορούν να τις εφαρμόζουν πρακτικά και να τις αξιοποιούν, ότι μπορούν να προσαρμόζονται στις απαιτήσεις της εργασίας.

Αφετέρου, πρέπει να διαχειριστούν ζητήματα που αφορούν και τη μελλοντική, επιστημονική και επαγγελματική τους ταυτότητα. Οι διαφορετικές τους ικανότητες να χειρίζονται τέτοιου είδους προβλήματα, σε μεγάλο βαθμό κοινωνικά προσδιορισμένος, θα καθορίσει και τον τρόπο με τον οποίο θα αντιμετωπίσουν την ΠΑ, αν δηλαδή θα τη δουν ως μια ευκαιρία να μάθουν και να εμβαθύνουν στο γνωστικό τους αντικείμενο ή αν θα την εκλάβουν ως ένα τρόπο απόκτησης επιπλέον προσόντων και δεξιοτήτων προκειμένου, υποτίθεται, να επιτύχουν τη μελλοντική επαγγελματική τους αποκατάσταση.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ball, (2009). Privatising education, privatizing education policy, privatizing educational research: network governance and the competition state. *Journal of Education Policy*, 24, 1, 83-99.
- Ball, (2008). *The education debate*. London: The Policy Press.
- Beck, J., & Young, M. (2005). The assault on the professions and the restructuring of academic and professional identities: a bernsteinian analysis. *British Journal of Sociology of Education*, 26, 2, 183-197.
- Bernstein, B. (1991). Παιδαγωγικοί κώδικες και κοινωνικός έλεγχος, εισαγωγή, μετάφραση, σημειώσεις Ι. Σολομών, β' έκδοση, Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Bernstein, B. (2000). *Pedagogy, Symbolic Control and Identity, Theory, Research, Critique*. Oxford : Rowman & Littlefield Publishers.
- Bourdieu, P. & Passeron, J. (1996). *Οι κληρονόμοι: οι φοιτητές και η κουλτούρα*. Αθήνα : Ινστιτούτο του βιβλίου-Α.Καρδαμίτσα.
- Bourdieu, P. (1999). *Γλώσσα και συμβολική εξουσία*. Αθήνα : Ινστιτούτο του βιβλίου - Α. Καρδαμίτσα.
- Bourdieu, P. (2000). *Πρακτικοί Λόγοι*. Αθήνα : Πλέθρον.
- Hardy, I. & Lingard. B. (2008). Teacher professional development as an effect of policy and practice: a Bourdieunian analysis. *Journal of Education Policy*, 23, 1, 63-80.
- IKY (2008): Πρόγραμμα Erasmus.
- IKY (2008α): Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα δια βίου Μάθησης, Εθνική Πρόσκληση υποβολής προτάσεων για το 2008 (ιστοσελίδα IKY).
- IKY (2008β): Επίσημη πρόσκληση Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Introduction-general policy context (ιστοσελίδα IKY).
- IKY (2008γ): Πρόγραμμα Δια Βίου Μάθηση, Οδηγίες για τη διαχείριση του τομεακού προγράμματος Erasmus για τα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (ιστοσελίδα IKY).
- Μαυρογιώργου, Ελ. (2008). Η πρακτική άσκηση Erasmus. Παρουσίαση power point στην Ημερίδα της Εθνικής Μονάδας-IKY, 31/10/2008.
- Μονιάρου-Παπακωνσταντίνου, Β. (Διδακτορική Διατριβή σε εξέλιξη). *Η επιστήμη της πληροφόρησης ως τομέας σπουδών:κοινωνικο-πολιτισμικές επιρροές στις εκπαιδευτικές επιλογές και τις διαδρομές των φοιτητών των τμημάτων*

Βιβλιοθηκονομίας και Πληροφόρησης. Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

Moniarou-Papakonstantinou, V., Tsatsaroni, A., Katsis, A. & Koulaïdis, V. LIS as a field of study : socio-cultural influence on students' decision making. (υπό δημοσίευση στο: *Aslib Proceedings: New Information Perspectives*).

Μοσχονάς, Σπ. (2002). Η κοινωνική πρακτική κατά τον Μπουρντιέ. εφημ. *Καθημερινή, ένθετο "Τέχνες και Γράμματα", 24/3/2002.*

Muller, J. (2008). Forms of knowledge and curriculum coherence. *Journal of Education and Work, 22, 3, 203-224.*

Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου (αχρονολόγητο): Πρακτική Άσκηση.

Παπαδάκης, Ν. (2006). *Προς την κοινωνία των δεξιοτήτων*; Αθήνα-Κομοτηνή : Σάκκουλα.

Reay, D. (1998). "Always knowing" and "never being sure": familial and institutional habituses and higher education choice. *Journal of Education Policy, 13, 4, 519-529.*

Reay, D. & David, M. & Ball, (2001). Making a Difference?: Institutional habituses and Higher Education Choice. *Sociological Research Online, 5, 4.*

Σαρακινιώτη, Α. (Διδακτορική Διατριβή σε εξέλιξη). *Η φυσιογνωμία των Παιδαγωγικών Τμημάτων: Διερευνώντας τα μαθησιακά αποτελέσματα των προπτυχιακών προγραμμάτων σπουδών στο πλαίσιο των Ευρωπαϊκών πολιτικών.* Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

Sarakinioti, A., Tsatsaroni, A. & Stamelos, G. (2008). European Education Policy and Higher Education Curricular Change: The case of Greek Education Departments, Paper presents at the fifth Basil Bernstein Symposium, Cardiff School of Social Sciences (9-12 July).

Scott, J. (Ed.) (2007). *Fifty Key sociologists. The contemporary Theorists.* London :

Σολομών, Ι. (1991). Εισαγωγή στο *Basil Bernstein, Παιδαγωγικοί Κώδικες και Κοινωνικός Έλεγχος.* Αθήνα : Αλεξάνδρεια.

Σολομών, Ι. (1998). Μοντέλα και πρακτικές εκπαιδευτικής αξιολόγησης: μορφές κοινωνικού ελέγχου και συγκρότησης παιδαγωγικών υποκειμένων. *Virtual school, The science of education on line (1,2).*

Σταμέλος, Γ. & Βασιλόπουλος Α. (2004). *Ευρωπαϊκή Εκπαιδευτική Πολιτική.* Αθήνα : Μεταίχμιο.

•Σφλώμος, Κ. (2008). Πολίτες της Ενωμένης Ευρώπης. Παρουσίαση power point στην Ημερίδα της Εθνικής Μονάδας - ΙΚΥ, 31/10/2008.

Tsatsaroni, A. & Sarakinioti, A. (2008). Greece's responses to E.U. education policies: Reconfiguring the teacher as learner. *Paper presented at the ECER conference, University of Gothenburg (10-12 Septembe)*.

Young, M. (2008). Bringing knowledge Back in: From social constructivism to social realism in the sociology of education, London, Routledge.

Young, M. & Muller, J. (2009, υπό δημοσίευση). Challenge 3: Creativity, Innovation and Communication. Thinking about the future. *European Journal of Education*.

Φραγκουδάκη, Α. (1985). *Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης*. Αθήνα: Παπαζήσης.

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

Ιστοσελίδα του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας:

www.uth.gr

Ιστοσελίδες του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και του Τμήματος Ιστορίας – Αρχαιολογίας:

<http://www.auth.gr>

<http://www.auth.gr/hist arch/>

http://web.auth.gr/hist/studies/epeaek_arxiki_gr.html

Ιστοσελίδες του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου και του Τμήματος Ιστορίας – Αρχαιολογίας και Διαχείρισης Πολιτισμικών Αγαθών:

<http://kalamata.uop.gr>

<http://kalamata.uop.gr/~hamccd/>

Ιστοσελίδες του Πανεπιστημίου Αιγαίου, του Τμήματος Πολιτισμικής Τεχνολογίας και Επικοινωνίας και του Τμήματος Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας:

<http://www.aegean.gr/aegean/greek/history.htm>

<http://www.aegean.gr/aegean/greek/schools.htm>

<http://www.aegean.gr/culturaltec/tmima.htm>

http://www.aegean.gr/social-anthropology/iridion/html/tmhma_01_istoriko.html

Ιστοσελίδες του Πανεπιστημίου Κρήτης και του Γραφείου Διασύνδεσης:

<http://www.uoc.gr>

<http://praktiki.admin.uoc.gr>

Ιστοσελίδες του Πανεπιστημίου Αθηνών και του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας:

<http://www.uoa.gr>

<http://www.arch.uoa.gr/>

Ιστοσελίδες του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων και του Τμήματος Ιστορίας – Αρχαιολογίας:

<http://www.uoi.gr>

<http://www.hist-arch.uoi.gr/>

Εθνική Στατιστική Υπηρεσία (ΕΣΥ) - Στατιστικά στοιχεία-Παιδεία-Τριτοβάθμια Εκπαίδευση-Ατομικό Στατιστικό Δελτίο 2005.

ΕΠΕΑΕΚ :

EPEAEK.gr

www.ec.europa.eu/education/programmes/llp/index_en.html

ERASMUS

Erasmus@iky.gr

IKY

www.iky.gr

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι
Πρωτόκολλα συνεντεύξεων
Πρωτόκολλο συνέντευξης με Επιστημονικούς Υπεύθυνους του ΠΠΑ

Εκφώνηση

Όπως ήδη γνωρίζετε και από την τηλεφωνική μας επικοινωνία, στο πλαίσιο της μεταπτυχιακής εργασίας μου, μελετώ το Πρόγραμμα Πρακτικής Άσκησης και τις αλλαγές σε αυτό τα τελευταία χρόνια, στο πλαίσιο του ΕΠΕΑΕΚ. Λόγω προσωπικού ενδιαφέροντος, αναζητώ περισσότερο το πώς αυτό υλοποιήθηκε στα τμήματα Ιστορίας και Αρχαιολογίας. Προτίθεμαι να συλλέξω πληροφορίες σχετικά με το πώς εισήχθη, πώς υλοποιήθηκε και πώς ανταποκρίθηκαν οι εμπλεκόμενοι. Ενδιαφέρομαι ιδιαίτερα για την άποψη των Επιστημονικών Υπευθύνων διότι, λόγω της κεντρικής θέσης τους, μπορούν να μας μεταφέρουν το τι έγινε, πώς αντιμετωπίστηκε το πρόγραμμα από αυτούς τους, από τους άλλους εμπλεκόμενους καθηγητές και το υπόλοιπο προσωπικό, από τους φοιτητές και από τους φορείς υποδοχής.

Παρακαλώ να μου επιτρέψετε να χρησιμοποιήσω το μαγνητόφωνο, έτσι ώστε να διευκολύνεται η ροή της συζήτησης. Σας διαβεβαιώνω ότι κατά την επεξεργασία και τη σύνταξη της εργασίας (δημοσιοποίηση) θα διασφαλιστεί απολύτως η ανωνυμία.

A. ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

1. Πότε αναλάβατε την ευθύνη του ΠΠΑ; Ποιος ήταν ο λόγος που το αναλάβατε; Μήπως είχατε κάποιο προσωπικό ενδιαφέρον για να ασχοληθείτε με τον τομέα αυτό;
2. Μπορείτε, παρακαλώ, να μου πείτε ποιος είναι ο ρόλος και οι αρμοδιότητες του Επιστημονικού Υπευθύνου σε ένα τέτοιο πρόγραμμα;
3. Ποια διαδικασία ακολουθήθηκε στο Τμήμα;
4. Γιατί το Τμήμα εντάχθηκε στο ΠΠΑ;
5. Ποια είναι τα σημαντικότερα πλεονεκτήματα που αναγνώρισαν τα μέλη ΔΕΠ στο ΠΠΑ;
6. Ποιοι είναι/ήταν οι συγκεκριμένοι στόχοι του Τμήματος σχετικά με το ΠΠΑ;
7. Με βάση την εμπειρία σας, θεωρείτε ότι πέτυχαν/πετυχαίνουν οι στόχοι του ΠΠΑ;
8. Παρατηρήσατε κάποια μειονεκτήματα στο ΠΠΑ εσείς ή άλλα μέλη ΔΕΠ που ενεπλάκησαν στο ΠΠΑ;
9. Τι προβλήματα αντιμετωπίσατε στην προσπάθειά σας να υλοποιήσετε το ΠΠΑ; (π.χ., αντιρρήσεις μέσα από το Τμήμα, με το ΥΠΕΠΘ...).

B. ΦΟΡΕΙΣ ΥΠΟΔΟΧΗΣ

10. Υποθέτω ότι η επιλογή φορέων υποδοχής ήταν κεντρικό ζήτημα για την υλοποίηση του προγράμματος. Εσείς με ποια κριτήρια επιλέξατε τους φορείς;
11. Γενικά, υπήρξε διάθεση και ανταπόκριση εκ μέρους των φορέων να συνεργαστούν μαζί σας;
12. Τι κίνητρο έχουν οι φορείς, κατά την άποψή σας, για να εμπλακούν σε ένα τέτοιο πρόγραμμα;

13. Με βάση την εμπειρία σας, οι φορείς με τους οποίους συνεργαστήκατε, μπόρεσαν να ανταποκριθούν σε αυτό το έργο;
14. Πώς ήταν η συνεργασία σας μαζί τους;
15. Ποιο ήταν το μεγαλύτερο πρόβλημα που αντιμετωπίσατε με τους φορείς;
- 16^α. Εκτιμάτε ότι τέτοιου είδους προγράμματα έχουν τη δυνατότητα να ενισχύουν τις υπάρχουσες συνεργασίες ανάμεσα στους φορείς και το παν/μιο;
- 16β. Έχετε ένα παράδειγμα στο οποίο να επιτεύχθηκε κάτι τέτοιο;
- 16γ. Εσείς, ως Τμήμα (ή και μεμονωμένα μέλη ΔΕΠ) θέσατε ως στόχο να ενισχύσετε τέτοιου είδους συνεργασίες, για λόγους πέρα από τη διευκόλυνση των φοιτητών στην πρακτική άσκηση;

Γ. ΦΟΙΤΗΤΕΣ

16. Θα ήθελα να μου πείτε πώς οι φοιτητές ανταποκρίθηκαν στο ΠΠΑ;
17. Ποιο είναι κατά τη γνώμη σας το σημαντικότερο κίνητρο που ωθεί τους φοιτητές, να συμμετέχουν στο ΠΠΑ, αφού αυτό δεν είναι υποχρεωτικό;
18. Ανταποκρίθηκαν όλοι οι φοιτητές στην πρόσκληση να συμμετάσχουν στην ΠΑ, ή μόνο συγκεκριμένα άτομα ή κατηγορίες φοιτητών (π.χ., οι «καλοί» φοιτητές);
Για παράδειγμα, είδατε κάποιους να έχουν μεγαλύτερο ενδιαφέρον από άλλους ή η «ζήτηση» ήταν η ίδια από όλους κι έτσι χρειάστηκε να εφαρμόσετε τα κριτήρια επιλογής;
19. Ποιος είχε την ευθύνη της εποπτείας των φοιτητών κατά την υλοποίηση της Π.Α. και πώς αυτή ασκήθηκε;
20. Ποιος έχει λόγο στην αξιολόγηση της επίδοσης των φοιτητών σε αυτή τη δραστηριότητα;
21. Τι αποκομίζουν τελικά οι φοιτητές από τη συμμετοχή τους στο ΠΠΑ, κατά την άποψή σας;

ΓΕΝΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

22. Τι ζητήματα ανέδειξε η υλοποίηση του ΠΠΑ, που δεν είχατε, ίσως, λάβει υπόψη σας; (π.χ., σε ό,τι αφορά το είδος της σχέσης που δημιουργείται μεταξύ φοιτητών και φορέα, καθώς υπήρξαν σχόλια ότι διαμορφώνονται σχέσεις εκμετάλλευσης).
23. Κρίνοντας από την εμπειρία σας, δημιουργήθηκε ένα θετικό κλίμα έναντι του ΠΠΑ τόσο στο α) επίπεδο του παν/μιου όσο και στο β) επίπεδο των φορέων;
24. Θεωρείτε ότι η Π.Α. επηρέασε το πρόγραμμα σπουδών; Σε ποιο βαθμό και με ποιους τρόπους;
25. Έχετε καθόλου ενδείξεις για το αν οι φοιτητές που συμμετείχαν στο ΠΠΑ άλλαξαν στάση έναντι των μαθημάτων τους;
Δηλαδή η συμμετοχή τους στο ΠΠΑ είχε επίδραση στον τρόπο που αντιμετωπίζουν τα μαθήματα;
26. Αν είχατε τη δυνατότητα, ποια στοιχεία του Προγράμματος θα τροποποιούσατε, προκειμένου η Π.Α. να λειτουργεί προς όφελος όλων των εμπλεκομένων;

27. Τελικά νομίζετε ότι, ανεξάρτητα από το ΕΠΕΑΕΚ, το Τμήμα σας αξίζει να συνεχίσει αυτό το Πρόγραμμα; Και γιατί;
Σας ευχαριστώ για τη συνεργασία.

Πρωτόκολλο συνέντευξης με Υπεύθυνους Φορέα Υποδοχής Προγράμματος Πρακτικής Άσκησης

Εκφώνηση

Στο πλαίσιο της μεταπτυχιακής εργασίας μου μελετώ το Πρόγραμμα Πρακτικής Άσκησης των φοιτητών, όπως αυτό υλοποιείται τα τελευταία χρόνια, στα τμήματα Ιστορίας και Αρχαιολογίας. Με ενδιαφέρει να συλλέξω πληροφορίες σχετικά με το πώς εισήχθη, πώς υλοποιήθηκε και πώς ανταποκρίθηκαν οι εμπλεκόμενοι. Όσον αφορά τους Φορείς Υποδοχής, με ενδιαφέρει να δω πώς υλοποίησαν το ΠΠΑ που προωθήθηκε από το ΥΠΕΠΘ στα Παν/μια, πώς το εξέλαβαν οι συμμετέχοντες, γι' αυτό ήθελα τη δική σας εμπειρία, τις απόψεις κι εκτιμήσεις σας για το ΠΠΑ.

Παρακαλώ να μου επιτρέψετε να χρησιμοποιήσω το μαγνητόφωνο, έτσι ώστε να διευκολύνεται η ροή της συζήτησης. Σας διαβεβαιώνω ότι κατά την επεξεργασία και τη σύνταξη της εργασίας (δημοσιοποίηση) θα διασφαλιστεί απολύτως η ανωνυμία.

1. Από πότε συμμετέχετε ως Φορέας σε ΠΠΑ; Εσείς πότε αναλάβατε υπεύθυνος; Είχατε κάποιο προσωπικό ενδιαφέρον για να ασχοληθείτε με τον τομέα αυτό;
2. Ποιος, κατά την άποψή σας, είναι ο ρόλος και οι αρμοδιότητες του Υπεύθυνου στον τομέα αυτό;
3. Γιατί ο Φορέας σας εντάχθηκε στο ΠΠΑ; Ποια ήταν τα στοιχεία εκείνα του προγράμματος τα οποία εκτιμήθηκαν ως θετικά;
4. Ποιοι ήταν οι δικοί σας στόχοι, ως Φορέα, και ποιες οι προσδοκίες σας από το ΠΠΑ;
5. Με βάση την εμπειρία της συμμετοχής σας στο πρόγραμμα, ποιο ήταν το σημαντικότερο θετικό του στοιχείο κατά τη γνώμη σας;
6. Παρατηρήσατε κάποια μειονεκτήματα;
7. Χρειάστηκε να κάνετε κάποια προετοιμασία για να υποδεχτείτε και να δραστηριοποιήσετε τους φοιτητές; Ακολουθήθηκε κάποια διαδικασία, ένα συγκεκριμένο πρόγραμμα;
8. Πώς ήταν η συνεργασία σας με τους φοιτητές;
9. Οι φοιτητές που ασκήθηκαν στο Φορέα σας, ανταποκρίθηκαν στις απαιτήσεις του έργου που τους ανατέθηκε;
10. Υπήρξαν προβλήματα συνεργασίας ή άλλα, κατά την άσκηση των φοιτητών στο Φορέα σας;
11. Ποιο, κατά τη γνώμη σας, είναι το μεγαλύτερο όφελος που αποκομίζουν οι φοιτητές από την Π.Α.;
12. Θεωρείτε ότι στο Φορέα σας έχει ήδη δημιουργηθεί ένα θετικό κλίμα σε ό,τι αφορά την άσκηση των φοιτητών;
13. Πώς ήταν η συνεργασία σας με το Παν/μιο και ιδιαίτερα με τον Επιστημονικό Υπεύθυνο;

14. Ποιο είναι το μεγαλύτερο όφελος για το Φορέα σας, από τη συμμετοχή του στο ΠΠΑ;
15. Αν είχατε τη δυνατότητα, εσείς ποια στοιχεία της Π.Α. των φοιτητών θα τροποποιούσατε, ώστε να λειτουργεί προς όφελος όλων των εμπλεκόμενων;
- 16^α. Θα μπορούσατε να πείτε ότι το ΠΠΑ συνέβαλε στο να τεθεί σε νέα βάση η σχέση σας με το Παν/μιο; Πώς θα περιγράφατε αυτή τη σχέση τώρα;
- 16β. Εσείς, ως Φορέας, θέσατε ως στόχο να ενισχύσετε τέτοιου είδους συνεργασίες, για λόγους πέρα από τη διευκόλυνση των φοιτητών στην πρακτική τους άσκηση;
19. Πώς θα θέλατε μελλοντικά να διαμορφωθεί η σχέση σας με το Παν/μιο;

Σας ευχαριστώ για τη συνεργασία.

Πρωτόκολλο συνέντευξης με Φοιτητές

Εκφώνηση

Στο πλαίσιο της μεταπτυχιακής εργασίας μου μελετώ το Πρόγραμμα Πρακτικής Άσκησης που προωθήθηκε στα πανεπιστήμια από το ΥΠΕΠΘ, ιδιαίτερα τον τρόπο που υλοποιήθηκε αυτό το πρόγραμμα στα τμήματα ιστορίας και αρχαιολογίας. Με ενδιαφέρει να συλλέξω πληροφορίες σχετικά με το πώς εισήχθη, πώς αναπτύχθηκε και πώς ανταποκρίθηκαν οι εμπλεκόμενοι. Και ήθελα να ακούσω τις εμπειρίες σας, τις εκτιμήσεις σας για το ΠΠΑ, μια και είστε οι άμεσα ενδιαφερόμενοι.

Παρακαλώ να μου επιτρέψετε να χρησιμοποιήσω το μαγνητόφωνο, έτσι ώστε να διευκολύνεται η ροή της συζήτησης. Σας διαβεβαιώνω ότι κατά την επεξεργασία και τη σύνταξη της εργασίας (δημοσιοποίηση) θα διασφαλιστεί απολύτως η ανωνυμία.

1. Ποιο χρονικό διάστημα συμμετείχατε στο ΠΠΑ; Είχατε την ευκαιρία να συμμετάσχετε περισσότερες από μία φορές στο ΠΠΑ;
2. Πώς ενημερωθήκατε για την ύπαρξη και λειτουργία του ΠΠΑ;
3. Ποιο ήταν το κίνητρο που σας ώθησε να συμμετάσχετε στο πρόγραμμα, μια και δεν είναι υποχρεωτικό;
4. Θεωρείτε ότι υπήρχε ή υπάρχει ενδιαφέρον από τους συμφοιτητές σας για το ΠΠΑ; Πού αποδίδετε αυτό το ενδιαφέρον;
5. Πιστεύετε ότι έχει δημιουργηθεί ένα θετικό κλίμα στο Τμήμα σας για το ΠΠΑ, έτσι ώστε να θεωρείται σημαντικό να συνεχιστεί το πρόγραμμα;
6. Πώς αποφασίσατε σε ποιόν φορέα θα ασκηθείτε; Με ποια κριτήρια τον επιλέξατε;
7. Ποιες εργασίες αναλάβατε ή με τι είδους εργασίες ασχοληθήκατε στο φορέα; Γνωρίζατε από πριν με τι θα ασχοληθείτε;
8. Τι είδους προβλήματα αντιμετωπίσατε κατά την άσκηση των εργασιών που είχατε αναλάβει; Πώς τα επιλύσατε; Είχατε βοήθεια και από πού;

9. Πώς σας αντιμετώπισε το προσωπικό του φορέα; Πώς ήταν η συνεργασία σας; Είδαν με ενδιαφέρον αυτό που γινόταν στο πλαίσιο του ΠΠΑ;
10. Σε ποιο βαθμό η εργασία σας στο Φορέα σας βοήθησε να αλλάξετε την εικόνα που είχατε για τους Φορείς που δραστηριοποιούνται στο αντικείμενο των σπουδών σας;
11. Αυτή η συμμετοχή σας στο πρόγραμμα άλλαξε κάτι σχετικά με τη στάση σας απέναντι σε κάποια μαθήματα;
12. Ποια ήταν τα πλεονεκτήματα που προέκυψαν από τη συμμετοχή σας στο ΠΠΑ;
13. Υπήρξαν κάποια μειονεκτήματα;
14. Τι θα θέλατε να αλλάξει στο ΠΠΑ;
- 15^α. Θα ήθελα να μου πείτε αν νομίζετε ότι οι διαδικασίες αξιολόγησης που ακολουθήθηκαν για τους φοιτητές που συμμετείχαν στο ΠΠΑ ήταν οι αρμόζουσες;
- 15^β. Θεωρείτε ότι είχαν/έχουν επιπτώσεις ή κάποια βαρύτητα στις εκπαιδευτικές σας επιδόσεις και την εκπαιδευτική σας πορεία;
16. Νομίζετε ότι το Παν/μιο στηρίζει επαρκώς το ΠΠΑ;
17. Γνωρίζετε αν έχουν διατυπωθεί αντιρρήσεις ή διαφωνίες σχετικά με το ΠΠΑ; Αν ναι, ποια είναι η στάση σας έναντι αυτών;
18. Τελικά, ποιο είναι το σημαντικότερο όφελος από τη συμμετοχή σας στο ΠΠΑ;
19. Ποιο νομίζετε ότι είναι το όφελος για το πανεπιστήμιο από την υλοποίηση ενός τέτοιου προγράμματος;
20. Ποιο νομίζετε ότι είναι το όφελος για τους Φορείς που επιλέγουν να συμμετάσχουν σε προγράμματα πρακτικής άσκησης των φοιτητών;

Σας ευχαριστώ για τη συνεργασία.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ II

ERASMUS - ΕΠΕΑΕΚ - ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΑΣΚΗΣΗ

IIα) ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ERASMUS

Το πρόγραμμα Erasmus, που αφορά την τριτοβάθμια εκπαίδευση, είναι ένα ευρωπαϊκό εκπαιδευτικό πρόγραμμα που δίνει τη δυνατότητα στους φοιτητές και των τριών κύκλων να πραγματοποιήσουν μέρος των σπουδών τους ή της πρακτικής τους άσκησης, με πλήρη ακαδημαϊκή αναγνώριση, σε ένα ίδρυμα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης της Ευρώπης.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσιοποίησε την ετήσια γενική πρόσκληση υποβολής προτάσεων για το 2008, όπου περιγράφονται οι στόχοι, οι προτεραιότητες, τα κριτήρια επιλεξιμότητας, κ.ά. και όπου οι δράσεις του προγράμματος διακρίνονται σε κεντρικές (στις οποίες υπεύθυνη είναι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή) και αποκεντρωμένες (υπεύθυνες είναι οι ανά χώρα Εθνικές Μονάδες). Για την Ελλάδα, Εθνική Μονάδα για το Erasmus και τα άλλα τομεακά προγράμματα είναι το Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών (ΙΚΥ).

Οι ειδικοί στόχοι του προγράμματος Erasmus αποσκοπούν στη διαμόρφωση του Ευρωπαϊκού Χάρτη Ανώτατης Εκπαίδευσης και στην ενίσχυση της συμβολής της τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης στην καινοτομία.

Οι επιχειρησιακοί στόχοι αναφέρονται στη βελτίωση και αύξηση της συμβατότητας των τίτλων σπουδών και των συνεργασιών μεταξύ των Ιδρυμάτων Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης στην Ευρώπη αλλά και στη βελτίωση και αύξηση της κινητικότητας των φοιτητών και του διδακτικού προσωπικού (στόχος: τρία εκατομμύρια φοιτητές Erasmus έως το 2012). Επίσης οι στόχοι αποβλέπουν στην ανάπτυξη καινοτόμων πρακτικών και παιδαγωγικών προσεγγίσεων στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση.

Η Εθνική Μονάδα διαχειρίζεται τις αποκεντρωμένες δράσεις, μία από τις οποίες είναι η διεθνική τοποθέτηση φοιτητών για ΠΑ, μια και το πρόγραμμα πρακτικής άσκησης των προπτυχιακών φοιτητών εντάσσεται πλέον στις επιχειρησιακές δράσεις του προγράμματος Erasmus.

Για τη συμμετοχή τους στη δραστηριότητα αυτή, τα πανεπιστημιακά ιδρύματα πρέπει να ανήκουν στον «Διευρυμένο Πανεπιστημιακό Χάρτη Erasmus», ο οποίος παρέχει το γενικό πλαίσιο των ευρωπαϊκών δραστηριοτήτων συνεργασίας που μπορεί να διεξάγει ένα Ίδρυμα Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης στο πλαίσιο του Erasmus. Ορίζει δε τις θεμελιώδεις αρχές και τις ελάχιστες απαιτήσεις με τις οποίες οφείλει να συμμορφώνεται το Ίδρυμα Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης κατά την πραγματοποίηση των δραστηριοτήτων του προγράμματος.

Δικαίωμα συμμετοχής σε αυτή τη δράση έχουν τα Πανεπιστημιακά Ιδρύματα που ενθαρρύνονται να ανήκουν σε «Όμιλο για την τοποθέτηση φοιτητών σε επιχειρήσεις για Π.Α.». Ως όμιλος, νοείται μια ομάδα, την οποία αποτελούν Ιδρύματα Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης και ενδεχομένως και άλλοι οργανισμοί (π.χ. εμπορικά επιμελητήρια), τα οποία συνεργάζονται με σκοπό να καταστούν ευκολότερες οι τοποθετήσεις φοιτητών σε επιχειρήσεις για ΠΑ. Οι Όμιλοι δεν είναι νομικά πρόσωπα, τα μέλη όμως που τους απαρτίζουν έχουν αυτή την ιδιότητα. Διοικητικά, η διάρθρωση ενός ομίλου ορίζεται : α) από τον συντονιστή, που μπορεί να είναι ένα ίδρυμα, ένα πανεπιστήμιο, μια επιχείρηση, ο οποίος φέρει τη διοικητική και χρηματοοικονομική ευθύνη για όλα τα μέλη, β) από τα Ιδρύματα Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης – εταίρους, που είναι υπεύθυνα για την ποιότητα, το περιεχόμενο και την αναγνώριση της Π.Α. των φοιτητών και αποτελούν τα ιδρύματα αποστολής (φοιτητών), και γ) από τους λοιπούς εταίρους, που είναι οποιοδήποτε άλλοι οργανισμοί που δεν είναι πανεπιστημιακά ιδρύματα.

Τα θέματα που αφορούν τους μηχανισμούς προετοιμασίας, τη διασφάλιση ποιότητας και την αναγνώριση της ΠΑ προσδιορίζονται με τη συνεργασία των μελών του ομίλου.

Για να λάβει ένας όμιλος υποτροφίες κινητικότητας με σκοπό την τοποθέτηση φοιτητών για ΠΑ θα πρέπει απαραίτητως να διαθέτει «Πιστοποιητικό Ομίλου Τοποθέτησης φοιτητών Erasmus για ΠΑ». Πρόκειται για το «εισιτήριο» των ομίλων για τη χρηματοδότηση υποτροφιών για ΠΑ και απονέμεται από την Εθνική Μονάδα, σε έμπειρους ομίλους, για τρία χρόνια. Για το λόγο αυτό, οι όμιλοι, κατά τη διαδικασία υποβολής των αιτήσεών τους για υποτροφίες για ΠΑ, οφείλουν να περιγράψουν τη δομή του ομίλου, τις ικανότητές του από πλευράς διοίκησης και οργάνωσης καθώς και τη σχετική εμπειρία του ομίλου. Από το έτος 2008 και για το ακαδημαϊκό έτος 2008 – 2009, απαιτείται αυτό το πιστοποιητικό από τους ομίλους για τη διοργάνωση ΠΑ- Erasmus.

Για τα ελληνικά δεδομένα, η Εθνική Μονάδα (ΙΚΥ) προκρίνει αιτήσεις ομίλων στους οποίους συμμετέχουν, εκτός από Ιδρύματα Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης, επιχειρήσεις, ερευνητικά κέντρα και άλλοι παραγωγικοί φορείς. Ορίζει δε ότι το μηνιαίο ποσό υποτροφίας του φοιτητή για ΠΑ θα είναι μεγαλύτερο από το μηνιαίο ποσό υποτροφίας του φοιτητή για σπουδές, λόγω των αυξημένων εσόδων που υπολογίζεται να έχει ο φορέας που συμμετέχει σε αυτή τη δραστηριότητα, σε σχέση με τον φορέα που πραγματοποιεί το πρόγραμμα Erasmus για σπουδές. Επιπλέον, επιχορηγείται και η οργάνωση της κινητικότητας, δηλαδή των δαπανών των ιδρυμάτων που αφορούν τις δραστηριότητες για την υποστήριξη της κινητικότητας των φοιτητών και τις ειδικές διευθετήσεις για την εξασφάλιση της ποιότητας των τοποθετήσεων των φοιτητών για Π.Α. σε επιχειρήσεις.

Άλλο στοιχείο που αξίζει να τύχει προσοχής είναι «Η σύμβαση φοιτητών για ΠΑ», η οποία αποτελείται από δύο παραρτήματα : α) τη συμφωνία ΠΑ, ένα ατομικό έγγραφο, στο οποίο περιλαμβάνονται όλα τα στοιχεία που σχετίζονται με την εργασία του φοιτητή κατά την ΠΑ, δηλαδή: εργασία ή πρόγραμμα εργασίας που θα διεξαχθεί, μαθησιακά αποτελέσματα (δηλ. γνώσεις, επάρκεια, δεξιότητες που θα αποκτηθούν, επιμελητές, αντιστοιχία ΠΑ με τις σπουδές του φοιτητή, αναγνώριση ΠΑ). Αναπόσπαστο μέρος της συμφωνίας ΠΑ είναι η «δέσμευση ποιότητας», ένα έγγραφο στο οποίο περιγράφονται οι ρόλοι και οι αρμοδιότητες των διαφόρων μελών στο πλαίσιο της ΠΑ β) τους γενικούς όρους σύμβασης.

Η συμφωνία ΠΑ γνωστοποιείται και υπογράφεται από το Ίδρυμα Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης(αποστολής), από τον οργανισμό ή επιχείρηση υποδοχής και από το φοιτητή. Μετά το τέλος της το ίδρυμα θα παρέχει στο φοιτητή αναλυτική κατάσταση για την απόδοσή του σύμφωνα με τη συμφωνία ΠΑ. Αναλόγως, και ο φοιτητής θα πρέπει να συμπληρώνει την έκθεση του φοιτητή μετά την ολοκλήρωση της περιόδου κινητικότητας στο πλαίσιο του Erasmus, είτε η κινητικότητα αφορά σπουδές είτε τοποθετήσεις για ΠΑ.

Τα σημαντικά ζητήματα της διαφάνειας, της συνοχής και της δικαιοσύνης στις διαδικασίες επιλογής των φοιτητών που θα πάρουν υποτροφίες για ΠΑ πρέπει να διασφαλίζονται από τα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, σύμφωνα με τις οδηγίες της εκάστοτε εθνικής μονάδας. Τα ιδρύματα, για τη διευκόλυνση της επιλογής, μπορούν να ορίσουν κριτήρια, όπως ακαδημαϊκή επίδοση, γνώση γλώσσας της χώρας όπου θα διεξαχθεί η ΠΑ, κίνητρα συμμετοχής, κ.ά. Τα κριτήρια αυτά θα ιεραρχούνται, ώστε να αποφεύγονται ενδεχόμενες μελλοντικές αμφισβητήσεις.

Τα πανεπιστημιακά ιδρύματα αποστολής παρέχουν πλήρη αναγνώριση της ΠΑ που πραγματοποιείται στο εξωτερικό, χρησιμοποιώντας κατά προτίμηση τις μονάδες του συστήματος ECTS.

Κάθε φοιτητής, κατά τη διάρκεια των σπουδών του στην τριτοβάθμια εκπαίδευση έχει τη δυνατότητα να λάβει τρεις υποτροφίες Erasmus, εκ των οποίων η μία μπορεί να αφορά τοποθέτηση για ΠΑ στο εξωτερικό.

Πβ) ΕΠΕΑΕΚ

Το Γ' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης που υπογράφηκε μεταξύ Ελλάδας και Ευρωπαϊκής Ένωσης για την εξαετία 2000-2006 συγκεκριμενοποιείται ως προς τις πολιτικές εκπαιδευτικού σχεδιασμού στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα 'Εκπαίδευση και Αρχική Επαγγελματική Κατάρτιση' (ΕΠΕΑΕΚ). Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα (ΕΠ) είναι η σύμβαση που υπογράφηκε μεταξύ Ευρωπαϊκής Ένωσης και ΥΠΕΠΘ. Το κείμενο του Επιχειρησιακού Προγράμματος είναι το πρώτο κείμενο-πλαίσιο του

ΕΠΕΑΕΚ, το ιστορικό δηλαδή κείμενο που αποτέλεσε τη βάση για την περαιτέρω συγκεκριμενοποίηση της εκπαιδευτικής πολιτικής. Στο πλαίσιο αυτό, επομένως, του Γ' ΚΠΣ, το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Εκπαίδευσης και Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης του ΥΠΕΠΘ περιλαμβάνει μια ολοκληρωμένη δέσμη συνεκτικών μέτρων και ενεργειών με απώτερο στόχο τη βελτίωση του εκπαιδευτικού συστήματος και των υπηρεσιών που αυτό προσφέρει, ώστε να ανταποκριθεί αποτελεσματικότερα στις πραγματικές κοινωνικές ανάγκες, ανοίγοντας διαύλους επικοινωνίας και σύνδεσης με την αγορά εργασίας.

Στόχοι και στρατηγική

Από τα κείμενα που δημοσιεύονται στο διαδίκτυο γίνεται φανερό ότι οι στόχοι και ο συνολικός σχεδιασμός του Επιχειρησιακού Προγράμματος Εκπαίδευσης και Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης II (ΕΠΕΑΕΚ II) εντάσσονται στην εθνική στρατηγική για την εκπαίδευση. Επισημαίνεται ότι το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα κινείται παράλληλα με σημαντικές δράσεις θεσμικού χαρακτήρα στον τομέα ανάπτυξης του ανθρώπινου δυναμικού, ενώ οι προτεραιότητες και τα μέτρα που αναπτύσσονται βρίσκονται σε συνάφεια με τη γενικότερη πολιτική ανάπτυξης των ανθρώπινων πόρων, το εθνικό σχέδιο δράσης για την απασχόληση, την εκπαιδευτική πολιτική και τις κατευθύνσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αποσκοπούν στη βελτίωση της παρεχόμενης εκπαίδευσης και των δυνατοτήτων της νεολαίας για ένταξη στον κοινωνικό και παραγωγικό ιστό, στην προώθηση της ισότητας ευκαιριών, την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού, την ευαισθητοποίηση σε θέματα που αφορούν το περιβάλλον, στην ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας και την προώθηση της ισότητας των φύλων.

Οι ιθύνοντες του προγράμματος εκτιμούν ότι οι πολιτικές που αναπτύσσονται με τους πόρους του ΕΠΕΑΕΚ II δεν είναι αποσπασματικές, αλλά στηρίζονται σε ένα ολοκληρωμένο σχέδιο με δράσεις που συνδέονται στενά με τη συνολική εκπαιδευτική πολιτική. Στην προγραμματική περίοδο (2000-2006) το ΥΠΕΠΘ αξιοποιώντας την εμπειρία που αποκτήθηκε στο ΕΠΕΑΕΚ I δίνει ιδιαίτερο βάρος στην:

- ποιότητα των σχεδιαζόμενων παρεμβάσεων
- συνεχή αξιολόγηση των δράσεων
- ποιότητα αποτελεσμάτων
- σύνδεσή τους με τις ανάγκες και προοπτικές της αγοράς εργασίας.

Το θέμα της σύνδεσης του ΕΠΕΑΕΚ με τη δια βίου μάθηση, την τριτοβάθμια εκπαίδευση και την πρακτική άσκηση που ενδιαφέρει αυτή την εργασία καλύπτεται από τον άξονα 2 του προγράμματος, όπως παρουσιάζεται στη συνέχεια, ο οποίος έχει τίτλο: «προώθηση και βελτίωση της εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης στο πλαίσιο της Δια Βίου Μάθησης» (ΕΠΕΑΕΚ-Μέτρο 2.4). Ακολούθως παρουσιάζεται το μέτρο 2.4 που αφορά τον επαγγελματικό προσανατολισμό και τη σύνδεση με την αγορά εργασίας και το βάρος δίνεται στην ενέργεια 2.4.2, που αφορά την πρακτική άσκηση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Ο δεύτερος άξονας προτεραιότητας αφορά, όπως προαναφέρθηκε, στην ανάπτυξη και βελτίωση της εκπαίδευσης και της επαγγελματικής κατάρτισης στο πλαίσιο ενός ολοκληρωμένου συστήματος δια βίου μάθησης που παρέχει τη δυνατότητα συνεχούς ανανέωσης των γνώσεων και των δεξιοτήτων νέων και ενηλίκων, συμβάλλοντας στη διατήρηση και βελτίωση της απασχόλησής τους καθ' όλη τη διάρκεια

της ζωής τους. Επισημαίνεται ότι οι δράσεις αποσκοπούν στη βελτίωση της ποιότητας της παρεχόμενης εκπαίδευσης σε όλες τις βαθμίδες, με στόχο την αύξηση της αποτελεσματικότητας και ανταγωνιστικότητας του εκπαιδευτικού συστήματος. Με βάση αυτό το πλαίσιο οι γενικοί στόχοι του δεύτερου άξονα προτεραιότητας είναι:

1) η σύνδεση της εκπαίδευσης με την απασχόληση αναπτύσσοντας εναλλακτικές μορφές δια βίου εκπαίδευσης, 2) η ανάπτυξη του επαγγελματικού προσανατολισμού και της συμβουλευτικής καθώς και η επέκταση των προγραμμάτων πρακτικής άσκησης και ανάπτυξης δεξιοτήτων, 3) η αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών της αρχικής επαγγελματικής και της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ώστε να παρέχουν ουσιαστικές γνώσεις και δεξιότητες, αυξάνοντας τις δυνατότητες απασχόλησης και ένταξης των νέων στην αγορά εργασίας, 4) η βελτίωση της ποιότητας της παρεχόμενης εκπαίδευσης με την αναβάθμιση του εκπαιδευτικού έργου μέσα από τη συνεχή επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, την αξιολόγηση όλων των παραμέτρων του εκπαιδευτικού έργου και την ενίσχυση υποδομών και μέσω των διδασκαλίας.

Το μέτρο 2.4 (:Επαγγελματικός προσανατολισμός και σύνδεση με την αγορά εργασίας) έχει στόχο τη σύνδεση της εκπαίδευσης (γενικής, τεχνικής και ανώτατης) με την αγορά εργασίας, τον επαγγελματικό προσανατολισμό των νέων, τον περιορισμό της ανισότητας των φύλων ως προς την εκπαιδευτική και επαγγελματική τους επιλογή και την εξάπλωση του θεσμού της πρακτικής άσκησης τόσο στην τεχνική εκπαίδευση όσο και στην αρχική επαγγελματική κατάρτιση. Παράλληλα, συνεχίζεται η υποστήριξη των αντίστοιχων δομών της ανώτατης εκπαίδευσης, ώστε οι πτυχιούχοι να μπορούν να εργαστούν σε τομείς σχετικούς με το αντικείμενο σπουδών τους. Οι δράσεις αυτές λαμβάνουν υπ'όψη τα δεδομένα που αφορούν την αγορά εργασίας, όπως αυτά προκύπτουν από τα Κέντρα Προώθησης της Απασχόλησης (ΚΠΑ) και από το Εθνικό Παρατηρητήριο Απασχόλησης (ΕΠΑ). Οι ενέργειες που εντάσσονται στο Μέτρο είναι:

2.4.1: Συμβουλευτική και Επαγγελματικός Προσανατολισμός για μαθητές του Ενιαίου Λυκείου, της επαγγελματικής εκπαίδευσης και της αρχικής επαγγελματικής κατάρτισης

2.4.2: Πρακτική άσκηση μαθητών, σπουδαστών και φοιτητών και στήριξη Γραφείων Διασύνδεσης

2.4.3: Προγράμματα ανάπτυξης δεξιοτήτων και σύνδεσης της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας

Πλαίσιο Λειτουργίας Προγράμματος

Για κάθε Επιχειρησιακό Πρόγραμμα ορίστηκε μία Ειδική Υπηρεσία αρμόδια για την εφαρμογή, την αποτελεσματικότητα και κανονικότητα της διαχείρισής του. Η αρμόδια για το ΕΠΕΑΕΚ Υπηρεσία είναι η Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης (ΕΥΔ) ΕΠΕΑΕΚ. Την πλήρη εικόνα για το πλαίσιο λειτουργίας του προγράμματος συμπληρώνει το κανονιστικό-θεσμικό πλαίσιο που περιβάλλει και ρυθμίζει το ΕΠΕΑΕΚ.

Ειδική Υπηρεσία

Η Διαχειριστική Αρχή του Επιχειρησιακού Προγράμματος είναι η Ειδική Υπηρεσία του Υπουργείου Παιδείας και υπάγεται απ' ευθείας στον Ειδικό Γραμματέα ο οποίος και την εκπροσωπεί έναντι της Επιτροπής και του Κράτους. Η Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης του ΕΠΕΑΕΚ είναι αρμόδια να εξασφαλίσει την αποτελεσματικότητα και την κανονικότητα της διαχείρισης και της εφαρμογής των πράξεων / προγραμμάτων που εντάσσονται στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα στο πλαίσιο των ρυθμίσεων του νόμου 2860/2000 και του Κανονισμού (ΕΚ) 1260/1999.

Κανονισμοί - Θεσμικό Πλαίσιο

Το κανονιστικό πλαίσιο του Γ' ΚΠΣ περιλαμβάνει κανονισμούς του Συμβουλίου, του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, αποφάσεις της Επιτροπής και εθνικές νομοθετικές ρυθμίσεις που αποτελούν το άμεσο νομικό πλαίσιο που διέπει την εφαρμογή του Επιχειρησιακού Προγράμματος Εκπαίδευσης και Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης. Η εφαρμογή του ΕΠΕΑΕΚ εναρμονίζεται και με το ελληνικό θεσμικό πλαίσιο. Η εφαρμογή του ΕΠΕΑΕΚ πρέπει να εναρμονίζεται με το νομοθετικό πλαίσιο που ισχύει για τις παρεμβάσεις των διαρθρωτικών Ταμείων στο πλαίσιο του Γ' ΚΠΣ το οποίο αν και δεν αφορά μόνο το ΕΠΕΑΕΚ, καθορίζει όμως πεδία πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της χώρας, όπως είναι η ισότητα των ευκαιριών των φύλων και η προστασία του περιβάλλοντος, ή διατυπώνει κανόνες χρηστής διαχείρισης και διαφάνειας όπως είναι ο ανταγωνισμός και οι δημόσιες συμβάσεις προμήθειας αγαθών, κατασκευής έργων υποδομής και παροχής υπηρεσιών.

Διαδικασία ένταξης, χρηματοδότησης και υλοποίησης

α) Διαδικασία ένταξης

Η διαδικασία ένταξης μιας Πράξης στο πρόγραμμα προϋποθέτει τη σύνταξη και δημοσιοποίηση της πρόσκλησης εκδήλωσης ενδιαφέροντος, στην οποία ανταποκρίνονται οι τελικοί δικαιούχοι με σύνταξη και υποβολή της πρότασής τους στην Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης. Ακολουθεί η διαδικασία αξιολόγησης, συντονισμού, και τέλος η έκδοση της απόφασης ένταξης της Πράξης στο πρόγραμμα. Στις υποχρεώσεις των τελικών δικαιούχων περιλαμβάνονται η τήρηση του νομοθετικού και κανονιστικού εθνικού και κοινοτικού πλαισίου, η υλοποίηση της Πράξης σύμφωνα με το χρονοδιάγραμμα, η αποστολή Μηνιαίων και Τριμηνιαίων Δελτίων Παρακολούθησης, η τήρηση χωριστής λογιστικής μερίδας και χωριστών οικονομικών φακέλων ανά Πράξη, η τήρηση κανόνων πληροφόρησης και δημοσιότητας, η παροχή πληροφοριών και η αποδοχή και διευκόλυνση των κοινοτικών και εθνικών ελέγχων.

β) Διαδικασία χρηματοδότησης

Ως χρηματοδότηση ορίζεται η έγκριση και δέσμευση των απαιτούμενων πιστώσεων για την υλοποίηση μιας Πράξης σε ετήσια βάση. Οι προερχόμενοι από το Γ' ΚΠΣ εθνικοί και κοινοτικοί πόροι μεταφέρονται στους λογαριασμούς του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ) και από εκεί μεταβιβάζονται στο ΥΠΕΠΘ για τη χρηματοδότηση των Πράξεων. Η μεταβίβαση των πόρων στο Υπουργείο και στη συνέχεια στους Τελικούς Δικαιούχους γίνεται μέσω των Συλλογικών Αποφάσεων Έργων (ΣΑΕ). Κάθε χρηματοδοτούμενη Πράξη διαθέτει έναν κωδικό στην αντίστοιχη ΣΑΕ.

γ) Διαδικασία υλοποίησης και παρακολούθησης

Οι πληροφορίες που συγκεντρώνονται με αυτούς τους τρόπους ενισχύουν τη διαφάνεια και υποστηρίζουν σημαντικά τη διαδικασία της ορθής ολοκλήρωσης των χρηματοδοτούμενων έργων. Οι πληροφορίες αυτές, που είναι πολύ χρήσιμες σε φορείς όπως οι υπηρεσίες της ΕΕ, το Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών καθώς και σε άλλους φορείς που υλοποιούν ή ελέγχουν την υλοποίηση ΕΠ στα πλαίσια του Γ' ΚΠΣ, αφορούν τις υποχρεώσεις των τελικών δικαιούχων με βάση το εθνικό και κοινοτικό θεσμικό πλαίσιο, την παρακολούθηση της φυσικής και οικονομικής προόδου των πράξεων και τη διαδικασία ελέγχου, δηλαδή τις ενέργειες των ελεγκτικών και άλλων αρμόδιων εθνικών και κοινοτικών οργάνων σε όλη την πορεία υλοποίησης του προγράμματος.

Πγ) ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΑΣΚΗΣΗ ΜΕΣΩ ΕΠΕΑΕΚ

Τα προγράμματα επαγγελματικού προσανατολισμού, τα προγράμματα πρακτικής άσκησης και τα προγράμματα ανάπτυξης ατομικών δεξιοτήτων, στόχο έχουν την σύνδεση της εκπαίδευσης (δευτεροβάθμιας, τεχνικής, αρχικής επαγγελματικής και ανώτατης) με την αγορά εργασίας και την βελτίωση των πιθανοτήτων εύρεσης ικανοποιητικής απασχόλησης. Η ΠΑ της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ανήκει στον δεύτερο άξονα προτεραιοτήτων του ΕΠΕΑΕΚ, όπως προαναφέρθηκε.

Στο πλαίσιο του **ΕΠΕΑΕΚ Ι** χρηματοδοτήθηκαν 144 προγράμματα Πρακτικής Άσκησης της ανώτατης εκπαίδευσης, στα οποία συμμετείχαν περισσότεροι από 89.000 φοιτητές και σπουδαστές και προωθήθηκε η πρακτική άσκηση των σπουδαστών των δημοσίων ΙΕΚ.

Ο κύριος στόχος του **ΕΠΕΑΕΚ ΙΙ** ήταν "η σύνδεση όλων των βαθμίδων της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας, μέσω του επαγγελματικού προσανατολισμού των νέων, της εξάπλωσης του θεσμού της πρακτικής άσκησης στην αρχική επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση, στην τριτοβάθμια εκπαίδευση καθώς και στην ανάπτυξη των ατομικών δεξιοτήτων των νέων" (ΕΠΕΑΕΚ.gr). Για την υλοποίηση των στόχων αυτών προτείνονται συγκεκριμένες δράσεις, οι οποίες θα βοηθήσουν τους νέους να διαμορφώσουν σφαιρική αντίληψη για τις ευθύνες και τους ρόλους που καλούνται να παίξουν ως μελλοντικοί ενήλικες

Η ενέργεια που αφορά το θέμα της πρακτικής άσκησης είναι η ενέργεια 2.4.2: Πρακτική Άσκηση μαθητών, σπουδαστών και φοιτητών και στήριξη γραφείων διασύνδεσης. Η ενέργεια αυτή στοχεύει στην ουσιαστική σύζευξη της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας, μέσω δύο διακριτών παρεμβάσεων, εκ των οποίων η μία αφορά την επέκταση και ενίσχυση των υπηρεσιών που προσφέρουν τα Γραφεία Διασύνδεσης, τα οποία δεν εξετάζονται σε αυτή την εργασία¹⁰.

Η πρώτη παρέμβαση είναι αυτή που σχετίζεται με το θέμα της εργασίας αυτής και αφορά τη δυνατότητα παροχής οργανωμένης πρακτικής άσκησης στους φοιτητές και σπουδαστές των ΑΕΙ και στους σπουδαστές της αρχικής επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης. Θεωρείται ότι η ΠΑ συμβάλλει "στην καλύτερη αξιοποίηση, σε επαγγελματικό επίπεδο, των γνώσεων και των δεξιοτήτων που απέκτησαν οι φοιτητές και οι σπουδαστές κατά τη διάρκεια των σπουδών τους, στην ευκολότερη και επωφελέστερη ένταξη των αποφοίτων αυτών στο παραγωγικό σύστημα της χώρας, καθώς και στη δημιουργία ενός διαύλου αμφίδρομης μετάδοσης των πληροφοριών μεταξύ των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και των παραγωγικών φορέων" (ΕΠΕΑΕΚ.gr). Επισημαίνεται ακόμη ότι απαιτείται σχέδιο βιωσιμότητας έτσι ώστε η ΠΑ να αποτελέσει αναπόσπαστο μέρος του προγράμματος σπουδών για όσα τμήματα κρίνεται απαραίτητο, είτε ως υποχρεωτική είτε ως προαιρετική δυνατότητα, υπονοώντας ότι η χρηματοδότηση δεν θα είναι πάντα δεδομένη κι ότι το ΠΠΑ θα πρέπει παρόλα αυτά να αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα των προγραμμάτων σπουδών των τμημάτων. Το ίδιο θέμα τέθηκε και στο πρόγραμμα Erasmus, όπως φάνηκε στο Παράρτημα ΙΙα), στο οποίο έγινε μάλιστα λόγος για τη δυνατότητα συγχρηματοδότησης της άσκησης και από τις επιχειρήσεις. Ωστόσο, η εντύπωση που δημιουργείται στον αναγνώστη είναι ότι τα τμήματα αντιμετώπισαν τον όρο της βιωσιμότητας μάλλον

¹⁰ Τα γραφεία Διασύνδεσης αφορούν τους αποφοίτους των πανεπιστημίων και δραστηριοποιούνται κυρίως στην συμβουλευτική μετά το πέρας του α' κύκλου σπουδών, στην ανεύρεση μεταπτυχιακών προγραμμάτων και ικανοποιητικών προτάσεων για την εργασία των πτυχιούχων, και πολύ λίγο έως καθόλου δεν αναμείχθηκαν στην οργάνωση της ΠΑ των προπτυχιακών φοιτητών.

αποστασιοποιημένα, προτείνοντας μάλλον αβέβαιες λύσεις για να υποστηρίξουν την ενσωμάτωση της ΠΑ στο πρόγραμμά τους. Για αυτό, θεωρείται ως βασικός στόχος η υποστήριξη, αναμόρφωση και διεύρυνση του θεσμού της ΠΑ στα ΑΕΙ ώστε να καταστεί βιώσιμη. Με αυτόν τον τρόπο επιδιώκεται να επιτευχθεί όχι μόνο η ουσιαστικότερη αφομοίωση της ακαδημαϊκής και εκπαιδευτικής γνώσης αλλά και η εξοικείωση των φοιτητών με το εργασιακό περιβάλλον και τις απαιτήσεις του επαγγελματικού χώρου, καθώς και η ομαλότερη μετάβασή τους από τον ακαδημαϊκό χώρο στο χώρο της παραγωγής, των επιχειρήσεων και των οργανισμών, με την απόκτηση επαγγελματικής εμπειρίας αλλά και σχέσεων με το χώρο εργασίας.

ΕΦΑΡΜΟΓΗ

Για την επιλογή των χρηματοδοτούμενων πράξεων και για τον ορισμό των τελικών δικαιούχων (φορέων υλοποίησης) που θα έχουν την ευθύνη εκτέλεσης των πράξεων, θα εφαρμοσθούν διαδικασίες που εξασφαλίζουν τόσο την διαφάνεια όσο και την βέλτιστη αξιολόγηση των προτάσεων.

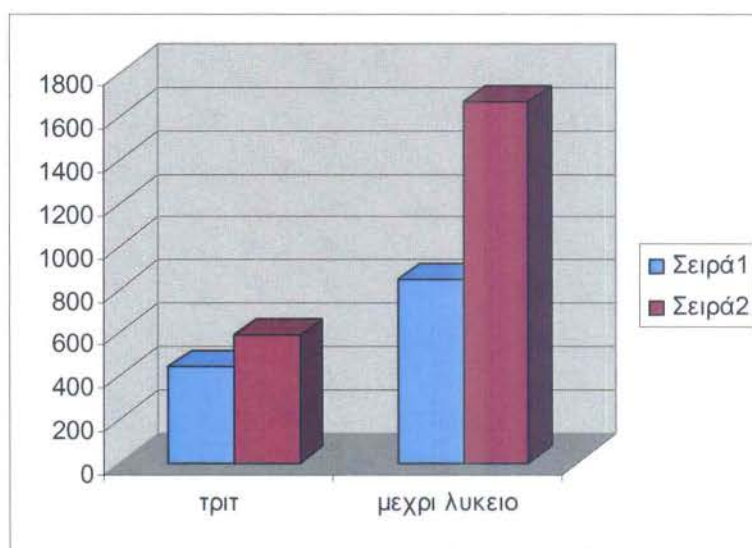
Συγκεκριμένα, η ειδική υπηρεσία διαχείρισης του ΕΠΕΑΕΚ, πριν από την ένταξη των χρηματοδοτούμενων πράξεων, πρέπει να ενημερώνει τις κατηγορίες των δυνητικών τελικών δικαιούχων του Μέτρου, και θα τους πληροφορεί για τις δυνατότητες πρότασης και χρηματοδότησης δράσεων. Η ενημέρωση γίνεται με τη δημοσιοποίηση και διανομή ειδικών τευχών που προδιαγράφουν την φύση των πράξεων που δύνανται να προτείνουν για ένταξη στο Μέτρο, τον τρόπο και τις προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούν οι προτάσεις που θα υποβάλλονται, καθώς και τις διαδικασίες αξιολόγησής τους σύμφωνα με τις Διατάξεις Εφαρμογής του ΚΠΣ και του Επιχειρησιακού Προγράμματος καθώς και τα κριτήρια ένταξης του Μέτρου.

Εφόσον επιλέγεται η χρηματοδοτούμενη πράξη, η Διαχειριστική Αρχή εκδίδει Απόφαση Ένταξης Πράξης. Η διασφάλιση της τήρησης των κανόνων δημοσιότητας του ΚΠΣ 2000-2006 και αυτών του ΕΠΕΑΕΚ αποτελεί επιδίωξη και υπευθυνότητα της ειδικής υπηρεσίας διαχείρισης του ΕΠΕΑΕΚ.

Η διαχείριση, η παρακολούθηση, ο έλεγχος και η αξιολόγηση (κατά τη διάρκεια και εκ των υστέρων) των έργων, θα γίνεται από την Διαχειριστική Αρχή του Επιχειρησιακού Προγράμματος σύμφωνα με τον κανονισμό και τις διατάξεις εφαρμογής του ΚΠΣ και του ΕΠ.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

Μορφωτικό επίπεδο γονέων και επιλογή πανεπιστημίου
(κεντρικό πανεπιστήμιο=σειρά1, περιφερειακό πανεπιστήμιο=σειρά2).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ IV

ΠΙΝΑΚΕΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1 – ΟΙ ΦΟΙΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η ομάδα των φοιτητών, οι οποίοι φοιτούν στο κεντρικό πανεπιστημιακό τμήμα φέρει την κωδική ονομασία ΦTK-1, ΦTK-2, ΦTK-3, όπου τα γράμματα ΦΤ αντιστοιχούν στην ιδιότητα του φοιτητή, το γράμμα Κ στην κεντρική θέση του πανεπιστημίου, ενώ οι αριθμοί 1,2,3, δίνουν τη σειρά παρουσίασης των συνεντεύξεων με τους φοιτητές. Η επόμενη ομάδα των φοιτητών ανήκει στο β' από τα δύο περιφερειακά πανεπιστήμια και φέρουν την κωδική ονομασία ΦΤΠβ-8 και ΦΤΠβ-9, όπου τα γράμματα ΦΤ αντιστοιχούν στην ιδιότητα του φοιτητή, τα γράμματα Πβ στη δεύτερη επιλογή ενός περιφερειακού πανεπιστημίου, ενώ οι αριθμοί 8 και 9 δίνουν τη σειρά παρουσίασης του υλικού από τις συνεντεύξεις με τους φοιτητές. Η τελευταία ομάδα φοιτητών φοιτά στο α' από τα δύο περιφερειακά πανεπιστήμια και φέρει την κωδική ονομασία ΦΤΠα-4 έως ΦΤΠα-7, όπου τα γράμματα ΦΤ αντιστοιχούν στην ιδιότητα του φοιτητή, τα γράμματα Πα στην πρώτη επιλογή ενός περιφερειακού πανεπιστημίου, ενώ οι αριθμοί 4 έως 7 δίνουν τη σειρά παρουσίασης του υλικού των συνεντεύξεων με τους φοιτητές. Επίσης, ο πίνακας παρουσιάζει τη χρονολογία και τον τρόπο συλλογής του υλικού, καθώς και το έτος στο οποίο φοιτούν οι φοιτητές τη χρονική στιγμή της διεξαγωγής των συνεντεύξεων ή των τηλεφωνικών επικοινωνιών.

Πίνακας 1: Οι φοιτητές της έρευνας

Πανεπιστήμιο	Φοιτητές	Τρόπος συλλογής υλικού	Ημερομηνία	Έτος φοίτησης
	ΦTK-1	τηλεφωνική επικοινωνία	26/2/2009	απόφοιτος
κεντρικό	ΦTK-2	τηλεφωνική επικοινωνία	26/2/2009	4ο έτος
τμήμα	ΦTK-3	τηλεφωνική επικοινωνία	26/2/2009	απόφοιτος
Β' περιφερειακό	ΦΤΠβ-8	ατομική συνέντευξη	26/3/2009	4ο έτος
τμήμα	ΦΤΠβ-9	e-mail	30/3/2009	4ο έτος
Α' περιφερειακό	ΦΤΠα-4	e-mail	6/3/2009	4ο έτος
τμήμα	ΦΤΠα-5	e-mail	7/3/2009	4ο έτος
	ΦΤΠα-6	ομαδική συνέντευξη	5/3/2009	απόφοιτος
	ΦΤΠα-7	ομαδική συνέντευξη	5/3/2009	5ο έτος

Παν/μία	Έτος Ίδρυσης	Προσανατολισμός	Κεντρικό	Περιφερειακό	Τμήμα	Αρ. Τμ. μελέτης	ΕΠΕΑΕΚ/Π.Α.	Έτος εισαγωγής	ΕΠΕΑΕΚ/Αναδιάρθρωση	Π.Α. εκτός ΕΠΕΑΕΚ	Φ.Υ.: Μουσεία	Φ.Υ.: Γ.Α.Κ.	Φ.Υ.: Εφορείες	Άτυπη Π.Α.	Προφίλ Π.Α.
Αθηνών	1837	πολυθεματικό/ολκληρ	√	-	Ιστ-Αρχ/1984	1	√	2003	√	√	√	√	√	√	επιστημ/εκπ
Θεσ/νικης	1928	πολυθεματικό/ολοκληρ.	√	-	Ιστ-Αρχ./1982	1	√	1996	-	-	√	√	√	√	εκπ./επαγγελ.
Ιωαννίνων	1970	πολυθεμ/σχεδόν ολοκληρ	-	√	Ιστ-Αρχ/1984	1	-	-	-	√	-	-	√	√	εκπαιδευτικό
Κρήτης	1977-78	πολυθεμ/σχεδόν ολοκληρ	-	√	Ιστ-Αρχ/1983	1	-	-	-	√	-	-	√	-	εκπαιδευτικό
Αιγαίου	1984	πολυθεμ/σχεδόν ολοκληρ	-	√	Κοιν. Ανθρ./Ιστ/1984	2	√	2002	-	-	√	√	-	-	επαγγελ./εκπ.
Θεσσαλίας	1984	τεχνολογικός/μη ολοκληρ	-	√	ΙΑΚΑ/1998-99	1	√	2003	-	-	√	-	√	√	επαγγελ./εκπ.
Πελ/νησου	2000	ανθρωπιστικός/μη ολοκληρ	-	√	Ιστ-Αρχ-Π.Δ./2003	1	√	2006	-	√	√	√	√	-	επαγγελ./εκπ.
Ιόνιο	1984	μη ολοκληρ/	-	√	Ιστορίας/1985	1	-	-	-	√	-	√	-	-	εκπαιδευτικός
Θράκης	1973	πολυθεμ/σχεδόν ολοκληρ	-	√	Ιστ-Εθνολογ.	1	-	-	-	√	-	-	√	-	εκπαιδευτικός

Πίνακας 2:

Η φυσιογνωμία των πανεπιστημιακών τμημάτων της έρευνας και η σχέση τους με την ΠΑ.

Υπόμνημα: α) άτυπη ΠΑ: ΠΑ προ ΕΠΕΑΕΚ. β) προσανατολισμός: το εύρος των σπουδών κάθε πανεπιστημίου